

LIETUVOS KAIMO PLĖTROS 2014–2020 METŲ PROGRAMOS M10 PRIEMONĖS „AGRARINĖ APLINKOSAUGA IR KLIMATAS“ EFEKTYVUMO VERTINIMAS

GALUTINĖ ATASKAITA

Dr. A. Galnaitytė

Dr. V. Namiotko

Dr. I. Kriščiukaitienė

Vilnius, 2022

Paslaugos atliktos Žemės ūkio ministerijos užsakymu pagal 2022 m. balandžio 21 d. sutartį Nr. 8P-22-71. Finansuojama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos techninės pagalbos lėšomis.

TURINYS

ĮVADAS	7
SANTRAUKA	8
SUMMARY	17
SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS	27
TYRIMO METODIKA	28
1. PROGRAMOS PRIEMONĖS „AGRARINĖ APLINKOSAUGA IR KLIMATAS“ VEIKLŲ TINKAMUMO, REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO VERTINIMAS, SIEKIANT PROGRAMOJE NUSTATYTŲ TIKSLŲ	31
1.1. Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (10.01) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	35
1.1.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	35
1.1.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	38
1.1.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	39
1.1.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	40
1.1.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	40
1.1.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	41
1.1.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	41
1.2. Priemonės veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ (10.02) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	42
1.2.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	43
1.2.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	44
1.2.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	45
1.2.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą	46
1.2.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	47
1.2.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	47
1.2.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	48
1.3. Priemonės veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (10.03) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	49
1.3.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	49
1.3.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	51
1.3.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	52

1.3.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	53
1.3.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	53
1.3.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	54
1.3.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	54
1.4.	Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ (10.04) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	55
1.4.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	55
1.4.2.	Veiklai skirtas finansavimas vertinimas	58
1.4.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	58
1.4.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą	59
1.4.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	60
1.4.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	61
1.4.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	62
1.5.	Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ (10.05) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	63
1.5.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	63
1.5.2.	Veiklai skirtas finansavimas	65
1.5.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	65
1.5.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	66
1.5.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	67
1.5.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	67
1.5.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	68
1.6.	Priemonės veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (10.06) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	69
1.6.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	69
1.6.2.	Veiklai skirtas finansavimas	72
1.6.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	73
1.6.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	74
1.6.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	75
1.6.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	75

1.6.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	76
1.7.	Priemonės veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (10.07) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	77
1.7.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	77
1.7.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	79
1.7.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	79
1.7.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	81
1.7.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	81
1.7.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	82
1.7.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	82
1.8.	Priemonės veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (10.08) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	83
1.8.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	83
1.8.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	85
1.8.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	86
1.8.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą	87
1.8.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	87
1.8.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	88
1.8.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	88
1.9.	Priemonės veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ (10.09) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	90
1.9.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	90
1.9.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	92
1.9.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	92
1.9.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą	94
1.9.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	94
1.9.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	95
1.9.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	95
1.10.	Priemonės veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (10.10) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	96
1.10.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	96
1.10.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	98

1.10.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	99
1.10.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą	100
1.10.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	101
1.10.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	101
1.10.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	102
1.11.	Priemonės veiklos „Dirvožemio apsauga“ (10.11) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	103
1.11.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	103
1.11.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	105
1.11.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	105
1.11.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	107
1.11.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	107
1.11.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	108
1.11.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	108
1.12.	Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (10.12) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas	109
1.12.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	110
1.12.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	112
1.12.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	113
1.12.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	117
1.12.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	118
1.12.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	118
1.12.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	119
1.13.	Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	121
1.13.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	121
1.13.2.	Veiklai skirtas finansavimo vertinimas	123
1.13.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	124
1.13.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	125
1.13.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	125
1.13.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	126

1.13.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	127
1.14.	Priemonės veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ (10.14) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas.....	128
1.14.1.	Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.....	128
1.14.2.	Veiklai skirto finansavimo vertinimas	130
1.14.3.	Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas.....	130
1.14.4.	Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą	132
1.14.5.	Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui	132
1.14.6.	Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams).....	132
1.14.7.	Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas	132
2.	PRIEMONĖS REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO BEI INDĖLIO SIEKIANT NUSTATYTŲ TIKSLŲ VERTINIMAS.....	134
2.1.	Priemonės veiklų lyginamoji analizė ir poveikio vertinimas	134
2.1.1.	Priemonės veiklų įgyvendinimo pažangos vertinimas.....	136
2.1.2.	Priemonės veiklų įgyvendinimo problemų ir rizikos vertinimas	140
2.1.3.	Priemonės veiklų poveikis biologinei įvairovei.....	145
2.1.4.	Priemonės veiklų poveikis vandentvarkai	147
2.1.5.	Priemonės veiklų poveikis dirvožemio erozijos prevencijai ir dirvožemio valdymui	149
2.1.6.	Priemonės veiklų poveikis žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimui	151
2.1.7.	Priemonės veiklų poveikis anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai žemės ūkyje	154
2.1.8.	Priemonės rodiklių ir jų reikšmių vertinimas.....	156
2.1.9.	Pagal Priemonę remiamų žemės ūkio plotų vertinimas	158
2.2.	Administravimo sistemos vertinimas	160
3.	IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	162
	LITERATŪRA	168
	FOKUSUOTOSE GRUPĖSE APTARIAMI KLAUSIMAI	170
	PARAMOS GAVĖJŲ PAGAL KPP PRIEMONĖ „AGRARINĖ APLINKOSAUGA IR KLIMATAS“ APKLAUSA.....	171
	PRIEDAI.....	174

ĮVADAS

Lietuvos žemės ūkio politikos priemonių pagalba siekiama gerinti ne tik žemės ūkio subjektų ekonominę padėtį, bet ir didelį dėmesį skiria gerinant aplinkos apsaugą ir švelninant klimato kaitos pasekmes.

Šalyje šiuo tikslu numatyta Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos (toliau – Programa) M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ (toliau – Priemonė) veiklos turėtų prisidėti prie numatytų aplinkosauginių ir klimato kaitos mažinimo tikslų įgyvendinimo.

Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ tinkamumą, įgyvendinimo efektyvumą ir rezultatyvumą. Tyrimo objektas – Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos. Tyrimo laikotarpis – 2015–2022 m.

Atliekant tyrimą buvo naudoti teoriniai tyrimo metodai, išskiriant mokslinės ir praktinės literatūros analizę, apibendrinimą, išvadų ir siūlymų formulavimą, kiekybiniai tyrimo metodai (matematiniai, išskiriant daugiakriterinio vertinimo metodus (SAW, TOPSIS, EDAS) siekiant suranguoti Priemonės veiklas pagal pasirinktus rodiklius), statistiniai (su veiklų įgyvendinimu susijusių duomenų sisteminimo ir kiekybinio aprašymo (aprašomosios statistikos) metodai: duomenų grupavimas ir jų apibendrintų statistinių rodiklių (vidurkių, medianų, modų, standartinių nuokrypių, įvairių indeksų ir kt.) skaičiavimas ir interpretavimas), kokybiniai metodai (diskusijos fokusuotose grupėse, sudarytose iš ūkininkų, dalyvaujančių ir nedalyvaujančių Priemonės veiklose, savivaldybių žemės ūkio skyrių darbuotojų, specialistų, vykdančių žemės ūkio funkcijas seniūnijose, LR Žemės ūkio rūmų atstovų, mokslo įstaigų atstovų ir ekspertų interviu).

Tyrimui naudoti duomenų šaltiniai: ES ir nacionalinės teisės dokumentai, reglamentuojantys žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, strateginiai dokumentai, oficialiosios statistikos (EUROSTAT, Europos Komisijos, Lietuvos Statistikos departamento, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, ŽŪM, NMA, Aplinkos apsaugos agentūros) duomenys, Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų parengtų tyrimų ir analizių rezultatai, Europos Komisijos rekomendacijos, Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo (LSMC EKVI) duomenų bazės.

Galutinėje ataskaitoje – pateikiami analizės rezultatai ir atsakymai į tyrimo uždavinių vertinimo klausimus. Įvertintas Priemonės 14 veiklų tinkamumas, rezultatyvumas, efektyvumas ir indėlis siekiant Programoje numatytų aplinkosauginių ir su klimato kaitos mažinimu susijusių tikslų, pateikti pasiūlymai ir tobulinimo kryptys.

Darbas rengiamas pagal LR Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo instituto 2022 m. balandžio 21 d. sutartį Nr. 8P-22-71. Finansuojama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos techninės pagalbos lėšomis.

SANTRAUKA

Lietuvos žemės ūkio politikos priemonių pagalba siekiama gerinti ūkininkų ekonominę padėtį kartu ne mažą dėmesį skiriant aplinkos apsaugai ir klimato kaitai. Šalyje šiuo tikslu numatytos Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos (toliau – Programa) M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ (toliau – Priemonė) veiklos turėtų prisidėti prie numatytų aplinkosauginių ir klimato kaitos mažinimo tikslų įgyvendinimo.

Darbas parengtas pagal LR Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo instituto 2022 m. balandžio 21 d. sutartį Nr. 8P-22-71, finansuojamas Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos techninės pagalbos lėšomis.

Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ tinkamumą, įgyvendinimo efektyvumą ir rezultatyvumą. Tyrimo objektas – Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos. Tyrimo laikotarpis – 2015–2022 m.

Tyrimo uždaviniai:

- Įvertinti Programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų tinkamumą, rezultatyvumą ir efektyvumą, siekiant Programoje nustatytų tikslų.
- Įvertinti Priemonės rezultatyvumą ir efektyvumą bei indėlį siekiant nustatytų tikslų.
- Pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl ES paramos panaudojimo tobulinimo.

Atliekant tyrimą buvo naudoti:

- 1) Teoriniai metodai, išskiriant mokslinės ir praktinės literatūros analizę, apibendrinimą, išvadų ir siūlymų formulavimą.
- 2) Kiekybiniai metodai:
 - Matematiniai, išskiriant daugiakriterinio vertinimo metodus (SAW, TOPSIS, EDAS), siekiant suranguoti Priemonės veiklas pagal pasirinktus rodiklius;
 - Statistiniai – tai su veiklų įgyvendinimu susijusių duomenų sisteminimo ir kiekybinio aprašymo (aprašomosios statistikos) metodai: duomenų grupavimas ir jų apibendrintų statistinių rodiklių skaičiavimas ir interpretavimas.
- 3) Kokybiniai metodai:
 - Diskusijos fokusuotose grupėse – tai specifinis metodas, kurio metu grupė (7–10) žmonių išsako savo nuomonę vienu ar kitu klausimu, o ekspertai ieško sąsajų tarp dalyvių nuomonių. Šis metodas tyrime taikomas, nes grupėse vykstanti diskusija gali atverti nuomones ar požiūrius, kurių respondentai neišsakytų individualiame interviu („grupės efektas“). Šis metodas padeda pagrįsti ir suprasti kiekybinių tyrimų rezultatus.

Buvo diskutuojama penkiose fokusuotose grupėse: 1) Kazlų Rūdos raj., kuris yra vienas problematiškiausių dalyvavimo Priemonės veiklose atžvilgiu (2022 m. birželio 8 d.), 2) Radviliškio raj., LSMU GI, kuris yra vienas pirmaujančių dalyvavimo Priemonės veiklose „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ atžvilgiu (2022 m. birželio 9 d.), 3) Molėtų raj., kuriame ūkininkaujančiųjų dalyvavimo Priemonės veiklose intensyvumas atspindi Lietuvos vidurkį (2022 m. gegužės 12 d.); 4) nuotolinė fokusuotoji grupinė diskusija su NMA kontroliuojančiais darbuotojais (2022 m. spalio 5 d.), 5) nuotolinė fokusuotoji grupinė diskusija su NMA administruojančiais darbuotojais (2022 m. spalio 6 d.).

Diskutuoti fokusuotose grupėse buvo kviečiami skirtingi dalyviai: ūkininkai, dalyvaujantys ir nedalyvaujantys Priemonės veiklose, savivaldybių žemės ūkio skyrių darbuotojai, specialistai, vykdančys žemės ūkio funkcijas seniūnijose, LR Žemės ūkio rūmų atstovai ir mokslo įstaigų atstovai (LAMMC ŽI, LSMC EKVI), LR AM ir AAA atstovai.

- Ekspertų interviu buvo taikytas, kad būtų surinkta daugiau informacijos vertinimui atlikti.

Papildomas ekspertų interviu buvo pusiau struktūruotas pagal parengtą tyrimo planą ir klausimus, kurio metu buvo galimybė užduoti pagal situaciją iškilusius papildomus klausimus. Interviu buvo atliekami su suinteresuotomis institucijomis ir asmenimis (ŽŪM, NMA, Savivaldybių Žemės ūkio skyriais, LŽŪKT, paramos gavėjais).

Interviu dalyvavusių asmenų skaičius – 15. Asmenys interviu buvo parenkami iš aukščiau išvardintų įstaigų ir tiesiogiai kuruojantys Priemonės veiklą įgyvendinimą. Papildomi interviu buvo atliekami su ekspertais, potencialiais paramos gavėjais, paramos gavėjais įgyvendinančiais tokias Priemonės veiklas kaip „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“, „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ ir „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“.

- Anketinė apklausa. ŽŪM per NMA išplatino anketas 2455 paramos gavėjams. Į anketos klausimus atsakė 342 respondentai. Anketa pateikiama prieduose.

Tyrimo rezultatai buvo detalčiai aprašyti ir iliustruoti lentelėmis arba grafikais.

Tyrimui naudoti duomenų šaltiniai: ES ir nacionalinės teisės dokumentai, reglamentuojantys žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, strateginiai dokumentai, oficialiosios statistikos (EUROSTAT, Europos Komisijos, Lietuvos Statistikos departamento, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, ŽŪM, NMA, AAA) duomenys, Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų parengtų tyrimų ir analizų rezultatai, Europos Komisijos rekomendacijos, LSMC EKVI duomenų bazės.

Programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų tinkamumo, rezultatyvumo ir efektyvumo, siekiant Programoje nustatytų tikslų, vertinimas

Priemonės veikloje „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ paramos teikimas buvo gana efektyvus ir svariai prisidėjo prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo, stebimas augantis pareiškėjų skaičius. Prie to prisidėjo Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ savalaikiai, naudingi ir suprantami pareiškėjams įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, o paskutiniaisiais metais padidėjusi kompensacinė išmoka leidžia tikėtis didesnio pareiškėjų aktyvumo šioje Priemonės veikloje ateityje. Programinio laikotarpio pradžioje veiklai skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi didesnis, nei jo prirėkė faktiškai. Veiklos rezultatyvumas buvo santykinai geras: 2022 m. pagal veiklą deklaruotas plotas siekė 58,0 proc. planuoto paremti ploto (45 tūkst. ha).

Priemonės veikloje „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ tobulintina tai, kad vėl būtų leidžiama šienauti po birželio 20 d., kad ūkininkai galėtų pasigaminti pašarus žiemai. Be to, siūloma atsisakyti reikalavimo nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d. Tokie likučiai yra menkos vertės, netinka net kraikui. Šio reikalavimo atsisakymas būtų naudingas tiek paramos gavėjui, tiek kontroliuojančiai institucijai. Abiem atvejais būtų sutaupomas laikas ir lėšos degalams bei mažinama oro tarša. Aplinkosauginių požiūriu tai nesukeltų neigiamų pasekmių, nes nenuganytos žolės likučiai natūraliai sunyktų.

Priemonės veikla „Specifinių pievų tvarkymas“ buvo tik iš dalies efektyvi, nes pasiektą rezultatą galima būtų vertinti tik patenkinamai. Pagrindinio rodiklio – paremto ploto – įgyvendinimas siekė tik 11,3 proc. Veiklos vykdymo eigoje prisidėjo naujų reikalavimų, kuriems įvykdyti reikėjo papildomų finansinių ir darbo sąnaudų, nes kilo materialinių, energetinių ir darbo išteklių kainos. Visi šie ekonominiai ir teisiniai aspektai veiklą darė mažiau efektyvią ir rezultatyvią. Priemonės veikloje „Specifinių pievų tvarkymas“ ateityje siūloma ne tik perskaiciuoti išmokos dydį, bet ir palyginti analogiškų veiklų KI ir reikalavimus pareiškėjams, taip išvengiant veiklų konkuravimo.

Dėl meteorologinių sąlygų dažnai paramos gavėjai negali įvykdyti reikalavimo sutvarkyti laiku šlapynę iki kovo 1d., todėl veikloje „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ siūloma atsižvelgti į tai ir terminą pavėlinti iki balandžio vidurio. Kita problema, kaip buvo aptarta fokusuotųjų grupių diskusijų metu – netikslus šlapynių sluoksnis. Dėl meteorologinių ir gamtinių sąlygų bei žemės ūkio veiklos ir žemės kaip išteklius gerinimo kai kuriose vietose šlapynės gali būti jau išnykusios. Autorių nuomone, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos turėtų kompleksiskai šį sluoksnį atnaujinti.

Priemonės veiklose, susijusiose su maldinės nendrinukės buveinių saugojimu, siūloma peržiūrėti reikalavimą „nupjautą žolę iš lauko išvežti“, nes kyla problema dėl jos utilizavimo. Tai reikėtų numatyti taisyklėse, papildant įsipareigojimų sąrašą ir atitinkamai kompensuoti išlaidas.

Šių Priemonės veiklų rezultatai yra beveik pasiekti ir jos prisidėjo prie visos Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ rezultatų ir joms priskirtų tikslų siekimo: 2022 m., palyginti su 2015 m., pagal veiklas deklaruotas plotas priartėjo prie maksimalaus galimo pagal jas deklaruoti ploto.

Veikla „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ 2017 m. buvo papildyta nauja veiklos sritimi, labiau atitinkančia ūkininkų poreikius, tačiau tai tik nežymiai prisidėjo pritraukiant ūkininkus dalyvauti Priemonės veikloje ir siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų. Programinio laikotarpio pradžioje veiklai skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Veiklos rezultatyvumas buvo nepakankamas: realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 5,1 proc. veiklai suplanuoto tikslo (7 tūkst. ha). Priemonės veikloje „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ galėtų būti taisytinasis reikalavimas turėti ne mažiau kaip 5 ha ariamosios žemės. Bitininkų valdomas žemės plotas yra įprastai mažesnis, todėl jie negali dalyvauti veikloje. Nustačius mažesnio ploto dydžio reikalavimą arba jį iš viso panaikinus, geriau būtų pasiekti aplinkosaugos tikslai. Reikia pripažinti, kad nustatyti bitininkų valdomą plotą dėl jų diversifikuotos veiklos gana sudėtinga, tam reikalingi tyrimai. Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad taisyklės dar galėtų būti tobulinamos, nes neatitinka ūkininkų lūkesčių dėl šienavimo terminų. Jie pabrėžė, kad reikalavimas pusę žydinčio ploto nušienauti per patį medunešį netenkina bitininkų poreikių ir jie dėl to nedalyvauja veikloje.

Priemonės veiklai „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Veiklos rezultatyvumas buvo nepakankamas: realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 0,2 proc. veiklai suplanuoto tikslo (10 tūkst. ha). Priemonės veikloje „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ siekiant pritraukti daugiau pareiškėjų siūloma didinti švietėjišką veiklą per mokymus, konsultavimą ir mokslinių tyrimų rezultatus.

Priemonės veiklos „Melioracijos griovių priežiūra“ planuotas produkto rodiklis (plotas) buvo pasiektas 26,9 proc. Tai leidžia teigti, kad parama buvo tik iš dalies efektyvi. Priemonės veikloje parama būtų efektyvesnė, jei būtų didesnės išmokos, nes veikla reikalavo palyginti daug darbo ir materialinių sąnaudų, ji specifinė dėl sudėtingų reikalavimų įvykdymo. Autorių skaičiavimais, vidutinė KI turėtų būti 589 ir 536 Eur/ha priklausomai nuo žolės sutvarkymo būdo. Be to, siūloma peržiūrėti reikalavimus, įtraukiant krūmų ir medžių nuo melioracijos griovių šlaitų sutvarkymo darbus.

Priemonės veikloje „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ kompensacinė išmoka buvo tinkama tikslams pasiekti. Didžiausias paremtas plotas buvo 2022 m. ir tai sudarė 7 504 ha, t. y., deklaruotas plotas siekė 93,8 proc. planuoto paremti ploto (8 tūkst. ha). Veiklos parama būtų efektyvesnė, jei būtų peržiūrėti terminai, nes labai daug lemia meteorologinės sąlygos ir, kai yra darbymetis, ūkininkas nespėja laiku įvykdyti visų reikalavimų. Siūloma panaikinti reikalavimą „žolę nupjauti ir išvežti iki rugpjūčio 1 d.“. Aplinkosauginiu požiūriu neigiamos įtakos neturėtų būti, nes antrasis šienavimo terminas numatytas labai greitai, t. y., rugpjūčio 15 d.

Veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ deklaruotas plotas siekė beveik 79,2 proc. planuoto paremti ploto (9 500 ha). Priemonės veikloje „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ neturėtų būti taikomi unifikuoti reikalavimai, susiję su augalų apsaugos produktų naudojimu atskiroms daržovių rūšims. Interviu su ekspertais metu buvo įvardintos problemos, susijusios su daržovių rūšimis, kurios per metus duoda ne vieną derlių (pvz., salotos, krapai, ridikai ir pan.). Tokioms daržovėms reikėtų leisti daugiau kartų purkšti herbicidais. Praktiškai reikalavimai šiuo aspektu galėtų būti peržiūrėti ir bulvėms dėl jas puolančių ligų.

Priemonės veikloje „Dirvožemio apsauga“ parama būtų efektyvesnė, jei veikla būtų pritaikyta naudojantiems nearimines technologijas. Šias aplinkai palankias technologijas naudojantys ūkininkai negali suarti augalų po derliaus nuėmimo, nes arimo nenaudoja. Be to, galima teigti, kad paramos teikimo efektyvumas buvo pakankamas, išskyrus per mažą KI dydį, kuris, autorių nuomone, turėjo būti patikslintas programinio laikotarpio eigoje. Priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai buvo savalaikiai, naudingi ir suprantami pareiškėjams. Programinio laikotarpio pradžioje veiklai skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Veiklos rezultatyvumas galėjo būti geresnis, nes realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 0,4 proc. veiklai suplanuoto tikslo (52,3 tūkst. ha). 2018 m., kuomet pagal šią veiklą buvo deklaruotas didžiausias ankštinių augalų arba daugiamečių žolių plotas, rodiklio pasiekimas vis tiek buvo mažas, t. y., 2,1 proc.

Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ parama buvo teikiama efektyviai, tačiau laikotarpio pabaigoje, padidėjus pelningumo atotrūkiui palyginti su tradiciškai ūkininkaujanciais, sumažėjo veiklos patrauklumas potencialiems pareiškėjams ir kartu numatytų tikslų pasiekimas. Tam turėjo įtakos tokie rodikliai, kaip pelnas ir pelningumas pagal gyvūnų rūšis. Padidinus veiklai kompensacines išmokas, būtų užtikrintas didesnis vietinių senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių skaičius, reikalingas genofondui išsaugoti, kuris per šį programinį laikotarpį pastebimai sumažėjo, didėjant atotrūkiui tarp pajamų ir išlaidų skirtumo tarp tradicinių vyraujančių ir genofondinių gyvūnų auginimo. Nauji ESTEP skaičiavimai rodo, kad KI žymiai didesnės.

Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ parama buvo teikiama efektyviai. Pagal šią veiklą deklaruotas plotas (2022 m.) planuotą viršijo 7 kartus, todėl galima teigti, kad ji svariai prisidėjo prie jai priskirtų tikslų siekimo. Siūlome šios veiklos reikalavimui „Tarpinius augalus ar jų liekanas prieš pagrindinės kultūros sėją įterpti į dirvą“ būtina nustatyti terminą, nes NMA negali planuoti patikrų ir pateikti ataskaitų bei pradėti paramos išmokėjimo. Siūlome nustatyti terminą iki gegužės 1 d.

Pagal Priemonės veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ paremtas plotas 2022 m. pasiekė 42 354 ha ir tikslas (50 tūkst. ha) buvo pasiektas 85 proc. Ateityje veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ efektyviau būtų pakeisti neariminių technologijų naudojimu. Tai padidintų plotus, o tuo pačiu ir naudą aplinkai. Siūlomai veiklai pagrindinis reikalavimas būtų „Dirbamuose laukuose taikyti žemės dirbimo būdą be plūgo (neapverčiant dirvos)“.

Priemonės rezultatyvumo ir efektyvumo bei indėlio siekiant nustatytų tikslų vertinimas

Atlikus daugiakriterinį vertinimą, matyti, kad aukščiausią vietą tarp visų Priemonės veiklų užėmė veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“. Šią vietą nulėmė geri veiklos įgyvendinimo rezultatai: palyginti su kitomis veiklomis didelis pareiškėjų skaičius, paremtas plotas, jo santykis su visomis ŽŪN ir paramos suma. Antra ir trečia vietos atiteko atitinkamai veikloms „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“. Žemiausias vietas užėmė atitinkamai veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“, „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ ir „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“. Svarbiausios tokio rezultato priežastys yra santykinai mažesnės svarbiausių pasirinktų rodiklių reikšmės palyginti su kitomis veiklomis. Svarbu paminėti, kad rezultatai sutampa su visų fokus grupių ekspertų vertinimais. Siūloma atkreipti dėmesį į veiklas, kurios pateko į paskutines vietas. Geresniam aplinkosaugos tikslų pasiekimui reikėtų ateityje peržiūrėti šias veiklas, jų reikalavimus ir išmokų dydžius. Tai turėtų teigiamos įtakos potencialiems paramos gavėjams ir NMA kontrolei.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonei „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ numatytas vienas visoms jos veikloms bendras produkto rodiklis „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis“ žemės ūkyje. Per 2015–2022 m. laikotarpį šio rodiklio tikslinė reikšmė kito nežymiai ir naujausioje 2022 m. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos versijoje šio rodiklio reikšmė siekia 233 150 ha. Iš jų – 147 150 ha plotą – numatyta paremti pagal ketvirtojo prioriteto 4P „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ visas tris tikslines sritis (4A, 4B ir 4C) bendrai. Pagal penktojo prioriteto 5P „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5D tikslinę sritį „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ numatyta paremti 70 tūkst. ha, o pagal 5E tikslinę sritį „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ – 16 tūkst. ha.

Įvertinus 2022 m. duomenis, matyti, kad per 2015–2022 m. priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ bendras produkto rodiklis „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis“ žemės ūkyje buvo pasiektas 60,8 proc. numatyto dydžio. Ketvirtojo prioriteto 4P „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ tikslų įgyvendinimas vyko ne taip sėkmingai, kaip tikėtasi Programos planavimo etape: per 2015–2022 m. pagal šio visas tris tikslines sritis (4A, 4B ir 4C) bendrai produkto rodiklis siekė 33,7 proc. jam numatyto dydžio (147 150 ha). Geriau sekėsi įgyvendinti

penktojo prioriteto tikslus: 5D tikslinės srities produkto rodiklis buvo pasiektas 63,7 proc. jam numatytos reikšmės (70 tūkst. ha), 5E tikslinės srities produkto rodiklis 3 kartus viršijo numatytąjį (16 tūkst. ha). Šių tikslų įgyvendinimas tiesiogiai priklausė nuo sėkmingo ar nesėkmingo veiklų, prisidedančių prie tikslinių sričių įgyvendinimo.

Lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikloms numatyti rodikliai ir jų pasiekimas per 2015–2022 m. laikotarpį

Veiklos sritis		Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas 2022 m., ha	Numatytas paremti plotas, ha	Paremta ploto dalis nuo numatyto paremti ploto, proc.
kodas	pavadinimas				
10.01	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	1 825	26 112	45 000	58,0
10.02	Specifinių pievų tvarkymas	329** (2021 m.)	2 266** (2021 m.)	20 000	11,3
10.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	897	8 114	10 000	81,1
10.04	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	184	3 480	4 500	77,3
10.05	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse	14	674	350	192,6
10.06	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	56	357	7 000	5,1
10.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	11** (2021 m.)	21** (2021 m.)	10 000	0,2
10.08	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	253** (2019 m.)	2 825** (2019 m.)	10 500	26,9** (2019 m.)
10.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	603	7 504	8 000	93,8
10.10	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	290	7 527	9 500	79,2
10.11	Dirvožemio apsauga	27** (2018 m.)	1 077** (2018 m.)	52 300	2,1** (2018 m.)
10.12	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	X	X	X	X
10.13	Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	1 345	39 408	6 000	656,8
10.14	Ražienų laukai per žiemą	2 967	42 354	50 000	84,7
Iš viso:		8 801**	141 719**	233 150*	X

* nuo 2018 06 12;

**Didžiausias paramos gavėjų skaičius ir paremtas plotas per 2015–2022 m., jei toks buvo ne 2022 m.

Išvados ir rekomendacijos dėl efektyvaus ES paramos panaudojimo tobulinimo

Dėl efektyvaus ES paramos panaudojimo žemiau pateikiami siūlymai Priemonės tobulinimui dėl geresnio aplinkosauginių tikslų pasiekimo.

Sustiprinti informavimo veiklą apie paramą ir jos gavimo sąlygas seniūnijų lygmenyje. Paaiškėjo, kad trūksta informacijos apie galimas veiklas ir jų įsipareigojimų vykdymo tvarką. Autorių nuomone, reikalinga daugiau informuoti per žiniasklaidą ir kaimui rengiamas laidas televizijoje, žinant, kad ne visi naudojami internetu.

Kompensacinės išmokos galėtų būti peržiūrimos atsižvelgiant į techninių, energetinių ir darbo išteklių kainų padidėjimą. Išmoka turėtų apimti papildomai susidarancias transportavimo išlaidas ir darbo sąnaudas pasiekiant toli vienas nuo kito išsidėsčiusius laukus, taip pat kompensuoti prarandamas pajamas dėl derliaus netekimo išvažinėjant laukus, dėl patekimo į lauko dalį, kurioje įgyvendinami aplinkosauginiai įsipareigojimai. Be to, keičiant reikalavimus ir sąlygas, susijusias su papildomomis išlaidomis ir/ar pajamų negavimu, ateityje reikėtų perskaičiuoti išmokų dydžius.

Išplėsti informacijos pateikimo nuotoliniu būdu galimybes į NMA sistemą, nes praktikoje pasitaikė techninių nesklaidumų. Reikėtų siekti įvairesnių galimybių deklaruojant lauką ir fiksuojant pasikeitimus jame, nei leidžia dabartinės sąlygos.

Siekti stabilesnės teisinės bazės (įgyvendinimo taisyklių), kuri leistų ūkininkams planuoti savo veiklą keletui metų į priekį. Trumpesni įsipareigojimo terminai, teigiamai paveiktų ūkininkų dalyvavimą Priemonės veiklose pirmą kartą. Vėliau, turėdami įgūdžių ir išvelgę naudą, tikėtina, kad jie dalyvautų ir toliau, taip labiau prisidėdami prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo.

Taikyti lankstesnį sankcionavimą. Šiuo metu jis labiau orientuotas nubausti paramos gavėjus, nei pasiekti aplinkosauginių tikslų. Be to, sankcijos pagal kompleksinę paramos sistemą taikomos ne tik veiklai, bet visai ūkiui skirtai paramai. Dėl šios priežasties ūkininkai vengia dalyvauti Priemonės veiklose.

Siekti trumpesnių kompensacinių išmokų gavimo terminų, nes paramos gavėjai jų turi laukti beveik metus dėl nuo jų nepriklausančių aplinkybių. Galėtų būti paankstinti avansų mokėjimo terminai.

Dalyvaujantiems Priemonėje teikti prioritetą investicinei paramai gauti.

Nors taisyklių pakeitimai atskiroms veikloms buvo savalaikiai, padedantys pareiškėjams geriau suprasti sąlygas, tačiau vis dar nesuderinti svarbūs aspektai (šienavimo terminai, SG/ha) su kitomis pajamų palaikymo ir KPP priemonėmis. Priemonės veiklose, kuriose reikalaujama turėti gyvulių, turėtų būti praplėstas jų sąrašas įtraukiant pvz., stumbrus ir danielius.

Priemonės veiklų įgyvendinimo patikrinimas imlus laikui ir brangus dėl atskiriems darbams nustatytų skirtingų terminų. Tai dažnu atveju reikalauja į tuos pačius laukus važiuoti 3–4 kartus, nes patikrų negalima atlikti nuotoliniu būdu. Siūloma mažinti patikrų skaičių atsisakant

nereikšmingų reikalavimų ir patikrų. Be to, atliekant tikrinimus problemas kelia tai, kad kai kurie darbai neturi konkretaus apibrėžto termino ir gali priklausyti nuo gamtinių sąlygų, o parama gali būti išmokama visiems jos gavėjams tik tuomet, kai atliktos visos patikros.

Išanalizavus veiklų įgyvendinimą galima matyti, kad Priemonės veiklos mažiausiai įgyvendinamos vidurio Lietuvoje, kur vyrauja intensyvus ūkininkavimas. Šioje šalies dalyje veiklų įgyvendinimas galėtų atnešti didžiausią naudą. Tačiau vidurio Lietuvos ūkiai dažnai pasižymi aukštais produktyvumo rodikliais, todėl jiems dalyvauti Priemonės veiklose ekonomiškai nenaudinga. Tai dar viena priežastis, kad į tai reikėtų atkreipti dėmesį. Siūlome, kad sąraše atsirastų tokių veiklų, kurios suinteresuotų ir intensyvius ūkius vykdyti aplinkai naudingą veiklą. Pvz., taikyti tikslias žemės dirbimo technologijas, didesnę augalų kaitą, nuėmus pagrindinių augalų derlių, auginti tarpinius pasėlius, kurie savo antžemine mase dengia dirvos paviršių. Įgyvendinus šiuos pasiūlymus, tikėtina, kad pagal Priemonę remiami žemės ūkio plotai didėtų ir kartu duotų didesnę teigiamą aplinkosauginį efektą.

SUMMARY

The aim of Lithuanian Agricultural Policy measures is to improve economic situation of farmers and pay considerable attention to environmental protection and climate change. For this purpose, activities of the measure M10 “Agri-environment and climate” (hereinafter – the Measure) of the Rural Development Programme for Lithuanian 2014–2020 (hereinafter – the Programme) should contribute to the implementation of the planned environmental and climate change mitigation goals.

The study was prepared in accordance with the contract No 8P-22-71 signed on the 21st of April 2022 between the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania and the Institute of Economics and Rural Development of the Lithuanian Centre for Social Sciences. The research was financed from the Programme funding allocated for the technical assistance.

The purpose of the study is to assess the appropriateness, effectiveness, and efficiency of implementation of the measure M10 “Agri-environment and climate” of the Rural Development Programme for Lithuanian 2014–2020. The object of the research is the activities of the measure M10 “Agri-environment and climate” of the Rural Development Programme for Lithuanian 2014–2020. The research period is 2015–2022.

Research tasks:

- To assess the appropriateness, effectiveness, and efficiency of the activities of the Programme’s measure “Agri-environment and climate” achieving goals set in the Programme.
- To evaluate the effectiveness and efficiency of the Measure and its contribution to the achievement of goals.
- To present conclusions and recommendations for the improvement of the use of EU funds.

The following methods were used in the study:

- 4) Theoretical methods: analysis of scientific and practical literature, generalization, formulation of conclusions and recommendations.
- 5) Quantitative methods:
 - Mathematical methods: multi-criteria assessment methods (SAW, TOPSIS, EDAS) to arrange the activities of the Measure in respect to the selected indicators.
 - Statistical methods: data systematization and quantitative description (descriptive statistics) related to data grouping, calculation, and interpretation of their generalized statistical indicators.
- 6) Qualitative methods:

- Discussion in the focus groups is a specific method, in which a group of 7–10 people express their opinions on one or another issue, and experts look for interfaces between the opinions of the participants. This method is used in the study because the group discussion can reveal opinions or viewpoints that respondents would not express in an individual interview (“group effect”). This method supports and helps to understand the results of quantitative research. Five discussions were organized in the focus groups: 1) In Kazlų Rūda district, which is one of the most problematic in terms of participation in the activities of the Measure (June 8, 2022), 2) In Radviliškis district, the Institute of Animal Science of Lithuanian University of Health Sciences, a leader of the participation in the activity “Preservation of the endangered old Lithuanian breeds of animals and domestic birds” of the Measure (June 9, 2022), 3) In Molėtai district, where the intensity of farmers’ participation in the activities of the Measure reflects the Lithuanian average (May 12, 2022); 4) online focus group discussion with control staff of the National Paying Agency (October 5, 2022), 5) online focus group discussion with administration staff of the National Paying Agency (October 6, 2022).

Wide range of the participants were invited to discuss in the focus groups: farmers participating and not participating in the activities of the Measure, employees of municipal agricultural departments, specialists performing agricultural functions in the wards, representatives of the Chamber of Agriculture of the Republic of Lithuania, scientific institutions (Institute of Agriculture of the Lithuanian Research Centre for Agriculture and Forestry, Institute of Economics and Rural Development of the Lithuanian Centre for Social Sciences), and the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, and the Environmental Protection Agency.

- Experts’ interviews in order to gather more information for the evaluation. Semi-structured experts’ interviews were organized according to the prepared research plan and questions, during which there was possible to ask additional questions arising from the discussion. Interviews were conducted with the interested parties – institutions and individuals – the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, the National Paying Agency, under the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, Municipal agricultural departments, Lithuanian Agricultural Advisory Service, and beneficiaries.

The number of persons who participated in the interviews was 15. The persons interviewed were selected from the institutions listed above. They are directly related to the implementation of the activities of the Measure. Additional interviews were conducted with the experts, potential beneficiaries, and beneficiaries implementing such activities of the Measure as “Protection of

habitats of the endangered bird Aquatic Warbler in the natural and semi-natural grasslands”, “Protection of habitats of the endangered bird Aquatic Warbler in the wetlands” and “Preservation of the endangered old Lithuanian breeds of animals and domestic birds”.

- Questionnaire. The specialists supervising this study at the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania organized the questionnaires’ distribution to 2 455 beneficiaries through the National Paying Agency. 342 respondents answered questionnaires. The questionnaire is presented in the annexes of the study.

The research results were described in detail and illustrated in tables and graphs.

Following data sources were used for the research: European Union and national legislation regulating agricultural and rural development policy, strategic documents, official statistics (EUROSTAT, European Commission, Lithuanian Statistics Department, Agricultural Information and Rural Business Centre, Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, National Paying Agency, Environmental Protection Agency) data, results of the studies and analyses prepared by Lithuanian and foreign scientists, recommendations of the European Commission, databases of the Institute of Economics and Rural Development of the Lithuanian Centre for Social Sciences.

The assessment of the appropriateness, effectiveness, and efficiency of the activities of the Programme’s measure “Agri-environment and climate” in achieving goals set in the Programme

Support provided under the Measure’s activity “Extensive management of meadows by animal grazing” was quite effective. Timely, useful, and understandable changes in the implementation rules of the Programme’s measure “Agri-environment and climate” contributed to this. Higher level of the compensatory payment allows to expect higher participation in this activity of the Measure in the future. At the beginning of the programming period, the funding for this activity was sufficient and even higher than necessary. Performance was relatively good: in 2022 the area declared under the activity reached 58.0 percent of the planned to support area (45 000 ha).

The activity of the Measure “Extensive management of meadows by animal grazing” needs to be improved – haying should be allowed again after June 20, in order to prepare fodder for the winter. This activity was successful – it contributed significantly to the environmental goals, and the growing number of applicants was observed. In addition, it is proposed to abolish the requirement to mow the residues of grass by October 30. Such residues are of little value, not even suitable for litter. Refusing of this requirement would benefit both the beneficiary and the controlling authority. In both cases, it would save time and money on fuel and reduce air pollution. From an environmental point of view, this would not cause negative consequences.

The activity of the measure “Management of specific meadows” was only partially effective, because the achieved result was only satisfactory - the implementation of the main indicator - supported area - reached only 11.3 percent. Introduction of new requirements required additional financial costs, as the prices of material, energy and labour resources rose. All these economic and legal aspects made the activity less effective and efficient. In the future it is proposed not only to recalculate the amount of the payment, but also to compare payments of similar activities and the requirements for applicants, thus avoiding competition between activities.

Due to meteorological conditions beneficiaries often cannot fulfil the requirement to clean up the wetland on time by March 1st, so the activity “Extensive wetland management” suggests taking this into account and delaying the deadline until mid-April. Another problem, as pointed out during the focus group discussions, is the imprecise layer of wetlands. Due to meteorological and natural conditions and the improvement of agricultural activities and land as a resource, wetlands may have already disappeared in some places. According to the authors, the State Service of Protected Areas under the Ministry of Environment should comprehensively update this layer.

In the activities of the Measure related to the preservation of the habitats of the endangered bird – aquatic warbler, it is proposed to revise the requirement “to remove the cut grass from the field”. In this case, there is a problem with its implementation. This should be provided for in the rules, supplementing the list of obligations and compensating costs accordingly. The results of the activities of the Measure are almost achieved and it contributed to the achievement of the results of the entire measure “Agricultural environment and climate” and the goals assigned to it: in 2022, compared to 2015, the area declared under the activity approached the maximum area that can be declared under it.

Activity “Strips or plots of melliferous plants or fields in arable land” in 2017 was supplemented with a new area of activity that better meets the needs of farmers, but this contributed only marginally to attracting farmers to participate in the activities of the Measure and to achieve the environmental goals provided in the Program. At the beginning of the programming period, funding was sufficient and even significantly higher than what was needed. Activity results were insufficient: realistic achievement in 2022 according to the data, it was only 5.1 percent of the planned goal for the activity (7 000 ha). In the activity of the Measure “Strips or plots of melliferous plants or fields in arable land”, the requirement to have at least 5 ha of arable land could be amended. The area of land managed by beekeepers is usually smaller, so they cannot participate in the activity. A smaller area size requirement or no requirement at all would better achieve environmental objectives. It must be recognized that determining the area controlled by beekeepers is quite difficult due to their diversified activities, and research is needed for this. During focus group discussions and expert interviews, it became clear that the requirements could be improved, as they do not meet farmers' expectations regarding mowing deadlines. They emphasized that the requirement to mow half of the flowering area through the honeybee itself does not meet the needs of beekeepers, and so they do not participate in the activity.

Funding for the activity “Protection of water bodies against pollution and soil erosion in arable land” of the Measure was sufficient and even significantly higher than it was needed. Activity results was insufficient: realistic achievement in 2022 was only 0.2 percent of the planned goal for the activity (10 thousand ha). In the activity of the measure “Protection of water bodies against pollution and soil erosion in arable land”, in order to attract more applicants, it is proposed to increase educational activities through training, consulting and research results.

The planned product indicator (area) of the measure activity “Maintenance of reclamation ditches” was implemented by 26.9 percent. This shows that the support was only partially effective. The support of the activity would be more effective if there were larger payments, because the activity required a relatively large amount of work and material costs, it is specific due to the fulfilment of complex requirements. According to the authors’ estimations, the average compensatory payments should be 589 and 536 Eur/ha depending on the way the grass is managed. In addition, it is proposed to revise the requirements, including the clearing of bushes and trees.

In the activity of the measure “Improving the status of water bodies at risk”, the compensatory payment was adequate to achieve the objectives. The largest supported area was in 2022 and this amounted to 7 504 ha, i.e., the declared area reached almost 93.8 percent planned support area. The support would be more effective if the deadlines were revised, as a lot is determined by meteorological conditions and when it is the working timer, the farmer does not manage to fulfil all the requirements in time. It is proposed to remove the deadline “to cut and remove the grass before August 1”, as it would not cause environmental damage.

The declared area of the activity “System for cultivation of environmentally friendly fruits and vegetables” reached almost 79.2 percent planned support area (9 500 ha). In the Activity of the Measure, it is proposed, that unified requirements related to the use of plant protection products for individual types of vegetables could not be applied. During the interviews with experts, problems related to vegetable types that yield more than one harvest per year (e.g., lettuce, dill, radishes, etc.) were identified. Such vegetables should be allowed to be sprayed with herbicides more times due to many yields. In practice, the requirements in this aspect could also be reviewed for potatoes due to diseases that attack them.

In the activity of the measure “Soil protection”, support would be more effective if the activity was adapted to those using non-tillage technologies. Farmers using these environmentally friendly technologies cannot land after harvest crops because they do not use ploughing. In addition, it can be stated that the effectiveness of the support provision was sufficient, except for the too small amount of compensatory payment, which, according to the authors, should have been adjusted during the year. The changes to the requirements for the implementation of the Measure were in time, useful and understandable to the applicants. At the beginning of the programming period, the funding for activities was sufficient and even significantly higher than what was needed. In 2018, when the maximum area of legumes or perennial grasses was declared under this activity, the achievement of the indicator was still low, i.e. 2.1 percent.

Support for the activity “Preservation of the endangered old Lithuanian breeds of animals and domestic birds” was provided effectively, but at the end of the period, as the profitability gap with traditional farmers increased, the attractiveness of the activity for potential applicants and the achievement of the intended goals decreased. This was influenced by indicators such as profit and profitability different animals. An increase of compensation payments would ensure a greater number of indigenous old-breed livestock and poultry needed to conserve the gene pool, which has declined significantly during this program period, with a widening gap between income and cost differences between traditional and gene pool breeding. The estimation of compensatory payments for the activity “Preservation of the endangered old Lithuanian breeds of animals and domestic birds” for new programming period show higher values.

The support of the activity “Cultivation of catch crops on arable land” of the Measure was provided effectively. According to this activity, the area declared (in 2022) exceeded the planned one by 7 times, so it can be said that it contributed significantly to the achievement of the goals assigned to it. We suggest that a deadline should be set for the requirement “Catch crops or their residues should be inserted before sowing the main crops” because National Paying Agency cannot plan inspections and submit reports and start disbursement of support. We suggest setting a deadline of May 1.

In 2022, the area supported by the activity “Stubble fields during the winter” reached 42 354 ha and the goal (50 000 ha) was achieved by 85 percent. In the future, it would be more effective to replace this activity with analogous activity, which promotes the use of non-tillage technologies, which would increase the area and, at the same time, the benefits to the environment. For the proposed activity, the main requirement would be “Use the method of tillage without a ploughing (without turning the soil) in the cultivated fields”.

Evaluation of the results, efficiency and effectiveness of the Measure and its contribution to the achievement of the set goals

After carrying out a multi-criteria evaluation, the highest place among all the activities of the Measure was occupied by the activity “Cultivation of catch crops on arable land”. This place was determined by the good results (number of applicants, supported area, its share to UAA and the amount of support) of the implementation this activity compared to other activities. The second and third places were occupied by the activities “Stubble fields during the winter” and “Extensive management of wetlands”, respectively. The activities “Protection of water bodies against pollution and soil erosion in arable land”, “Strips or plots of melliferous plants or field in arable land” and “Management of slopes of reclamation ditches” occupied the lowest places, respectively. The most important reasons for this result are the relatively lower key indicators compared to other activities. It is important to mention that the results coincide with the expert assessments of all

focus groups. It is suggested to pay attention to the activities that occupied the last places. For a better achievement of the environmental goals, these activities should be reviewed in the future, their requirements, and the amounts of payments. This would have a positive impact on potential beneficiaries and the National Paying Agency.

The Measure “Agricultural environment and climate” of the Lithuanian Rural Development Programme 2014–2020 foreseen one common product indicator for all its activities “Area (ha)”. During 2015–2021 period, the target value of this indicator changed slightly and in the latest version of (2022) of Lithuanian Rural Development Programme 2014–2020, the value of this indicator reached 233 150 ha. Out of them - an area of 147 150 ha - it was planned to support all three target areas (4A, 4B and 4C) of the fourth priority “Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry”. According to the fifth priority “Promoting climate change adaptation, risk prevention and management” the 5D target area “Reducing green house gas and ammonia emissions from agriculture” was intended to support 70 000 ha, and according to the 5E target area “Fostering carbon conservation and sequestration in agriculture and forestry” – 16 000 ha.

After evaluating the 2022 data, during 2015–2022 the total product indicator “Area (ha) related to agri-environment and climate measures” in agriculture was 60.8 percent of the measure “Agricultural environment and climate” of the planned size – 233 150 ha. The implementation of the objectives of the fourth priority: “Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry” was not as successful as expected at the planning stage of the Programme. During 2015–2022 according to the fourth priority “Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry”, all three target areas (4A, 4B and 4C) had a total product indicator 33.7 percent. of the size provided for it – 147 150 ha. The implementation of the objectives of the fifth priority was better: the product indicator of the 5D target area was achieved by 63.7 percent its intended values – 70 000 ha, the product indicator of the 5E target area exceeded the default value (16 000 ha) by 3 times. The implementation of these goals directly depended on the success or failure of the activities contributing to the implementation of the target areas.

Table. Indicators planned for the activities of the measure "Agrarian environmental protection and climate" and their achievement during 2015-2022

Activity		Number of beneficiaries, units	Supported area in 2022 , ha	Planned to support area, ha	Share of the supported area from the planned to support area, %
Code	Name				
10.1.01	Extensive management of meadows by animal grazing	1 825	26 112	45 000	58.0
10.1.02	Management of specific meadows	329** (2021)	2 266** (2021)	20 000	11.3
10.1.03	Extensive management of wetland	897	8 114	10 000	81.1
10.1.04	Preservation of habitats of the endangered bird – aquatic warbler in natural and semi-natural meadows	184	3 480	4 500	77.3
10.1.05	Preservation of habitats of the endangered bird – aquatic warbler in wetlands	14	674	350	192.6
10.1.06	Strips or plots of melliferous plants or field in arable land	56	357	7 000	5.1
10.1.07	Protection of water bodies against pollution and soil erosion in arable land	11** (2021)	21** (2021)	10 000	0.2
10.1.08	Management of slopes of reclamation ditches	253** (2019)	2 825** (2019)	10 500	26.9** (2019)
10.1.09	Improving the status of water bodies at risk	603	7 504	8 000	93.8
10.1.10	System for cultivation of environmentally friendly fruits and vegetables growing	290	7 527	9 500	79.2
10.1.11	Soil protection	27** (2018)	1 077** (2018)	52 300	2.1** (2018)
10.1.12	Preservation of the endangered old Lithuanian breeds of animals and domestic birds	X	X	X	X
10.1.13	Cultivation of catch crops on arable land	1 345	39 408	6 000	656.8
10.1.14	Stubble fields during the winter	2 967	42 354	50 000	84.7
Total:		8 801**	141 719**	233 150*	X

* from 06.12.2018;

** Maximum number of beneficiaries and supported area during 2015-2022, if not in 2022.

Conclusions and recommendations for more effective use of EU support

For the effective use of EU support and better achievement of environmental goals proposals measures are presented below.

To strengthen information activities about support in general and about the conditions for receiving it at the level of municipalities. The lack of information about suitable activities, and the procedure of fulfilling the obligations was observed. According to the authors' opinions, it is necessary to spread more information through the media and television programs dedicated to the farmers because not everyone uses the Internet.

To compensatory payments could be revised taking into account the increase of the prices of technical, energy and labour resources. The payments should include additional transportation and labour costs compensating expenses for reaching fields located far from each other, as well as the income foregone due to harvest losses, when accessing the part of the field where environmental obligations are implemented with agricultural machinery. Additionally, when changing the requirements and conditions related to additional costs and/or income foregone, the amounts of compensatory payments should be recalculated in the future.

To expand the possibilities of remote submission of information to the National Paying Agency system, as technical problems occurred in the practice. More options for declaring a field and recording changes to it should be pursued than the current conditions allow.

To aim for a more stable legal base (implementation rules) that would allow farmers to plan their activities several years ahead. Shorter terms of commitment would positively affect farmers' participation in the Measure for the first time. Later having the skills and seeing the benefits it is likely to continue to participate more contributing to the implementation of environmental objectives.

To apply more flexible sanctioning. Currently, it is more focused on punishing beneficiaries than achieving environmental goals. Additionally, sanctions are applied not only to the activity, but to the entire support for the farm. For this reason, farmers decide not to participate in the activities of the Measure.

To aim for shorter terms for receiving compensatory payments, as beneficiaries have for them to wait almost a year due to circumstances beyond their control. Payment terms for advance could be brought forward.

To give priority to receive investment support for those participating in the Measure.

Although the changes in the rules for individual activities were timely, helping applicants to better understand the conditions, important aspects (mowing deadlines, AWU/ha) are still not harmonized with income support and Rural Development Programme measures. Activities of the Measure that require livestock should be expanded to include, for example, bison and fallow deer.

Inspection of the implementation of the activities of the Measure is time-consuming and expensive due to the different deadlines set for individual committed works. This often requires going to the same fields 3–4 times, as inspections cannot be done remotely. It is proposed to reduce the number of inspections by refusing insignificant requirements and inspections. Additionally,

inspections are problematic because some committed works do not have a specific deadline and may depend on natural conditions, and support can be paid to all beneficiaries only after all inspections have been completed.

After analysing the implementation of activities, it can be seen that the activities of the Measure are least implemented in central Lithuania, where intensive farming prevails. The implementation of activities in this part of the country, could bring the greatest benefits. However, the farms of central Lithuania often have high productivity indicators, so it is not economically beneficial for them to participate in the activities of the Measure. This is another reason to pay attention to it. It is suggested that the list should include such activities that would attract intensive farms to implement environment friendly activities. For example, apply precise tillage technologies, greater crop rotation after harvesting the main crops, grow catch crops that cover the soil surface with their green mass.

After the implementation of these proposals, it is likely that the agricultural areas supported under the Measure would increase and, at the same time, would have a greater positive environmental effect.

SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS

AAA	– Aplinkos apsaugos agentūra;
AM	– Aplinkos ministerija;
BŽŪP	– bendroji žemės ūkio politika;
EK	– Europos Komisija;
ES	– Europos Sąjunga;
EŽŪFKP	– Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai;
KI	– kompensacinė išmoka;
KPP	– Kaimo plėtros programa;
LAMMC ŽI	– Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Žemdirbystės institutas;
LAEI	– Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas;
LR	– Lietuvos Respublika;
LSCM EKVI	– Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo institutas;
LSMU GI	– Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės institutas;
MPŪV	– mažiau palankios ūkininkauti vietovės;
NMA	– Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos;
PPIS	– paraiškų priėmimo informacinė sistema;
Priemonė	– M10 priemonė „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“;
Programa	– Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. kaimo plėtros programa;
SD	– Lietuvos statistikos departamentas;
TI	– tiesioginės išmokos;
VĮ	– valstybės įmonė;
VSTT	– Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba;
ŽŪIKVC	– Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras;
ŽŪMPRIS	– Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema;
ŽŪN	– žemės ūkio naudmenos.

TYRIMO METODIKA

1.	Tyrimo objektas	<p>Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos:</p> <p>10.01. Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius; 10.02. Specifinių pievų tvarkymas; 10.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas; 10.04. Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose; 10.05. Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse; 10.06. Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje; 10.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje; 10.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra; 10.09. „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas; 10.10. Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema; 10.11. Dirvožemio apsauga; 10.12. Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas; 10.13. Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje; 10.14. Ražienų laukai per žiemą.</p> <p>Tęstiniai KPP 2007–2013 įsipareigojimai pagal priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programas. Tęstiniai KPP 2007–2013 įsipareigojimai (Parama Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimui).</p>
2.	Tyrimo laikotarpis	2015–2022 m.
3.	Tyrimo metodai	<p>Teoriniai metodai, išskiriant mokslinės ir praktinės literatūros analizę, apibendrinimą, išvadų ir siūlymų formulavimą.</p> <p>Kiekybiniai metodai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matematiniai, išskiriant daugiakriterinio vertinimo metodus (SAW, TOPSIS, EDAS) siekiant suranguoti Priemonės veiklas pagal pasirinktus rodiklius; • Statistiniai – tai su veiklų įgyvendinimu susijusių duomenų sisteminimo ir kiekybinio aprašymo (aprašomosios statistikos) metodai: duomenų grupavimas ir jų apibendrintų statistinių rodiklių skaičiavimas ir interpretavimas. <p>Kokybiniai metodai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskusijos fokusuotose grupėse – tai specifinis metodas, kurio metu grupė (7–10) žmonių išsako savo nuomonę vienu ar kitu klausimu, o

ekspertai ieško sąsajų tarp dalyvių nuomonių. Šis metodas tyrime taikomas, nes grupėse vykstanti diskusija gali atverti nuomones ar požiūrius, kurių respondentai neišsakytų individualiame interviu („grupės efektas“). Šis metodas padeda pagrįsti ir suprasti kiekybinių tyrimų rezultatus.

Buvo diskutuojama penkiose fokusuotose grupėse: 1) Kazlų Rūdos raj., kuris yra vienas problematiškiausių dalyvavimo Priemonės veiklose atžvilgiu (2022 m. birželio 8 d.); 2) Radviliškio raj., LSMU GI, kuris yra vienas pirmaujančių dalyvavimo Priemonės veiklose „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ atžvilgiu (2022 m. birželio 9 d.); 3) Molėtų raj., kuriame ūkininkaujančiųjų dalyvavimo Priemonės veiklose intensyvumas atspindi Lietuvos vidurkį (2022 m. gegužės 12 d.); 4) nuotolinė fokusuotoji grupinė diskusija su NMA kontroliuojančiais darbuotojais (2022 m. spalio 5 d.), 5) nuotolinė fokusuotoji grupinė diskusija su NMA administruojančiais darbuotojais (2022 m. spalio 6 d.).

Diskutuoti fokusuotose grupėse buvo kviečiami skirtingi dalyviai: ūkininkai, dalyvaujantys ir nedalyvaujantys Priemonės veiklose, savivaldybių žemės ūkio skyrių darbuotojai, specialistai, vykduantys žemės ūkio funkcijas seniūnijose, LR Žemės ūkio rūmų atstovai ir mokslo įstaigų atstovai (LAMMC ŽI, LSMC EKVI), LR AM ir AAA atstovai.

- **Ekspertų interviu** buvo taikytas, kad būtų surinkta daugiau informacijos vertinimui atlikti;

Papildomas ekspertų interviu buvo pusiau struktūruotas pagal parengtą tyrimo planą ir klausimus, kurio metu buvo galimybė užduoti pagal situaciją iškilusius papildomus klausimus. Interviu buvo atliekamas su suinteresuotomis institucijomis ir asmenimis (ŽŪM, NMA, Savivaldybių Žemės ūkio skyriais, LŽŪKT, paramos gavėjais).

Interviu dalyvavusių asmenų skaičius – 15. Asmenys interviu buvo parenkami iš aukščiau išvardintų įstaigų ir tiesiogiai kuruojantys Priemonės veiklų įgyvendinimą. Papildomi interviu buvo atliekami su ekspertais, potencialiais paramos gavėjais, paramos gavėjais įgyvendinančiais tokias Priemonės veiklas kaip „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“, „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ ir „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“.

- **Anketinė apklausa.** ŽŪM per NMA išplatino anketas 2 455 paramos gavėjams. Į anketos klausimus atsakė 342 respondentai. Anketa pateikiama prieduose.

Tyrimo rezultatai buvo detaliam aprašyti ir iliustruoti lentelėmis arba grafikais.

4.	Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> • ES ir nacionalinės teisės dokumentai, reglamentuojantys žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, strateginiai dokumentai; • Oficialiosios statistikos (EUROSTAT, EK, Lietuvos Statistikos departamento, VĮ ŽŪIKVC, ŽŪM, NMA, AAA) duomenys; • Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų parengtų tyrimų ir analizių rezultatai; • Europos Komisijos rekomendacijos; • LSMC EKVI duomenų bazės.
----	-------------------	--

1. PROGRAMOS PRIEMONĖS „AGRARINĖ APLINKOSAUGA IR KLIMATAS“ VEIKLŲ TINKAMUMO, REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO VERTINIMAS, SIEKIANČIUS PROGRAMOJE NUSTATYTŲ TIKSLŲ

Bendrosios Priemonės nuostatos. Įvertinus Priemonės veiklų tinkamumą, rezultatyvumą ir efektyvumą, išskirti tokie bendrieji bruožai:

1. Įgyvendinimo reikalavimų ir sąlygų pakeitimai;
2. Siūlymai dėl taisyklių tobulinimo;
3. Siūlymai dėl Priemonės veiklų efektyvumo;
4. Bendrosios nuostatos susiję su veiklų įgyvendinimo priežiūra;
5. Priežastys lėmusios planuoto produkto rodiklio neatitikimą faktiniam.

Įgyvendinimo reikalavimų ir sąlygų pakeitimai. Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai, padedantys pareiškėjui lengviau suprasti veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Per 2015–2022 m. laikotarpį išskirtini tokie bendrieji pakeitimai:

- aiškiau pateikta nuostata apie gyvulių ganyto intensyvumą ir paramos koregavimą pasikeitus pagal veiklą deklaruotiems plotams (2016 m. vasario 10 d. (įsakymas Nr. 3D-63));
- supaprastintas įrašų apie atliktus šienavimo arba ganyto darbus fiksavimas (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237), pratęstas žurnalo pildymo laikas nuo 3 iki 5 d. (2018 m. kovo 26 d. (įsakymas Nr. 3D-180), numatyta seniūnijos darbuotojų pagalba pildant jį Paraiškų priėmimo informacinės sistemos modulyje (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307), o vėliau per PPIS (adresu <https://paseliai.vic.lt>) (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318)). Šie pakeitimai leido ūkių valdytojams ir administruojančioms institucijoms geriau planuoti veiklą, diegtos naujos technologijos palengvino paramos administravimą ir sudarė sąlygas pareiškėjams prisitaikyti prie jų;
- mažinamas įsipareigojimų pagal veiklą deklaruotuose plotuose laikotarpis nuo 5, 6 ar 7 metų (2015 m. balandžio 3 d. (įsakymas Nr. 3D-254), 5 ar 6 metų (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237), 5 metų (2018 m. kovo 26 d. (įsakymas Nr. 3D-180), (2019 m. gegužės 30 d. (įsakymas Nr. 3D-336) iki 3 metų (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307), (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318));
- pareiškėjų naudai švelninamos sankcijos paramos mažinimui ir neskylimui (2019 m. spalio 29 d. (įsakymas Nr. 3D-598));

- išplėstas atvejų, kuomet netaikomas paramos susigražinimas iš paramos gavėjo nepasibaigus įsipareigojimų laikotarpiui, sąrašas. (2020 m. balandžio 6 d. (įsakymas Nr. 3D-266), (2020 m. birželio 12 d. (įsakymas Nr. 3D-446));
- pritaikyta inovatyvi stebėsenos sistema: paramos gavėjai turi galimybę pateikti įsipareigojimų įvykdymo įrodymus mobiliąja programėle „NMA agro“ (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307));
- administruojančiai institucijai (NMA) panaikintas lauko priežiūros patvirtinimas („Atliktų ūkio darbų pagal veiklas žurnalas“) (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318));
- patikslinta ir PPIS skelbiama informacija apie specifinių pievų sąrašo paskelbimo vietą (2019 m. gegužės 30 d. Nr. 3D-336);
- pakoreguotas ir patikslintas rodiklis dėl kurio skiriama sankcija (2019 m. spalio 29 d. Nr. 3D-598);
- papildyta nuostata dėl Aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos plotų patikslinimo ir sumažinimo (2020 m. balandžio 6 d. Nr. 3D-266);
- pakeista informavimo data Agentūrai, kai atsiranda valdos arba dalies valdos perėmėjas. Papildomų teisių suteikimas Agentūrai siekiant užtikrinti paraiškoje numatytų reikalavimų laikymosi (2020 m. birželio 12 d. Nr. 3D-446);
- papildoma informacija dėl sumažėjusių deklaruotų plotų dėl pasikeitusių teisės aktų reikalavimų (2020 m. birželio 12 d. Nr. 3D-446). Tai svarbus pranešimas, tačiau tokias nenumatytas sąlygas su pareiškėju reikėtų aptarti prieš sutinkant dalyvauti veikloje, tačiau tai ne visada pavyksta;
- numatyta, kad Trąšų ir kalkinimo medžiagų naudojimo apskaitos žurnalą pareiškėjas gali pildyti su seniūnijos darbuotojų pagalba. Žurnalas nebūtinai turi būti pateikiamas Agentūros darbuotojui paprašius, Agentūros vykdomų patikrų vietoje metu (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- pakeista metinis SG skaičiavimo laikas (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- aprašyti paramos gavėjų įsipareigojimų įvykdymų įrodymo mobiliąja programėle ar kiti patikros būdai Agentūrai (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- pakeista valdos perėmėjui pranešimo Agentūrai data (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- palengvinta pareiškėjams dokumentacija susijusi su Galvijų pasu (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- papildyta nuostata, kad pareiškėjų plotai atitiktų Teritorijų, kuriose žemės ūkio veiklos subjektai gali siekti paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ nustatymo ir teikimo institucijoms, atsakingoms už Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonių įgyvendinimą, tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2018 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. 3D-850, nurodytus plotus“ (2022 m. vasario 10 d. Nr. 3D-97);

- patikslinta nuostata dėl Agentūros administravimo aspektų susijusių su pareiškėjų gauta parama, bet nevykdant įsipareigojimų ir (arba) nesilaikant nustatytų reikalavimų (2022 m. vasario 10 d. Nr. 3D-97);
- papildoma nuostata, kad parama už tą patį plotą pagal kitas priemones „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas, susijusias su pievų priežiūra, neskiriama (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- patikslintos nuostatos susijusios su Augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalu, jei valdoje naudojami augalų apsaugos produktai (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- nurodytas informacijos pateikimo naujas būdas ir privalomi duomenys, reikalingi pateikti ūkiams, kurie naudoja kalkinimo medžiagas, tręšia organinėmis trąšomis (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- pakeistas metinis vidutinis SG nustatymas, keičiant laiką (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- papildytos nuostatos (išvardintos veiklos ir pateikimo adresas) susijusios su Atliktų ūkio darbų žurnalo pildymu (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- atliktų ūkio darbų žurnalo pildymui pateiktas elektroninės laikmenos adresas (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- pakeista nuostata, dėl pareiškėjų ir (arba) paramos gavėjų įsipareigojimų dėl objektyvių aplinkybių nesilaikymo terminų (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- papildyta nuostatomis dėl nuomos santykių (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- pakeistas valdos perėmėjo pranešimo laikas Agentūrai (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- atsisakoma Trąšų ir kalkinimo medžiagų naudojimo apskaitos žurnalo, pakoreguotas Atliktų ūkio darbų pagal veiklas žurnalas (2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318).

Visi pakeitimai, susiję su reikalavimais ir paramos teikimo sąlygomis pareiškėjams darė teigiamą poveikį veiklų įgyvendinimui. Stebimas išskirtinis dėmesys IT diegimui veiklos administravimo procesuose. Administravimo institucija (NMA) per 2015–2022 m. laikotarpį patyrė taip pat teigiamą poveikį, nes buvo sumažintos darbo sąnaudos, įdiegus naujas stebėsenos ir patikrų technologijas. Inovatyvios technologijos leido stebėti pasėlių plotus iš palydovo, mobilioji programėlė „NMA agro“ sudarė galimybę paramos gavėjams pateikti įsipareigojimų įvykdymo įrodymus, dronų naudojimas leido pasiekti sunkiai prieinamas teritorijas sudėtingomis sąlygomis, tiesioginis ūkininkų duomenų gavimas iš valstybinių registru sutaupė pareiškėjų laiką ir lėšas. Be to, dėl minėtų anksčiau pakeitimų taisyklėse buvo gauta daugiau paraiškų dalyvauti Priemonės veiklose.

Siūlymai dėl taisyklių tobulinimo. Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad taisyklės dar galėtų būti tobulinamos:

- sankcionavimas galėtų būti lankstesnis, nes šiuo metu jis labiau orientuotas nubausti paramos gavėjus, nei pasiekti aplinkosauginių tikslų. Pagrindinė problema – sankcijos pagal kompleksinę paramos sistemą, taikomos ne tik už veiklai, bet už visą ūkiui skirtą paramą. Dėl šios priežasties ūkininkai vengia dalyvauti Priemonės veiklose;

- vis dar tobulintina Paraiškų priėmimo informacinė sistema (PPIS), nes praktikoje pasitaikė techninių nesklandumų ir tobulintinų aspektų, pvz., reikėtų siekti įvairesnių galimybių deklaruojant lauką ir fiksuojant pasikeitimus jame, nei leidžia dabartinės PPIS galimybės;
- siekti trumpesnių kompensacinių išmokų gavimo terminų, nes paramos gavėjai jų turi laukti beveik metus dėl nuo jų nepriklausančių aplinkybių. Galėtų būti paankstinti avansų mokėjimo terminai;
- 2015–2021 m. laikotarpiu galioję kompensacinių išmokų dydžiai, kurie buvo nustatyti 2013 m. įvertinus 2009–2011 m. ar 2010–2012 m. duomenis, programinio laikotarpio pabaigoje tapo nepakankami (išskyrus „Ražienų laukai per žiemą“). Todėl bendrai siūlome 2023–2027 m. ir vėlesniais programiniais laikotarpiais numatyti kompensacinių išmokų dydžių perskaičiavimą, atsižvelgiant į produkcijos ir jai pagaminti reikalingų materialinių, energetinių ir darbo sąnaudų kainų pokyčius bei technologinę pažangą.

Siūlymai dėl Priemonės veiklų efektyvumo. Parama būtų efektyvesnė, jei:

- būtų sustiprinta informavimo veikla apie paramą ir jos gavimo sąlygas seniūnijų lygmenyje. Fokusuotųjų grupių diskusijų, ekspertų interviu ir anketinės apklausos dalyvių teigimu, trūksta informacijos apie galimas veiklas, jų įsipareigojimų vykdymo tvarką. Jų nuomone, reikalinga daugiau informuoti per žiniasklaidą ir kaimui rengiamas laidas televizijoje, žinant, kad ne visi naudojami internetu;
- kompensacinės išmokos apimtų skatinamąjį elementą, sandorių sąnaudas ir būtų indeksuojamos, atsižvelgiant į didesnę nei 15 proc., techninių, energetinių ir darbo išteklių kainų padidėjimą;
- kompensacinė išmoka turėtų apimti papildomai susidarancias transportavimo išlaidas ir darbo sąnaudas pasiekiant toli vienas nuo kito išsidėsčiusius laukus, taip pat kompensuoti prarandamas pajamas dėl derliaus netekimo išvažinėjant laukus, dėl patekimo į lauko dalį, kurioje gyvendinami aplinkosauginiai įsipareigojimai. Autorių nuomone, tai leistų pagerinti aplinkosauginius rodiklius, nes padidėtų pareiškėjų aktyvumas;
- keičiant reikalavimus ir sąlygas, susijusias su papildomomis išlaidomis ir /ar pajamų negavimu, manytume, kad ateityje reikėtų perskaičiuoti išmokų dydžius;
- stabilesnė teisinė bazė (įgyvendinimo taisyklės), leistų ūkininkams planuoti savo veiklą keletui metų į priekį;
- trumpesni įsipareigojimo terminai, kaip rodo praktika, teigiamai paveiktų ūkininkų dalyvavimą Priemonės veiklose pirmą kartą. Vėliau, turėdami įgūdžių ir išvelgę naudą, tikėtina, kad dalyvautų ir toliau, taip labiau prisidėdami prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo;
- dalyvaujantiems Priemonės veiklose būtų teikiamas prioritetas investicinei paramai gauti;

- būtų peržiūrėti reikalavimai susiję su šienavimo terminais, ypač panašiose veiklose. Pvz., veiklose „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ ir „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ atsisakyti pirmojo ir palikti tik antrąjį vėlesnį šienavimą;
- sankcijos būtų taikomos ne visai paramai, o tik atskirai veiklai.

1.1. Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (10.01) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (10.01) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, siekiama paskatinti žemdirbius, laikančius gyvulius, mažinti pievų ir ganyklų ganiavos apkrovą. SD duomenimis, kai kuriose vietovėse, pvz., Šilalės r., Telšių r. ir Kelmės r. 2021 m. buvo stebima, kad ganymui ūkiuose skiriami santykinai maži plotai, o ganiava yra intensyvi ir viršija šalies vidurkį (0,83 galvijo/ha pievų ir ganyklų) ir atitinkamai siekia 1,21, 1,10 ir 1,02 galvijo/ha pievų ir ganyklų. Ekstensyvus ganymas prisideda prie pievose gyvenančių paukščių išsaugojimo, nes sumažėja lizdų sunaikinimo rizika. Be to, pievose, kuriose vykdomas ekstensyvus ganymas, didinama kraštovaizdžio įvairovė. Ganomose teritorijose mažiau plinta agresyvūs, aukšti ir šiurkštūs žolynai bei sumedėję augalai. Ekstensyvus pievų tvarkymas taip pat prisideda prie azoto junginių išsiplovimo mažinimo.

Veikla tiesiogiai prisideda prie 4A ir 5D tikslinių sričių įgyvendinimo, kurių esmė atitinkamai atkurti, išsaugoti ir didinti biologinę įvairovę ir mažinti žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį. Metinė kompensacinė išmoka siekia 192 Eur/ha ir tenkina pareiškėjus. Tai rodo veikloje dalyvaujančiųjų pareiškėjų išaugęs skaičius. Tą patvirtina ir diskusijų fokusuotose grupėse bei anketinės apklausos rezultatai.

1.1.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Pievose nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir organinių trąšų (išskyrus gyvulių ganymą).

2. Laikyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne mažesniu intensyvumu kaip 0,3 SG/ha ir ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha.

3. Privaloma ganyti gyvulius tuose laukuose, kuriuose yra įsipareigota vykdyti šią veiklą.
4. Privaloma nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d.
5. Ganymo laikotarpis nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.

Vykdam šią veiklą taip pat buvo numatyti šie papildomi reikalavimai:

1. Nearti pievų ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis.
2. Neįrengti naujų drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemų.

3. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Kaip laikomasi privalomų reikalavimų, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Pievų suarimo, persėjimo kultūrinėmis žolėmis, naujo drenažo ar laistymo ir drėkinimo sistemos įrengimo, gyvulių ganymo ir jo intensyvumo gyvulių ganymo laikotarpio, žolės nušienavimo ir pašalinimo iš lauko faktai ūkio patikros metu buvo tikrinami vizualiai. Ar pievose nenaudoti augalų apsaugos produktai, mineralinės trąšos ir organinės trąšos, patikros vietoje metu buvo tikrinami pareiškėjų trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo, apskaitos žurnalai, o prireikus – atliekami laboratoriniai tyrimai. Vertinant žolės nušienavimo ir nenuganytos žolės likučių nušienavimo būklę patikros vietoje metu buvo tikrinami pareiškėjų atliktų šienavimo darbų žurnalai. Ar gyvuliai laikomi ir ganomi pagal veiklą įsipareigotuose plotuose išvengiant per didelio pievų nuganyto, tikrintojas vietoje peržiūrėdavo Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrindavo su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu.

Šios patikros užtikrina tinkamą veiklos stebėseną ir vykdymą, tačiau, ekspertų nuomone, tobulintina. Reikėtų mažinti patikrų skaičių atsisakant nereikšmingų reikalavimų ir patikrų, pvz., nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d. NMA ekspertų nuomone tokie likučiai yra menkos vertės, netinka net kraikui. Šio reikalavimo atsisakymas būtų naudingas tiek paramos gavėjui, tiek kontroliuojančiai institucijai. Abiem atvejais būtų sutaupomas laikas ir lėšos degalams bei mažinama oro tarša. Autorių nuomone, atsisakius šio reikalavimo, aplinkosauginis poveikis nesumažėtų, nes nenuganytos žolės likučiai natūraliai sunyktų.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, susijusius su veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (10.01), pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai, padedantys pareiškėjui lengviau suprasti veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Diskusijų fokusuotose grupėse metu paaiškėjo, kad įsigaliojus pakeitimams dėl trumpesnio įsipareigojimų laikotarpio, šienavimo terminų pakoregavimo ir administravimo sistemos patobulinimo didėjo

ūkininkų dalyvavimas šioje veikloje. Per 2015–2022 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- papildyta nauja sąvoka „Ganykla arba pieva“ (užsėtas daugiametėmis žolėmis arba natūralus žemės plotas, įskaitant daugiameses ganyklas arba pievas, kuris naudojamas gyvuliams ganyti, žolei ar žolės produkcijai gauti, ir kuriame dažniau nei kas 5 metai taikoma sėjomaina) (2019 m. gegužės 30 d. (įsakymas Nr. 3D-336). Šis pakeitimas leido paskatinti ūkininkus didinti aplinkosauginę vertę visose pievose ar ganyklose, nepriklausomai nuo jos pasėjimo laikotarpio. Tokiu būdu buvo sudarytos sąlygos veikloje dalyvauti visiems ūkio subjektams, kurie turi gyvulius ir pievas, kuriose galėtų ekstensyviai ganyti gyvulius;
- detalizuotas įsipareigojimų įgyvendinimas pagal veiklą (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307);
- padidinta kompensacinė išmoka: nuo 101 Eur/ha (2015 m.) iki 192 Eur/ha (taikoma naujai (nuo 2022 m.) deklaruotiems plotams) (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318);
- paankstintas gyvulių perskaičiavimo į SG metinio vidurkio skaičiavimo laikotarpis, geriau atitinkantis laikytojų poreikius, susijusius su gyvulių realizacijos laiku: nuo praėjusių metų balandžio 1 d. iki einamųjų metų kovo 31 d. Anksčiau buvo skaičiuojama nuo praėjusių metų rugpjūčio 1 d. iki einamųjų metų liepos 31 d. (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318);
- pakeisti įsipareigojimai pagal veiklą. Dėl šių pokyčių nebeliko galimybės deklaruoti ganyklų arba pievų iki 5 m., draudimo persėti kultūrinėmis žolėmis.

Įvertinus aukščiau išvardintus pakeitimus, ypač paskutiniuosius, susijusius su kompensacinės išmokos padidėjimu, atitinkančiu pareiškėjų lūkesčius, galima tikėtis didesnio jų aktyvumo šioje Priemonės veikloje, todėl jie vertintini teigiamai. Įvertinus NMA pateiktus duomenis (1.1.1 pav.) matyti, kad padidėjęs išmokos dydis svariai prisidėjo pritraukiant ūkininkus dalyvauti Priemonės veikloje ir taip siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų siekimo.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad taisyklės, susiję su šia veikla yra tinkamos pareiškėjams, tačiau vienas aspektas galėtų būti tobulinamas, t. y., vėl būtų leidžiama šienauti po birželio 20 d., kad ūkininkai galėtų pasigaminti pašarus žiemai. Autorių nuomone tai neturėtų įtakos aplinkosauginiu požiūriu veiklos tikslams pasiekti. Tą patvirtina ir aplinkos apsaugos ekspertai: terminas po birželio 20 d. yra tinkamas, nes kai kurių saugomų rūšių paukščių jaunikliai pradeda skraidyti¹, o daugumos pievose ir ganyklose perinčių rūšių paukščių (pempė, dirvinis vieversys, pievinis kalviukas, geltonoji kielė, kiauliukė) jaunikliai spėja palikti lizdus. Tik griežlei reikalingas ilgesnis perėjimo sezonas.

Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autoriai susipažinę su kompensacinės išmokos dydžio nustatymu 2022 m. (192 Eur/ha) teigia, kad jis pilnai kompensuoja prarastas pajamas ir susidariusias papildomas išlaidas. 2015–2021 m. laikotarpiu galiojęs kompensacinės išmokos

¹ P. Kurlavičius. 2010. *Agrarinė aplinkosauga. Vėjų Baltijos aplinkos forumas*. 180 psl.

dydis – 101 Eur/ha neskatinio daugiamečių pievose ganyti gyvulius ir siekti dar svarbesnių aplinkosauginių tikslų, tokių kaip pievų išarimo stabdymas, galintis prisidėti prie ŠESD mažinimo, biologinės įvairovės išsaugojimas ir dirvožemio gerinimas. Siekiant sustabdyti šią tendenciją ir labiau prisidėti prie aplinkosaugos tikslų pasiekimo, buvo operatyviai sureaguota ir kompensacinės išmokos perskaičiuotos.

2022 m. liepos 8 d. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos pakeitimu patvirtintą Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ išmokos dydį lėmė makro ir mikro ekonominių rodiklių pokyčiai. Iš makroekonominių veiksmų paminėtini vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio padidėjimas ir žemės ūkio produktų bei jiems pagaminti reikalingų išteklių kainų augimas. Iš mikroekonominių rodiklių – produktyvumas, kuris dėl šiai veiklai numatytų aplinkosaugos reikalavimų tiesiogiai lemia atotrūkį tarp pajamų ūkininkaujant tradiciškai ir aplinkai palankiu būdu.

Apibendrinant galima teigti, kad paramos efektyvumas buvo tik vidutinis, nes, kaip rodo 2022 m. duomenys numatytas rodiklis siekia 58 proc.

1.1.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus Programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2022 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ finansavimui numatyto lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 25 142 264 Eur.

Atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp priemonių. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ dėl aukščiau išvardintų priežasčių lėšos buvo sumažintos tris kartus iki 8 142 264 Eur, nes gyvendinimo eiga rodė, kad skirtos lėšos būtų nepanaudotos iki laikotarpio pabaigos. Toks lėšų perskirstymas turėjo įtakos Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. lėšos padidintos iki 11 142 264 Eur dėl Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimo.

2022 m. buvo padidintas kompensacinės išmokos dydis nuo 101 Eur/ha iki 192 Eur/ha, tačiau papildomų lėšų nenumatyta, nes planuojama, kad lėšų poreikis bus padengtas iš Priemonės veiklos nepanaudotų lėšų.

Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2022 m. laikotarpį buvo atliktos finansinio plano korekcijos perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir

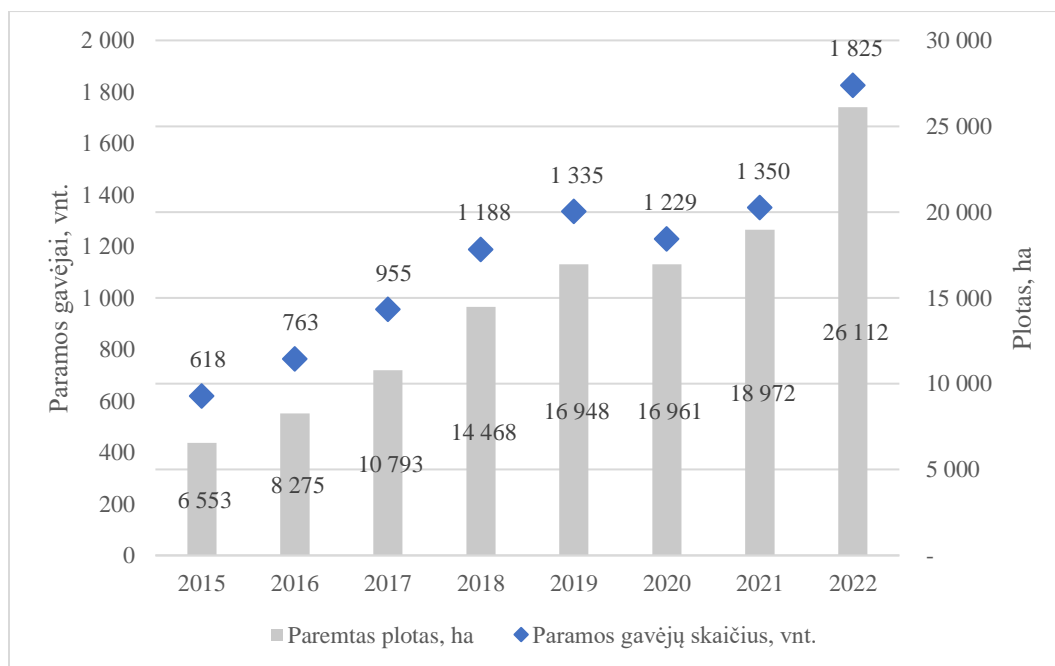
priemonėms, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ finansavimo lygį.

1.1.3. Pasięktų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ bus paremtas 45 tūkst. ha plotas.

Priemonės veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ įgyvendinimas per 2015–2022 m. laikotarpį vyko ne taip sparčiai kaip planuota Programos planavimo etape, tačiau vertintinas teigiamai. Nors 2022 m. pagal veiklą deklaruotas plotas siekė 58,0 proc. planuoto paremti ploto, tačiau per 2015–2022 m. laikotarpį nuosekliai didėjo paramos gavėjų skaičius (išskyrus 2020 m.) ir pagal Priemonės veiklą paremtas plotas: šie rodikliai per laikotarpį padidėjo atitinkamai 3,0 ir 4,0 karto (1.1.1 pav.). Pastebėta, kad per 2015–2022 m. laikotarpį paramos gavėjų skaičius didėjo mažesniu tempu nei deklaruojami plotai, vadinasi įsibėgėjus Priemonės veiklos įgyvendinimui, jos naudą įvertino vis daugiau ūkių valdytojų ir pasiryžo pagal ją deklaruoti vis didesnius plotus.

1.1.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Tikėtina, kad nuo 2022 m. padidintas kompensacinės išmokos dydis ir sutrumpėjęs įsipareigojimų laikotarpis dar labiau paskatins ūkininkus dalyvauti šioje Priemonės veikloje.

1.1.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Pagal veiklą „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ suplanuoto tikslo pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė apie 58,0 proc. Atsižvelgiant į būtinybę saugoti pievas Lietuvoje, kur žemės ūkio buveinių būklė šiuo metu turėtų būti gerinama, bei į tai, kad lyginant su kitomis Priemonės veiklomis ši veikla turi didelį potencialą prisidėti prie aplinkosauginių tikslų pasiekimo, ŽŪM dėjo daug veiksmingų pastangų šios veiklos įgyvendinimo skatinimui. ŽŪM ir NMA inicijuota informavimo kampanija (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkio parodose, informaciniai lankstinukai), atsižvelgus į susiklosčiusią ekonominę situaciją padidintas kompensacinės išmokos dydis, trumpėjantys įsipareigojimų terminai autorių nuomone, teigiamai veikė priemonės įgyvendinimą ir tuo pačiu rezultatų siekimą.

1.1.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ reikšminga ir tuo, kad ji prisidėjo prie Biologinės įvairovės konvencijos, optimalaus tręšimo organinėmis trąšomis (įskaitant ir gyvulių ganymą) įgyvendinimo ir dirvožemio kokybės gerinimo. Tokiu būdu ši veiklos sritis tiesiogiai prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4A „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ ir netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto (P5) „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ dėl pievų išlaikymo, jų nesusausinimo buvo išvengta/absorbuota atitinkamai 86,2 ir 2,0 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių pievų netręšimo buvo išvengta 52,3 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 444,9 t amoniako (5D tikslinė sritis). Be to, ši veikla

turėjo teigiamą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui (4A), nes buvo išsaugota augmenija ir gyvūnija dėl augalų apsaugos produktų ir mineralinių trąšų nenaudojimo bei ekstensyvaus ganymo reikalavimo.

1.1.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotųjų grupių diskusijų, ekspertų interviu ir anketinės apklausos metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius, ypač dėl žymiai padidėjusios išmokos.

Autorių nuomone, parama būtų efektyvesnė, jei taisyklėse būtų nurodyta atnaujinti pievas, o ne tik jas prižiūrėti. Prie didesnio paramos efektyvumo prisidėtų stabilesni reikalavimai ir perteklinių reikalavimų, kurie sukuria iššūkių pareiškėjams ir kontroliuojančiai institucijai (pvz., nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d.), atsisakymas.

Diskusijų fokusuotose grupėse ir anketinės apklausos rezultatai rodo, kad veikla būtų dar populiarsnė, jei vėl būtų leidžiama šienauti po birželio 20 d., kad ūkininkai galėtų pasigaminti pašarus žiemai. Autorių nuomone, kaip buvo teigta anksčiau, įgyvendinus šį pakeitimą, veikla vis dar prisidėtų prie nustatytų tikslų įgyvendinimo.

1.1.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Autorių skaičiavimais, pagal Priemonės veiklą optimalus siektinas ekstensyviai tvarkomų pievų ganant gyvulius plotas galėtų būti 30 proc. mažesnis nei buvo numatyta ir siekti 31 500 ha, o maksimalus – 30 proc. didesnis ir siekti 58 500 ha. Šie plotai įvertinti atsižvelgus į sąlyginių gyvulių skaičių Lietuvoje (SD duomenys), į gyvulių, kurie ganosi laukuose, dalį ir jiems reikalingus plotus pagal nustatytą reikalavimą ganymo intensyvumui nuo 0,3 iki 1 SG/ha (LSMU GI duomenys).

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ 2015–2022 m. vidutiniškai 77 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.2. Priemonės veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ (10.02) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Specifinių pievų tvarkymas“ (10.02) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Specifinės pievos – plotai, kuriuose identifikuotos Europos Bendrijos svarbos natūralių pievų ir joms artimos buveinės: kopų varnaugynai, pajūrio smėlynų tyruliai, nesusivėrusios žemyninės smiltpievės, karbonatinių smėlynų pievos, stepinės pievos, rūšių turtingi briedgaurnai, rūšių turtingi smilgynai, melvenynai, eutrofiniai aukštieji žolynai, aliuvinės pievos, šienaujamos mezofitų pievos, miškapievės². Jas išskiria Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Specifinės pievos vertingos aplinkosaugine prasme. Jų plotas siekia 76,3 tūkst. ha. Šiose pievose didelė biologinė įvairovė, jos daro įtaką klimato kaitos švelninimui. ES šalyse jų išlaikymui skiriamas didelis dėmesys ir tikimasi, kad remiama veikla prisidės prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo.

Priemonės veikla „Specifinių pievų tvarkymas“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, šia veikla buvo siekiama paskatinti žemdirbius, mažinti aplinkosaugos požiūriu svarbių pievų naudojimo intensyvumą, jų produktyvumą bei vėliau šienauti. Visa tai turėtų skatinti biologinės įvairovės atkūrimą ir išsaugojimą aplinkosaugos požiūriu svarbiose pievose. Biologinės įvairovės palaikymui ir apsaugai vienas svarbiausių veiksnių yra šienavimo terminai. Veikloje buvo numatyti pievų tvarkymo (šienavimo) pradžios terminai, nes tai daro įtaką vabzdžių, ypač drugių, populiacijos išlaikymui. Taip pat vėlesnis šienavimas turėtų saugoti pievinius paukščius. Šienavimo data svarbi ir sėklomis besidauginantiems augalams, vėlesnis šienavimo laikas turėjo leisti subrandintoms sėkloms pasklisti pievoje. Taip pat turėtų prisidėti prie klimato kaitos švelninimo stabdant šių pievų arimą.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisidėjo prie 5D, netiesiogiai prie 4A ir 5E tikslinių sričių įgyvendinimo, kurių esmė atitinkamai žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimas, biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas bei anglies dvideginio absorbavimas ir jo emisijos žemės ūkyje mažinimas. Ši veikla užtikrina Programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ siektinų tikslų įgyvendinimą, todėl yra tinkama, tačiau gana sudėtingai įgyvendinama. Pagrindinė priežastis – jos konkuravimas su veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas, ganant gyvulius“ ir kitomis veiklomis. Pareiškėjai laikantys gyvulius, kaip teigia fokusuotų grupių diskusijų dalyviai, dėl didesnės KI dažniau rinkos dalyvauti pastarojoje veikloje.

Metinė kompensacinė išmoka siekė 69 Eur/ha.

² 2018 m. lapkričio 29 d. LR žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-850 „Dėl teritorijų, kuriose žemės ūkio veiklos subjektai gali siekti paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Meldinių nendrinukių buveinių išsaugojimas“ ir priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ ir „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“, nustatymo ir teikimo institucijoms, atsakingoms už Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonių įgyvendinimą, tvarkos aprašo patvirtinimo“.

1.2.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. nenaudoti augalų apsaugos produktų, netręšti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis (išskyrus gyvulių ganymą), neskleisti nuotekų dumblo.
2. laikyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigoto pagal priemonės veiklą ploto.
3. gyvulių ganymo laikotarpis nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.
4. šienavimas pradedamas ne anksčiau kaip liepos 15 d.
5. nušienautos žolės nesmulkinti ir nepaskleisti. Žolė iš lauko turi būti išgabenta iki spalio 15 d.

Vykdamas veiklą taip pat buvo numatyti šie papildomi reikalavimai:

1. Nearti pievų ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis.
2. Neįrengti naujų drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemų.
3. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turėjo įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalėjo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalėjo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Visi privalomi reikalavimai buvo tikrinami atliekant patikras tinkamu laiku privalomų reikalavimų tinkamam įvertinimui vietoje, apžiūrima vizualiai. Pievų suarimo, persėjimo kultūrinėmis žolėmis, naujo drenažo ar laistymo ir drėkinimo sistemos įrengimo, gyvulių ganymo ir jo intensyvumo, gyvulių ganymo laikotarpio, žolės nušienavimo ir pašalinimo iš lauko faktai buvo tikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdamas reikalavimo, pievose nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir organinių trąšų, nuotekų dumblo, įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu buvo tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalas, nuotekų dumblo tręšimo planas, o pagal galimybes buvo atliekami laboratoriniai dirvožemio tyrimai. Vykdamas žolės šienavimo ir nenuganytos žolės likučių nušienavimo įgyvendinimo kontrolę, patikros vietoje metu papildomai buvo tikrinamas atliktų šienavimo darbų žurnalas. Siekiant užtikrinti, kad pagal veiklą įsipareigotuose plotuose būtų išvengta per didelio pievų nuganyto, tikrintojas patikros vietoje metu, taip pat peržiūrėjo Ūkinių gyvūnų registrą, ir sutikrino su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje tvarkomu gyvulių apskaitos žurnalą. Šios patikros užtikrino tinkamą veiklos stebėseną ir vykdymą, o kartu ir efektyvų veiklos plėtojimą.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad taisyklės nesudėtingos įgyvendinti, problema – santykinai mažesnė KI palyginti su kitomis veiklomis pievose.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir jo pakeitimus, susijusius su veikla „Specifinių pievų tvarkymas“, matyti, kad visi pakeitimai buvo savalaikiai, geriau suprantami pareiškėjui apie veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Tą patvirtino ir fokusuotųjų grupių diskusijų bei ekspertų interviu dalyviai. Per 2015–2022 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- įvestas reikalavimas pildyti „Ganyklų arba pievų tvarkymo darbų registracijos žurnalą“. (2017 m. balandžio 7 d. Nr. 3D-237). Žurnalo pildymui reikalinga skirti darbo laiko, kuris yra sandorių sąnaudų dalis ir jomis turėjo būti padidintos KI;
- sukonkretinti pievų sutvarkymo reikalavimai, išskiriant juos, kai ganomi gyvuliai ir, kai šienaujama žolė (2017 m. balandžio 7 d. Nr. 3D-237);
- patikslinti žolės tvarkymo reikalavimai priklausomai nuo SG metinio vidurkio skaičiaus (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307);
- pakeistas metinis SG skaičiavimo laikas (2021 m. gegužės 6 d. Nr. 3D-307).

Visi taisyklių pakeitimai pareiškėjams darė teigiamą poveikį veiklos įgyvendinimui. Be jų veiklos įgyvendinimo rodikliai galėjo būti blogesni, nes, kaip teigė fokusuotųjų grupių diskusijų dalyviai, laikantys gyvulius buvo linkę rinktis kitą veiklą – „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“.

Priemonės veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) buvo tinkama. Ekspertų nuomone, laikotarpio eigoje kompensacinės išmokos dydis tik iš dalies kompensavo prarastas pajamas ir susidariusias papildomas išlaidas, nes kai kurios įvestos papildomos sąlygos buvo susijusios su papildomomis išlaidomis. Be to, didėjo žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti naudojamų materialinių, energetinių ir darbo išteklių kainos. Tai patvirtina ir palyginti mažas pareiškėjų skaičius ir jų deklaruotas plotas. Taigi, numatytos veiklos tikslai buvo pasiekti tik iš dalies.

Pagal veiklą teikiama parama vertintina tik iš dalies patenkinamai, nes pagrindinio rodiklio – paremto ploto įgyvendinimas siekė tik 11,3 proc. Ateityje siūloma ne tik perskaiciuoti išmokos dydį, bet ir palyginti KI su kitomis analogiškoms veiklomis, taip išvengiant veiklų konkuravimo.

1.2.2. Veiklai skirtas finansavimas vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus Programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2022 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 22 239 200 Eur. Atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2018 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp veiklų. Viena iš priemonių,

kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Specifinių pievų tvarkymas“ dėl aukščiau išvardintų priežasčių buvo sumažintos du kartus: 2018 m. iki 7 239 200 Eur ir 2020 m. iki 3 239 200 Eur. Toks lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidėjimas iki 5 239 200 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2022 m. laikotarpį buvo atliktos finansinio plano korekcijos perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ finansavimą.

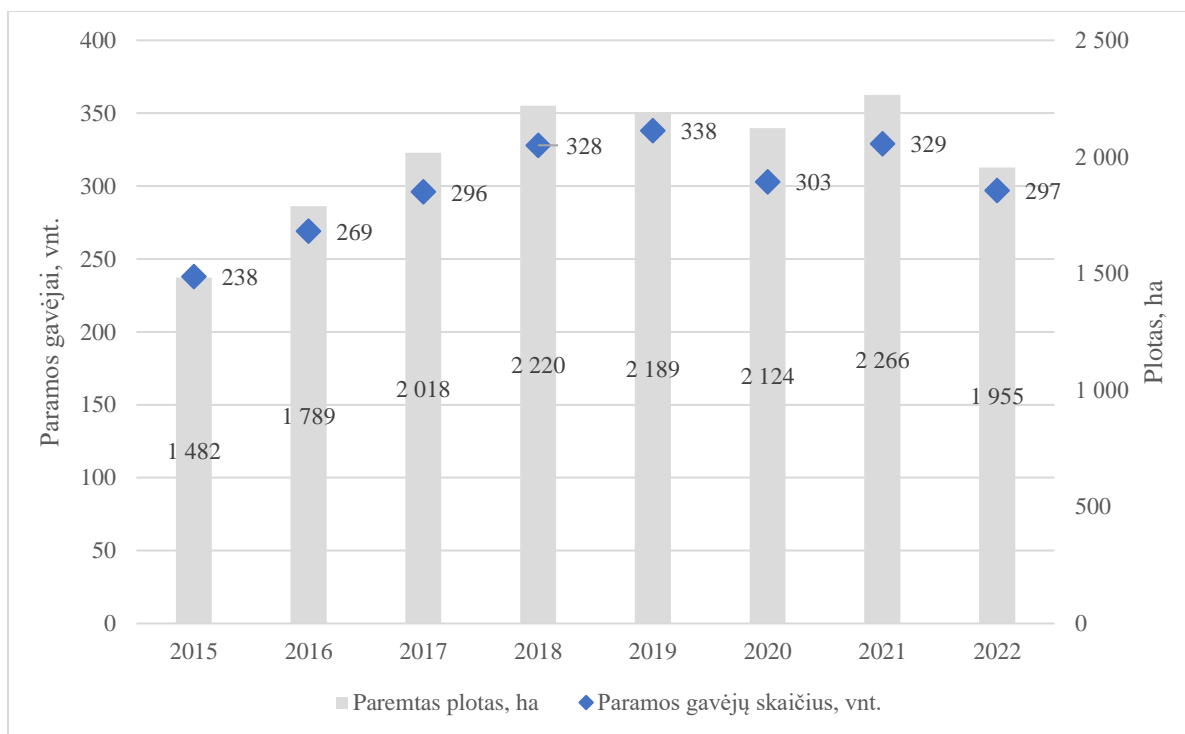
1.2.3. Pasięktų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Specifinių pievų tvarkymas“ bus paremtas 74 tūkst. ha plotas. 2018 m. birželio 12 d. numatytas pernelyg didelis plotas buvo sumažintas iki 20 tūkst. ha., nes pradinė reikšmė siekė beveik tiek pat kiek yra potencialus galimas specifinių pievų plotas – 76 309 ha. Antrą kartą mažinant lėšas (2020 m.) daugiau nei per pus, paremto ploto reikšmė nebuvo pakeista ir siekė 20 tūkst. ha.

Taigi Priemonės veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ įgyvendinimas per 2015–2022 m. laikotarpį vyko ne taip sparčiai, kaip optimistiškai planuota Programos pirminiame planavimo etape ir taipogi vėlesniame laikotarpyje. 2021 m. pagal veiklą deklaruotas plotas buvo didžiausias per 2015–2022 m. laikotarpį, bet siekė tik 11,3 proc. planuoto (20 tūkst. ha) paremti ploto. Pagrindinės priežastys susiję su pareiškėjų kitų prioritetų nustatymu šiame programiniame laikotarpyje.

Paramos gavėjų skaičius, kaip ir deklaruoti plotai, nuosekliai didėjo nuo 2015 m. iki 2019 m., o nuo 2019 m. iki 2022 m. šis rodiklis buvo gana stabilus ir vidutiniškai siekė 317 pareiškėjų per metus (1.2.1.pav.). Paremto ploto rodiklio nedidelis įgyvendinimas rodo, kad tokio pareiškėjų skaičiaus nepakanka numatytiems tikslams pasiekti. Pagrindinės priežastys, kaip nurodė fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu dalyviai, yra informavimo apie Priemonės veiklos reikšmingumą ir įgyvendinimo svarbą trūkumas, KI dydis, bei per mažai tirti pareiškėjų lūkesčiai veiklos pasirošimo įgyvendinti etape. Į visa tai galėtų būti atsižvelgta naujame programiniame laikotarpyje.

1.2.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Specifinių pievų tvarkymas“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Autoriai siūlo, kad naujuoju programiniu laikotarpiu būtų peržiūrėti reikalavimai ir sąlygos, KI dydis bei kiti svarbūs veiklai komponentai (informavimas, patikros ir pan.), kurie labiau paskatintų ūkininkus dalyvauti šioje Priemonės veikloje ir siekti numatytų tikslų.

1.2.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Pagal veiklą „Specifinių pievų tvarkymas“ buvo numatyta paremti 74 tūkst. ha. 2018 m. šis svarbus rodiklis buvo peržiūrėtas ir sumažintas iki 20 tūkst. ha. Didžiausias paremtas plotas buvo 2021 m. ir siekė tik 2 266 ha, t. y., 11,3 proc. užsibrėžto tikslo.

Atsižvelgiant į būtinybę saugoti specifines pievas Lietuvoje, kur žemės ūkio buveinių būklė šiuo metu pastoviai gerinama, šiai Priemonės veiklai reikėtų skirti didesnę dėmesį, kad galėtų prisidėti prie nustatytų tikslų pasiekimo. Siūloma peržiūrėti reikalavimus ir juos keičiant perskaiciuoti KI dydžius. Siūloma siekti stabilesnės, aiškesnės politikos šios veiklos atžvilgiu.

1.2.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Ši veikla netiesiogiai prisidėjo prie 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“, tiesiogiai prisidėjo prie 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ tikslinės srities ir netiesiogiai prisidėjo prie 5E tikslinės srities „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystės skatinimas“.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Specifinių pievų tvarkymas“ dėl pievų išlaikymo, jų nesususinimo buvo išvengta/absorbuota atitinkamai 17,0 ir 0,2 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių pievų netręšimo buvo išvengta 7,9 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 67,4 t amoniako (5D tikslinė sritis). Be to, ši veikla teigiamai prisidėjo prie biologinės įvairovės išsaugojimo (4A tikslinė sritis), nes turėjo teigiamą poveikį augmenijai ir gyvūnijai dėl vėlesnių šienavimo terminų, trąšų ir augalų apsaugos produktų nenaudojimo bei ekstensyvaus ganymo.

1.2.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą tik iš dalies atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei:

- būtų peržiūrėti reikalavimai susiję su šienavimo terminais ir sankcijomis, jas taikant ne visai paramai, o tik atskirai veiklai;
- būtų didesnės KI.

Kaip buvo minėta anksčiau, ši veikla nebuvo tiek populiari ūkininkų tarpe, kaip veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, kuri buvo patrauklesnė dėl didesnės KI, nors dalyvavimo joje reikalavimai buvo sudėtingesni.

1.2.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Programoje pagal veiklą nustatytą siektiną plotą (koreguotą) reikėtų vertinti nevienareikšmiai: pakankamas, atsižvelgiant į šių pievų svarbą aplinkosaugai ir užimamus faktinius plotus, ir nustatytas žymiai per didelis, dėl mažo (11,3 proc. nuo patikslinto planuoto ploto) pasiekimo įgyvendinant. Į tai atsižvelgę, manytume, kad pagal Priemonės veiklą optimalus siektinas specifinių pievų plotas galėjo būti perpus mažesnis nei buvo pakoreguotas 2018 m. birželio 12 d. ir sudaryti 10 tūkst. ha. Ateityje maksimalus remiamas specifinių pievų plotas – 20 tūkst. ha, t. y., pagal aukščiau pateiktas ekspertų prognozes. Tai pasiektina reikšmė, padidinus išmoką ir peržiūrėjus reikalavimus bei sąlygas. Tuo būdu būtų efektyvesnis veiklos įgyvendinimas. Kaip buvo minėta anksčiau – potencialus galimas specifinių pievų plotas – 76 309 ha (Aplinkos ministerija).

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Specifinių pievų tvarkymas“ 2015–2022 m. vidutiniškai 79 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.3. Priemonės veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (10.03) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (10.03) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Šlapynė – tai nuolat arba periodiškai užmirkusi ar užlieta teritorija³. Iš viso Lietuvoje yra 377 215 ha šlapynių (2021 m. NMA duomenys). Daugiausia šlapynių nustatyta Nemunėlio pabaseinyje ir į Baltiją įtekančios Šventosios baseine, mažiausiai – Bartuvos upės baseine ir Lielupės mažųjų intakų pabaseinyje⁴.

Priemonės veikla „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, šia veikla siekiama paskatinti žemdirbius tvarkyti aplinkosaugos požiūriu svarbias šlapynes su tikslu išsaugoti jose susiformavusią augmeniją ir fauną. Įgyvendinant šią veiklą ekstensyviai naudojamos šlapynės, sumažėja jų būklės kaita dėl intensyvios žemės ūkio veiklos. Be to, mažėja ir apleistų, gamybai nenaudojamų šlapynių plotai. Tinkamas šlapynių tvarkymas teigiamai veikia daugelį paukščių ir augalų rūšių bei natūralias gamtines buveines. Ekstensyviai ganomose ir šienaujamosiose šlapynėse formuojasi tinkamos sąlygos kai kurių rūšių pelkių ir šlapių pievų perimvietėms. Taip pat plečiasi nykstančių augalų augimui tinkamos vietos. Nevykdant jokios veiklos šlapynėse jos užželia krūmais arba nendrėmis. Buvusi biologiniu požiūriu vertinga augmenija skursta arba visiškai išnyksta. Tokios vietos tampa mažai patrauklios pelkinių pievų paukščių perėjimui. Vėlyvas šienavimas leidžia išsaugoti paukščių jauniklius iki jų gebėjimo skraidyti. Įgyvendinant šią veiklą skatinamas biologinės įvairovės atkūrimas ir išsaugojimas šlapynių plotuose. Šlapynės taip pat padeda sulaikyti perteklinio vandens nutekėjimą iš lauko ar laukų grupės, pagerina vandenų kokybę sumažindamos, pašalindamos, surinkdamos ar sukaupdamos perteklines maisto medžiagas, organines atliekas, nuosėdas.

Veikla tiesiogiai prisideda prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo, kurios esmė – skatinti anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją žemės ūkyje ir miškininkystėje. Metinė kompensacinė išmoka siekė 208 Eur/ha ir tenkino pareiškėjus.

1.3.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Draudžiama naudoti mineralines ir organines trąšas (išskyrus tuos atvejus, kai ganomi gyvuliai), augalų apsaugos produktus.

³ Povilaitis A., et al. 2011. Lietuvos šlapynės ir jų vandensauginė reikšmė.

⁴ Taminskas J. et al. 2011. Lietuvos šlapynės, klasifikacija ir sklaida. Baltica. Nr. 24:151–162.

2. Būtina kasmet šienauti arba ganyti jose gyvulius, laikantis šių reikalavimų (pareiškėjas gali laisvai nuspręsti, ar ganyti, ar šienauti):

– šienavimas pradedamas ne anksčiau kaip liepos 15 d.;

– ganyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigoto pagal priemonės veiklą ploto. Gyvulių ganymo laikotarpis nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.;

– nenuganytos žolės likučius privaloma nušienauti;

3. Pašalinti nušienautą žolę bei nuganytos arba nušienautos žolės likučius iki kitų metų kovo 1 d.

Vykdamas veiklą taip pat buvo numatyti šie papildomi reikalavimai:

1. Neįrengti naujų drenažo sistemų, ar laistymo ir drėkinimo sistemų.

2. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, jų pavadinimus, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur jie buvo naudoti, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Visi privalomi reikalavimai tikrinami atliekant patikras tinkamu laiku privalomų reikalavimų tinkamam įvertinimui vietoje, apžiūrima vizualiai. Naujo drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemos įrengimo, gyvulių ganymo ir jo intensyvumo, žolės nušienavimo ir pašalinimo iš lauko, augalų apsaugos ir trąšų naudojimo tikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdamas reikalavimo, nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir organinių trąšų įgyvendinimo kontrolę papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalas, o prireikus – atliekami laboratoriniai dirvožemio tyrimai. Vykdamas žolės šienavimo ir nenuganytos žolės likučių nušienavimo įgyvendinimo kontrolę patikros vietoje metu papildomai tikrinamas atliktų šienavimo darbų žurnalas. Siekiant užtikrinti, kad pagal veiklą įsipareigotuose plotuose būtų išvengta per didelio pievų nuganyto, tikrintojas patikros vietoje metu taip pat peržiūri Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrina su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu. Šios patikros užtikrina tinkamą veiklos stebėseną ir vykdymą, tačiau, ekspertų nuomone, jos ateityje galėtų būtų tobulinamos, nes šlapynių patikros yra sudėtingos ir brangiai kainuoja. Negalima stebėti nuotoliniu būdu, sudėtingesnėms sąlygoms naudoja dronus.

Išanalizavus Programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ pakeitimus, susijusius su veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ įgyvendinimu, buvo pastebėta, kad šie pakeitimai buvo savalaikiai ir skatino pareiškėjus dalyvauti šioje veikloje, kaip stebima NMA statistikoje.

Pažymėtini šie svarbūs pakeitimai, tiesiogiai susiję su paramos teikimo sąlygomis pareiškėjams per 2015–2022 m. laikotarpį:

- sugriežtintas sankcijų taikymas dėl nustatyto gyvulių ganymo intensyvumo (2016 m. vasario 10 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-63);
- tobulinant PPIS ir taip lengvinant pareiškėjams deklaravimą ir prieigą prie savalaikės informacijos šlapynių plotai skelbiami PPIS elektroniniame žemėlapyje (2019 m. gegužės 30 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-336);
- įvestas naujas įsipareigojimas, reikalaujantis nearti šlapynių ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis (2021 m. gegužės 6 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-307);
- įvestas naujas įsipareigojimas po šlapynės sutvarkymo darbų informuoti NMA per 5 darbo dienas, bet ne vėliau kaip iki kovo 1 d., naudojantis mobiliąja programėle „NMA agro“ pateikti nuotraukas iš skirtingų lauko vietų, kuriose aiškiai matytūsi deklaruotos ir sutvarkytos šlapynės vaizdas, ir išplėstas sąrašas atvejų, kuomet parama neskiriama (2022 m. gegužės 12 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-318);
- paankstintas gyvulių perskaičiavimo į SG metinio vidurkio skaičiavimo laikotarpis, geriau atitinkantis lauktojų poreikius, susijusius su gyvulių realizacijos laiku: nuo praėjusių metų balandžio 1 d. iki einamųjų metų kovo 31 d. Anksčiau buvo skaičiuojama nuo praėjusių metų rugpjūčio 1 d. iki einamųjų metų liepos 31 d. (2022 m. gegužės 12 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-318).

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir interviu su ekspertais metu paaiškėjo, kad parama dalyvaujantiems veikloje „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ atitiko nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms. Anketinės apklausos dalyviai pažymėjo, kad dėl meteorologinių sąlygų dažnai negali įvykdyti reikalavimo sutvarkyti laiku šlapynę iki kovo 1d. Siūloma atsižvelgti į tai ir terminą pavėlinti iki balandžio vidurio. Kita problema – netikslus šlapynių sluoksnis, nes dėl klimato kaitos kai kuriose vietose šlapynės gali būti jau išnykusios. Siūlome, kad Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos kompleksiskai šį sluoksnį atnaujintų.

1.3.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

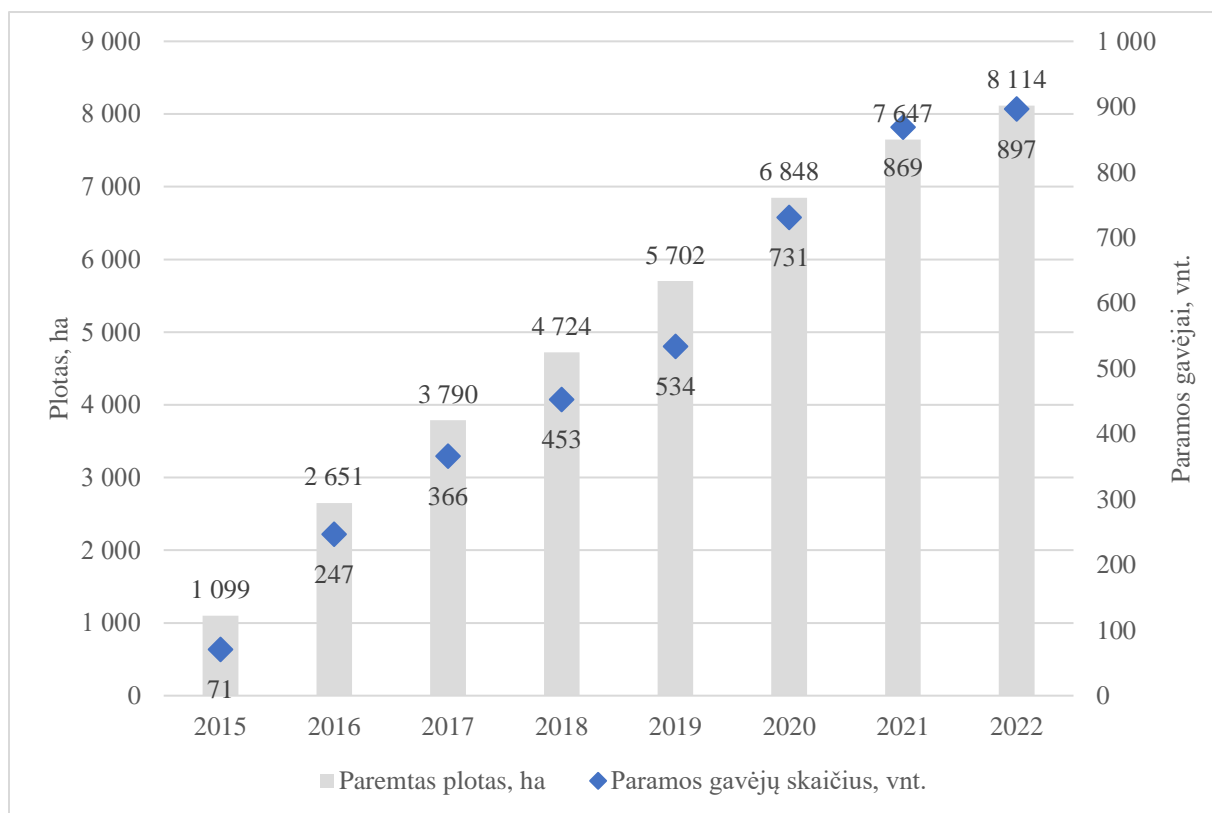
Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus Programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2022 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ finansavimui numatytos lėšos. Veiklos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje (2015 m.) jai numatytos lėšos siekė 14 852 674 Eur. 2018 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų sumažinimas iki 11 300 000 Eur susijęs su galimais deklaruoti šlapynių plotais, kurie yra 18 000 ha. Atitinkamai pakoreguotas numatomas paremti plotas – 10 000 ha. 2020 m. veiklos finansavimui numatytos lėšos dar kartą sumažintos iki 9 300 000 Eur. 2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 11 300 000 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu. Remiantis NMA duomenimis, galima daryti išvadą, kad veiklai „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ numatytos lėšos buvo pakankamos.

1.3.3. Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Pagal Priemonės veiklą „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ paremtas plotas per 2015–2022 m. laikotarpį turėjo tendenciją didėti ir 2022 m. pasiekė 8 114 ha. Taigi 2022 m. tikslo pasiekimas – 81,1 proc. Visgi, lyginant su suplanuotu tikslu ir atsižvelgiant į tai, kad tinkamas paramai plotas pagal šią veiklą yra 18 tūkst. ha, šiuos rezultatus galima vertinti teigiamai.

1.3.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.3.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Išanalizavus Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklai „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ numatytą lėšų sumą, pastebėta, kad ši suma buvo pakankama tikslui pasiekti. Kaip minėta anksčiau, išnagrinėjus pagal šią veiklą paremtą plotą, nustatyta, kad iki 2021 m. pabaigos tikslas buvo dar nepasiektas. Autorių nuomone, tokio rezultato pagrindinės priežastys buvo nepakankama informavimo veikla apie paramą bei jos gavimo sąlygas seniūnijų lygmenyje ir per visą laikotarpį neperžiūrėtas kompensacinės išmokos dydis (208 Eur/ha), neatspindintis techninių, energetinių ir darbo išteklių kainų pokyčių.

1.3.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ reikšminga tuo, kad ji tiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5E „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ įgyvendinimo, o netiesiogiai prie tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ tikslų pasiekimo. Be to, ši veikla netiesiogiai prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ įgyvendinimo ir 4B tikslinės srities „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų tvarkymo gerinimą“ tikslų pasiekimo.

Analizuojant statistinius duomenis, galima daryti išvadą, kad Priemonės veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ poveikis anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai, žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui bei vandentvarkos gerinimui, įskaitant trąšų ir pesticidų tvarkymo gerinimą, gana teigiamas, nes pasiekimo rodikliai gana aukšti.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ dėl šlapynių nesusavinimo buvo išvengta/absorbuota 5,6 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Be to, ši veikla teigiamai prisidėjo prie biologinės įvairovės išsaugojimo

(4A tikslinė sritis), nes turėjo teigiamą poveikį augmenijai ir gyvūnijai dėl trąšų ir augalų apsaugos produktų nenaudojimo bei vėlesnio šienavimo.

1.3.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama geriau atitiktų paramos gavėjų lūkesčius ir būtų efektyvesnė, jei:

- pareiškėjams būtų kompensuojama dalis degalų kainos;
- peržiūrėti šlapynių plotai, nes kai kuriose vietovėse jos yra išnykę;
- pavėlintas reikalavimas „pašalinti nušienautą žolę bei nuganytos arba nušienautos žolės likučius iki kitų metų kovo 1 d.“ terminas iki balandžio vidurio.

Autoriai siūlo, kad į išvardintus pastebėjimus būtų atsižvelgta naujame programiniame laikotarpyje.

1.3.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Šioje dalyje, išanalizavus statistinius duomenis apie faktiškai paremtus plotus už ekstensyvų šlapynių tvarkymą, mokslinę ir praktinę literatūrą, fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ siektinas plotas ateityje galėtų didėti ir pasiekti beveik visą tinkamą paramai plotą, kuris yra 18 tūkst. ha.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ 2015–2022 m. vidutiniškai 63 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.4. Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ (10.04) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ (10.04) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, ši veikla ypatinga tuo, kad jos tikslas saugoti ypač retų pasauliniu lygiu paukščių populiaciją. Liko vos keturios šalys pasaulyje: Lietuva, Lenkija, Ukraina ir Baltarusija, kuriose peri šis globaliai nykstantis paukštis. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos išskyrė meldinės nendrinukės buveinių saugojimo teritorijas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose.

Šioje veikloje žemės ūkio veikla užsiimantys asmenys skatinami tvarkyti natūralias ir pusiau natūralias pievas, sudarant palankias sąlygas meldinės nendrinukės (*lot. Acrocephalus paludicola*) paukščiui išlikti. Parama skiriama įgyvendinti bendruosius aplinkosaugos tikslus, susijusius su biologinės įvairovės išsaugojimu ir ekosistemų subalansuotu funkcionavimu, išsaugojant meldinės nendrinukės buveines.

Šienavimo termino parinkimas yra vienas iš svarbiausių kriterijų, siekiant išsaugoti šį paukštį. Įprastinėje praktikoje meldinės nendrinukės perimvietėse šienavimas yra pradedamas birželio pirmoje pusėje, todėl paukščių jaunikliai nespėja palikti lizdų. Atsižvelgiant į tai, skatinamas vėlyvas pievų šienavimas. Meldinių nendrinukių buveinių vietovės yra atrinktos ir patvirtintos kompetentingos institucijos (VSTT) pagal patvirtintus nacionalinius atrankos kriterijus trijose šalies saugomose teritorijose: Nemuno deltos regioniniame parke, Žuvinto biosferos rezervate ir Valstybiniame Kliošių kraštovaizdžio draustinyje. Šios teritorijos apima „Natura 2000“ teritorijas, skirtas meldinių nendrinukių apsaugai, kompleksines saugomų teritorijų funkcinės zonas.

Ši veikla tiesiogiai prisideda prie 4A, 4C ir 5D tikslinių sričių įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka siekia 291 EUR/ha.

1.4.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių (išskyrus ganant gyvulius) trąšų, kalkių.

2. Kiekvienais metais šienaujama dviem etapais:
 - 2.1. Aplinkos ministerijos įgaliotai institucijai neradus meldinės nendrinukės, pusė teritorijos pradedama šienauti ne anksčiau kaip liepos 1 d. žolė turi būti nupjauta iki liepos 30 d.
 - 2.2. aptikus meldinę nendrinukę, pusė teritorijos pradedama šienauti ne anksčiau kaip rugpjūčio 15 d.
3. Visas plotas vegetacijos pabaigoje turi būti nušienautas ir nušienauta žolė išvežta iš lauko iki spalio 1 d. (išskirtiniais atvejais dėl aukšto gruntinio vandens lygio iki spalio 1 d. sukrauta į krūvas žolė gali būti išvežta iš lauko iki kitų metų kovo 1 d.).
4. Ekstensyviai ganyti leidžiama tik nušienautose teritorijose, ganoma tik nerišant gyvulių.
5. Ganyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigoto pagal priemonės veiklą ploto.
6. Ganiavos sezono pabaiga – spalio 15 d.

Vykdam šią veiklą taip pat buvo numatytas šie papildomi reikalavimai:

1. Neįrengti naujų drenažo sistemų.
2. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Kaip laikomasi privalomų reikalavimų, buvo tikrinama tinkamu laiku atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Naujo drenažo, laistymo ir drėkinimo sistemos įrengimo, gyvulių ganyto ir jo intensyvumo, žolės nušienavimo ir pašalinimo iš lauko, augalų apsaugos ir trąšų naudojimo faktai patikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdam reikalavimo, nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių trąšų, įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalas, o prirėikus – atliekami laboratoriniai tyrimai. Vykdam šienavimo ir nušienautos žolės išvežimo kontrolę, patikros vietoje metu papildomai tikrinamas atliktų šienavimo darbų žurnalas. Vykdam ekstensyvaus ganyto nušienautose teritorijose kontrolę, patikros vietoje (įvertinant vizualiai gyvulių ganytosios požymius dėl gyvulių rišimo įsipareigotuose pagal veiklą plotuose) metu papildomai tikrinamas gyvulių ganyto žurnalas. Siekiant užtikrinti, kad pagal veiklą įsipareigotuose plotuose būtų išvengta per didelio pievų nuganyto, tikrintojas patikros vietoje metu, taip pat peržiūri Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrina su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir jo pakeitimus, susijusius su veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“,

pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai ir leidžiantys labiau prisidėti prie aplinkosaugos tikslų siekimo. Per 2015–2022 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- sugriežtintas sankcijų taikymas dėl gyvulių ganymo intensyvumo (2016 m. vasario 10 d. (įsakymas Nr. 3D-63);
- sukonkretinta nuostata dėl paramos susigrąžinimo jeigu pareiškėjas, įvykдęs įsipareigojimus pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklą „Meldinių nendrinukių buveinių išsaugojimas“, toliau tęsia prisiimtus įsipareigojimus pagal Priemonės veiklą turėdamas mažesnę nei pradinę pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Meldinių nendrinukių buveinių išsaugojimas“ deklaruotą plotą (2016 m. vasario 10 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-63);
- tobulinant Paraiškų priėmimo informacinę sistemą (PPIS) ir taip lengvinant pareiškėjams deklaravimą bei prieigą prie savalaikės informacijos, meldinių nendrinukių buveinių plotai skelbiami PPIS elektroniniame žemėlapyje, kur nuo einamųjų metų birželio 15 d. iki liepos 1 d. pateikiama informacija apie meldinių nendrinukių nustatymo faktą pagal veiklą deklaruotuose plotuose 2019 m. gegužės 30 d. (įsakymas Nr. 3D-336);
- paankstintas gyvulių perskaičiavimo į SG metinio vidurkio skaičiavimo laikotarpis, geriau atitinkantis laikytojų poreikius, susijusius su gyvulių realizacijos laiku: nuo praėjusių metų balandžio 1 d. iki einamųjų metų kovo 31 d. Anksčiau buvo skaičiuojama nuo praėjusių metų rugpjūčio 1 d. iki einamųjų metų liepos 31 d. (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318).

Per 2015–2022 m. laikotarpį stebimi pakeitimai, kurie daugiausia susiję su sąlygų pareiškėjams lengvinimu, administravimo sistemos gerinimu ir informacinių technologijų pritaikymu. Įvertinus aukščiau išvardintus pakeitimus, galima tikėtis sėkmingo Priemonės veiklai iškeltų tikslų įgyvendinimo, todėl jie vertintini teigiamai.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad konkrečiai pagal veiklą nustatytus reikalavimus ir paramos teikimo sąlygas jie vertina teigiamai, ypač įsipareigojimų laikotarpio trumpinimą.

Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autorių nuomone, kompensacinės išmokos dydis (291 Eur/ha) kompensuoja prarastas pajamas ir susidariusias papildomas išlaidas vidutinėmis šalies sąlygomis. Galima teigti, kad parama buvo teikiama efektyviai, nes veikla buvo sėkmingai įgyvendinta.

1.4.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus Programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ finansavimui numatytos lėšos keitėsi tik dėl Programos įgyvendinimo laikotarpio pasikeitimo. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 5 013 672 Eur. 2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas, susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu. Tuomet Priemonės veiklai „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ finansavimas padidintas iki 8 613 672 Eur.

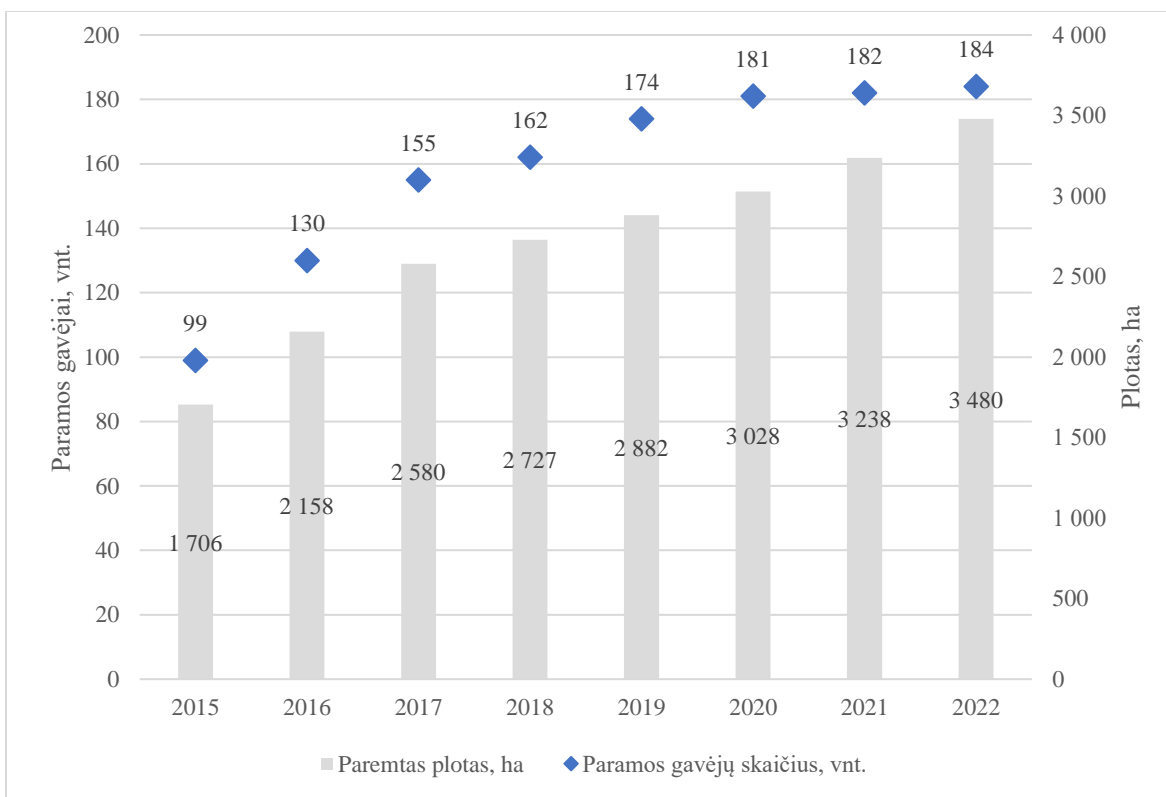
Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje numatytas ir skirtas finansavimas buvo pakankamas Priemonės veiklai įgyvendinti. Šios veiklos įgyvendinamas 2015–2022 m. laikotarpiu vyko sėkmingai, skiriant pakankamai lėšų jos įgyvendinimui.

1.4.3. Pasięktų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ bus paremtas 4 500 ha plotas.

Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ įgyvendinimas per 2015–2022 m. laikotarpį vyko sėkmingai: kasmet nuosekliai didėjo pareiškėjų skaičius ir jų deklaruojami plotai (1.4.1 pav.). Vadinasi, išibėgėjus Priemonės veiklos įgyvendinimui, jos naudą įvertino vis daugiau ūkių valdytojų ir pasiryžo joje dalyvauti. Tokiu būdu 2022 m., palyginti su 2015 m., pareiškėjų ir jų deklaruojamų plotų skaičius išaugo beveik dvigubai.

1.4.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Svarbu pažymėti, kad tiriamojo laikotarpio pabaigoje (2022 m.) pagal veiklą deklaruotas plotas priartėjo prie maksimalaus galimo pagal ją deklaruoti ploto. Todėl galima teigti, kad Priemonės veiklos rezultatai yra pasiekti ir ji svariai prisidėjo prie visos Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ rezultatų ir jai priskirtų tikslų siekimo.

1.4.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ buvo numatyta paremti 4 500 ha ploto. Kaip jau minėta aukščiau, per 2015–2022 m. laikotarpį faktiškai buvo paremta 3 480 ha. Ekspertų interviu metu paaiškėjus, kad maksimalus galimas pagal veiklą

deklaruoti plotas galėtų siekti apie 3 500 ha, todėl galima teigti, kad tikslinis rodiklis buvo beveik pasiektas.

Teigiamą poveikį šios veiklos rodiklių siekimui turėjo susijusios Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities „Labiausiai nykstančių rūšių buveinių ir EB svarbos natūralių buveinių išsaugojimas“ įgyvendinimas, kurioje pareiškėjai įsipareigojo dalyvauti tęstinėje Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikloje „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“.

Sėkmingam priemonės įgyvendinimui įtakos turėjo ir didėjantis ūkininkų susirūpinimas aplinkosaugos problemomis, įskaitant biologinės įvairovės atkūrimą, išsaugojimą ir didinimą, aukščiau aptarti pareiškėjams palankūs įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, nevyriausybinių aplinkosaugos organizacijų vykdomas viešinimas apie šios veiklos poreikį ir naudą bei efektyvus ŽŪM inicijuotas informavimas (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkio parodose, informaciniai lankstinukai).

1.4.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ reikšminga tuo, kad ji tiesiogiai prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ įgyvendinimo.

Lietuvoje pastaraisiais metais tiek dėl žemės ūkio gamybos intensyvavimo, tiek dėl žemės apleidimo ŽŪN gyvenančių paukščių populiacijų būklė, atspindinti visos biologinės įvairovės būklę agrariniame kraštovaizdyje, blogėjo: Lietuvos ornitologų draugijos tyrimo duomenimis, 2000–2021 m. laikotarpiu ŽŪN gyvenančių paukščių indekso reikšmės atskirais metais kito netolygiai, tačiau turėjo tendenciją mažėti. Pažymėtina, kad 2015–2021 m. laikotarpiu agrarinio kraštovaizdžio biologinės įvairovės būklė blogėjo sparčiau, nei 2000–2014 m. laikotarpiu⁵.

⁵ Kurlavičius, P., Mackevičienė, R. (2020, 2021). Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2020–2022 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas.

2022 m. tyrimo duomenimis⁶, meldinių nendrinukių (giedančių patinėlių skaičius) buveinėse siekė 208 vnt. ir tai palyginti su 2014 m. padidėjo beveik dvigubai. Lietuvos ornitologų draugijos ekspertų nuomone, Priemonės veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ prisideda prie meldinės nendrinukės apsaugos, bet jos negarantuoja. Todėl svarbus aplinkos apsaugos darbuotojų ar kitų asmenų dalyvavimas kalbantis su ūkininkais, kad būtų atidėti šienavimai ten, kur peri meldinė nendrinukė, bet nėra įsipareigojimo vėlyvam šienavimui, t. y., plotuose, kurie nedalyvauja, įgyvendinant Priemonės veiklą.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ dėl pievų nesususinimo buvo išvengta/absorbuota 0,8 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių pievų netręšimo buvo išvengta 10,3 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 87,7 t amoniako (5D tikslinė sritis). Svarbu pastebėti, kad Programoje nenumatyta galima veiklos įtaka 5D ir 5E tikslinėms sritims.

1.4.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei :

- būtų peržiūrėti tam tikri reikalavimai (pvz., atsisakyta šienavimo nuo liepos 1 d., taip sukuriant saugias buveines visą meldinių nendrinukių veisimosi sezoną);
- esant reikalavimui nušienautą žolę išvežti iš lauko, turėtų būti sudarytos sąlygos ją utilizuoti.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į paraiškų vertinimą ir kontrolę, siekiant taupyti laiką ir išteklius. Detalesni siūlymai pateikti 3 skyriuje.

⁶ Projekto „Meldinei nendrinukei tinkamų kertinių buveinių tinklo formavimas siekiant užtikrinti ilgalaikę jos apsaugą Lietuvoje“ (LIFE MagniDucatusAcrola) Nr. LIFE15 NAT/LT/001024 duomenys: [meldiniu-nendrinukiu-populiacija-Lietuvoje-sharing \(meldine.lt\)](http://meldiniu-nendrinukiu-populiacija-Lietuvoje-sharing(meldine.lt))

1.4.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą siektinas Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimo natūraliose ir pusiau natūraliose pievose plotas yra beveik pakankamas.

Atsižvelgus į Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenis apie faktiškai paremtus plotus už maldinių nendrinukių saugojimą 2015–2022 m., iš kurių natūralių ir pusiau natūralių pievų dalis sudarė 83 proc. nuo arealų, kuriuose peri maldinės nendrinukės ir į tai, kad VŠĮ Baltijos aplinkos forumo duomenimis, potencialus plotas, kur galima saugoti maldines nendrinukes, sudarė 4 154 ha ir tai reiškia, kad tikslas jau pasiektas. Šis plotas vertintinas kaip optimalus ir maksimalus.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Maldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ 2015-2022 m. vidutiniškai 86 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.5. Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ (10.05) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ (10.05) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, šia veikla siekiama įgyvendinti bendruosius aplinkosaugos tikslus, susijusius su biologinės įvairovės išsaugojimu ir ekosistemų subalansuotu funkcionavimu, išsaugojant meldinės nendrinukės (lot. *acrocephalus paludicola*) buveines šlapynėse. Žemės ūkio veikla užsiimantys subjektai skatinami ekstensyviai tvarkyti šlapynes, sudarant palankias sąlygas šiam ypač retam paukščiui išlikti. Meldinės nendrinukės buveinių vietovės yra atrinktos ir patvirtintos Aplinkos ministerijos pagal nacionalinius atrankos kriterijus trijose šalies saugomose teritorijose: Nemuno deltos regioniniame parke, Žuvinto biosferos rezervate ir Valstybiniame Kliošių kraštovaizdžio draustinyje, apima „Natura 2000“ teritorijas, skirtas meldinių nendrinukių apsaugai, kompleksines saugomų teritorijų funkcinės zonas, kuriose numatyta meldinių nendrinukių apsauga.

Ši veikla tiesiogiai prisideda prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka siekia 160 EUR/ha.

1.5.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių (išskyrus gyvulių ganymą) trąšų, kalkių.
2. Per 2 metus nušienauti visą plotą (šienaujama 50 proc. kiekvienais metais).
3. Šienavimą pradėti ne anksčiau kaip rugpjūčio 1 d.
4. Nupjautą žolę sutvarkyti (pvz., sugrėbti, surulonuoti, sudėti į krūvas ir kt. būdais) iki spalio 1 d. ir išvežti iki kitų metų kovo 1 d.
5. Ganyti (jei ganoma):
 - vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigoto pagal priemonės veiklą ploto;
 - ganiavos sezono pabaiga – spalio 15 d.

Vykdamą veiklą taip pat būtina laikytis šių papildomų reikalavimų:

1. Neįrengti naujų drenažo sistemų.

2. Augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, jų pavadinimus, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur jie buvo naudoti, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Kaip nurodyta Programoje, visi privalomi reikalavimai tikrinami atliekant patikras tinkamu laiku privalomų reikalavimų tinkamam įvertinimui vietoje, apžiūrima vizualiai. Naujo drenažo sistemos įrengimo, žolės nušienavimo ir išvežimo iš lauko, gyvulių ganymo ir jo intensyvumo, augalų apsaugos produktų ir trąšų naudojimo faktai tikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdamą reikalavimo nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių trąšų (išskyrus gyvulių ganyimą), kalkinimo įgyvendinimo kontrolę papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų, kalkinimo ir augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalas, o prireikus – atliekami laboratoriniai dirvožemio tyrimai. Vykdamą šienavimo laiko įgyvendinimo kontrolę, patikros vietoje metu papildomai tikrinamas atliktų šienavimo darbų žurnalas. Siekiant užtikrinti, kad pagal veiklą įsipareigotuose plotuose būtų išvengta per didelio pievų nuganyto, tikrintojas patikros vietoje metu taip pat peržiūri Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrina su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymo Nr. 3D-254 dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ pakeitimus, susijusius su veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ įgyvendinimu, buvo pastebėta, kad šie pakeitimai buvo savalaikiai ir skatino pareiškėjus dalyvauti šioje veikloje.

Pažymėtini šie svarbūs pakeitimai, tiesiogiai susiję su paramos teikimo sąlygomis pareiškėjams per 2015–2021 m. laikotarpį:

- sugriežtintas sankcijų taikymas dėl nustatyto gyvulių ganymo intensyvumo (2016 m. vasario 10 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-63);
- sukonkretinta nuostata dėl paramos susigrąžinimo jeigu pareiškėjas, įvykdęs įsipareigojimus pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Meldinių nendrinukių buveinių išsaugojimas“, toliau tęsia prisiimtus įsipareigojimus pagal Priemonės veiklą turėdamas mažesnę nei pradinę pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Meldinių nendrinukių buveinių išsaugojimas“ deklaruotą plotą (2016 m. vasario 10 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-63);
- tobulinant PPIS ir taip lengvinant pareiškėjams deklaravimą ir prieigą prie savalaikės informacijos meldinių nendrinukių buveinių plotai skelbiami PPIS elektroniniame žemėlapyje (2019 m. gegužės 30 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-336);

- paankstintas gyvulių perskaičiavimo į SG metinio vidurkio skaičiavimo laikotarpis, geriau atitinkantis laikytojų poreikius, susijusius su gyvulių realizacijos laiku: nuo praėjusių metų balandžio 1 d. iki einamųjų metų kovo 31 d. Anksčiau buvo skaičiuojama nuo praėjusių metų rugpjūčio 1 d. iki einamųjų metų liepos 31 d. (2022 m. gegužės 12 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-318).

Autorių nuomone, parama dalyvaujantiems veikloje „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ atitinka nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms.

1.5.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ finansavimui numatytos lėšos. Veiklos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje (2015 m.) jai numatytos lėšos siekė 5 333 672 Eur. 2018 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų sumažinimas iki 2 917 492 Eur susijęs su galimais deklaruoti meldinės nendrinukės buveinių saugojimui šlapynėse plotais. Atitinkamai pakoreguotas numatomas paremti plotas – 350 ha. 2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 6 517 492 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu. Remiantis NMA duomenimis, galima daryti išvadą, kad veiklai „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ numatytos lėšos buvo per didelės, nes laikotarpio pradžioje numatytos pernelyg didelės teritorijos galimai tinkamos vykdyti šią veiklą.

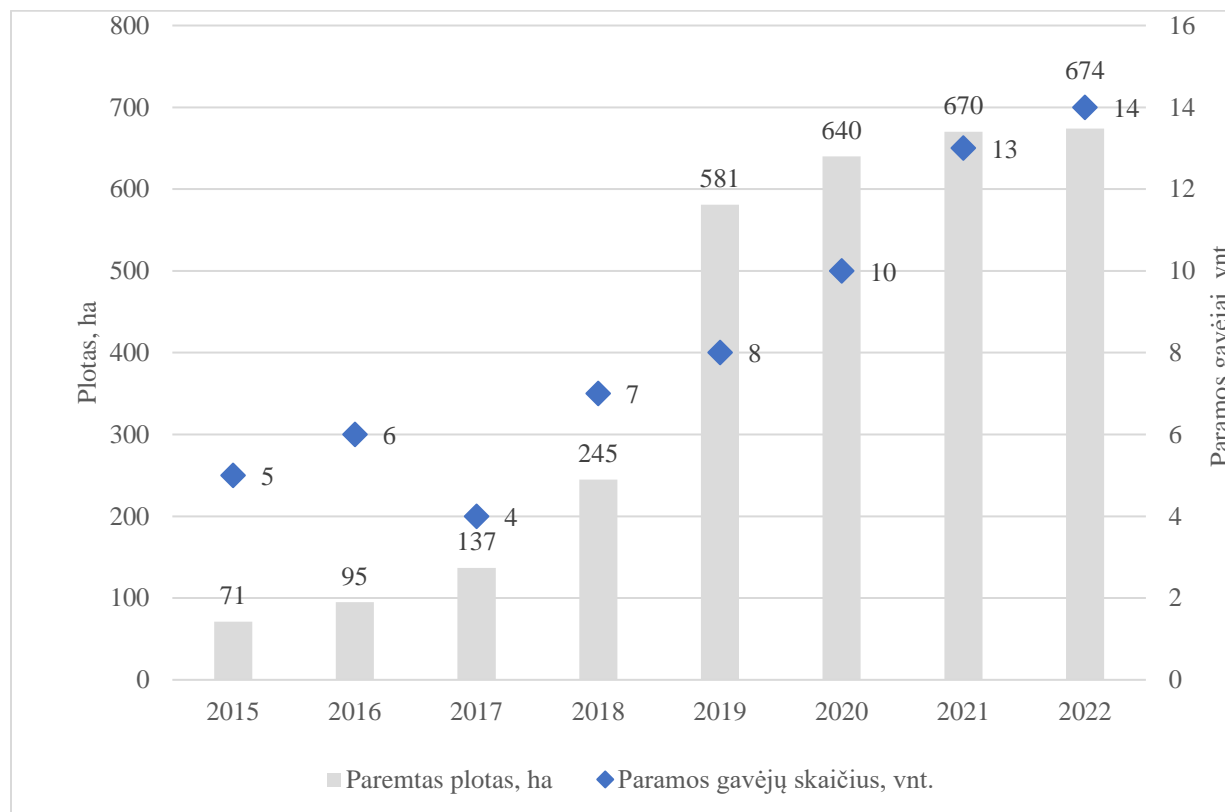
1.5.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ reikšminga tuo, kad ji tiesiogiai prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ įgyvendinimo.

Pagal Priemonės veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ paremtas plotas per 2015–2022 m. laikotarpį turėjo tendenciją didėti ir 2022 m. pasiekė

674 ha. Taigi iki 2022 m. tikslas buvo viršytas beveik du kartus. Todėl galima teigti, kad Priemonės veiklos rezultatai yra pasiekti ir ji sudarė visas sąlygas meldinių nendrinukių išsaugojimui.

1.5.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.5.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Išanalizavus Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklai „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ numatytą lėšų sumą, pastebėta, kad ši suma buvo per didelė tikslui pasiekti. Kaip minėta anksčiau, išnagrinėjus pagal šią veiklą paremtą plotą, nustatyta, kad 2022 m. pabaigos tikslas buvo viršytas beveik du kartus. Autorių nuomone, tokio rezultato pagrindinės priežastys buvo anksčiau aptarti pareiškėjams palankūs įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, susiję su sąlygų pareiškėjams gerinimu, administravimo sistemos tobulinimu bei informacinių technologijų pritaikymu ir nevyriausybinių aplinkosaugos organizacijų vykdomas viešinimas apie šios veiklos naudą.

1.5.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Analizuojant statistinius duomenis, galima daryti išvadą, kad Programos veiklos „Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ poveikis biologinės įvairovės išsaugojimui plačiąja prasme buvo nedidelis, nes per 2014–2020 m. programinį laikotarpį blogėjo žemės ūkio naudmenose gyvenančių paukščių populiacijų būklė, atspindinti visos biologinės įvairovės būklę.

Vis dėlto vertinant pagal apskaitų metu didžiausią giedančių maldinių nendrinukių patinėlių skaičių, nustatyta, jog Šyšos polderyje vietinė maldinių nendrinukių populiacija mažėjo, o Alkos polderyje atvirkščiai – didėjo. Vertinant pagal nacionalinės maldinių nendrinukių gausos stebėsenos rezultatus, kuriuos sukaupe Aplinkos ministerija, šiuo metu galima pagrįstai teigti, jog Alkos polderis yra viena svarbiausių maldinės nendrinukės veisimosi vietų Lietuvoje. Tokiam rezultatui įtakos turėjo ši veikla.

Tačiau svarbu pažymėti, kad maldinė nendrinukė skaičiuojant paukščių indeksą neįtraukiama, taip pat statistinė informacija pateikiama bendrai pievose ir šlapynėse. Atsižvelgiant į tai, kad veiklos pasiekimo rodikliai buvo įgyvendinti bei nustatyta padvigubėjusi populiacija, galima teigti, kad skirta parama reikšmingai prisidėjo prie nykstančios paukščių rūšies išsaugojimo bei bendrai prie biologinės įvairovės būklės gerinimo.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ dėl šlapynių nesusausinimo buvo išvengta/absorbuota 1,4 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Svarbu pastebėti, kad Programoje nenumatyta galima veiklos įtaka 5D ir 5E tikslinėms sritims.

1.5.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei būtų peržiūrėti tam tikri reikalavimai, pvz., esant reikalavimui nupjautą žolę iš lauko išvežti, turėtų būti sudarytos sąlygos ją utilizuoti. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į paraiškų vertinimą ir kontrolę, siekiant taupyti laiką ir išteklius. Detalesni siūlymai pateikti 2 skyriuje.

Išvardinti pastebėjimai tikėtina, kad prisidėtų prie sėkmingo veiklos tolesnio įgyvendinimo.

1.5.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Šioje dalyje, išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ siektinas plotas yra beveik pakankamas.

Analizuojant Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenis apie faktiškai paremtus plotus už meldinių nendrinukių saugojimą 2015–2022 m., nustatyta, kad šlapynių dalis šiuo laikotarpiu sudarė 17 proc. nuo arealų, kuriuose peri meldinės nendrinukės. Pažymėtina, kad maksimalus meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimo plotas, įskaitant buveines natūraliose, pusiau natūraliose pievose ir šlapynėse, Baltijos aplinkos forumo duomenimis, sudaro 4 154 ha ir tikslas jau pasiektas.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ 2015-2022 m. vidutiniškai 43 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.6. Priemonės veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (10.06) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (10.06) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Modernizuojant žemės ūkį, vis dar stambėja ūkiai ir laukų masyvai, mažėja augalų įvairovė: dominuoja 2–3 pelningų rūšių augalai. Naudojama vis daugiau mineralinių trąšų ir augalų apsaugos produktų. Aplinkosaugos požiūriu tai nėra gera praktika, tačiau ji išsprendžiama didesnę dėmesį skiriant medingųjų augalų juostų įrengimui ir išlaikymui intensyvios žemdirbystės laukuose.

Priemonės veikla „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, šia veikla siekiama paskatinti žemdirbius mažinti vientisus dirbamos žemės masyvus, monokultūrų išplitimą, mažinti cheminių aplinkos apsaugos produktų naudojimą, išplėsti vabzdžių buveines. Įgyvendinant šią veiklą siekiama pagerinti biologinę įvairovę intensyviai dirbamoje žemėje. Žydinčių augalų plotų įterpimas intensyviai gamybai naudojamuose laukuose didina žiedadulkėmis ir nektaru mintančių vabzdžių, įskaitant drugelius ir kamanes, skaičių. Medingųjų augalų juostos arba laukai didina kraštovaizdžio įvairovę.

Ši veikla tiesiogiai prisideda prie 4A, 4C ir 5D tikslinių sričių įgyvendinimo. Pagal šią veiklą pareiškėjai pasirinktinai gali prisiimti vieną ar du įsipareigojimus – įsėti medingųjų augalų mišinį ir (arba) įsėti daugiameses žoles. Metinė kompensacinė išmoka už įsėtas medingųjų augalų juostas ar laukus ariamoje žemėje – 97 Eur/ha, o už daugiamečių žolių juostas ar laukus ariamoje žemėje – 65 Eur/ha. Svarbu paminėti, kad programinio laikotarpio pradžioje buvo numatyta viena veikla ir vienas kompensacinės išmokos dydis, kuris siekė 68 Eur/ha. Šie pakeitimai įvyko 2017 m. siekiant užtikrinti didesnes pasirinkimo galimybes ūkininkams vykdyti agrarinės aplinkosaugos priemonės ariamoje žemėje bei atsižvelgiant į tai, jog buvo įsipareigota Programos keitimo metu peržiūrėti priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas, skatinančias biologinės įvairovės išsaugojimą ariamojoje žemėje.

1.6.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti veiklai numatytus tikslus, buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

I. Medingųjų augalų juostų arba laukų įsėjimas ir priežiūra ariamojoje žemėje:

1. Sėti medingųjų augalų mišinį, susidedantį iš ne mažiau kaip 3 rūšių medingųjų augalų. Mišinio laukai įveisiami kaip atskiri laukai arba ne siauresnės kaip 6 m. pločio juostos. Nei vienas iš medingųjų augalų, vertinant vizualiai, negali sudaryti daugiau kaip 70 proc. mišinio.

2. Nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių trąšų.

3. Birželio 1–30 d. pusę ploto nupjauti.

4. Rugsėjo 1–30 d. nupjauti visą likusį plotą.

5. Nupjautą žolę būtina išvežti iki rugsėjo 30 d. Nušienautą žolę paskleisti ir smulkinti draudžiama.

II. Daugiamečių žolių įsėjimas ir priežiūra ariamoje žemėje:

1. Paramos gavėjas privalo pirmaisiais metais iki liepos 1 d. įsėti daugiameses žoles.

2. Nearti, nenaudoti augalų apsaugos produktų organinių ir mineralinių trąšų.

3. Antraisiais ir tolesniais metais po daugiamečių žolių įsėjimo šienauti turi būti pradama ne anksčiau kaip liepos 15 d.

4. Nupjauta žolė iš lauko turi būti išvežta iki rugsėjo 30 d. Nušienautą žolę paskleisti ir smulkinti draudžiama.

Vykdamas veiklą taip pat buvo būtina laikytis ir žemiau pateikto papildomo reikalavimo dėl informacijos pateikimo. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Kaip laikomasi KPP nurodytuose privalomuose reikalavimuose, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Žolės nupjovimo ir pašalinimo iš lauko faktai patikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdamas reikalavimo, nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir organinių trąšų, įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo, apskaitos žurnalas, o prireikus – atliekami laboratoriniai tyrimai. Šios patikros užtikrina tinkamą veiklos stebėseną ir vykdymą ir autorių nuomone, vertintinos teigiamai.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, susijusius su veikla „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (10.06), pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai, padedantys pareiškėjui įgyvendinti veiklos sąlygas, reikalavimus ir palengvinantys paramos gavimo tvarką. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- veikla papildyta nauja veiklos sritimi: „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ ir atlikti su tuo susiję veiklos pakeitimai (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237) (programinio laikotarpio pradžioje veikla apėmė tik Medingųjų augalų juostas ar laukus ariamojoje žemėje):
 - vietoje kompensacinės išmokos dydžio (68 Eur/ha) už įsėtą Medingųjų augalų juostas ar laukus ariamoje žemėje numatyta skirti – 97 Eur/ha, o už Daugiamečių žolių juostas ar laukus ariamoje žemėje – 65 Eur/ha;
 - veiklos sričiai „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ numatyta, kad tinkamas gauti paramą plotas turi būti ne mažesniame kaip 10 ha ariamosios žemės plote įveista ne mažiau kaip 2 ha ir ne daugiau kaip 5 ha daugiamečių žolių juosta / laukas;
- pagal veiklą leista deklaruoti didesnius medingųjų augalų plotus, atitikus reikalavimą ne mažesniame kaip 5 ha ariamosios žemės plote įveisti ne mažesnę kaip 0,5 ha medingųjų augalų juostą ir (arba) lauką (2018 m. kovo 26 d. (įsakymas Nr. 3D-180));
- patikslinti įsipareigojimai dėl daugiamečių žolių deklaravimo, įsėjimo ir šienavimo pagal veiklos sritį „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ (2020 m. birželio 12 d. (įsakymas Nr. 3D-446));
- papildyta draudimu nušienautą žolę paskleisti ir smulkinti (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307));

Įvertinus aukščiau išvardintus pakeitimus, ypač 2017 m. veiklą papildžius nauja veiklos sritimi, labiau atitinkančia ūkininkų poreikius, sulaukta daugiau paraiškų, todėl jie vertintini teigiamai. Pakeitimai darė teigiamą įtaką pritraukiant ūkininkus dalyvauti Priemonės veikloje ir siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad taisyklės dar galėtų būti tobulinamos, nes neatitinka ūkininkų lūkesčių dėl šienavimo terminų. Jie pabrėžė, kad reikalavimas pusę žydinčio ploto nušienauti per patį medunešį netenkina bitininkų poreikių ir dėlto nedalyvauja veikloje. Remiantis „Dabartinės administracinės praktikos trūkumų vertinimo ir tobulinimo priemonių bei rekomendacijų analitine ataskaita“⁷ darome išvadą, kad panaikinus reikalavimą „birželio 1–30 d. pusę ploto nupjauti“ aplinkosauginiu aspektu nebūtų padaryta žala. Tokiu būdu siūlome nustatyti tik vieną vėlesnį šienavimą.

Stebimas ir netinkamas reikalavimas turėti ne mažiau kaip 5 ha ariamosios žemės. Bitininkų valdomas žemės plotas, įprastai mažesnis ir negali dalyvauti veikloje. Nustačius mažesnio ploto dydžio reikalavimą geriau būtų pasiekti aplinkosaugos tikslai.

Priemonės veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autorių nuomone, programos įgyvendinimui numatytas penkerių – septynerių metų laikotarpis, buvo per ilgas, tačiau į tai buvo sureaguota ir patikslinta. Iš tiesų, esant neapibrėžtoms ekonominėms sąlygoms, pareiškėjui kyla abejonės dėl įsipareigojimų įvykdymo. Vertinant iš aplinkosauginės pusės, svarbu, kad būtų kuo

⁷ Dabartinės administracinės praktikos trūkumų vertinimo ir tobulinimo priemonių bei rekomendacijų analitine ataskaita. <https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2022/03/A.3.2-2.pdf>.

daugiau pareiškėjų. Trumpesnė laikotarpio trukmė pritraukia daugiau pareiškėjų ir tai naudingiau aplinkosauginiu aspektu.

Svarbu paminėti, kad palankiai vertintinas ŽŪM sprendimas 2017 m. veiklą „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ papildyti nauja veiklos sritimi „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ ir vietoje kompensacinės išmokos (68 Eur/ha) už įsėtą Medingųjų augalų juostas ar laukus ariamoje žemėje skirti – 97 Eur/ha, o už Daugiamečių žolių juostas ar laukus ariamoje žemėje – 65 Eur/ha.

1.6.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 6 434 464 Eur. Vėliau, atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp veiklų. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Priemonės veiklai „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ numatytos lėšos buvo sumažintos 5,7 karto iki 1 134 464 Eur. Detalesnė informacija dėl tokio sumažinimo pateikta toliau tekste.

Toks lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką Programos tikslų siekimu, nes jos buvo nukreiptos į tas veiklas, kuris buvo įgyvendinamos sėkmingai ir kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 1 334 464 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

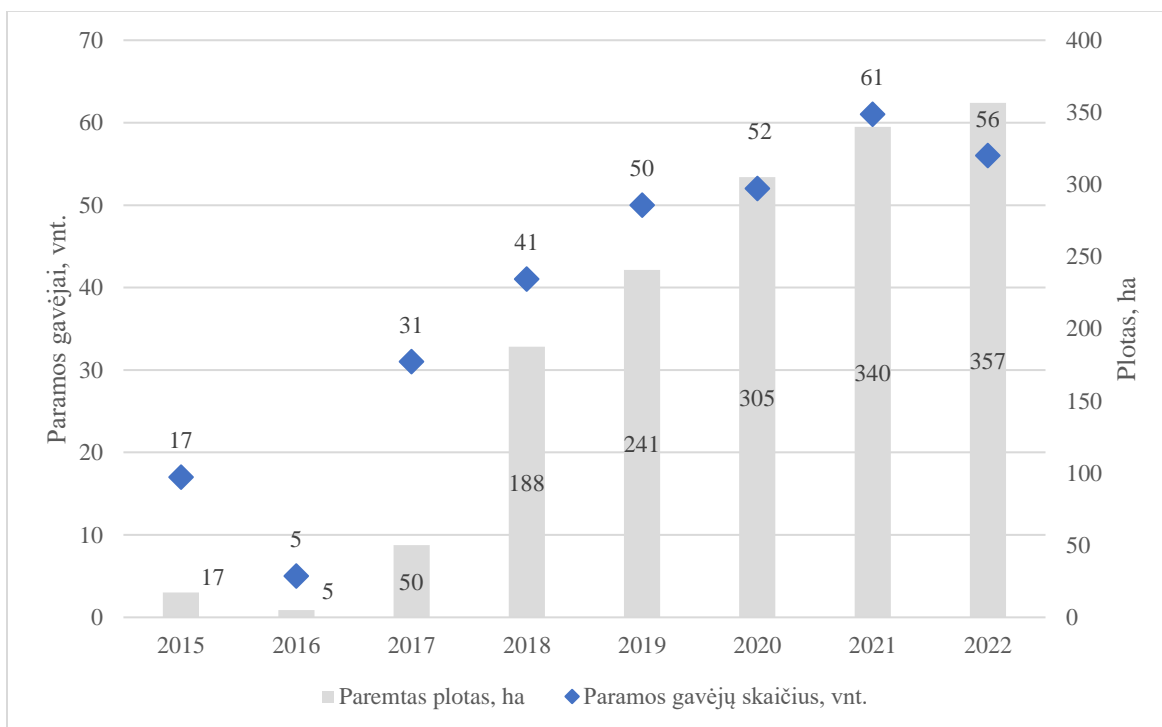
Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atliktos finansinio plano korekcijos perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ finansavimo lygį.

1.6.3. Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ bus paremtas 7 000 ha plotas.

Priemonės veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ įgyvendinimas per 2015–2022 m. laikotarpį vyko gerokai lėčiau nei buvo tikimasi planuojant Programą, tačiau per laikotarpį stebimi teigiami pokyčiai, kuriems įtakos turėjo pareiškėjams palankūs Priemonės veiklos įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. Programos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje, 2015 m. Priemonės veikloje dalyvavo 17, o 2016 m. – 5 ūkininkai ir vidutiniškai deklaravo po 1,0 ha (1.6.1 pav.).

1.6.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Nuo 2017 m., sudarius didesnes pasirinkimo galimybes ūkininkams vykdyti aplinkosauginius išpareigojimus ariamojoje žemėje ir Priemonės veiklą papildžius nauja veiklos

sritimi „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“, jos įgyvendinimas pastebimai suintensyvėjo ir vėlesniais metais tiek pareiškėjų skaičius, tiek ir deklaruotas plotas nuosekliai didėjo. 2022 m. pagal veiklą deklaruotas plotas siekė 357 ha, o tai sudarė vos 5,1 proc. planuoto paremti ploto. Per 2017–2022 m. laikotarpį paramos gavėjų skaičius padidėjo 1,8 karto: nuo 31 iki 56, o jų pagal veiklą deklaruotas plotas – 7,1 karto: nuo 50 iki 357 ha. Iš jų medingųjų augalų plotas buvo – 222 ha, o daugiamečių žolių juostų ar laukų – 135 ha. Tai rodo, kad įsibėgėjus Priemonės veiklos įgyvendinimui bei atlikus anksčiau minėtus pakeitimus, jos naudą įvertino vis daugiau ūkių valdytojų ir pasiryžo pagal ją deklaruoti vis didesnius plotus.

1.6.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ buvo suplanuota paremti 7 tūkst. ha plotą, tačiau realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 5,1 proc. veiklai suplanuoto tikslo.

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad mažą pareiškėjų aktyvumą Priemonės veikloje „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ lemia praktinis jos įgyvendinimo sudėtingumas. Dažnai ūkio laukai išsidėstę skirtingose vietovėse, todėl reikalavimų įgyvendinimas kiekvieno jų mažoje dalyje, lemia papildomas transportavimo ir darbo laiko sąnaudas, o privažiuojant prie jų – netenkama dalies derliaus dėl išvažinėjimo. Pareiškėjas prieš prisiimdamas įsipareigojimus įsivertina tai ir, kai kuriais sudėtingais atvejais, nesiryžta dalyvauti.

Pagrindiniam proveržiui šios veiklos įgyvendinime sąlygas sudarė aukščiau aptartas vadovaujančios institucijos sprendimas Priemonės veiklą papildyti nauja veiklos sritimi „Daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“, taip suteikiant didesnes pasirinkimo galimybes ūkininkams vykdyti aplinkosauginius įsipareigojimus ariamojoje. Priemonės veiklos įgyvendinimą ir tuo pačiu rezultatų siekimą teigiamai veikė ir vadovaujančios institucijos inicijuota informavimo kampanija (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkio parodose, informaciniai lankstinukai) ir trumpėjančios įsipareigojimų terminai.

1.6.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ reikšminga ir tuo, kad ji, nors ir nežymiai, tačiau prisidėjo prie Biologinės įvairovės konvencijos, optimalaus tręšimo organinėmis trąšomis (įskaitant ganant gyvulius) įgyvendinimo ir dirvožemio kokybės gerinimo. Tokiu būdu ši veiklos sritis tiesiogiai prisidėjo ketvirtojo prioriteto P4. „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4A „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ (tiesiogiai) ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ (netiesiogiai) Aptariama Priemonės veiklos sritis taip pat netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkiu, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkiu išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo.

Veikla neturėjo reikšmingos įtakos apdulkintojų išsaugojimui ir išlaikymui, kadangi ji įgyvendinta mažame plote (4A tikslinė sritis). Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ dėl šių augalų netręšimo buvo išvengta 0,6 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 5,5 t amoniako (5D tikslinė sritis). Svarbu pastebėti, kad Programoje nenumatyta galima veiklos įtaka 5D ir 5E tikslinėms sritims.

1.6.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei:

- ūkininkai tiksliai žinotų kokią biologinę įvairovę saugo (pvz., drugelius, kamanes ar kt.);
- būtų rekomenduojami specialūs sėklų mišiniai;
- kaip anksčiau buvo minėta, peržiūrėti ir patobulinti reikalavimai.

1.6.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, strateginius dokumentus, statistinės informacijos šaltinius, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą optimalus siektinas medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostų ar laukų ariamoje žemėje plotas galėtų būti didesnis nei buvo deklaruotas analizuojamu laikotarpiu ir siekti apie 500 ha, o maksimalus galėtų siekti – net 30 000 ha. Optimalus plotas įvertintas atsižvelgiant į Priemonės veiklos įgyvendinimo tendencijas 2015–2022 m., o maksimalus – remiantis naująja ES biologinės įvairovės strategija iki 2030 m., kuria siekiama užtikrinti, kad bent 10 proc. žemės ūkio paskirties žemės sudarytų biologine įvairove turtingi kraštovaizdžio elementai, t. y., apsauginės juostos, į sėjomainą įtraukti ar neįtraukti pūdymai, gyvatvorės, negamybinės paskirties medžiai, pakopinės pylimų tvorelės ir tvenkiniai.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ 2015 – 2022 m. vidutiniškai 58 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.7. Priemonės veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (10.07) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (10.07) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, šia veikla siekiama paskatinti žemdirbius išplėsti apsaugines juostas prie paviršinio vandens telkinių ariamą žemę apsėjant daugiametėmis žolėmis ir jas prižiūrint. Ši veikla orientuota į paviršinių vandenų būklės gerinimą papildomai įrengiant 5–10 m. apsaugos juostą greta privalomos pagal nacionalinius teisės aktus vandens telkinio apsaugos juostos, tokiu būdu dar labiau apsaugant vandens telkinius nuo maistinių medžiagų išplovimo į juos. Be to, ši veikla prisideda prie dirvožemio apsaugos nuo erozijos.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie 4B, 4C ir 5D tikslinių sričių įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka už vandens telkinių apsaugą nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje siekia 221 Eur/ha.

1.7.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti veiklai numatytus tikslus, buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Nearti, nenaudoti augalų apsaugos produktų organinių (išskyrus tuos atvejus, kai ganomi gyvuliai) ir mineralinių trąšų.

2. Nušienauti iki privalomos pagal teisės aktus pakrantės apsaugos juostos kartą per metus (pareiškėjas gali laisvai nuspręsti, ar ganyti, ar šienauti):

– šienauti pradėti ne anksčiau kaip liepos 1 d. ir baigti ne vėliau kaip rugsėjo 30 d.;

– nušienautą žolę pašalinti iki rugsėjo 30 d.;

3. Gyvulių ganymo laikotarpis nuo gegužės 1 iki spalio 30 d.

4. Ganyti gyvulius ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha įsipareigoto pagal priemonės veiklą ploto.

5. Nušienautą žolę smulkinti bei palikti vietoje draudžiama.

Vykdamt veiklą taip pat būtina laikytis šių papildomų reikalavimų:

1. Vykdamt veiklą, tai pat būtina pirmaisiais įsipareigojimų metais ariamą žemę, esančią šalia paviršinio vandens telkinio apsaugos juostos, privalomos pagal LR teisės aktus, apseiti daugiametėmis žolėmis iki liepos 1d. Praplėstos apsaugos juostos plotis gali būti nuo 5 iki 10 m.

2. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Pagal Programoje nustatytus privalomus reikalavimus, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Vykdamt reikalavimo nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir organinių trąšų, įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo, apskaitos žurnalas, o prireikus – atliekami laboratoriniai tyrimai. Ariamos žemės apsejimas daugiametėmis žolėmis patikrinamas patikros vietoje metu bei Ūkininko atliktų ūkio darbų žurnale. Vykdamt reikalavimo ganyti gyvulius ir ganyti juos pagal veiklą įsipareigotuose plotuose išvengiant per didelio nuganymo, tikrintojas patikros vietoje metu taip pat peržiūri Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrina su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu. Gyvulių ganymo ir jo intensyvumo reikalavimas tikrinamas vizualiai ūkio patikros vietoje metu. Žolės šienavimo, draudimo smulkinti ir žolės pašalinimo iš lauko faktai patikrinami ūkio patikros metu vizualiai, taip pat tikrinamas ir atliktų šienavimo darbų žurnalas. Draudimas įsėtą žolę suarti patikrinamas ūkio patikros metu vizualiai bei Ūkininko atliktų ūkio darbų žurnale.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir jo pakeitimus, susijusius su veikla „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (10.07), pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai, patikslinantys ir padedantys pareiškėjui įgyvendinti veiklos reikalavimus ir palengvinantys paramos gavimo tvarką. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- patikslinti reikalavimai dėl nuganymo ir minimalaus ganymo intensyvumo, papildyta reikalavimu nenuganytos žolės likučius nušienauti ir išvežti iki spalio 30 d. (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237);
- papildyta draudimu nušienautą žolę paskleisti ir smulkinti, sušvelnintas ir detalizuotas nenuganytos žolės likučių nušienavimo reikalavimo įgyvendinimas (2021 m. gegužės 6 d. (įsakymas Nr. 3D-307), (2022 m. gegužės 12 d. (įsakymas Nr. 3D-318).

Autorių nuomone, įvertinus aukščiau išvardintus pakeitimus, matyti, kad jie tik nežymiai prisidėjo pritraukiant ūkininkus dalyvauti Priemonės veikloje ir siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų.

Priemonės veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autorių nuomone, programos

įgyvendinimui tęsiantis kelerius metus, nepilnai kompensuojamos prarastos pajamos ir susidariusios papildomos išlaidos dėl pasikeitusių ekonominių sąlygų.

1.7.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 7 030 050 Eur. Vėliau, atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp kitų priemonių. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ dėl aukščiau išvardintų priežasčių numatytos lėšos buvo sumažintos 4,6 karto – iki 1 530 049,33 Eur. Toks lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 1 550 049,33 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atliktos finansinio plano korekcijos perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ finansavimo lygį.

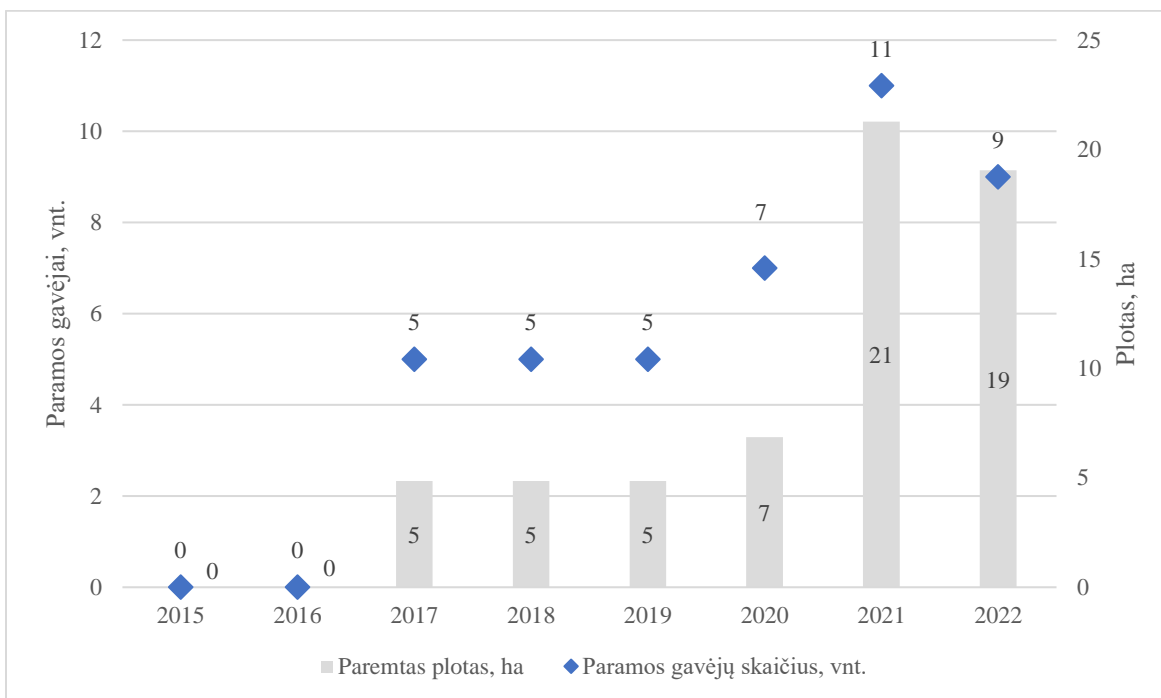
1.7.3. Pasięktų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ bus paremtas 10 000 ha plotas.

Priemonės veiklą „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ per 2015–2022 m. laikotarpį visoje Lietuvoje įgyvendino tik keletas ūkininkų. Priemonės veiklos įgyvendinimas nevyko kaip planuota Programoje, tačiau per laikotarpį stebimi teigiami poslinkiai, kuriems įtakos turėjo pareiškėjams palankūs Priemonės veiklos įgyvendinimo taisyklės

pakeitimai, susiję su įsipareigojimų laikotarpio trumpėjimu. Programos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje (2015–2016 m.) Priemonės veikloje nedalyvavo nei vienas ūkininkas (1.7.1 pav.).

1.7.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

2017 m. Priemonės veiklą įgyvendinti ėmėsi 5 ūkininkai, vėlesniais metais tiek pareiškėjų skaičius, tiek ir deklaruotas plotas nežymiai didėjo, o jos įgyvendinimas kiek labiau suintensyvėjo tik 2021 m., kuomet pagal veiklą deklaruotas plotas pasiekė 21 ha, 2022 m. plotas sumažėjo iki 19 ha ir sudarė vos 0,2 proc. planuoto paremti ploto. Be to, 2022 m., palyginti su 2017 m., išaugo vidutinis deklaruojamas plotas nuo 1,0 ha iki 2,1 ha, t. y., 2,1 karto. Šiuo atveju pastebima analogiška tendencija, kaip ir įgyvendinant daugelį kitų Priemonės veiklų: įsibėgėjus Priemonės veiklos įgyvendinimui, jos naudą įvertino vis daugiau ūkių valdytojų ir pasiryžo pagal ją deklaruoti vis didesnius plotus.

1.7.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Kaip jau minėta aukščiau, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ buvo suplanuota paremti 10 tūkst. ha plotą, tačiau realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 0,2 proc. veiklai suplanuoto tikslo.

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad mažą pareiškėjų aktyvumą Priemonės veikloje „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ lėmė praktinis jos įgyvendinimo sudėtingumas. Kad įgyvendinti pagal Priemonės veiklą numatytus reikalavimus, ūkininkas privalo su skirtinga technika važiuoti per pasėlių laukus ir pasiekti vandens telkinių pakrantes, t.y. santykinai mažus plotus. Tai lemia papildomas transportavimo, darbo laiko sąnaudas ir negautas pajamas dėl išvažinėto derliaus. Kaip ir analogiškose veiklose, dėl šių priežasčių, buvo mažai pareiškėjų.

Priemonės veiklos įgyvendinimą ir tuo pačiu rezultatų siekimą teigiamai veikė ŽŪM inicijuota informavimo kampanija (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkio parodose, informaciniai lankstinukai) ir trumpėjančios įsipareigojimų terminai.

1.7.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ reikšminga ir tuo, kad ji, nors ir nežymiai, tačiau prisidėjo prie Bendrosios vandens politikos direktyvos 2000/60/EB, direktyvos 2009/128/EB, nustatančios Bendrijos veiksmų pagrindus siekiant tausiojo pesticidų naudojimo, ir direktyvos 91/676/EEB dėl vandens apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių ir Baltijos jūros regiono strategijos įgyvendinimo. Ši veiklos sritis prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4. „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4B „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą“ (tiesiogiai) ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ (netiesiogiai). Aptariama Priemonės veiklos sritis taip pat netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo.

Autorių skaičiavimais Per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ dėl ariamosios žemės pavertimo pievomis buvo išvengta/absorbuota 0,04 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių pievų netręšimo buvo išvengta 0,02 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 0,2 t amoniako (5D tikslinė sritis). Teigiamas veiklos indėlis buvo ir gerinant vandentvarką, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą (4B tikslinė sritis).

1.7.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą atitiko paramos gavėjų lūkesčius tik iš dalies, nors kaip respondentai teigia, reikalavimai buvo aiškūs ir paprastai įgyvendinami. Parama būtų efektyvesnė, jei būtų atsižvelgta į bendruosius siūlymus.

Ekspertų nuomone ūkininkai šios veiklos reikšmės neįvertino, nors aplinkosauginiu požiūriu ji labai didelė, nes nuo jos įgyvendinimo priklauso vandens ir dirvožemio kokybė. Siekiant pritraukti daugiau pareiškėjų siūloma didinti švietėjišką veiklą per mokymus, konsultavimą ir mokslinių tyrimų rezultatus.

1.7.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, strateginius dokumentus, statistinės informacijos šaltinius, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą optimalus siektinas vandens telkinių apsaugos nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje plotas galėtų būti didesnis nei buvo deklaruotas analizuojamu laikotarpiu ir siekti apie 100 ha, o maksimalus galėtų siekti – net 10 000 ha, kaip ir buvo numatyta Programos planavimo etape. Optimalus plotas įvertintas atsižvelgiant į Priemonės veiklos įgyvendinimo tendencijas 2015–2022 m., o maksimalus – remiantis naująja ES biologinės įvairovės strategija iki 2030 m., kuria siekiama užtikrinti, kad bent 10 proc. žemės ūkio paskirties žemės sudarytų biologine įvairove turtingi kraštovaizdžio elementai, t. y., apsauginės juostos, į sėjomainą įtraukti ar neįtraukti pūdymai, gyvatvorės, negamybinės paskirties medžiai, pakopinės pylimų tvorelės ir tvenkiniai.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ 2015-2022 m. vidutiniškai 49 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.8. Priemonės veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (10.08) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (10.08) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, ši veikla atlieka labai svarbią funkciją biologinės įvairovės palaikymui agrarinėse ekosistemose. Šia veikla žemdirbiai buvo skatinami aplinkai palankiais metodais tvarkyti melioracijos griovių šlaitus. Pastebėta, kad intensyvaus ūkininkavimo teritorijose melioracijos griovių šlaitai yra vienintelė vieta koncentruotis biologinei įvairovei. Tinkamai neprižiūrint melioracijos griovio šlaito, jie apauga stambia augmenija, krūmais, tampa nepatrauklūs daugumai rūšių ir tampa Beverčiais biologinės įvairovės požyriu. Melioracijos griovių šlaitus šienaujant jų šlaituose formuojasi augalai, rūšine sudėtimi artimi natūralioms pievoms. Griovių šlaituose galima rasti ir retų pievų augalų. Juose koncentruojasi vabzdžiai, ypač augalų apdulintojai, smulkūs žinduoliai, lizdus suka ant žemės perintys paukščiai. Atviruose neapaugusiuose grioviuose formuojasi varliagyvių nerštavietės. Todėl veikla „Melioracijos griovių tvarkymas“ prisideda prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie 4A, 4C tikslinių sričių įgyvendinimo.

Pagal melioracijos griovių reikšmingumą biologinės įvairovės palaikymui ypač intensyvaus ūkininkavimo teritorijose ši veikla yra tinkama ir visomis priemonėmis buvo siekiama, kad būtų efektyvi. Melioracijos griovių šlaitų priežiūros metinė kompensacinė išmoka išvežant nušienautą žolę siekė 155 EUR/ha, o už nušienautą susmulkintą žolę paskleidžiant ant melioracijos griovio šlaito sudarė 141 EUR/ha.

1.8.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Pagal šią veiklą pareiškėjams buvo numatyti skirtingi įsipareigojimai priklausomai nuo nušienautos žolės sutvarkymo:

I. Kompensacinė išmoka išvežant nušienautą žolę mokama už šiuos įsipareigojimus:

1. Melioracijos griovio šlaitą ir 1 m pločio apsauginę juostą nušienauti kartą per metus (pradėti šienavimą ne anksčiau kaip rugpjūčio 1 d. ir baigti iki rugsėjo 30 d.).
2. Pašalinti krūmų ataugas, augančias melioracijos griovių šlaituose ir 1 metro pločio apsauginėje juostoje iki rugsėjo 30 d.

3. Nušienauta žolė ir iškirstos krūmų ataugos turi būti išvežtos iki rugsėjo 30 d.

Vykdam šią veiklą buvo būtina laikytis šių reikalavimų: draudžiama suarti 1 metro pločio apsauginę juostą nuo melioracijos griovio šlaito; draudžiama naudoti organines ir mineralines trąšas, augalų apsaugos produktus melioracijos griovio šlaite ir 1 metro pločio apsauginėje juostoje.

II. Kompensacinė išmoka nušienautą susmulkintą žolę paskleidžiant ant melioracijos griovio šlaito mokama už šiuos įsipareigojimus:

1. Melioracijos griovio šlaitą ir 1 metro pločio apsauginę juostą nušienauti kartą per metus (pradėti šienavimą ne anksčiau kaip rugpjūčio 1 d. ir baigti iki rugsėjo 30 d.).
2. Nušienauta žolė gali būti smulkinama ne anksčiau kaip rugpjūčio 1 d. ir ne vėliau kaip iki rugsėjo 30 d. Nesusmulkinta žolė negali būti palikta pradalgėse ant melioracijos griovio šlaito ir 1 metro pločio apsauginėje juostoje.
3. Pašalinti krūmų ataugas, augančias melioracijos griovių šlaituose ir 1 metro pločio apsauginėje juostoje iki rugsėjo 30 d.

Kaip laikomasi privalomų reikalavimų, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Melioracijos griovių šlaitų suarimo, žolės nušienavimo ir išvežimo, krūmų ataugų iškirtimo ir išvežimo, augalų apsaugos ir trąšų naudojimo faktai patikrinami ūkio patikros metu vizualiai. Vykdam reikalavimų, nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių ir organinių trąšų įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu tikrinamas pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimo apskaitos žurnalas, prireikus atliekami laboratoriniai tyrimai. Vykdam žolės nušienavimo ir išvežimo, krūmų ataugų iškirtimo ir išvežimo įgyvendinimo kontrolę, patikros vietoje metu papildomai tikrinamas atliktų šienavimo darbų žurnalas.

Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kontroliuojančiai institucijai paprašius.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, susijusius su veikla „Melioracijos griovių tvarkymas“ (10.08), pastebėta, kad pakeitimus pareiškėjai įvertino teigiamai. Galima tik patvirtinti, kad pareiškėjui jie padėjo lengviau suprasti veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtinas toks svarbiausias pakeitimas – nebetaikomi nustatyti sankcijų dydžiai nurodyti Taisyklėse pagal reglamentą (ES) Nr. 640/2014, kurie pareiškėjams pagal šią veiklą buvo gana nemažas kliuvinys (2018 m. kovo 26 d. (įsakymas Nr. 3D-180).

Įvertinus taisyklių pakeitimus, matyti, kad jie prisidėjo pritraukiant ūkininkus dalyvauti priemonėje ir taip siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad ši veikla labai svarbi, tačiau ne visaapimanti. Jų nuomone, skiriama parama galėtų būti krūmų ir medžių nuo melioracijos griovių šlaitų sutvarkymui.

Priemonės veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama, tačiau pritariame buvusių pareiškėjų nuomonei, kad sudėtinga įgyvendinti šią veiklą, nes reikia specialios technikos ir sutarimo su gretimų ūkių valdytojais. Taigi, šioje veikloje lemia ne vien tik KI dydis.

1.8.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 5 863 390,70 Eur.

Atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp veiklų. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ numatytos lėšos dėl aukščiau išvardintų priežasčių buvo sumažintos (2020 03 05) 1 mln. Eur ir siekė 4 863 390,70 Eur. Toks lėšų perskirstymas neturėjo didelės įtakos Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurios įgyvendino tuos pačius tikslus.

2021 m. lėšos šiai veiklai buvo padidintos iki 5 063 390 Eur, t. y., 200 000 Eur daugiau ir tai susiję su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

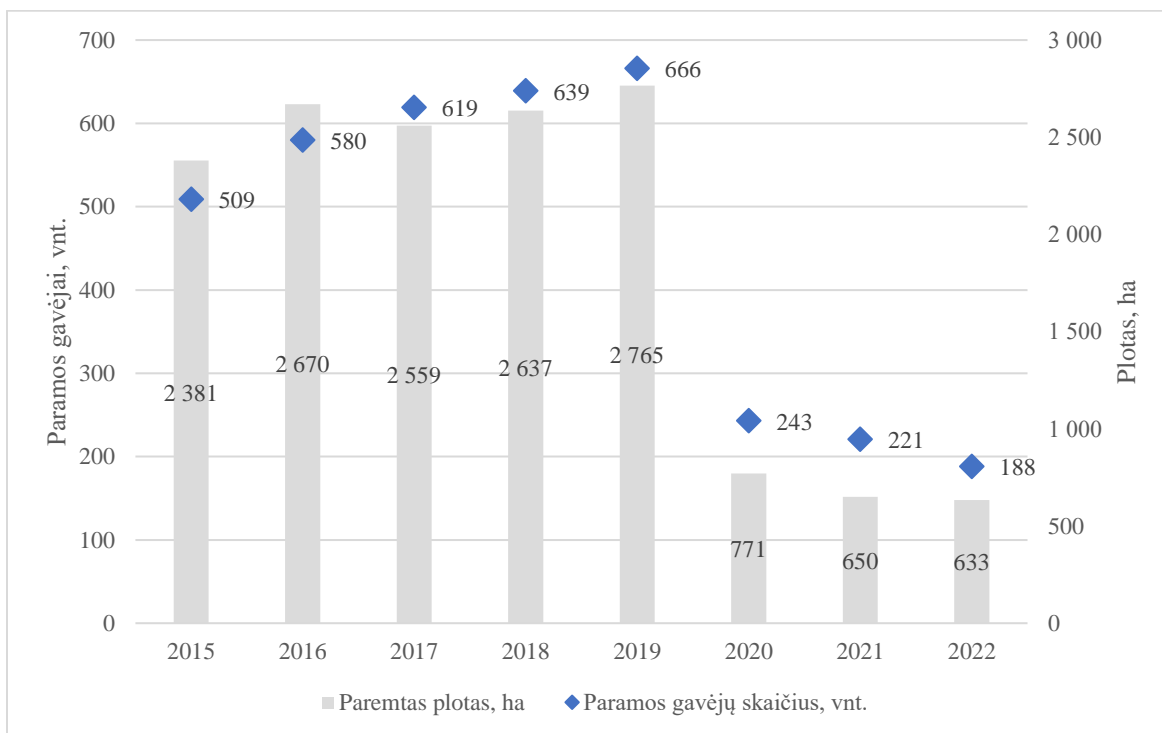
Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atlikta tik dvi finansinio plano korekcijos: viena iš jų perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, kita, kaip ir rašyta anksčiau, susijusi su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ finansavimą.

1.8.3. Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ bus paremtas 10 500 ha plotas.

Priemonės veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ įgyvendinimas 2015–2019 metų laikotarpyje vyko didėjimo linkme: aiškią tendenciją didėti turėjo paramos gavėjų skaičius, kiek mažesnis augimas stebimas paremto ploto (8.1 pav.). Tam įtakos turėjo pagal KPP teikta investicinė parama melioracijos įrenginiams. Pasibaigus išsipareigojimų laikotarpiui ūkininkai daugiau šioje veikloje nedalyvavo. Jei paremto ploto faktinį rodiklį palyginti su planuojamu, matyti, kad šio rodiklio planuota reikšmė (10 500 ha) buvo pernelyg optimistinė (skirtumas su faktu – 3,8 karto). Nors deklaruotas plotas nepasiekė planuoto paremti ploto, tačiau per 2015–2019 m. laikotarpį nuosekliai didėjo paramos gavėjų skaičius. 2019 m. palyginti su 2015 m. padidėjo 1,3 karto (1.8.1 pav.). Pastebėta, kad nuo 2020 iki 2022 m. abu analizuojami rodikliai mažėjo. Pagrindinės priežastys susiję su minėtos investicinės programos pasibaigimu.

1.8.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Analizės rezultatai rodo, kad ši veikla gana problematiška ir kelia rimtus iššūkius naujam programiniam laikotarpiui, nes kaip buvo minėta, dėl išaugusių melioracijos paslaugų kainų KI nekompensavo patirtų išlaidų. Priešingu atveju ūkininkai nedalyvaus šioje Priemonės veikloje ir nebus įmanoma pasiekti numatytų tikslų.

1.8.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Kaip jau buvo anksčiau rašyta, 2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ buvo numatyta paremti 10 500 ha. Didžiausias paremtas plotas buvo 2 765 ha (2019 m.), t. y., deklarutas plotas siekė 26,3 proc. planuoto paremti ploto.

Pagrindinės svarbiausios priežastys lėmusios planuoto produkto rodiklio neatitikimą faktiniam:

- tik dalinai pakankamos viešinimo priemonės apie veiklos svarbą, tikslus, paramą, kuri apskaičiuota taip, kad kompensuotų negautų pajamų ir patirtų išlaidų skirtumus prisiimant veiklos įsipareigojimus. Ekspertų nuomone apie Priemonės veiklą pernelyg mažai galima sužinoti seniūnijos lygmenyje, kur ūkininkai dažniausiai kreipiasi dėl dalyvavimo šioje ir kitose veiklose;
- nebaigtas melioracijos įrenginių nuosavybės sutvarkymo procesas, išlieka problematiškas santykis tarp atskirų ūkio subjektų ir tarp valstybės ir tų pačių ūkio subjektų;
- veikla „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ apima tik mažą melioracijos darbų dalį, ūkininkai atkreipia dėmesį į visos sistemos sutvarkymą ir prioritetus mato kitose melioracijos veiklose, kituose darbuose. Autorių nuomone toks kompleksinis požiūris leistų pasiekti aplinkosauginius tikslus.
- produkto rodiklis suplanuotas per daug optimistinis, neįvertinus ekonominių sąlygų (palyginti mažų KI dydžių ir pasibaigusios investicinės paramos).

1.8.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ reikšminga ir tuo, kad ji prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4. „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių

įgyvendinimo: 4A „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ (tiesiogiai) ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ (netiesiogiai).

Skirta parama prisidėjo prie svarbių laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo, nes Programos veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ poveikis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui yra gana teigiamas dėl vėlesnių šienavimo terminų ir trąšų bei augalų apsaugos produktų nenaudojimo melioracijos griovio šlaite ir 1 m. pločio apsauginėje juostoje. Melioracijos griovių šlaitai ir prie jų esančios daugiamečių žolių apsauginės juostos yra biologinės įvairovės buveinės, ypač svarbios intensyvios žemdirbystės vietose. Čia gyvena įvairūs vabzdžiai, smulkūs žinduoliai ir paukščiai.

1.8.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą tik iš dalies atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei būtų didesnės išmokos, nes veikla reikalavo palyginti daug darbo ir materialinių sąnaudų ir yra specifinė dėl sudėtingų reikalavimų įvykdymo. Išmokų nustatymo metodikoje turėtų keistis KI duomenų laikotarpis dėl žymiai išaugusių paslaugų kainų. Skaičiuojant KI siūloma įtraukti ne tik išlaidas šienavimui, bet ir krūmų šalinimui.

Autoriai siūlo į tai atsižvelgti ir patenkinti paramos gavėjų lūkesčius, kad būtų geriau pasiekti aplinkosauginiai tikslai.

1.8.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

VĮ Valstybės žemės fondo duomenimis⁸ Lietuvoje magistralinių ir kitų vandens nuleidimo griovių ilgis siekia 52 386,007 km iš kurių ŽŪN sudaro 43 899,47 km (2022 m.). Tai sudarytų apie 14 tūkst. ha griovių šlaitų, įskaitant ir 1 m. apsauginės juostos plotą. Šis plotas ir būtų maksimalus.

Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas – 10 500 ha yra pakankamas ir vertintinas, kaip optimalus, kurį, kaip rodo faktiniai duomenys, buvo sudėtinga pasiekti. Išryškėjo

⁸ VĮ Valstybės žemės fondas. 2022. Melioruota žemė ir melioracijos statiniai. 65 p.

nenumatytų priežasčių dėl tokios situacijos: nesutvarkyti nuosavybės santykiai, susidaro papildomų išlaidų iki objekto pasiekimo ir dėl specialios technikos trūkumo įsipareigojimams vykdyti.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Melioracijos griovių priežiūra“ 2015 – 2022 m. vidutiniškai 43 proc. parento ploto buvo MPŪV.

1.9. Priemonės veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ (10.09) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ yra tinkama, nes kaip nurodyta KPP, visa Lietuvos teritorija priskirta jautriai nitratams zonai. Dėl šios priežasties būtina papildomai įgyvendinti aplinkosaugos priemonės rizikos vandens telkinių teritorijose. Vienas efektyviausių būdų sumažinti maisto medžiagų išsiplovimą iš intensyviai ūkininkaujamų agrarinių teritorijų – daugiamečių žolių auginimas ir ariamos žemės vertimas pievomis. Draudimas naudoti mineralines, organines trąšas ir augalų apsaugos produktus didelės rizikos vandens telkinių plotuose turėjo padėti išvengti vandens telkinių taršos azoto ir fosforo junginiais.

Programoje „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ dalyvaujančio pareiškėjo plotas turėjo būti kompetentingos institucijos (Aplinkos apsaugos agentūra prie LR aplinkos ministerijos) priskirtas „Rizikos“ vandens telkinio baseino teritorijai.

Įprastinėje veikloje žemdirbiai paprastai taiko sėjomainą, tačiau nėra suinteresuoti išimti iš gamybos ilgam laikui ariamos žemės plotus. Todėl, siekiant padidinti pievų plotus „Rizikos“ vandens telkinių plotuose, būtina papildoma ekonominė paskata.

Ši veikla tinkama dar ir tuo, kad joje nustatyti reikalavimai padėjo įgyvendinti Bendrosios vandens politikos direktyvą 2000/60/EB, direktyvą 2009/128/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų pagrindus siekiant tausiojo pesticidų naudojimo ir direktyvą 91/676/EEB dėl vandens apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių ir Baltijos jūros strategiją.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka už vandens telkinių apsaugą nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje siekia 232 Eur/ha.

1.9.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Pagal šią veiklą pareiškėjams buvo numatyti tokie įsipareigojimai:

1. Paramos gavėjas, įsipareigojęs įgyvendinti šią veiklą, privalo pirmaisiais dalyvavimo veikloje metais iki liepos 1 d. įsėti daugiametės žolės.
2. Draudžiama naudoti augalų apsaugos produktus ir mineralines trąšas. Organines trąšas galima skleisti ne vėliau kaip iki spalio 10 d.
3. Antraisiais ir tolesniais metais po įsėjimo pirmąją žolę nupjauti ir ją išvežti iki rugpjūčio 1 d. Antrąją žolės pjovimą pradėti ne anksčiau kaip rugpjūčio 15 d., šienavimą baigti ne vėliau kaip rugsėjo 30 d.
4. Antrosios pjūties žolę išvežti iki rugsėjo 30 d. Visais atvejais nušienautą susmulkintą žolę paskleisti draudžiama.

5. Jei ganykloje arba pievoje paverstame lauke bus ganomi gyvuliai, ganyti gyvulius – ir vidutiniškai ganiavos laikotarpiu ganyti ne didesniu intensyvumu kaip 1 SG/ha (jei teisės aktai nenustato kitaip). Ganyimo laikotarpis nuo gegužės 1 d. iki spalio 30 d.

Vykdamas veiklą taip pat buvo būtina laikytis toliau pateikto papildomo reikalavimo. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per išsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą išsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

„Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ metinė kompensacinė išmoka siekė 232 EUR/ha.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, susijusius su veikla „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ (10.09), pastebėta, kad pakeitimai buvo tikami, nes pareiškėjai, juos apklausus, įvertino tik teigiamai. Galima tik patvirtinti, kad pareiškėjui jie padėjo lengviau suprasti veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- pradėti taikyti nustatyti sankcijų dydžiai, jei nesilaiko reikalavimų dėl gyvulių ganyimo intensyvumo ir dėl gyvulių skaičiaus turėjimo (2016 m. vasario 10 d. Nr. 3D-63);
- patikslintas reikalavimas dėl daugiamečių žolių išėjimo ir paramos papildomo nesusiūžinimo (2020 m. balandžio 6 d. Nr. 3D-266);
- suteikta galimybė gauti paramą ir pagal kitas veiklas (2022 m. vasario 10 d. Nr. 3D-97; 2022 m. gegužės 12 d. Nr. 3D-318);
- pagal veiklą „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ – daugiamete ganykla arba pieva verčiamas ariamosios žemės plotas, ne mažesnis kaip 0,5 ha, esantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos (toliau – Aplinkos ministerija) ar jos įgaliotos institucijos patvirtintoje „Rizikos“ vandens telkinio baseino teritorijoje.

Visus specifinius šiai veiklai taisyklių pakeitimus iš dalies galima būtų vertinti teigiamai, kadangi geresnis išsipareigojimų vykdymas padėjo efektyviau pasiekti aplinkosauginius tikslus.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu buvo patvirtinta, kad šios veiklos svarbumą rodo gana sėkmingas jos vykdymas. Jų nuomone, parama galėtų būti skiriama ir ateinančiam programiniam laikotarpiui.

Taisyklės vertinamos gerai, jų ne esminiai pakeitimai veiklos įgyvendinimui neturėjo neigiamos įtakos.

Priemonės veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama, apskaičiuotieji KI dydžiai gana realūs.

1.9.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 7 868 860,00 Eur.

Atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp veiklų. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ dėl aukščiau išvardintų priežasčių lėšos buvo sumažintos 1 mln. Eur ir siekė 4 868 860 Eur. Toks lėšų perskirstymas neturėjo didelės įtakos Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurios įgyvendino tuos pačius tikslus.

2021 m. lėšos šiai veiklai buvo padidintos iki 6 468 860 Eur, t. y., 2 mln. Eur daugiau ir tai susiję su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas, veikla vykdoma gana sėkmingai ir numatyta produkto rodiklio reikšmė gana artima faktiškai pasiektai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atlikta tik dvi finansavimo plano korekcijos: viena iš jų perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, kita, kaip ir rašyta anksčiau, susijusi su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ finansavimą.

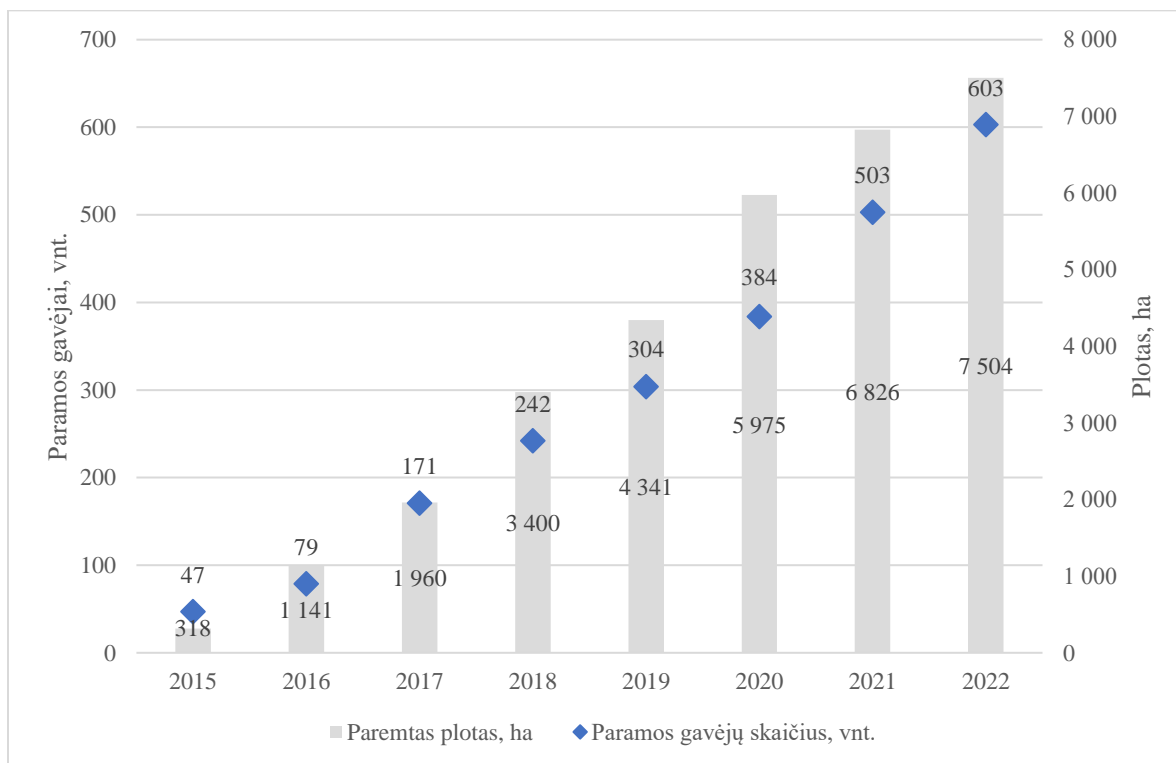
1.9.3. Pasięktų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ turėjo būti paremtas 8 000 ha plotas.

Priemonės veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ įgyvendinimas nuo 2015 iki 2022 m. pastoviai gerėjo: paramos gavėjų skaičius padidėjo nuo 47 iki 603 pareiškėjų, paremtas

plotas išaugo nuo 318 ha iki 7 504 ha (1.9.1 pav.). Jei paremto ploto faktinį rodiklį palyginti su planuojamu, matyti kad šio rodiklio planuota reikšmė (8 000 ha) buvo gana artima faktiniam dydžiui. Kaip buvo minėta, per 2015–2022 m. laikotarpį nuosekliai didėjo ir kitas svarbus rodiklis – paramos gavėjų skaičius. 2022 m. palyginti su 2015 m. šis rodiklis išaugo beveik 12,8 karto (9.1 pav.). Gana sėkmingos veiklos įgyvendinimo pagrindinės priežastys susiję su ūkininkams patraukliomis kompensacinėmis išmokomis bei atsakingų administruojančių institucijų geru darbu.

1.9.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Analizės rezultatai rodo, kad ši veikla nebuvo problematiška įvykdyti ir pasiekti numatytų tikslų.

1.9.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Kaip minėta anksčiau, Programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ buvo numatyta paremti 8 000 ha. Didžiausias paremtas plotas buvo 2022 m. ir tai sudarė 7 504 ha, t. y., deklaruotas plotas siekė beveik 94 proc. planuoto paremti ploto.

Pagrindinės svarbiausios priežastys lėmusios sėkmingą planuoto produkto rodiklio įgyvendinimą, kaip rodo fokusuotųjų grupių diskusijų rezultatai:

- produkto rodiklis suplanuotas gana realistiškas;
- stebimas geras administruojančių institucijų darbas;
- išryškėjo ūkininkų sąmoningumas vandentvarkos gerinimo aspektu.

1.9.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ reikšminga ir tuo, kad ji, gana žymiai prisidėjo prie Bendrosios vandens politikos direktyvos 2000/60/EB, direktyvos 2009/128/EB, nustatančios Bendrijos veiksmų pagrindus siekiant tausiojo pesticidų naudojimo ir direktyvos 91/676/EEB dėl vandens apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių ir Baltijos jūros regiono strategijos įgyvendinimo. Ši veiklos sritis prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4B „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą“ (tiesiogiai) ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ (netiesiogiai). Aptariama Priemonės veiklos sritis taip pat netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ dėl ariamosios žemės pavertimo pievomis buvo išvengta/absorbuota 22,3 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių pievų netręšimo buvo išvengta 13,5 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 114,7 t amoniako (5D tikslinė sritis). Be to, ši veikla teigiamai prisidėjo prie vandentvarkos gerinimo, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymą (4B tikslinė sritis).

1.9.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Parama būtų efektyvesnė, jei būtų peržiūrimi terminai, nes labai daug lemia meteorologinės sąlygos ir, kai yra darbymetis, ūkininkas nespėja laiku įvykdyti visų reikalavimų. Kompensacinė išmoka turėtų apimti papildomai susidarancias transportavimo išlaidas ir darbo sąnaudas pasiekiant toli vienas nuo kito išsidėsčiusius rizikos vandens telkinius.

1.9.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

LSMC Ekonomikos ir kaimo plėtros instituto (buvusio Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto) duomenimis Lietuvoje bendras rizikos vandens telkinių plotas – 616 703 ha. Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas – 8 000 ha yra pakankamas ir vertintinas kaip optimalus, kurį, kaip rodo faktiniai duomenys, buvo nesudėtinga pasiekti, nes jis bus apskaičiuotas pagal praėjusio laikotarpio (2007–2013 m.) faktiškai deklaruotus plotus. Tikslams pasiekti, reikėtų gana didelių finansinių lėšų ir ūkininkų pastangų. Siekiant tvarios plėtros, t. y., derinant ekonominius, aplinkosauginius ir socialinius interesus, optimalus plotas galėtų padvigubėti ir sudaryti 16 000 ha.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ 2015-2022 m. vidutiniškai 66 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.10. Priemonės veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (10.10) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (10.10) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ yra tinkama, nes, kaip nurodyta KPP, šia veikla buvo siekiama paskatinti žemdirbius, auginančius vaisius, uogas ir daržoves, diegti aplinkai palankesnes gamybos technologijas ir mažinti aplinkos taršą. Plotuose, kuriuose įgyvendinama veikla, yra laikomasi aukštesnių nei privalomieji agrarinės aplinkosaugos reikalavimai, taikomos aplinką tausojančios technologinės priemonės, tai sudaro prielaidas siekti tikslo vidutiniškai 60 proc. (palyginti su įprasta praktika) mažesnio mineralinių trąšų ir/arba cheminės kilmės augalų apsaugos priemonių kiekio naudojimo apimant visą veiklą. Šios veiklos įgyvendinimas prisidėjo saugant ir gerinant dirvožemio kokybę bei mažinant paviršinių ir gruntinių vandenų taršą ir prisidėti prie sveikesnių produktų gamybos.

Veikla buvo įgyvendinama nepriklausomos sertifikavimo įstaigos – VšĮ „Ekoagros“ ir/arba VĮ „Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros“ (toliau - sertifikavimo įstaigos) sertifikuotuose ir pareiškėjo deklaruotuose, išskirtinės kokybės vaisių, uogų ir daržovių auginimo, plotuose.

Ši veikla tiesiogiai prisidėjo prie 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ ir 5D Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ tikslinių sričių įgyvendinimo.

KI dydis daržovių auginimui – 318 Eur/ha ir vaisių auginimui – 336 Eur/ha.

1.10.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Pagal šią veiklą pareiškėjams buvo numatyti tokie įsipareigojimai:

1. Antroje augalų vegetacijos pusėje piktžolės naikinti tik mechaninėmis priemonėmis.
2. Pesticidus, turinčius tos pačios veikliosios medžiagos, naudoti ne dažniau kaip 2 kartus per vegetacijos laikotarpį.
3. Draudžiama vaisių, uogų ir daržovių apsaugai naudoti toksiškus ir labai toksiškus, paženklintus pesticidus.
4. Laikantis kiekvienai rūšiai reikalingos fitosanitarinės pertraukos sudaryti ir vykdyti sėjomainos planą.
5. Kiekvienais metais vadovaujantis dirvožemio ir (arba) augalo laboratoriniais tyrimais sudaryti ir vykdyti tręšimo planą.

Vykdamas veiklą taip pat buvo būtina laikytis šio papildomo reikalavimo: profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio

pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turėjo įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, skaitmenizuotą žurnalą. Žurnalas privalėjo būti saugomas visą išpareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalėjo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

„Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ metinė kompensacinė išmoka siekė: daržovėms ir bulvėms – 318 EUR/ha; vaisiams ir uogoms – 336 EUR/ha. Stebint veiklos pasiektus rezultatus galima teikti, kad šios išmokos pilnai kompensavo patirtas papildomas išlaidas ir iš dalies negautas pajamas.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir pakeitimus, susijusius su veikla „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“, pastebėta, kad pakeitimai buvo tinkami, nes pareiškėjai, juos apklausus, įvertino tik teigiamai. Galima patvirtinti, kad pareiškėjui jie padėjo lengviau suprasti veiklos sąlygas, reikalavimus ir paramos gavimo tvarką. Per 2015 – 2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- patikslinti reikalavimai susiję su paramos mokėjimu (2015 m. gegužės 15 d. Nr. 3D-386);
- nurodoma pareiškėjui rašyti pažymą, kurioje jis patvirtina, kad nedidina pirmoje paramos paraiškoje deklaruoto ploto, dėl kurio prisiimti išpareigojimai pagal veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“. Be to, nurodo, kad už ploto skirtumą susidariusį dėl lauko (-ų) padidėjimo, išmokų neprašo (2015 m. gegužės 15 d. Nr. 3D-386);
- patikslinta vėliausia paramos išmokėjimo data, sumažinta parama pareiškėjams, kurie nesinaudoja privalomomis individualiomis specializuotų konsultantų teikiamomis konsultavimo paslaugomis ir pakoreguota paramos gavėjui tvarka Integruotoje augalų apsaugos informavimo, konsultavimo ir mokymų informacinėje sistemoje (IKMIS). Pateiktas tinkamų paramai gauti pagal veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ vaisių, uogų ir daržovių rūšių sąrašas (2016 m. vasario 10 d. Nr. 3D-63);
- Agentūrai, vertinančiai pareiškėjų atitiktį, nurodyti teisiniai dokumentai, pakoreguoti reikalavimai deklaruotam plotui, panaikintas (didžiausias bendras remiamas plotas – 100 ha). Nustatyta, kad pareiškėjas privalo kasmet naudotis individualiomis konsultacinėmis paslaugomis, suteiktomis konsultantų, kurie yra akredituoti teikti paslaugas (2017 m. balandžio 7 d. Nr. 3D-237);
- numatyti papildomi reikalavimai deklaruojamiems sodų ir uogynų plotams. Pažymėtina, kad numatant šį žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijų atsirado papildomos išlaidos ir ateičiai tokiu atveju rekomenduotina perskaičiuoti išmokas. Pasikeitus taisyklėse nurodytiems teisės aktams, tiesiogiai taikomos naujos šių teisės aktų nuostatos (2018 m. kovo 26 d. Nr. 3D-180);

- draudimas pareiškėjui kurti galimai neteisėtas sąlygas gauti paramą pagal veiklas „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ taikomas tik 2016 metais pateiktoms paramos paraiškoms (2018 m. gegužės 21 d. Nr. 3D-314);
- nurodoma, kad pareiškėjas turi informuoti, kad neketina didinti pirmoje paramos paraiškoje deklaruoto ploto, už kurį prašoma paramos (2018 m. gegužės 21 d. Nr. 3D-314);
- paramos sumažinimo galimybės dėl pareiškėjo deklaruoto netinkamo ploto paramai gauti (2018 m. rugpjūčio 14 d. Nr. 3D-554);
- papildyta nuostatomis kada netaikomos sankcijos, kai pareiškėjo laukai sertifikuojant buvo įvardyti kaip „ypatingai mažas derlius“ (2018 m. rugpjūčio 14 d. Nr. 3D-554);
- nurodomas terminas iki kada soduose ir uogynuose būtina iš deklaruojamų laukų ploto pašalinti negyvus vaismedžius ir (arba) vaiskrūmius arba jų liekanas (2019 m. gegužės 30 d. Nr. 3D-336);
- patikslintas priedas kokių kaupiamųjų žemės ūkio augalų neauginti statesniuose negu 12 proc. šlaituose (2019 m. gegužės 30 d. Nr. 3D-336).

Apibendrinant galima teigti, kad veiklos vykdymas buvo stebimas ŽŪM ir NMA ir nustatyti nors menkiausi neaiškumai buvo aprašomi Taisyklėse.

Fokusuotųjų grupių diskusijų metu paaiškėjo, kad negalima taikyti unifikuotų reikalavimų, susijusių su augalų apsaugos produktų naudojimu atskiroms daržovių rūšims. Pvz., salotoms reikėtų leisti daugiau kartų purkšti herbicidais. Reikalavimai šiuo aspektu galėtų būti peržiūrėti ir bulvėms.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu buvo patvirtinta, kad šios veiklos svarbumą rodo gana sėkmingas jos vykdymas. Jų nuomone, parama galėtų būti skiriama ir ateinančiam programiniam laikotarpiui.

Taisyklės vertinamos gerai, ne esminiai pakeitimai neturėjo neigiamos įtakos veiklos įgyvendinimui.

Priemonės veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama, apskaičiuotieji dydžiai gana realūs.

1.10.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ finansavimui numatyto lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 7 386 960,00 Eur ir ši suma liko pastovi iki 2021 m. pabaigos. Dėl Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimo nuo aukščiau minėtos datos lėšos šiai veiklai buvo padidintos iki 13 386 960,00 Eur, t. y., 6 mln. Eur daugiau.

Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas, veikla vykdoma gana sėkmingai ir numatyta produkto rodiklio reikšmė gana artima pasiektai faktiškai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atlikta viena finansavimo plano korekcija – kaip ir rašyta anksčiau, susijusi su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ finansavimą.

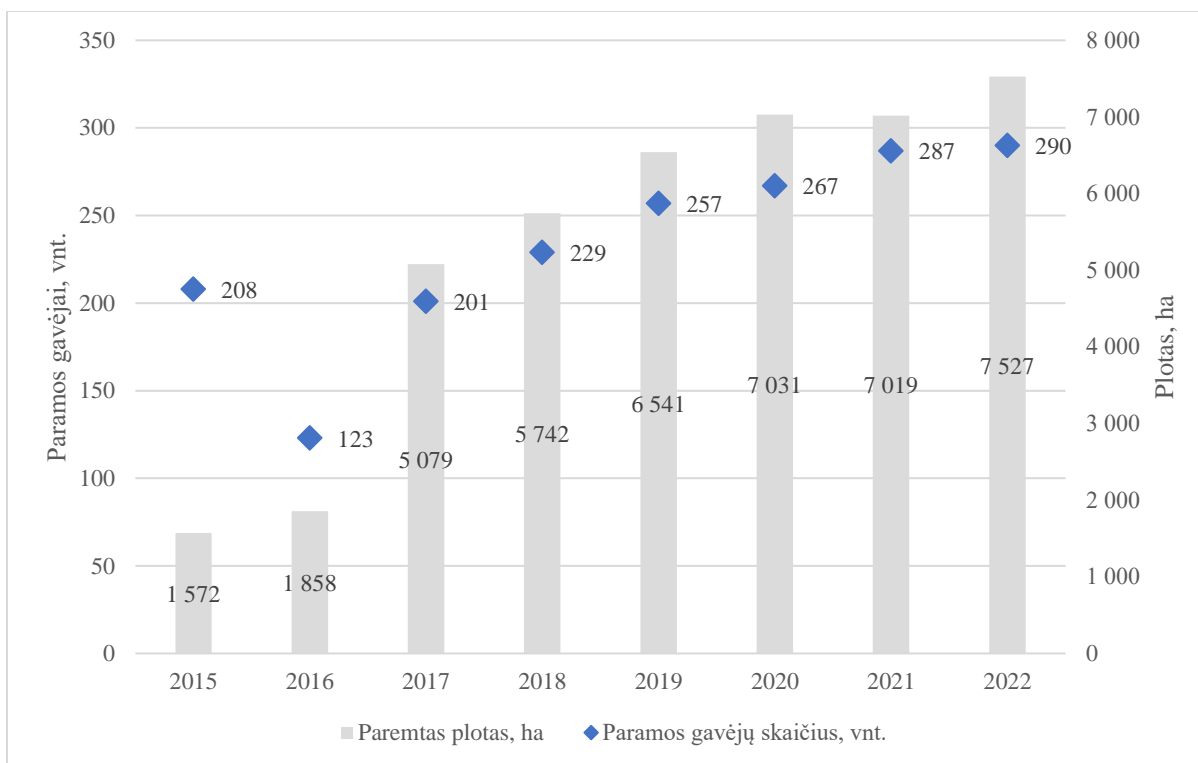
1.10.3. Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ bus paremtas 9 500 ha plotas.

Priemonės veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ įgyvendinimas nuo 2015 iki 2022 m. pastoviai gerėjo. Didėjimo tendencija stebima ypač nuo 2017 m., kai pareiškėjų skaičius, palyginti su prieš tai buvusiais metais, padidėjo 1,6 karto ir laikotarpio pabaigoje (2022 m.) siekė 290 pareiškėjų. Tam turėjo įtakos geras veiklos administravimas, įskaitant taisyklių koregavimą, informavimą, paraiškų rašymo palengvinimą, įtraukiant pagalbinius asmenis. Analogiška tendencija stebima analizuojant paremto ploto rodiklį: paremtas plotas išaugo nuo 1 572 ha iki 7 527 ha (2015 m. palyginti su 2022m.); taip pat, kaip ir pareiškėjų skaičiaus, paremto ploto didėjimo tendencija stebima ypač 2017 m., kai šis rodiklis, palyginti su prieš tai buvusiais metais padidėjo 2,7 karto (1.10.1 pav.). Jei paremto ploto faktinį rodiklį palyginti su planuojamu, matyti kad šio rodiklio planuota reikšmė (9 500 ha) buvo nedaug didesnė už faktinį dydį.

Gana sėkmingos veiklos įgyvendinimo pagrindinės priežastys susiję su ūkininkams patraukliomis kompensacinėmis išmokomis bei atsakingų administruojančių institucijų didelėmis, visapusiškomis pastangomis šioje ir kitose veiklose.

1.10.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (10.10) paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Analizės rezultatai rodo, kad ši veikla pradiniam etape buvo gana problematiška, tačiau galutiniame rezultate pasiekus visų suinteresuotų pusių sinergijos efektą jos vykdymas gana efektyvus ir tikėtina, kad bus pasiekti numatyti tikslai.

1.10.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne) pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ bus paremtas 9 500 ha plotas.

Didžiausias paremtas plotas buvo 2022 m. ir tai sudarė 7 527 ha, t. y., deklaruotas plotas siekė beveik 80 proc. planuoto paremti ploto.

Pagrindinės svarbiausios priežastys tikėtina, lėmusios sėkmingą planuoto produkto rodiklio įgyvendinimą:

- produkto rodiklis suplanuotas gana realistiškas;
- stebimas geras administruojančių ir vykdančių institucijų darbas, sodininkų ir daržininkų požiūris į sveikesnius produktus, atitinkančius vartotojų lūkesčius, aplinkos apsaugos aspektus ir jos tikslų įgyvendinimą;
- išryškėjo ūkininkų sąmoningumas aplinkosaugos aspektais;
- patrauklus finansavimas, aiškiai apibrėžti reikalavimai.

1.10.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ svarbi ir tuo, kad ji, nors ir nežymiai, tačiau tiesiogiai prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4. „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ tikslinės srities 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“. Įgyvendinimo. Ši Priemonės veiklos sritis taip pat netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ dėl mažesnio vaisių ir daržovių tręšimo buvo išvengta 7,8 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 100,0 t amoniako (5D tikslinė sritis). Be to, ši veikla turėjo teigiamą poveikį dirvožemio erozijos prevencijai ir dirvožemio valdymo gerinimui (4C tikslinė sritis), nes buvo iš dalies apribotas trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimas.

1.10.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Pasiūlymai susiję tik su anksčiau išvardintais pastebėjimais, susijusiais su reikalavimais. Parama būtų efektyvesnė, jei būtų galima atsižvelgti į minėtus pasiūlymus.

1.10.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Ekologijos ir aplinkosaugos srities mokslininkų nuomone, aplinką tausojantis ūkininkavimas yra viena perspektyviausių ir rekomenduotinų taikyti priemonių žemės ūkio sektoriuje. Paskutiniaisiais metais (2015–2022 m.) Lietuvoje didėja aplinką tausojančių ūkių skaičius ir plotai. Autorių skaičiavimais, optimalus sertifikuotų išskirtinės kokybės vaisių, uogų ir (arba) daržovių plotas galėtų siekti 10 000 ha. Jis nustatytas pagal faktinių duomenų (2017–2022 m.) aplinką tausojančios gamybos ŽŪN ploto kitimą.

Numatant maksimalų plotą darytos tokios prielaidos: toks pat paremto ploto didėjimo tempas, kaip ir praėjusiame laikotarpyje, patrauklus finansavimas (KI pilnai padengia pajamų ir išlaidų skirtumus, laikantis apibrėžtų įsipareigojimų), ir toliau sėkmingas veiklos administravimas.

Autorių skaičiavimais, taikant matematinis metodus maksimalus plotas galėtų siekti – 11 500 ha, t. y., apie penktadalį daugiau nei buvo suplanuota.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ 2015-2022 m. vidutiniškai 37 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

1.11. Priemonės veiklos „Dirvožemio apsauga“ (10.11) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Dirvožemio apsauga“ (10.11) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Dirvožemio apsauga“ yra tinkama, nes, kaip nurodyta KPP, šia veikla buvo siekiama žemdirbius paskatinti auginti dirvožemio kokybei išsaugoti palankius augalus. Siekiant sumažinti vėjo ir vandens sukeltą dirvožemio eroziją, pagal šią veiklą numatyta ariamos teritorijas ilgesnį laiką laikyti padengtas augalais, t. y., skatinti daugiamečių žolių auginimo įvedimą į sėjomainą, o tai sudaro sąlygas ilgesnį laiką palikti dirvą neartą. Be to, siekiant sustabdyti dirvožemio alinimo procesą, pagal šią veiklą skatinamas ankštinių augalų kaip žaliosios trąšos auginimas, leidžiantis sumažinti mineralinių trąšų poreikį, pagerinti dirvos struktūrą ir padidinti dirvožemio organinės anglies kiekį.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie 4B, 4C ir 5D tikslinių sričių įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka už ankštinių augalų arba daugiamečių žolių auginimą siekia 45 Eur/ha.

1.11.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti Priemonės veiklai „Dirvožemio apsauga“ numatytus tikslus, buvo suformuluoti šie įsipareigojimai (pareiškėjas pasirinktinai gali prisiimti vieną ar du įsipareigojimus – auginti ankštinius augalus ir (arba) išėti daugiamečių žolių išėlį):

1. Ankštiniai augalai arba jų mišinys kiekvienais metais turi sudaryti ne mažiau kaip 20 proc. nuo įsipareigoto pagal veiklą ariamos žemės ploto. „Rizikos“ vandens telkinių teritorijoje ankštiniais augalais arba jų mišiniu užsėtas plotas kiekvienais metais turi sudaryti ne mažiau kaip 30 proc. nuo įsipareigoto pagal Programą ariamos žemės ploto.
2. Daugiamečių žolių (pvz., dobilai) išėlis turi būti ne mažiau kaip 20 proc. nuo įsipareigoto pagal veiklą ariamos žemės ploto ir išlaikomas dvejus metus tame pačiame lauke nuo išėjimo metų. „Rizikos“ vandens telkinių teritorijoje daugiamečių žolių (pvz., dobilai) išėlis turi būti ne mažiau kaip 30 proc. nuo įsipareigoto pagal programą ariamos žemės ploto ir išlaikomas dvejus metus tame pačiame lauke nuo išėjimo metų.

Vykdamas veiklą taip pat būtina laikytis papildomo reikalavimo, kad profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai per įsipareigojimų laikotarpį, informaciją apie panaudotus augalų apsaugos produktus, augalų apsaugos produkto pavadinimą, laiką, panaudotą kiekį, pasėlio

pavadinimą, vietovę kur buvo naudoti augalų apsaugos produktai, turi įrašyti į Naudotų augalų apsaugos produktų, skirtų profesionaliajam naudojimui, žurnalą. Žurnalas privalo būti saugomas visą įsipareigojimų laikotarpį. Profesionalūs augalų apsaugos produktų naudotojai minėtą informaciją privalo parodyti kompetentingai institucijai paprašius.

Kaip laikomasi privalomų reikalavimų, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Apsėtos ariamosios žemės ankštinėmis kultūromis bei daugiametėmis žolėmis faktinė kontrolė buvo vykdoma patikros metu ūkyje, tikrinamas apsėjimo ankštinėmis kultūromis bei daugiametėmis žolėmis įsėjimo žurnalas. Apsėtos ariamosios žemės ankštinėmis kultūromis bei daugiametėmis žolėmis „Rizikos“ vandens telkinių teritorijoje faktinė kontrolė vykdoma patikros metu ūkyje, tikrinamas apsėjimo ankštinėmis kultūromis bei daugiametėmis žolėmis įsėjimo žurnalas.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir jo pakeitimus, susijusius su veikla „Dirvožemio apsauga“ (10.11), pastebėta, kad pakeitimų būta santykinai daug, o kai kurie jų keitė veiklos įgyvendinimo sąlygas. Vis dėlto pakeitimai buvo patikslinantys ir padedantys pareiškėjui įgyvendinti veiklos reikalavimus ir palengvinantys paramos gavimą. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- patikslintas įsipareigojimas registruotis ir naudotis Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Integruotoje augalų apsaugos informavimo, konsultavimo ir mokymų informacine sistema (IKMIS) (2016 m. vasario 10 d. (įsakymas Nr. 3D-63), (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237));
- papildyta įsipareigojimu trečiaisiais veiklos įgyvendinimo metais daugiameses žoles įsėti kituose laukuose išlaikant tokį patį plotą, patikslinti įsipareigojimai pasėtus ankštinius augalus ir (arba) jų mišinį deklaruoti pasėjimo metais, ankštinius augalus ir (arba) jų mišinį arba jų ražienas suarti pasėjimo metais, pasėtas daugiameses žoles deklaruoti pasėjimo metais, antraisiais metais daugiameses žoles, jų nenušienavus, suarti (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237), (2020 m. birželio 12 d. (įsakymas Nr. 3D-446), vėliau suarimo terminas pratęstas jį paankstinant (2020 m. balandžio 6 d. (įsakymas Nr. 3D-266));
- išaiškinta, kad šios veiklos plotai negali būti įskaičiuojami vertinant pareiškėjo tinkamumą gauti paramą už žalinimo reikalavimų (2017 m. balandžio 7 d. (įsakymas Nr. 3D-237). Vėliau dar patikslinta, kad už tą patį lauką, už kurį mokama parama pagal veiklą ir kuriame auginami ankštiniai augalai ir (arba) jų mišiniai, negali būti mokama žalinimo išmoka (2018 m. gegužės 21 d. (įsakymas Nr. 3D-314));
- leista įskaičiuoti pagal veiklą deklaruotus ankštinių augalų ir (arba) jų mišinių ir (arba) daugiamečių žolių plotus vertinant pareiškėjo tinkamumą gauti paramą už žalinimo reikalavimų, tačiau nurodyta, kad už tą patį lauką, už kurį mokama parama pagal veiklą, negali būti mokama žalinimo išmoka (2018 m. rugpjūčio 14 d. (įsakymas Nr. 3D-554).

Apibendrinant galima teigti, kad visi pakeitimai buvo suprantami pareiškėjams ir, nors nežymiai, tačiau daugeliu atvejų teigiamai veikė Priemonės veiklos įgyvendinimą. Pareiškėjų nuomone įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, susiję išsipareigojimų keitimais (konkretūs išsipareigojimai šiai veiklai per laikotarpį keisti 6 kartus) darė veiklą mažiau patrauklia, juolab, kad reikalavimai prisiimami ilgam laikui.

Priemonės veiklos „Dirvožemio apsauga“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama.

1.11.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus Programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Dirvožemio apsauga“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 10 470 980 Eur. Vėliau, atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai: priemonei M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo sumažintos lėšos bei perskirstytos tarp veiklų. Viena iš priemonių, kurioms buvo padidintas finansavimas – M11 „Ekologinis ūkininkavimas“. Svarbu pažymėti, kad lėšos perskirstytos P4 ir P5 prioritetų viduje. Taigi, Priemonės veiklai „Dirvožemio apsauga“ dėl aukščiau išvardintų priežasčių numatytos lėšos buvo sumažintos 4,6 karto iki 2 270 980 Eur. Toks lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką Programos tikslų siekimu, nes jos buvo nukreiptos į tas veiklas, kurios buvo įgyvendinamos sėkmingai ir kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų veiklai padidinimas iki 2 310 980 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

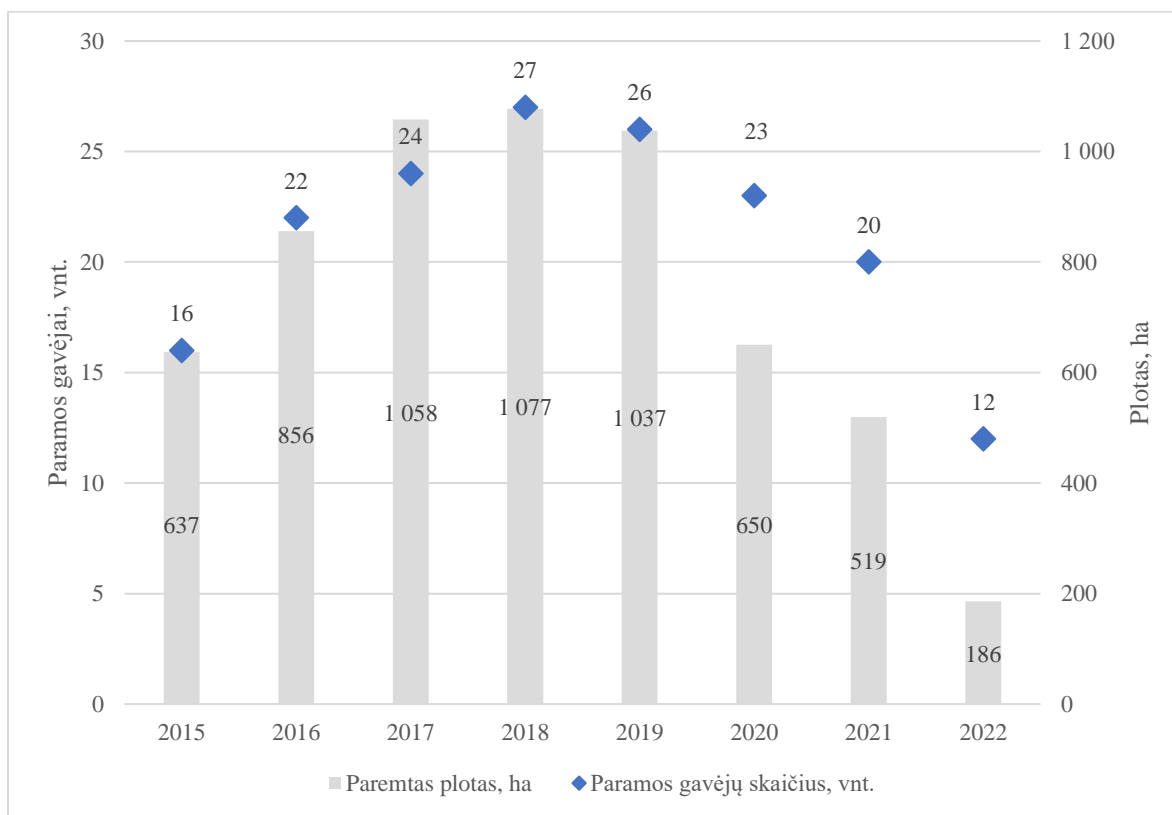
Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje skirtas finansavimas buvo pakankamas ir netgi gerokai didesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2015–2021 m. laikotarpį buvo atliktos finansavimo plano korekcijos perskirstant lėšas sėkmingiau įgyvendinamoms veikloms ir priemonėms, tačiau išlaikant pakankamą veiklos „Dirvožemio apsauga“ finansavimo lygį.

1.11.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2015 m. vasario 13 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Dirvožemio apsauga“ bus paremtas 52 300 ha plotas.

Priemonės veiklą „Dirvožemio apsauga“ per 2015–2022 m. laikotarpį visoje Lietuvoje vidutiniškai kasmet įgyvendino 21 ūkininkas. Priemonės veiklos įgyvendinimas nevyko kaip planuota Programoje, tačiau per 2015–2019 m. laikotarpį stebimos teigiamos tendencijos, kai pagal Priemonės veiklą deklaruotas plotas padidėjo 62,9 proc. nuo 637 ha (2015 m.) iki 1 037 ha (2019 m.) (1.11.1 pav.). 2020–2022 m. stebimas žymus pagal šią veiklą deklaruoto ploto sumažėjimas.

1.11.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Dirvožemio apsauga“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2015–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Didžiausias plotas (1 077 ha) pagal šią veiklą buvo deklaruotas 2018 m., o tai sudarė 2,1 proc. planuoto paremti ploto. 2022 m. šis plotas tesiekė 186 ha ir tai sudarė vos 0,4 proc. planuoto paremti ploto. Be to, 2022 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo vidutinis deklaruojamas plotas nuo 40 ha iki 15 ha, t. y., 2,6 karto. Autorių nuomone, ši tendencija susijusi su geriau ūkininkavimo praktiką atitinkančių naujų veiklių „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ įvedimu 2018 m. ir ūkininkų persiorientavimu į jas pasibaigus įsipareigojimų laikotarpiui. Tačiau didžiausią poveikį mažam Priemonės veiklos įgyvendinimo lygiui turėjo tai, kad kartu nebuvo galima gauti Žalinimo išmokų, kurios vidutiniškai per 2015–

2022 m. laikotarpį buvo 11,3 proc. didesnės, nei kompensacinė išmoka pagal veiklą (45 Eur/ha). Žalinimo išmoka per 2015–2021 m. laikotarpį išaugo nuo 44,9 iki 61,1 Eur/ha, o 2022 m. sumažėjo iki 42,5 Eur/ha ir vidutiniškai per 2015–2022 m. laikotarpį siekė 50,1 Eur/ha.

1.11.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Kaip jau minėta aukščiau, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Dirvožemio apsauga“ buvo suplanuota paremti 52,3 tūkst. ha plotą, tačiau realus pasiekimas 2022 m. duomenimis sudarė vos 0,4 proc. veiklai suplanuoto tikslo. 2018 m., kuomet pagal šią veiklą buvo deklaruotas didžiausias ankštinių augalų arba daugiamečių žolių plotas, rodiklio pasiekimas vis tiek buvo mažas, t. y., 2,1 proc.

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad mažą pareiškėjų aktyvumą Priemonės veikloje „Dirvožemio apsauga“ lėmė tai, kad ši veikla turėjo panašumų su Žalinimo veiklomis pagal tiesioginių išmokų schemą ir ūkininkai labiau buvo linkę dalyvauti joje arba rinktis geriau ūkininkavimo praktiką atitinkančias 2018 m. naujai įvestas veiklas „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“.

Priemonės veiklos įgyvendinimą ir tuo pačiu rezultatų siekimą teigiamai veikė ir valdymo institucijos inicijuota informavimo kampanija (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkio parodose, informaciniai lankstinukai) ir trumpėjančios įsipareigojimų terminai.

1.11.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Dirvožemio apsauga“ svarbi ir tuo, kad ji, nors ir nežymiai, tačiau prisidėjo prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4B „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą“ (netiesiogiai) ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ (tiesiogiai). Aptariama Priemonės veiklos sritis taip pat netiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Dirvožemio apsauga“ dėl netrešimo buvo išvengta 3,3 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 27,9 t amoniako (5D tikslinė sritis). Be to, ši veikla turėjo teigiamą poveikį dirvožemio erozijos prevencijai ir dirvožemio valdymo gerinimui, nes dirvą gerino įsėtos daugiametės žolės, trąšų ir augalų apsaugos produktų nenaudojimas plote, kur prisiimti įsipareigojimai (4C tikslinė sritis).

1.11.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš dalies atitiko paramos gavėjų lūkesčius ir aplinkosauginiu požiūriu buvo vertinama kaip tinkama. Parama būtų efektyvesnė, jei veikla būtų pritaikyta naudojantiems nearimines technologijas, nes šioje veikloje, skirtingai nei kitose veiklose, yra reikalavimas, kad antraisiais metais daugiametės žolės, jų nenušienavus reikia suarti. Taigi, aplinkai palankias nearimines technologijas naudojantys ūkininkai negali suarti augalų po derliaus nuėmimo, nes arimo nenaudoja.

Autorių nuomone, atsižvelgus į pastebėjimą veikla būtų populiariesnė – paramos gavėjų skaičius ir paremtas plotas ateityje padidėtų.

1.11.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, strateginius dokumentus, statistinės informacijos šaltinius, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad Priemonės veiklos „Dirvožemio apsauga“ plotai ateityje galėtų būti koreguojami. Optimalus siektinas dirvožemio apsaugos plotas galėtų būti didesnis nei buvo deklaruotas analizuojamu laikotarpiu ir siekti apie 250 000 ha, o maksimalus galėtų siekti – 750 000 ha. Optimalus ir maksimalus plotai įvertinti remiantis Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos mokslininkų 2017 m. atlikto tyrimo duomenimis⁹.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Dirvožemio apsauga“ 2015-2022 m. vidutiniškai 81proc. paremto ploto buvo MPŪV.

⁹ Vaisvalavičius, R.; Mikučionienė, R.; Smalstienė, V. 2017. Dirvožemio organinės medžiagos ir struktūringumo praradimo procesų priežastys ir pasekmės : sėjomainų taikymo praktikos vertinimo studija. Mokslinė studija: Žemės ūkio, maisto ūkio ir žuvininkystės moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla. Akademija: Aleksandro Stulginskio universitetas.

1.12. Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (10.12) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (10.12) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Priemonės veikla „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ yra tinkama, nes, šia veikla buvo siekiama išsaugoti Lietuvos senųjų veislių gyvulius ir naminius paukščius, gyvūnus, kurių išskirtiniai paveldimi požymiai yra susiformavę Lietuvoje, jie turi selekcinę, ekonominę, mokslinę, ekologinę, kultūrinę, istorinę svarbą Lietuvos Respublikai ir yra reikšminga pasaulinės žemės ūkio ir visos biologinės įvairovės dalis. Įgyvendinant šį tikslą teikiama parama, nes vietinių senųjų veislių gyvuliai ir naminiai paukščiai ūkiuose yra keičiami naujomis produktyvesnėmis veislėmis, kaip antai, iš arklių: Trakėnai, Fryzai, Hanoveriai; iš galvijų: Limuzinai, Holšteinai, Angusai; iš kiaulių: Jorkšyrai, Landrasai; Diurokai; iš avių: Baltiškosios, Šarolė, Kaburno lapinės; iš žąsų: Didelės pilkosios, Holmogorijaus, Uralo.

Pagal priemonės veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ saugomos tokios gyvūnų veislės: Žemaitukų veislės arkliai, Stambieji žemaitukų veislės arkliai, Lietuvos sunkieji arkliai, Lietuvos šemieji galvijai, Lietuvos baltnugariai galvijai, Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas), Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas), Lietuvos vietinės kiaulės, Lietuvos šiurkščiaivilnės avys, Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas), vištinės žąsys.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisidėjo ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4A „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“.

Parama buvo teikiama efektyviai, tačiau laikotarpio pabaigoje, padidėjus pelningumo atotrūkiui su tradiciškai ūkininkaujančiais, sumažėjo veiklos patrauklumas potencialiems pareiškėjams ir kartu numatytų tikslų pasiekimas. Tam turėjo įtakos tokie rodikliai, kaip pelnas ir pelningumas pagal gyvūnų rūšis, lyginant įprastą auginimo praktiką su nykstančių veislių gyvūnų auginimu.

1.12.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Gyvulių bandą leidžiama papildyti tik gyvuliais iš nykstančių senųjų veislių gyvulių bandų ar naminių paukščių būrių, arba arklių ir galvijų atveju, gyvūnais, kurių kilmė patvirtinta genetiškai.

2. Įsipareigojimų laikotarpiu išlaikyti įsipareigotą skaičių nykstančių senųjų veislių gyvūnų ar paukščių.

3. Dalyvauti įgyvendinant teisės aktų pripažintą veislininkystės institucijos selekcinę programą. Pareiškėjas privalo gyvulius veisti tik grynuoju veisimu, t. y., veislei galima naudoti tik tos pačios veislės gyvulius.

Pagal Programą, įsipareigotas išlaikyti gyvūnų skaičius patikrinamas patikros metu, bei tikrinant duomenis elektroninėmis ar kitomis duomenų bazėmis, peržiūrint Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrinant su ūkyje laikomais gyvuliais ir ūkyje tvarkomu gyvulių apskaitos žurnalu. Įsipareigojimo gyvūnus veisti grynuoju veisimu įgyvendinimo kontrolė yra atliekama tikrinant gyvūnų kilmės dokumentus, taip pat lyginant su specialia veislininkystės informacine sistema „GYVIS“, taip pat tikrinama informacija apie vykdomą gyvulių produktyvumo kontrolę, tikrinama informacija apie kergimą ir sėklinimą. Šios patikros užtikrina tinkamą veiklos stebėseną ir vykdymą, tačiau, ekspertų nuomone, jos tobulintinos. Detalesni pasiūlymai pateikti 1.12.6 skyrelyje.

Įgyvendinant šią veiklą žemdirbiai kompensacinėmis išmokomis skatinami laikyti ir veisti nykstančių vietinių senųjų veislių gyvulius ir naminius paukščius. Pažymėtina, kad EP ir Tarybos reglamento Nr. 1305/2013 antrajame priede buvo numatyta, kad kompensacinės išmokos dydis – 200 Eur/SG. Tinkamai pagrįstais atvejais šias išmokas buvo galima padidinti atsižvelgiant į specifines aplinkybes, kurios turi būti pagrįstos kaimo plėtros programoje. Numatyta 200 Eur/SG suma ne visais atvejais kompensavo dėl savanoriškai prisiimtų atitinkamų privalomų standartų viršijančių įsipareigojimų prarastas pajamas ir patirtas papildomas išlaidas.

Kai kurios senosios Lietuvos gyvūnų veislės jau yra išnykusios, kitos tokios kaip Žemaitukų veislės arkliai, vietinės kiaulės su karoliukais, šėmi ir baltnugariai galvijai, vietinės šiuurkščiavilnės avys, vištinės žąsys yra atsidūrusios ties išnykimo riba, nes šios veislės yra mažiau produktyvios ir todėl ekonomiškai šių veislių gyvulių neapsimoka laikyti. Stebima situacija, kad ūkiuose šios veislės keičiamos naujomis produktyvesnėmis veislėmis, nes siekiant ūkio konkurencingumo išlaikymo reikalingas gamybos intensyvumas bei aukštas produktyvumas, todėl vietinės ūkinių gyvūnų veislės nesukonkuruoja su specializuotomis aukšto gamybinio produktyvumo veislėmis.

Svarų indėlį įgyvendinant veiklą daro Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Lietuvos gyvulininkystės instituto Ūkinių gyvūnų genetinių išteklių koordinavimo centras, kuriam Žemės ūkio ministro įsakymu suteikta teisinė kompetencija šią funkciją vykdyti, t. y., metodiškai vadovauti ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimui. Nykstančios veislės statusas Lietuvoje yra pripažįstamas ir įteisintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu teikiant informaciją Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Lietuvos gyvulininkystės instituto Ūkinių gyvūnų genetinių išteklių koordinavimo centrui ir rekomenduojant Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimo tarybai. Visos minimos programoje nykstančios veislės turi teisinį pripažinimą dėl atitikties nykstančių veislių rūšiai, stebimas jų skaičius.

Kadangi nykstančių veislių gyvūnų rūšinė sudėtis įvairi, konkrečių veislių gyvūnų ar paukščių kilmės knygas veda kelios gyvulininkystės asociacijos, turinčios teisinius įgaliojimus šiai funkcijai vykdyti. LR žemės ūkio ministras įsakymu suteikdamas konkrečiai ūkinių gyvūnų asociacijai teisę tvarkyti kilmės knygas nykstančių veislių gyvūnams, nustato jos kompetenciją ir pasirengimą šiai funkcijai vykdyti. Suteikus tokią teisę Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba vykdo nuolatinę veiklos kontrolę. Tai rodo, kad LR Žemės ūkio ministerija organizacine prasme atlieka reikšmingą darbą.

Išanalizavus 2015 m. kovo 18 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-190 „Dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ ir penkis jo pakeitimus (2017 m. vasario 20 d., 2017 m. gegužės 25 d., 2019 m. balandžio 17 d., 2021 m. balandžio 2 d. ir 2022 m. balandžio 12 d.) buvo pastebėta, kad pakeitimai daugiausia susiję su informacijos apie atskirų rūšių gyvūnų registravimu ir ženklinimu. Šie pakeitimai buvo savalaikiai ir teigiamai prisidėjo prie informacijos kaupimo ir sisteminimo, reikalingo administravimo poreikiams tenkinti. Pažymėtini ir kiti svarbūs pakeitimai, tiesiogiai susiję su paramos teikimo sąlygomis pareiškėjams per 2015–2021 m. laikotarpį:

1. Trumpinamas įsipareigojimo išlaikyti paramos paraiškoje deklaruotą nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ar naminių paukščių skaičių laikotarpis nuo 5, 6 ar 7 metų (2015 m.), 5 ar 6 metų (2017 m.), 5 metų (2019 m.) iki 3 metų (2021 m.). Tai atitinka pereinamojo laikotarpio Reglamento nuostatas.
2. Ilginamas informavimo apie nuo paramos gavėjo nepriklausančių priežasčių sumažėjusį deklaruotų ūkinių gyvūnų skaičių laikotarpis nuo 20 (2015 m.) iki 30 kalendorinių dienų (2019 m.).
3. 2019 m., palyginti su 2015 m., numatytas patogesnis informavimo būdas (paštu, el. paštu) keičiant bent vieną paramos paraiškoje deklaruotą vištinę žąsį, arklį, galviją, kiaulę, avį į tokios pat kilmės kitą.

Įvertinus aukščiau išvardintus pareiškėjams palankius pakeitimus, galima tikėtis didesnio pareiškėjų aktyvumo šioje Priemonės veikloje, todėl jie vertintini teigiamai.

Interviu su LSMU Gyvulininkystės instituto ekspertais metu paaiškėjo, kad taisyklės dar galėtų būti tobulinamos:

- galvijus (karves, telyčias, veislinius bulius) įrašyti tik į VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – ŽŪIKVC) Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos (toliau – GYVIS) atitinkamos veislės kilmės knygos pagrindiniame skyriuje, o ne GYVIS Pieninių galvijų veislininkystės posistemės (toliau – PGVP) atitinkamos veislės kilmės knygos pagrindiniame skyriuje;
- keičiant bent vieną paramos paraiškoje deklaruotą gyvūną į tokios pat kilmės kitą 30 kalendorinių dienų laikotarpis galėtų būti pakeistas, nes per numatytą laiką sudėtinga įsigyti kitą gyvūną. Autorių nuomone, laikotarpio riboti nereikėtų, tačiau turėtų būti koreguojamas išmokos dydis tam laikotarpiui, kai gyvūno faktiškai ūkyje nėra;
- reikalavimas, kad galvijų laikytojai turi turėti teisingai užpildytus galvijo pasus nesuderintas su Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-234 dėl ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo, kuriame nurodoma, kad galvijai neprivalo turėti pasų;
- ganiavos metu sudėtinga užtikrinti taisyklėse numatytas sąlygas atlikti patikrą (leisti pažymėti specialiomis priemonėmis, atskirti gyvulius grupėmis, suvartyti į užtvarus ir pan.). Siūloma patikras numatyti tvartiniu laikotarpiu;
- reikalavimas tvarkyti buhalterinę apskaitą neigiamai veikia pareiškėjų dalyvavimą veikloje. Siūloma šį reikalavimą supaprastinti, tai suintensyvintų smulkių ūkių dalyvavimą veikloje.

Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autorių ir LSMU Gyvulininkystės instituto ekspertų nuomone, kompensacinių išmokų dydžiai visų rūšių gyvūnams turėtų būti didesni, nes pastaruoju metu išmokos nepilnai kompensuoja prarastas pajamas ir susidariusias papildomas išlaidas. Padidinus kompensacines išmokas pagal šią veiklą, būtų užtikrintas didesnis vietinių senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių skaičius, reikalingas genofondui išsaugoti, kuris dabartiniu metu ypač mažas.

1.12.2. Veiklai skirtas finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2015 m. vasario 13 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2015–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ finansavimui numatytos lėšos. Programinio laikotarpio pradžioje (2015 m.) šiai veiklai numatytos lėšos siekė 14 697 208 Eur. 2019 m., įvykdžius Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos tęstinius įsipareigojimus (Priedai, 15 lentelė), veiklos tęstiniais įsipareigojimams numatytos lėšos buvo sumažintos iki faktiškai panaudotų šiam tikslui ir bendros veiklos finansavimui numatytos lėšos sumažintos iki 12 961 745 Eur.

2020 m., atsiradus poreikiui padidinti lėšas priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ finansavimui bei skirti lėšų naujai priemonei „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos ypač paveikė COVID-19 krizė“, vyko lėšų perskirstymas, kurio metu priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklai „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ numatytos lėšos sumažėjo daugiau nei per pusę – iki 6 295 079 Eur. Toks žymus lėšų sumažinimas buvo pagrįstas, nes pagal šią veiklą vidutiniškai išmokama apie 600 000 Eur kasmet, o 2020 m. rugpjūčio 13 d. duomenimis, pagal šią veiklą buvo išmokėta 2 266 713 Eur paramos. Taigi, baigiantis programiniam laikotarpiui, nebuvo galima tikėtis staigaus nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių padidėjimo.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 7 488 412 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu.

Toks operatyvus lėšų perskirstymas iš dalies turėjo ir teigiamą įtaką, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko (Ekologinis ūkininkavimas, Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje, Ražienų laukai per žiemą).

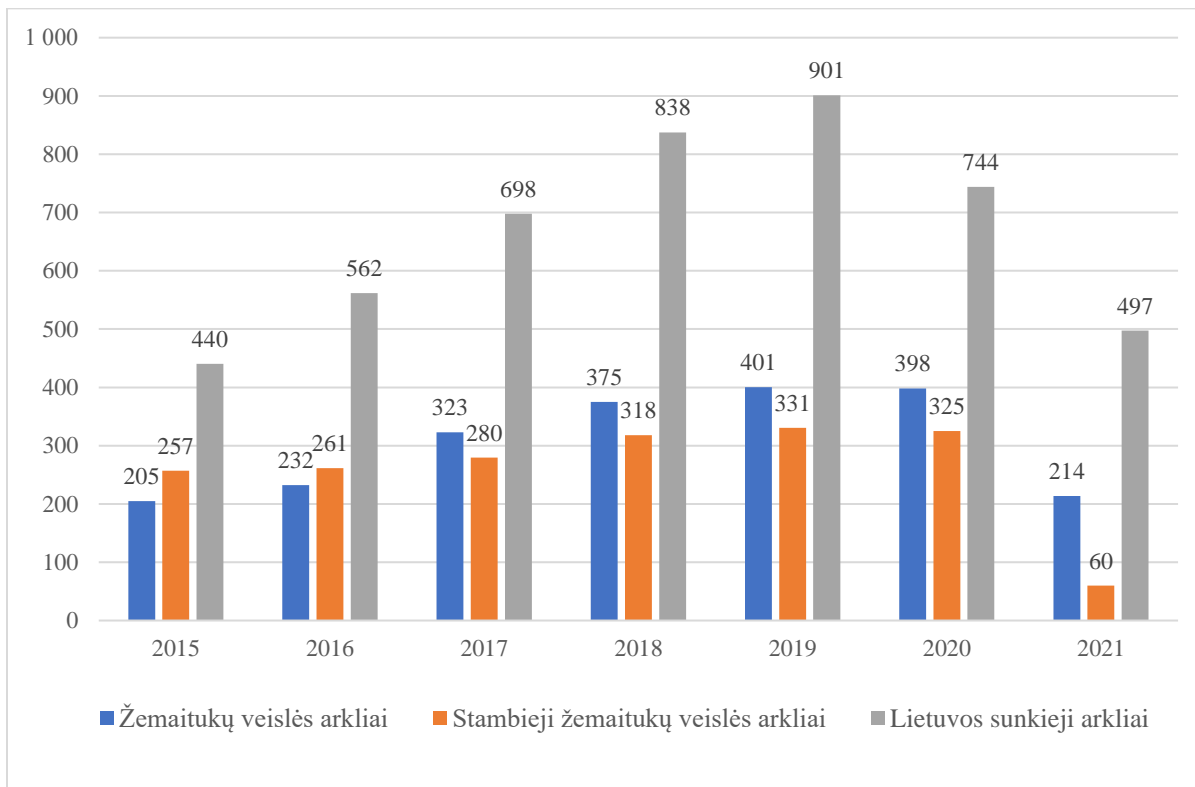
1.12.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ yra išskirtinė tuo, kad ji nėra susijusi su išmokomis už plotus ir į Priemonei priskirto produkto rodiklio apimtį nepatenka. Autorių nuomone, perspektyvoje Programos veiklai turėtų būti nustatytas produkto rodiklis. Gyvūnų skaičius turėtų būti nustatytas pagal atskiras rūšis ir veisles fiziniais vienetais. Manome, kad reikalinga nustatyti rezultato rodiklį, kuris atspindėtų paremtų nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių dalį nuo visų šalies gyvūnų, matuojamą sąlyginių gyvulių skaičiumi (SG), ir papildomą rodiklį – nykstančių gyvūnų pagal rūšis dalį nuo veislei išlaikyti reikalingų gyvūnų. Kol tokių rodiklių nėra, veiklos rezultatų vertinimas atliekamas nestandartiškai – pirmiausia aptariamas Priemonei priskirtas rodiklis, o vėliau pagal veiklą pasiekti rezultatai.

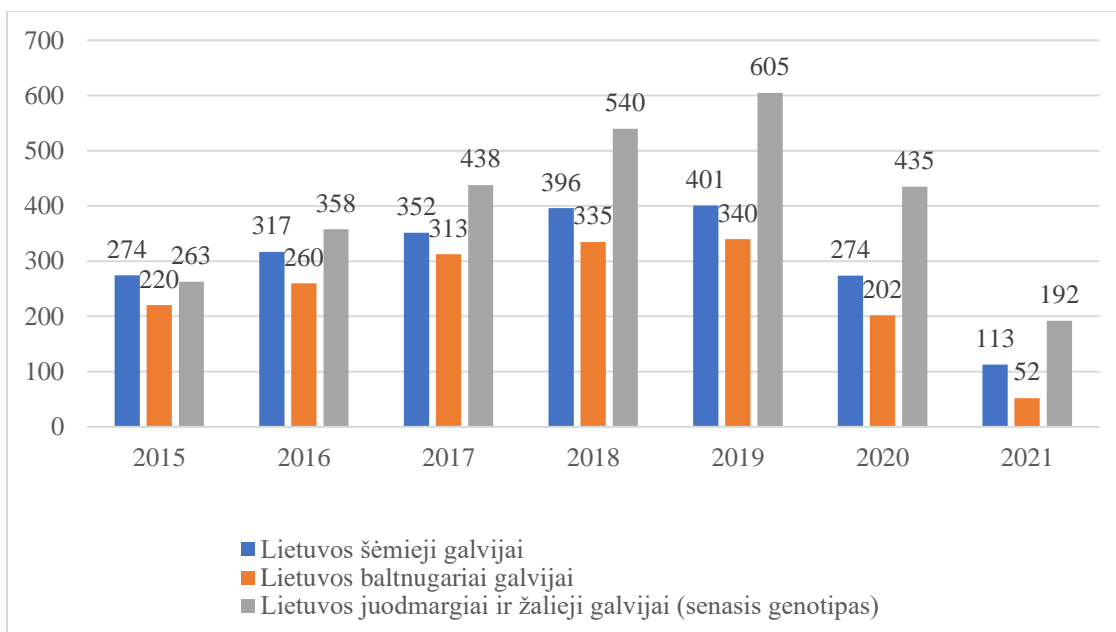
Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ reikšminga ir tuo, kad ji prisidėjo prie Biologinės įvairovės konvencijos, optimalaus tręšimo organinėmis trąšomis (įskaitant ganant gyvulius) įgyvendinimo ir dirvožemio kokybės gerinimo. Tokiu būdu ši veiklos sritis tiesiogiai prisidėjo ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ dviejų tikslinių sričių įgyvendinimo: 4A „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ ir 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“.

Priemonės veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įgyvendinimas turėjo teigiamą poveikį pagal šią veiklą remiamų arklių, galvijų, avių ir žąsų skaičiaus pokyčiams: per 2015–2021 m. laikotarpį šių gyvūnų skaičius kito netolygiai (1.12.1, 1.12.2, 1.12.4 ir 1.12.5 pav.). Paremų Lietuvos vietinių kiaulių skaičius per tiriamą laikotarpį laikėsi gana pastovus, o Lietuvos baltųjų kiaulių (senasis genotipas) skaičius sumažėjo (1.12.3 pav.). Šis sumažėjimas siejamas su visą Lietuvos kiaulininkystės sektorių neigiamai paveikusių Afrikiniu kiaulių maru, t. y., dėl objektyvių priežasčių.

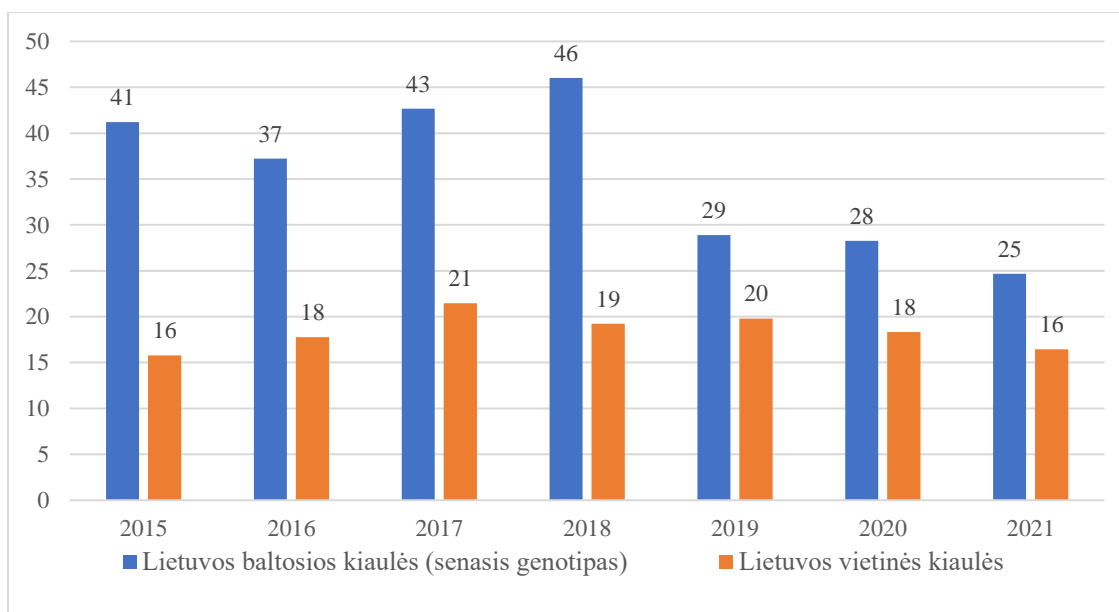
1.12.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ paremtų arklių skaičius 2015–2021 m., SG

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

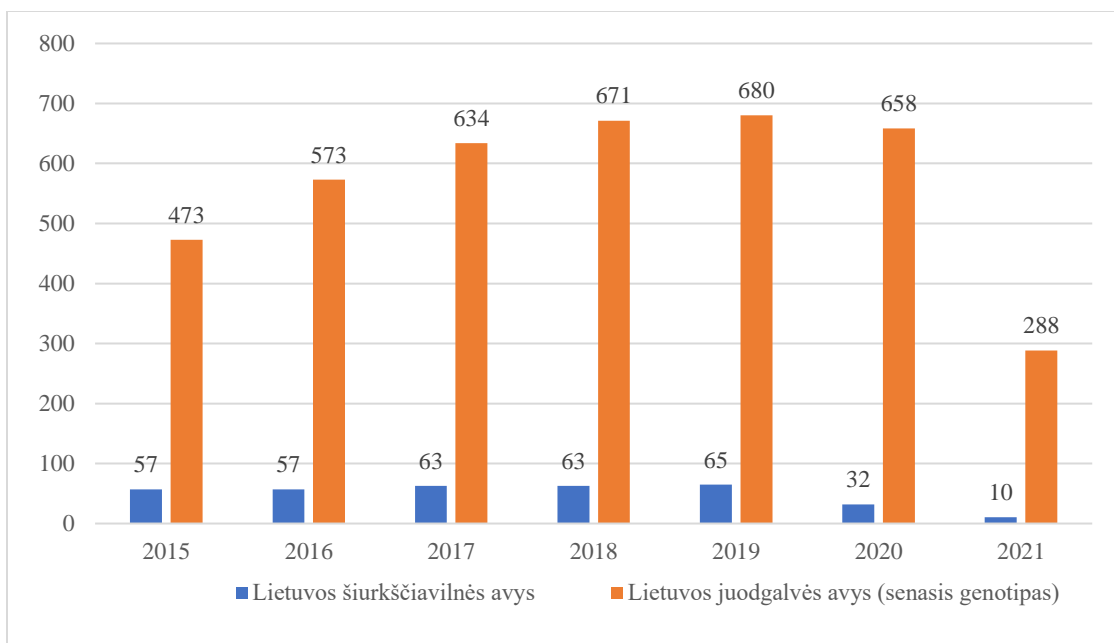
1.12.2 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ paremtų galvijų skaičius 2015–2021 m., SG

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

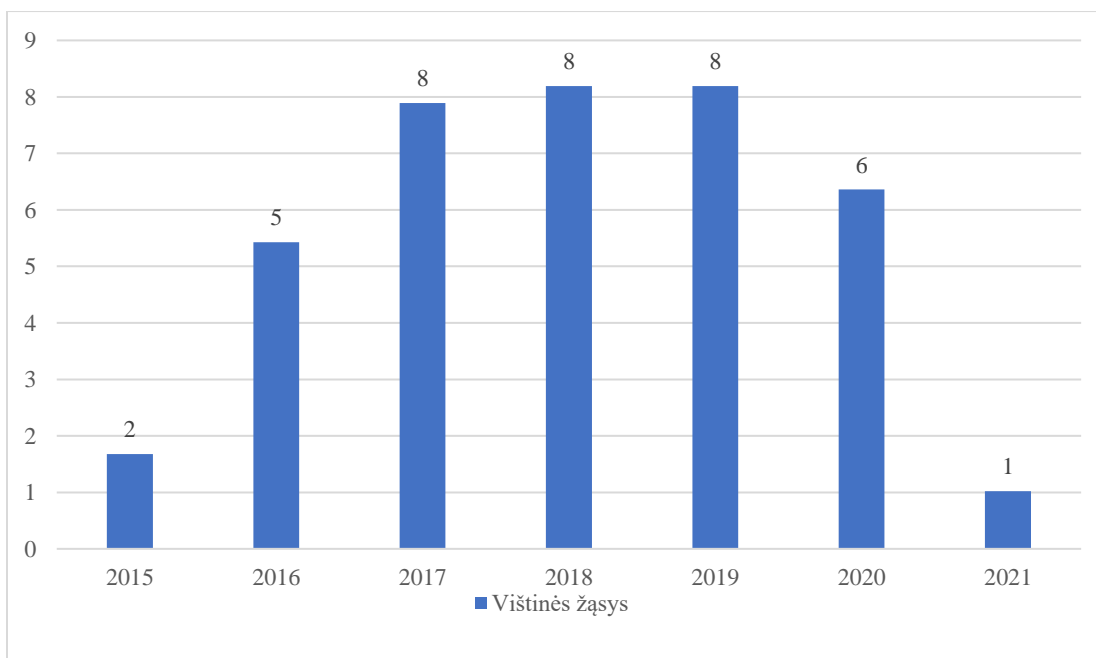
1.12.3 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ paremtų kiaulių skaičius 2015–2021 m., SG

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.12.4 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ paremtų avių skaičius 2015–2021 m., SG

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.12.5 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ paremtų žąsų skaičius 2015–2021 m., SG

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.12.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklai „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ numatyta tik bendra lėšų suma. Išanalizavus šį rodiklį, pastebėta, kad ši suma buvo pakankama tikslui pasiekti. Pažymėtina, kad šiai veiklai nebuvo nustatyta kiekybinių pasiekimo rodiklių ir siūlome ateityje tai padaryti.

2013 m. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto parengtoje studijoje „2014–2020 m. Kaimo plėtros priemonių išmokų dydžių modeliavimas“ buvo pateiktas prognostinis pagal Priemonės veiklą parentų gyvūnų skaičius (1.12.1 lentelė).

Palyginus 2013 m. LAEI prognozuotus ir faktinius parentų gyvūnų skaičius, matyti skirtingos pasiekimo reikšmės. Geriausias rezultatas pasiektas saugojant avių genofondą: parenta net 64 proc. daugiau avių nei buvo prognozuota. Mažiau pasiektas saugomų galvijų ir kiaulių skaičius, atitinkamai 51 ir 45 proc. Šios tendencijos iš dalies atitinka ir visų gyvūnų skaičiaus pokyčius šalyje dėl sąlyginai mažesnio gyvulininkystės sektoriaus pajamingumo ir rėmimo.

1.12.1 lentelė. Prognozuoto ir faktinio parentų gyvūnų skaičiaus palyginimas

Gyvūnai	2013 m. LAEI prognozuotas parentų gyvūnų skaičius, vnt.	2018 m. faktiškai parentų gyvūnų skaičius, vnt.	Prognozuoto ir faktinio parentų gyvūnų skaičiaus palyginimas, proc.
Arkliai	1 911	1 916	+0,3
Galvijai	2 578	1 272	-51
Kiaulės	187	102	-45
Avys	4 317	7 060	+64
Vištinės Žąsys	300	267	-11

Šaltiniai: sudaryta autorių pagal Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos 2019 m. duomenis ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto 2013 m. atliktos studijos „2014–2020 m. Kaimo plėtros priemonių išmokų dydžių modeliavimas“ rezultatus.

Vidutiniškai Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įvykdymas pagal gyvūnų rūšis perskaičiavus į SG siekė 76 proc. planuotos reikšmės. Tai rodo, kad veiklos teisinės ir skatinimo priemonės ateityje turi būti gerinamos, tobulinant reikalavimus ir didinant kompensacines išmokas.

1.12.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Šios Programos veiklos tikslas – išsaugoti nykstančių vietinių senųjų veislių gyvulius ir naminius paukščius – buvo pasiektas tik iš dalies: per 2015–2018 m. laikotarpį visų gyvūnų (išskyrus Lietuvos baltąsias kiaules (senasis genotipas) skaičius didėjo (Lietuvos baltųjų kiaulių (senasis genotipas) skaičius mažėjo dėl Afrikinio kiaulių maro), tačiau 2019–2021 m. nykstančių vietinių senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių skaičius pradėjo mažėti, nes padidėjo pajamų atotrūkis tarp tradiciškai auginamų, produktyvesnių ir rinkoje paklausesnių gyvūnų auginimo.

Apibendrinant galima teigti, kad laikotarpio pradžioje kompensacinės išmokos pakankamai prisidėjo prie identifikuotų poreikių ir problemų sprendimo, o pabaigoje kilo problemų dėl kompensacinių išmokų dydžių. Ateityje siūloma nuolat stebėti ekonominę situaciją ir, tyrimų duomenimis, padidėjus 15 proc. atotrūkiui tarp tradiciškai auginamų ir saugomų gyvūnų ekonominių rezultatų, perskaiciuoti kompensacinių išmokų dydžius.

1.12.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Taip pat, apibendrinant diskusijų ir interviu metu gautą informaciją, manytina, kad parama būtų efektyvesnė:

- jei patikra vietoje vyktų labiau atsižvelgiant į gyvūnų gerovę, pvz., kaip buvo minėta aukščiau, patikra galėtų vykti tvartinio laikotarpio pradžioje;
- jei būtų apmokamas darbas asociacijoms, nes jos atlieka didelį darbą, kai NMA joms siunčia pareiškėjų duomenis, kad asociacijos juos patvirtintų.

Išvardinti pastebėjimai tikėtina, kad prisidėtų prie didesnių paramos gavėjų ir parentų gyvūnų skaičių ateityje.

1.12.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Šioje dalyje, išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą bei strateginius dokumentus, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad atskirų nykstančių gyvulių ir naminių paukščių veislių gyvūnų skaičius nėra pakankamas, nes Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių apsaugos koordinavimo centro duomenimis, atskirų nykstančių gyvulių ir naminių paukščių veislių gyvūnų skaičius, reikalingas užtikrinti genofondo išsaugojimą, turėtų būti žymiai didesnis už esamą faktinį (2021 m.) šių gyvūnų skaičių. Dar mažiau jų yra paremiama pagal šią veiklą (1.12.2 lentelė).

1.12.2 lentelė. Faktinio, paremto ir optimalaus nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių skaičiaus įvertinimas 2021 m.

Gyvūnų rūšys pagal veisles	Optimalus gyvūnų skaičius, vnt.	Faktinis gyvūnų skaičius, vnt.	Paremtas gyvūnų skaičius, vnt.	Faktinio gyvūnų skaičiaus dalis nuo optimalaus gyvūnų skaičiaus, proc.	Paremtų gyvūnų skaičiaus dalis nuo optimalaus gyvūnų skaičiaus, proc.
Žemaitukų veislės arkliai	5 000	902	406	18,0	8,1
Stambieji žemaitukų veislės arkliai	5 000	648	331	13,0	6,6
Lietuvos sunkieji arkliai	5 000	2 268	773	45,4	15,5
Lietuvos šemieji galvijai	7 500	1 188	301	15,8	4,0
Lietuvos baltnugariai galvijai	7 500	1 074	221	14,3	2,9
Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas)	7 500	2 011	467	26,8	6,2
Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas)	15 000	436	72	2,9	0,5
Lietuvos vietinės kiaulės	15 000	240	45	1,6	0,3
Lietuvos šiurkščiavilnės avys	10 000	680	219	6,8	2,2

Gyvūnų rūšys pagal veisles	Optimalus gyvūnų skaičius, vnt.	Faktinis gyvūnų skaičius, vnt.	Paremtas gyvūnų skaičius, vnt.	Faktinio gyvūnų skaičiaus dalis nuo optimalaus gyvūnų skaičiaus, proc.	Paremtų gyvūnų skaičiaus dalis nuo optimalaus gyvūnų skaičiaus, proc.
Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas)	10 000	6 729	4 057	67,3	40,6
Vištinės žąsys	25 000	1 013	212	4,1	0,8

Šaltiniai: sudaryta autorių pagal Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos, LR Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės instituto duomenis.

Lentelėje pateikti duomenys rodo didelius skirtumus tarp optimalaus ir faktinio visų rūšių gyvūnų skaičiaus, siekiant išlaikyti genofondą. Vertinant faktinį bei paremtą atskirų nykstančių gyvulių ir naminių paukščių veislių gyvūnų skaičių, matyti, kad Lietuvoje yra didelis rezervas remtinių gyvūnų pagal visas jų rūšis. Tai patvirtina ir Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių apsaugos koordinavimo centras, kuris atskirų nykstančių gyvulių ir naminių paukščių veislių gyvūnų būklę vertina kaip:

- pavojaus-palaikoma (Žemaitukų veislės ir Stambųjų žemaitukų veislės arkliai);
- kritinė-palaikoma (Lietuvos šemieji galvijai, Lietuvos baltnugariai galvijai, Lietuvos juodmargiai galvijai, Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas), Lietuvos vietinės kiaulės, Lietuvos šurkščiavilnės avys);
- kritinė (Lietuvos žalieji galvijai (senasis genotipas);
- pažeidžiama (Lietuvos sunkieji arkliai);
- pažeidžiama-palaikoma (Vištinės žąsys);
- stabili-palaikoma (Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas)).

LSMU Gyvulininkystės instituto ekspertų nuomone, maksimalus atskirų nykstančių gyvulių ir naminių paukščių veislių gyvūnų skaičius, reikalingas užtikrinti genofondo išsaugojimą, galėtų būti 10 proc. didesnis už optimalų dėl gyvūnų sveikatingumo problemų, išbrokavimų ir pan.

1.13. Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13), kaip ir veikla „Ražienų laukai per žiemą“ (10.14), į Priemonę buvo įtraukta 2018 m., siekiant sudaryti didesnes galimybes ūkininkams pasirinkti savo ūkiui tinkamiausias veiklas ir pritraukti juos aktyviau dalyvauti Priemonėje bei siekti Programoje numatytų aplinkosauginių tikslų.

Ši veikla yra tinkama, nes ja siekiama skatinti ūkio subjektus auginti tarpinius pasėlius, kurie vasaros pabaigoje–rudenį dirvožemyje likusias maisto medžiagas akumuliuoja biomasėje ir neleidžia joms išsiplauti. Tarpiniai pasėliai, nuėmus pagrindinių augalų derlių, savo antžemine mase dengia dirvos paviršius, todėl mažina dirvos eroziją, įsivina dirvožemyje esančias maisto medžiagas, pagerina dirvožemio struktūrą, jo derlingumą, po jų auginimo mažėja piktžolių, ligų ir kenkėjų plitimas ariamojoje žemėje.

Kaip teigiama KPP, didėjant tarpinių pasėlių plotams ne tik gerėja ariamosios žemės agrocheminė sudėtis ir fizikinės savybės, bet ir svariai prisidedama prie aplinkos taršos ir neigiamų klimato kaitos pokyčių mažinimo. Veikla taip pat svarbi saugant laukinę fauną – kai kurie tarpiniai pasėliai, įveisti svarbiose migruojančių paukščių susitelkimo vietose arba vietose, kur reguliariai lankosi laukiniai žvėrys, gali pagerinti šių rūšių sezonines buveines, atitraukti nuo pagrindinių žeminių augalų plotų.

Ši veikla tiesiogiai prisidėjo prie 5D ir 5E tikslinių sričių įgyvendinimo. Metinė kompensacinė metinė išmoka – 134 EUR/ha.

1.13.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Tarpinius pasėlius pasėti iki rugsėjo 15 d.
2. Tarpiniai pasėliai ar jų liekanos ant dirvos paviršiaus turi išlikti iki kovo 1 d.
3. Tarpinius augalus ar jų liekanas prieš pagrindinės kultūros sėją įterpti į dirvą.
4. Neganyti gyvulių pagal veiklą deklaruotuose plotuose.
5. Tarpinių pasėlių auginimo laikotarpiu, pagal veiklą deklaruotuose plotuose nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir srutų.

Vykdam šią veiklą taip pat buvo numatytas šis papildomas reikalavimas, kad tarpiniais pasėliais užsėtas plotas kiekvienais metais turi sudaryti ne mažiau kaip 1 ha paramos paraiškoje deklaruoto tiesioginems išmokoms gauti ariamosios žemės ploto.

Kaip laikomasi privalomų reikalavimų, buvo tikrinama atliekant patikras vietoje, apžiūrima vizualiai. Apsėtos ariamosios žemės tarpiniais augalais faktinė kontrolė buvo vykdoma patikros metu ūkyje. Vykdam reikalavimo nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir srutų, įgyvendinimo kontrolę papildomai patikros vietoje metu buvo tikrinami ūkinės veiklos įrašai, duomenys, susiję su pareiškėjo trąšų ir augalų apsaugos produktų naudojimu, o prireikus – atliekami laboratoriniai tyrimai.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo ir jo pakeitimus, susijusius su veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13), pastebėta, kad pakeitimai buvo savalaikiai ir leidžiantys labiau prisidėti prie aplinkosaugos tikslų siekimo. Per 2015–2021 m. laikotarpį išskirtini tokie svarbiausi pakeitimai:

- Priemonę papildžius šia nauja veikla, nurodyti įsipareigojimai ir reikalavimai, kompensacinės išmokos dydis, pateiktas tarpinių augalų sąrašas, minimalus plotas, ir sankcijos (2018 m. gegužės 21 d. (įsakymas Nr. 3D-314);
- įvertinus Priemonės patrauklumą ūkininkams, numatyta, kad viršijus Priemonės įgyvendinimui skirtas lėšas, remiamas plotas paramos gavėjams pagal veiklas „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir „Ražienų laukai per žiemą“ bus mažinamas proporcingai (2018 m. gegužės 21 d. (įsakymas Nr. 3D-314), (2019 m. gegužės 30 d. (įsakymas Nr. 3D-336);
- leista įskaičiuoti tarpinių pasėlių plotus vertinant pareiškėjo tinkamumą gauti paramą už žalinimo reikalavimus, tačiau nurodyta, kad už tą patį lauką, už kurį mokama parama pagal veiklą, negali būti mokama žalinimo išmoka (2018 m. rugpjūčio 14 d. (įsakymas Nr. 3D-554);
- patikslintas įsipareigojimas užtikrinti, kad iki derliaus nuėmimo žemės ūkio augalai dominuotų ir nebūtų visiškai sunykę, papildyta įsipareigojimu nesmulkinti tarpinių pasėlių auginimo laikotarpiu pagal veiklą deklaruotuose plotuose. Be to, atsisakyta prievolės iki derliaus nuėmimo periodiškai įdirbti, taip numatant galimybę taikyti tikslojo ūkininkavimo technologijas (2019 m. gegužės 30 d. (įsakymas Nr. 3D-336), numatyta galimybė suvaluoti tarpinių pasėlių augalus (2020 m. balandžio 6 d. (įsakymas Nr. 3D-266);

Apibendrinant galima teigti, kad visi pakeitimai buvo savalaikiai, naudingi ir suprantami pareiškėjams ir teigiamai veikė Priemonės veiklos įgyvendinimą. Per 2018–2021 m. laikotarpį stebima nedaug pakeitimų, kurie daugiausia susiję su ūkinės ir aplinkosauginės Priemonės naudos didinimu. Įvertinus aukščiau išvardintus pakeitimus, galima tikėtis dar didesnio pareiškėjų aktyvumo šioje Priemonės veikloje, todėl jie vertintini teigiamai.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad konkrečiai pagal veiklą nustatyti reikalavimai ir paramos teikimo sąlygos vertinami teigiamai. Pastebėta ir tobulintinų dalykų – reikalavimui „Tarpinius augalus ar jų liekanas prieš pagrindinės kultūros sėją įterpti į dirvą“ būtina nustatyti terminą, nes NMA negali planuoti patikrų ir pateikti ataskaitų bei pradėti paramos išmokėjimą.

Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ finansavimo forma (kompensacinės išmokos) yra tinkama. Autorių nuomone, kompensacinės išmokos dydis (134 Eur/ha) pilnai kompensuoja prarastas pajamas ir susidariusias papildomas išlaidas vidutinėmis šalies sąlygomis. Apibendrinant galima teigti, kad parama buvo teikiama efektyviai.

1.13.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2018 m. birželio 12 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2018–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ finansavimui numatytos lėšos. 2018 m., kuomet ši veikla buvo įtraukta į Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, jai numatytos lėšos siekė 3 552 674 Eur. Vėliau, atsižvelgiant į Programos priemonių, veiklos sričių ir veiklų įgyvendinimą ir siekiant tinkamai panaudoti paramos lėšas, 2020 m. buvo atlikti finansavimo plano pakeitimai lėšas perskirstant iš priemonės veiklų, kurias įgyvendinant yra rizika nepanaudoti visų joms skirtų lėšų, į veiklas, kurios įgyvendinamos sėkmingai ir tikėtinas lėšų trūkumas. Tad Priemonės veiklai „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ finansavimas buvo padidintas 6 000 000 Eur iki 9 552 674,67 Eur. Toks lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką Programos tikslų įgyvendinimui, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko.

2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas, susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu. Priemonės veiklai „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ finansavimas padidintas iki 19 552 674,67 Eur, t. y., dvigubai palyginti su 2020 m. ir daugiau nei penkis kartu palyginti su veiklos įgyvendinimo pradžia 2018 m.

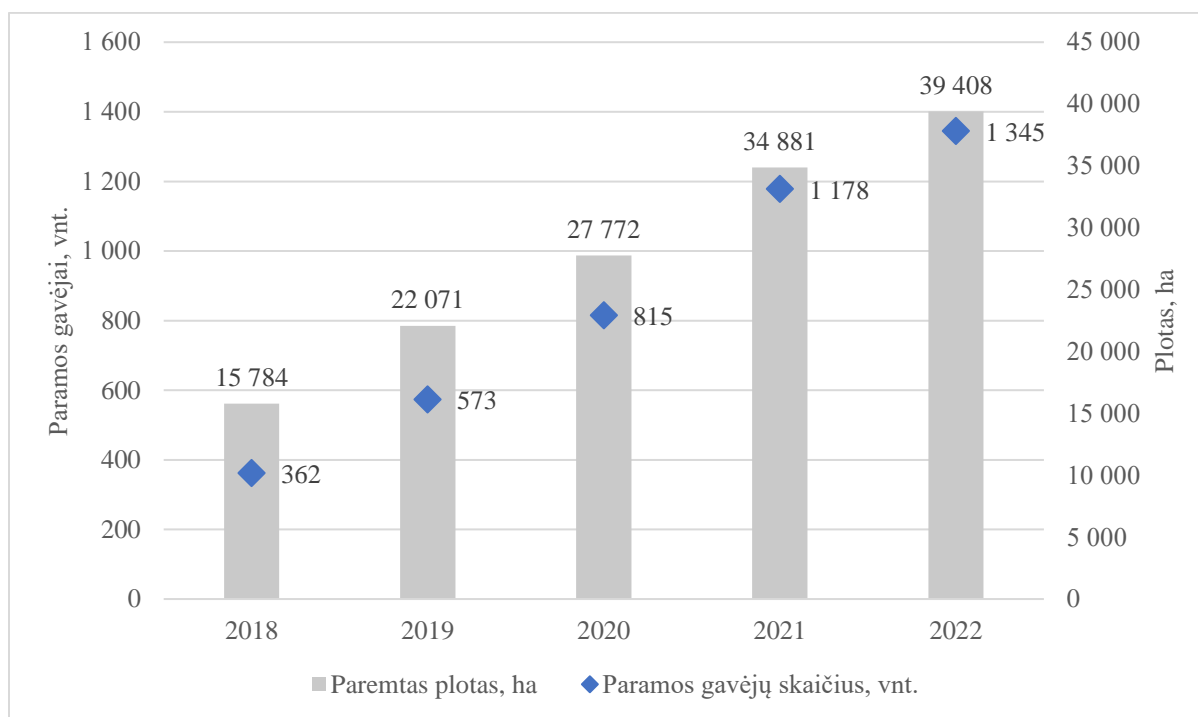
Apibendrinant galima teigti, kad programinio laikotarpio pradžioje numatytas ir skirtas finansavimas buvo pastebimai mažesnis, nei jo prireikė faktiškai. Per 2018–2021 m. laikotarpį buvo atliktos finansinio plano korekcijos perskirstant lėšas šiai ir kitoms sėkmingai įgyvendinamoms veikloms, todėl buvo užtikrintas pakankamas finansavimo lygis.

1.13.3. Pasiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

2018 m. birželio 12 d. patvirtintu Programos pakeitimu buvo numatyta, kad pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ bus paremtas 6 000 ha plotas.

Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ įgyvendinimas per 2018–2022 m. laikotarpį vyko sparčiau nei planuota. Jau pirmaisiais veiklos įgyvendinimo metais (2018 m.) pagal ją deklaruotas plotas už planuotąjį buvo 2,6 karto didesnis ir siekė 15,8 tūkst. ha, o 2022 m. deklaruotas plotas planuotąjį viršijo 6,6 karto ir pasiekė 39,4 tūkst. ha (1.13.1 pav.). Todėl galima teigti, kad Priemonės veiklos rezultatai yra pasiekti ir ji svariai prisidėjo prie visos Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ rezultatų ir jai priskirtų tikslų įgyvendinimo.

1.13.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2018–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

Svarbu pažymėti, kad per 2018–2022 m. laikotarpį paramos gavėjų skaičius didėjo didesniu tempu nei deklaruojami plotai, vadinasi išibėgėjus Priemonės veiklos įgyvendinimui, jos naudą įvertino vis daugiau smulkesnių ūkių valdytojų ir pasiryžo joje dalyvauti.

1.13.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Kaip jau minėta aukščiau, 2018 m. birželio 12 d. patvirtintoje Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ buvo numatyta paremti 6 000 ha ploto, o per 2018–2022 m. laikotarpį faktiškai buvo paremta 42 354 ha. Vadinasi, tikslas buvo pasiektas ir viršytas 7,1 karto.

Fokusuotųjų grupių diskusijų ir anketinės apklausos rezultatai atskleidė, kad sėkmingam priemonės įgyvendinimui įtakos turėjo didėjantis ūkininkų susirūpinimas aplinkosaugos problemomis, įskaitant dirvožemio kokybę, kuri lemia ūkininkavimo rezultatus, patirtis įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos antrosios strateginės krypties priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ Kraštovaizdžio tvarkymo programos veiklos sritį „Ražienų laukai per žiemą“ bei efektyvi valdymo institucijos inicijuota informavimo kampanija (NMA darbuotojų informaciniai renginiai regionuose, informavimas per radiją ir televiziją, seminarai žemės ūkiu parodose, informaciniai lankstinukai).

1.13.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ svarbi ir tuo, kad ji tiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5E „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ ir netiesiogiai – prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ tikslinės srities 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ įgyvendinimo.

Priemonės veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ įgyvendinimas pagal priemonę deklaruotuose plotuose teikė įvairiapusę naudą. Nuėmus pagrindinių augalų derlių ir palikus tarpinius pasėlius ant dirvos paviršiaus per visą žiemą bei įterpus jų liekanas į dirvą, taip pat nenaudojant augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir srutų, tarpiniai pasėliai sulaukė ir mažino maistinių medžiagų išplovimą, ateinantį pavasarį perdavė maistines medžiagas kitiems pagrindiniams pasėliams, mažino šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetimą, didino dirvožemio organinės anglies kiekį, mažino dirvožemio eroziją, mažino pasėlių piktžolėtumą ir atliko kenkėjų bei ligų kontrolę, kaip teigiama VDU Žemės ūkio akademijos, Aplinkos apsaugos

politikos centro ir Latvijos Žemės ūkio išteklių ir ekonomikos instituto ataskaitoje.¹⁰ Svarbu pažymėti, kad kai kurie tarpinių pasėlių auginimo efektai (pvz., dirvožemio būklės pagerėjimas, organinių medžiagų dirvožemyje padidėjimas) yra lėtai vykstančių procesų pasekmė ir sunkiai pastebimi trumpuoju laikotarpiu.

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ dėl šių augalų auginimo buvo išvengta/absorbuota 107,2 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų (5E tikslinė sritis). Dėl šių augalų netręšimo buvo išvengta 29,3 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų ir 231,7 t amoniako (5D tikslinė sritis). Svarbu paminėti, kad tarpinių pasėlių auginimas prisideda prie vandens telkinių apsaugos nuo taršos maistinėmis medžiagomis.

1.13.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią Priemonės veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Veikla buvo patraukli ir naudinga dirvožemiui. Parama būtų efektyvesnė, jei:

- galėtų būti ilgesnis laikas (iki rugsėjo 30 d.) tarpinių augalų sėjai, nes ne visada tai atlikti leidžia meteorologinės sąlygos. Didžiausią naudą tarpinių pasėlių auginimas aplinkosauginiu aspektu duoda, kai jie pasėjami anksčiau, tačiau, kaip teigiama Natūralit projekto ataskaitoje¹¹, siekiant didinti veiklos įgyvendinimą bei kelti ūkininkų motyvaciją, rekomenduojama taikyti lankstesnę tarpinių augalų sėjos terminą. Sėja galėtų būti leidžiama iki spalio 15 d. ar net iki spalio 30 d.;
- būtų įtraukta daugiau augalų rūšių maksimaliai naudai gauti;
- būtų remiamas daugianarių augalų auginimas, o ne tik viena rūšis, pvz., garstyčios ir avižos;
- būtų parengtos rekomendacijos, kokius tarpinius augalus sėti, kad būtų kuo didesnė nauda ūkiui ir aplinkosauginių tikslų geresniam pasiekimui.

Tikėtina, kad atsižvelgus į išvardintus pastebėjimus paramos gavėjų skaičius ir paremtas plotas ateityje dar padidėtų.

¹⁰ Projekto CATCH POLLUTION rezultatai. 2020. <https://www.aapc.lt/projekto-catch-pollution-rezultatai/>.

¹¹ Dabartinės administracinės praktikos trūkumų vertinimo ir tobulinimo priemonių bei rekomendacijų analitinė ataskaita. 2021. LIFE integruotas projektas NATURA 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje NATURALIT <https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2022/03/A.3.2-2.pdf>.

1.13.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą bei strateginius dokumentus, atsižvelgiant į juose nurodytus kriterijus, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus, buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą siektinas tarpinių pasėlių plotas galėtų būti dar didesnis.

Potencialiai galimi plotai tarpiniams pasėliams įvertinti atsižvelgiant į Aplinkos apsaugos politikos centro, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos ir Žemės ūkio išteklių ir ekonomikos instituto (Latvija) vykdyto projekto „Optimalūs tarpinių augalų sprendimai siekiant sumažinti tarptautinių Ventos ir Lielupės UBR taršą“, kurį finansavo 2014–2020 m. Interreg V-A Latvijos–Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa, rezultatus¹². Šio projekto vykdytojai parengė ataskaitą¹³, kurioje nustatė potencialiai galimus tarpinių pasėlių auginimo plotus šiaurinėje Lietuvos dalyje. Minėto tyrimo rezultatai parodė, kad tarpiniai pasėliai, atsižvelgiant į technologinius ir sėjomainos reikalavimus, Lietuvoje galėtų sudaryti iki 20 proc. ariamosios žemės ploto, t. y., apie 422,7 tūkst. ha. Todėl tokį plotą rekomenduojame vertinti kaip maksimalų tikslams pasiekti. Optimalu būtų pasiekti, jei tarpinių pasėlių plotai sudarytų 10 proc. ariamosios žemės ploto, t. y., apie 211,3 tūkst. ha.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ 2015–2022 m. vidutiniškai 44 proc. parento ploto buvo MPŪV.

¹² Projekto CATCH POLLUTION rezultatai. 2020. <https://www.aapc.lt/projekto-catch-pollution-rezultatai/>.

¹³ Jungtinis dokumentas dėl tarpinių pasėlių auginimo siekiant sumažinti tarptautinių Ventos ir Lielupės UBR taršą. 2020. https://www.aapc.lt/wp-content/uploads/2020/06/Joint-concept_final_LT_2020-06.pdf.

1.14. Priemonės veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ (10.14) tinkamumas, paramos efektyvumas ir rezultatyvumas

(Ar Priemonės veikla „Ražienų laukai per žiemą“ (10.14) yra tinkama ir pagal ją teikiama parama yra efektyvi ir rezultatyvi? Kodėl?)

2018 m. Lietuvoje siekiant suaktyvinti ūkininkų dalyvavimą priemonėje „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, buvo pasiūlyta Priemonę papildyti dviem naujomis veiklomis „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir „Ražienų laukai per žiemą“. Europos Komisijai tam pritarus šie sprendimai pasiteisino ir dalyvavimo Priemonėje plotas 2019 m. beveik padvigubėjo lyginant jį su 2018 m. deklaruotais plotais. Dalyvaujantys pastarojoje veikloje žemdirbiai skatinami palikti ražienų laukus per žiemą. Ši veikla yra tinkama, nes, kaip teigiama KPP, ražienos yra vertingas žiemos maisto šaltinis laukiniams grūdiesiems paukščiams, renkantiems išbirusius grūdus ir piktžolių sėklas. Be to, jos yra svarbios kaip prieglobstis pilkiesiems kiškiams, kurapkoms ir kitiems žiemojantiems gyvūnams. Ražienose apsigyvena įvairūs graužikai, kurie yra svarbus maisto šaltinis nykstančių rūšių plėšriesiems paukščiams. Ražienų palikimas per žiemą sumažina vėjo ir vandens sukeltos erozijos pavojų, t. y., apsaugomas dirvožemis ir mažinama paviršinio vandens telkinių eutrofikacija.

Ši veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie 5D, 4C ir 5E tikslinių sričių įgyvendinimo. Metinė kompensacinė išmoka už vandens telkinių apsaugą nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje siekia 99 Eur/ha.

1.14.1. Paramos atitikimas nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms

(Ar pagal veiklai nustatytus reikalavimus, paramos teikimo sąlygas ir finansavimo formą (kompensacines išmokas) parama buvo teikiama efektyviai? Kodėl?)

Siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą tikslą buvo suformuluoti šie įsipareigojimai:

1. Nupjovus javus, laukai paliekami neaparti iki kitų metų kovo 1 d.
2. Įsipareigotame plote nenaudojami pesticidai ir herbicidai po derliaus nuėmimo.
3. Ražienos netrešiamos, nekalkinamos ir neskutamos.

Vykdamat veiklą taip pat būtina laikytis šių papildomų reikalavimų:

1. Veiklą būtina vykdyti ne didesniame kaip 30 proc. ražienų laukams tinkamų augalų rūšių plote. Didžiausias neapartas ražienų plotas už kurį skiriama parama dalyvaujant veikloje gali būti ne didesnis kaip 50 ha. Pareiškėjams, kurie tiesioginėms išmokoms gauti deklaruoja iki 10 ha žemės ūkio naudmenų, ražienų plotas neribojamas.

2. Per žiemą paliekamas ražienų plotas kasmet gali būti paliekamas vis kitoje vietoje, tačiau pagal veiklą įsipareigotas plotas kiekvienais metais neturi mažėti.

3. Pagal veiklą įsipareigotame plote po derliaus nuėmimo būtina sutvarkyti šiaudus, surišti juos į ryšulius (ritinius) ir išvežti iš lauko arba susmulkinti ir paskleisti juos dirvos paviršiuje.

Pagal KPP, visi privalomi reikalavimai tikrinami atliekant patikras tinkamu laiku privalomų reikalavimų tinkamam įvertinimui vietoje, apžiūrima vizualiai. Paliktų ražienų per žiemą faktinė kontrolė vykdoma patikros ūkyje metu. Vykdamas reikalavimo nenaudoti augalų apsaugos produktų, mineralinių trąšų ir srutų, įgyvendinimo kontrolę, papildomai patikros vietoje metu tikrinami ūkinės veiklos įrašai, o prireikus – atliekami laboratoriniai darbai. Siekiant užtikrinti, kad pagal veiklą įsipareigotuose plotuose nebūtų ganoma, tikrintojas patikros vietoje metu taip pat peržiūri Ūkinių gyvūnų registrą, sutikrina su ūkyje laikomais gyvuliais, ūkyje vedamu gyvulių apskaitos žurnalu.

Išanalizavus 2015 m. balandžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymo Nr. 3D-254 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ pakeitimus, susijusius su veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ įgyvendinimu, buvo pastebėta, kad šie pakeitimai buvo savalaikiai ir skatino pareiškėjus dalyvauti šioje veikloje.

Pažymėtini šie svarbūs pakeitimai, tiesiogiai susiję su paramos teikimo sąlygomis pareiškėjams per 2018–2021 m. laikotarpį:

- nurodyti įsipareigojimai pareiškėjams, dalyvaujantiems veikloje, augalų sąrašas, kompensacinės išmokos dydis, minimalus plotas, sankcijos už reikalavimų nesilaikymą (2018 m. gegužės 21 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-314);
- numatyta, kad viršijus Priemonės įgyvendinimui skirtas lėšas, remiamas plotas paramos gavėjams pagal veiklą bus mažinamas proporcingai (2018 m. gegužės 21 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-314, 2019 m. gegužės 30 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-336);
- leista įskaičiuoti tinkamų ražienų pasėlių plotus, kuriuose įgyvendinama ši veikla, vertinant pareiškėjo tinkamumą gauti paramą už žalinimo reikalavimų, nurodytų Tiesioginių išmokų administravimo bei kontrolės taisyklių V skyriuje, įgyvendinimą. Tačiau siekiant išvengti dvigubo finansavimo rizikos, už tą patį lauką, už kurį mokama parama pagal veiklą „Ražienų laukai per žiemą“, negali būti mokama žalinimo išmoka (2018 m. rugpjūčio 14 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-554);
- nustatyta, kad ražienų laukuose sužėlusių augalų šienavimas ir (arba) smulkinimas draudžiamas (2019 m. gegužės 30 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-336);
- nustatytas paramos mažinimas, viršijus Priemonės įgyvendinimui skirtas lėšas 2019 m. pateiktoms paraiškoms (2019 m. gegužės 30 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-336);

- didžiausias ražienų plotas, už kurį skiriama parama dalyvaujant veikloje, padidintas nuo 30 iki 50 ha (2021 m. gegužės 6 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-307).

Įvertinus aukščiau išvardintus pareiškėjams palankius pakeitimus, galima tikėtis didesnio pareiškėjų aktyvumo šioje Priemonės veikloje, todėl jie vertintini teigiamai. Fokusuotųjų grupių diskusijų ir interviu su ekspertais metu paaiškėjo, kad parama dalyvaujantiems veikloje „Ražienų laukai per žiemą“ atitinka nustatytiems reikalavimams ir teikimo sąlygoms. Vienintelė išimtis – labai intensyviai dirbantys ūkiai, sugebantys pasiekti itin gerus produktyvumo rodiklius, nes pavasario arimas dėl dirvožemio išgarinimo smarkiai sumažina augalų derlingumą. Ekspertų teigimu, ateityje ražienų palikimą per žiemą galėtų pakeisti neariminių technologijų naudojimas.

Paramos forma ir KI dydis tenkino pareiškėjus.

1.14.2. Veiklai skirto finansavimo vertinimas

Ar veiklai skirtas finansavimas pakankamas?

Išanalizavus 2018 m. birželio 12 d. patvirtintą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą ir jos pakeitimus, pastebėta, kad per 2018–2021 m. laikotarpį kito Priemonės veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ finansavimui numatytos lėšos. Veiklos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje (2018 m.) jai numatytos lėšos siekė 15 000 000 Eur. 2021 m. atliktas numatytų finansavimo lėšų padidinimas iki 21 000 000 Eur susijęs su Programos įgyvendinimo laikotarpio pratęsimu. Toks operatyvus lėšų perskirstymas turėjo teigiamą įtaką, nes jos buvo nukreiptos į tas sritis, kurioms jų labiausiai trūko. Remiantis šiais ir naujausiais NMA duomenimis, galima daryti išvadą, kad veiklai „Ražienų laukai per žiemą“ numatytos lėšos buvo pakankamos.

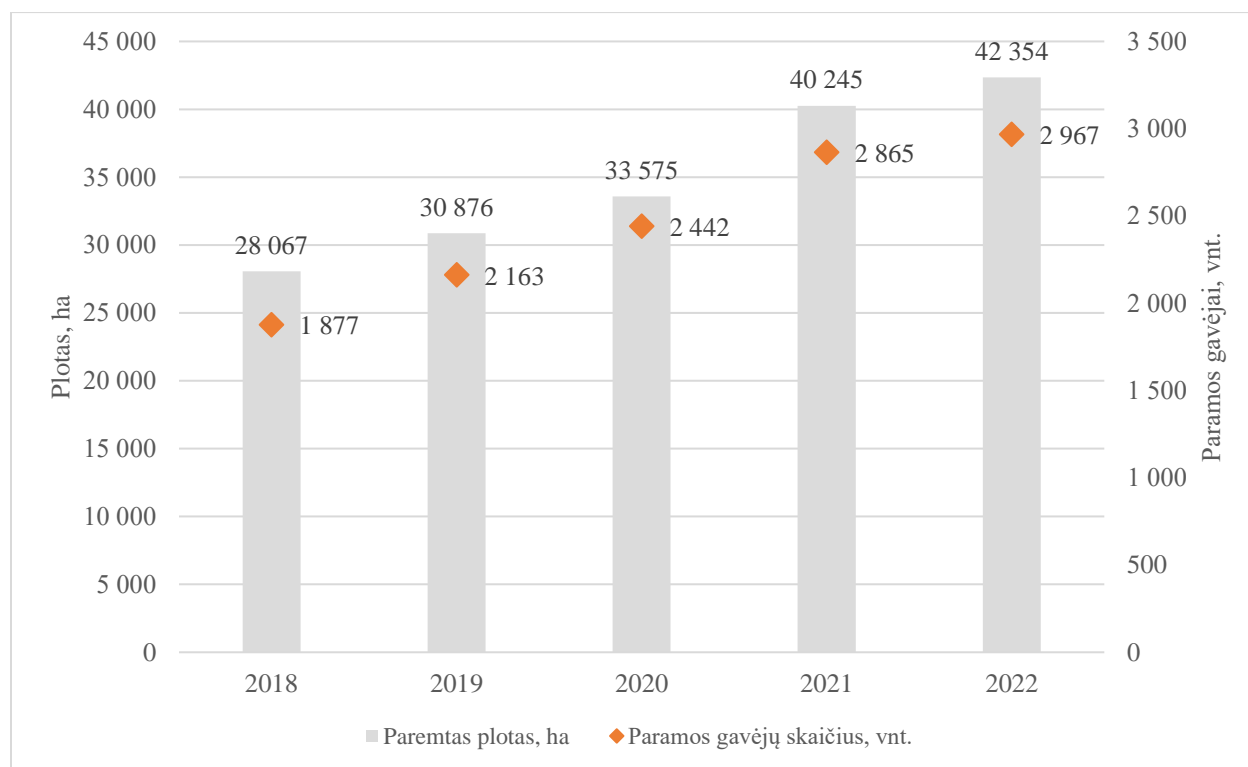
1.14.3. Pasiiektų veiklos rezultatų vertinimas

Kokie pagal veiklą pasiekti rezultatai?

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Ražienų laukai per žiemą“ svarbi tuo, kad ji tiesiogiai prisidėjo prie penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo, o netiesiogiai prie ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ įgyvendinimo. Be to, ši veikla prisidėjo prie

ketvirtojo prioriteto 4C tikslinės srities „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ ir penktojo prioriteto 5E tikslinės srities „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ tikslų pasiekimo.

Pagal Priemonės veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ paremtas plotas per 2018–2022 m. laikotarpį turėjo tendenciją didėti ir 2022 m. pasiekė 42 354 ha. Taigi iki 2022 m. pasiekta 85 proc. numatyto tikslo (50 000 ha). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. Priemonė papildyta dar viena panašia veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“, pagal kurią paremtas plotas septynis kartus viršijo numatytą tikslą, tokį veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ rezultatą galima vertinti teigiamai.

1.14.1 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ paremtas plotas ir paramos gavėjų skaičius 2018–2022 m.

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

1.14.4. Priežastys, lėmusios nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą

Kokios priežastys lėmė Programoje pagal veiklą nustatytų rodiklių (ne)pasiekimą?

Išanalizavus Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklai „Ražienų laukai per žiemą“ numatytą lėšų sumą, pastebėta, kad ši suma buvo pakankama tikslui pasiekti. Kaip minėta anksčiau, išnagrinėjus pagal šią veiklą paremtą plotą, nustatyta, kad 2022 m. pasiekta apie 85 proc. numatyto tikslo. Autorių nuomone, tokio rezultato pagrindinė priežastis buvo ta, kad 2018 m. Priemonę papildžius dvejomis labai panašiomis naujomis veiklomis „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“, pareiškėjai pasiskirstė tarp šių dviejų veiklų.

1.14.5. Paramos poveikio vertinimas laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių ir problemų sprendimui

Ar skirta parama (kompensacinės išmokos) pakankamai prisidėjo prie laikotarpio pradžioje identifikuotų poreikių, problemų sprendimo ir kaip?

Autorių skaičiavimais, per 2015–2021 m. laikotarpį įgyvendinant veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ dėl mažesnio tręšimo buvo išvengta 38,7 kt CO₂ ekv. ŠESD ir 306,0 t amoniako emisijų (5D tikslinė sritis).

1.14.6. Paramos atitikimas paramos gavėjų poreikiams (lūkesčiams)

Ar pagal veiklą teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius (lūkesčius)? Kodėl?

Fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu metu paaiškėjo, kad parama pagal šią veiklą iš esmės atitiko paramos gavėjų lūkesčius. Ekspertų nuomone ateityje efektyviau būtų šią veiklą pakeisti veikla, skatinančia naudoti nearimines technologijas. Tai padidintų plotus ir tuo pačiu naudą aplinkai.

1.14.7. Pagal veiklą nustatytų plotų įvertinimas

Ar Programoje pagal veiklą nustatytas siektinas plotas yra pakankamas ir kodėl? Kokie plotai būtų optimalūs ir kokie maksimalūs tikslams pagal veiklą pasiekti?

Šioje dalyje, išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą bei strateginius dokumentus, atsižvelgiant į juose nurodytus rodiklius, fokusuotų grupių diskusijų ir ekspertų interviu rezultatus,

buvo įvertinta, kad pagal Priemonės veiklą „Ražienų laukai per žiemą“ siektinas plotas nėra pakankamas.

Kaip minėta anksčiau, ateityje ražienų palikimą per žiemą galėtų pakeisti neariminių technologijų naudojimas. Įžvelgus šių technologijų naudą, Lietuvoje 2021 m. neariminis žemės dirbimas buvo taikomas 11 proc. (243 tūkst. ha) ariamosios žemės (LR žemės ūkio ministerijos duomenys). Remiantis LR Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų planu 2021–2030 m., 2030 m. neariminio žemės dirbimo technologijos turėtų būti taikomos 650 tūkst. ha plote, t. y., beveik trečdalyje visos ariamosios žemės¹⁴. Autorių nuomone, toks plotas galėtų būti maksimalus tikslams pasiekti. Optimaliu atveju nearimines technologijas (ražienas) galėtų plėtoti tik ūkiai, turintys daugiau kaip 20 ha ariamosios žemės. Autorių skaičiavimais, tik tokie ūkiai pajėgūs įsigyti paslaugas arba patys investuoti į nearimines technologijas bei suinteresuoti diegti toki dirbimą. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, ūkių, turinčių daugiau kaip 20 ha, iš viso ariamosios žemės plotas sudaro 422,7 tūkst. ha, t. y., 20 proc. visos ariamosios žemės. Likusiame ariamosios žemės plote (1690 tūkst. ha) taikomos tradicinės technologijos.

NMA duomenys rodo, kad veikloje „Ražienų laukai per žiemą“ 2015–2022 m. vidutiniškai 60 proc. paremto ploto buvo MPŪV.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/nacionalinis-energetikos-ir-klimato-srities-veiksmu-planas-2021-2030-m>.

2. PRIEMONĖS REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO BEI INDĖLIO SIEKIANT NUSTATYTŲ TIKSLŲ VERTINIMAS

2.1. Priemonės veiklų lyginamoji analizė ir poveikio vertinimas

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje priemonei „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ numatytas vienas visoms jos veikloms bendras produkto rodiklis „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktas)“ žemės ūkyje. Per 2015–2021 m. laikotarpį šio rodiklio tikslinė reikšmė kito nežymiai (2.1.1 lentelė) ir naujausioje 2022 m. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos versijoje šio rodiklio reikšmė siekia 233 150 ha. Iš jų 147 150 ha plotą numatyta paremti pagal ketvirtojo prioriteto 4P „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ visas tris tikslines sritis (4A, 4B ir 4C) bendrai. Pagal penktojo prioriteto 5P „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5D tikslinę sritį „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ numatyta paremti 70 000 ha, o pagal 5E tikslinę sritį „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ – 16 000 ha.

2.1.1 lentelė. Priemonės veiklų prisidėjimas prie ES kaimo plėtros politikos prioritetų ir tikslinių sričių įgyvendinimo

Prioritetas	Tikslinė sritis	Prisidedančios veiklos
P.4. Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas	4A: Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, įskaitant „Natura 2000“ vietoves, teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ūkininkauti skirtas gamtiniu požiūriu didelės vertės teritorijas, bei Europos kraštovaizdžius	10.01, 10.02, 10.03, 10.04, 10.05, 10.06, 10.08, 10.12, 10.14
	4B: Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų tvarkymo gerinimą	10.03, 10.07, 10.09, 10.11
	4C: Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio tvarkymo gerinimas	10.06, 10.07, 10.08, 10.09, 10.10, 10.11, 10.12, 10.13, 10.14
P.5. Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose	5D: Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas	10.01, 10.02, 10.03, 10.06, 10.07, 10.09, 10.10, 10.11, 10.14
	5E: Anglies dvideginio absorbavimas ir jo emisijos žemės ūkyje ir miškininkystėje mažinimas	10.2, 10.3, 10.13, 10.14

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 14.2) Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842 (Su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2022-07-08 sprendimu Nr. C(2021)4997)

Lentelėje aukščiau pateiktos prisidedančios prie tikslinių sričių veiklos pagal apibrėžtus prioritetus.

Svarbu pažymėti, kad tuose pačiuose plotuose galėjo būti įgyvendinamos kelios tikslinės sritys, todėl tas pats hektaras galėjo būti priskiriamas prie keleto tikslinių sričių. Produkto rodiklio pasiekimas vertintinas nepriskiriant tų pačių plotų prie skirtingų tikslinių sričių tikslų. Apskaičiuojant produkto rodiklio reikšmę, jam priskiriamas prie konkrečios tikslinės srities tikslų siekimo tiesiogiai prisidedantis kiekvienos Priemonės veiklos plotas.

Įvertinus 2022 m. duomenis, matyti, kad per 2015–2022 m. priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ bendras produkto rodiklis „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktą)“ žemės ūkyje buvo pasiektas 60,8 proc. numatyto dydžio (233 150 ha). Ketvirtojo prioriteto „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ tikslų įgyvendinimas vyko ne taip sėkmingai, kaip tikėtasi Programos planavimo etape. Per 2015–2022 m. pagal ketvirtojo prioriteto 4P „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ visas tris tikslines sritis (4A, 4B ir 4C) bendrai produkto rodiklis siekė 33,7 proc. jam numatyto dydžio (147 150 ha). Geriau sekėsi įgyvendinti penktojo prioriteto tikslus: 5D tikslinės srities produkto rodiklis buvo pasiektas 63,7 proc. jam numatytos reikšmės (70 000 ha), 5E tikslinės srities produkto rodiklis 3 kartus viršijo numatytąjį (16 000 ha). Šių tikslų įgyvendinimas tiesiogiai priklausė nuo sėkmingo ar nesėkmingo veiklų, prisidedančių prie tikslinių sričių įgyvendinimo.

2.1.2 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikloms numatyti rodikliai ir jų pasiekimas per 2015–2022 m. laikotarpį

Veiklos sritis		Paramos gavėjų skaičius, vnt	Paremtas plotas 2022 m., ha	Numatytas paremti plotas, ha	Paremtas ploto dalis nuo numatyto paremti ploto, proc.
kodas	pavadinimas				
10.01	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	1 825	26 112	45 000	58,0
10.02	Specifinių pievų tvarkymas	329** (2021 m.)	2 266** (2021 m.)	20 000	11,3
10.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	897	8 114	10 000	81,1
10.04	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	184	3 480	4 500	77,3
10.05	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse	14	674	350	192,6
10.06	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	56	357	7 000	5,1

Veiklos sritis		Paramos gavėjų skaičius, vnt	Paremtas plotas 2022 m., ha	Numatytas paremti plotas, ha	Paremta ploto dalis nuo numatyto paremti ploto, proc.
kodas	pavadinimas				
10.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	11** (2021 m.)	21** (2021 m.)	10 000	0,2
10.08	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	253** (2019 m.)	2 825** (2019 m.)	10 500	26,9** (2019 m.)
10.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	603	7 504	8 000	93,8
10.10	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	290	7 527	9 500	79,2
10.11	Dirvožemio apsauga	27** (2018 m.)	1 077** (2018 m.)	52 300	2,1** (2018 m.)
10.12	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	X	X	X	X
10.13	Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	1 345	39 408	6 000	656,8
10.14	Ražienų laukai per žiemą	2 967	42 354	50 000	84,7
Iš viso:		8 801**	141 719**	233 150*	X

* nuo 2018 06 12;

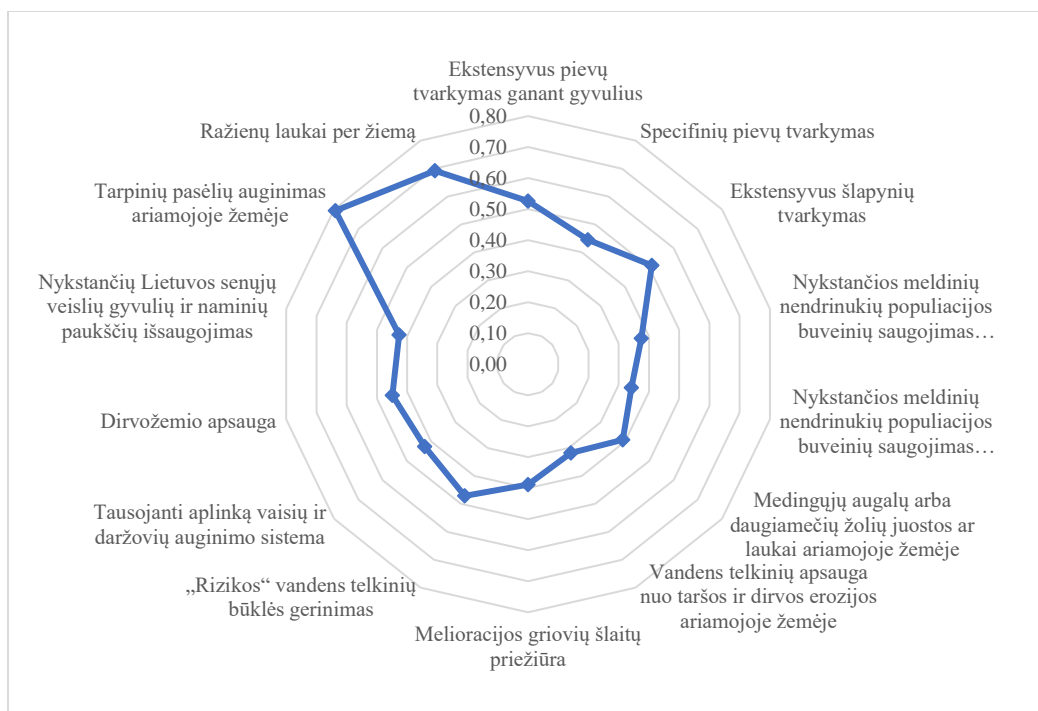
**Didžiausias paramos gavėjų skaičius ir paremtas plotas per 2015–2022 m., jei toks buvo ne 2022 m.

2.1.1. Priemonės veiklų įgyvendinimo pažangos vertinimas

Kurių Priemonės veiklų įgyvendinimas vyksta sparčiausiai, atsižvelgiant į pasiektus rezultatus? Kokios priežastys tai lemia?

Priemonės veiklų įgyvendinimo pažangos vertinimas buvo atliktas naudojant daugiakriterinius metodus (Priedas. Vertinimui naudotų daugiakriterinių metodų aprašai). Jų pagalba galima įvertinti pasirinktus skirtingus veiklų rodiklius ir suvesti į vieną apibendrinantį rodiklį, parodantį veiklos užimamą vietą tarp visų veiklų. Duomenys apima 2018–2021 m., priklausomai nuo maksimalių veiklų įgyvendinimo reikšmių.

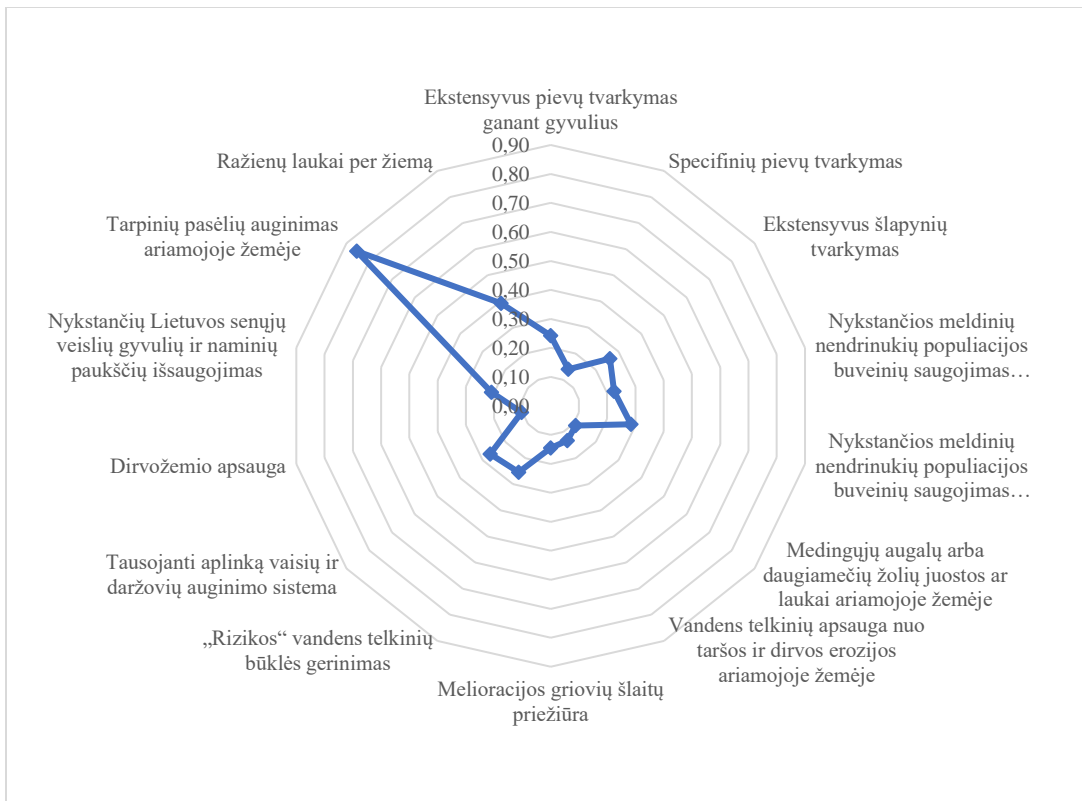
Daugiakriteriniam vertinimui pasirinkti tokie rodikliai: paramos gavėjų skaičius (vnt.), paremtas plotas (ha) arba sąlyginių gyvulių skaičius (SG), paramos suma (Eur), planuotas paremti plotas (ha), nauda aplinkai (sričių skaičius ir indėlis į jas procentais), paramos dalis nuo visos paramos (proc.), rezultato rodiklis, t. y., paremta ploto dalis nuo ŽŪN (proc.), išmokos dydis (EUR/ha), paremta ploto dalis nuo planuoto paremti ploto (proc.).

2.1.1 pav. Priemonės veiklų vertinimo SAW metodu rezultatai

Šaltinis: Autorių skaičiavimai.

Aukščiausią vietą tarp visų Priemonės veiklų užėmė veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“. Šią vietą nulėmė geri veiklos įgyvendinimo rezultatai: palyginti su kitomis veiklomis didelis pareiškėjų skaičius, paremtas plotas, rezultato rodiklis ir paramos suma. Antra ir trečia vietos atiteko atitinkamai veikloms „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“. Žemiausias vietas užėmė atitinkamai veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“, „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“ ir „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“. Svarbiausios tokių rezultatų priežastys yra santykinai mažesni svarbiausi pasirinkti rodikliai palyginti su kitomis veiklomis.

2.1.2 pav. Priemonės veiklų vertinimo TOPSIS metodu rezultatai

Šaltinis: Autorių skaičiavimai.

Pagal TOPSIS metodą, panašiai kaip ir pagal SAW metodą, pirmą ir antrą vietas tarp visų Priemonės veiklų užėmė atitinkamai veikos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir „Ražienų laukai per žiemą“. Trečia vieta atiteko veiklai „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“. Žemiausias vietas užėmė atitinkamai veiklos „Dirvožemio apsauga“, „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ ir „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“. Kaip matyti, stebima kitokia veiklų išsidėstymo pagal pasirinktus rodiklius situacija. Išimtis tarp geriausiųjų trečiąją vietą užėmusiai veiklai „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“ ir tarp paskutiniųjų keturioliktąją ir tryliktąją vietas užėmusioms veikloms „Dirvožemio apsauga“, „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“. Tai lėmė metodo specifika, kai naudojamas vektorinis normalizavimas ir pagrindinis kriterijus skaičiuojamas pagal atstumus iki geriausių ir blogiausių variantų (veiklų).

2.1.3 pav. Priemonės veiklų vertinimo EDAS metodu rezultatai

Šaltinis: Autorių skaičiavimai.

Pagal EDAS metodą, panašiai kaip ir pagal SAW ir TOPSIS metodus, pirmą ir antrą vietas tarp visų Priemonės veiklų užėmė atitinkamai veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir „Ražienų laukai per žiemą“. Trečia vieta atiteko kitai veiklai „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“. Žemiausias vietas užėmė atitinkamai veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“, „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ ir „Dirvožemio apsauga“. Kaip matyti, stebima panaši veiklų išsidėstymo pagal pasirinktus rodiklius situacija. Paskutinės vietos, kaip ir TOPSIS metodo atveju, atiteko toms pačioms veikloms, pasikeitė tik užimamos vietos. Tai lėmė taip pat metodo specifika, kai nustatomas atstumas nuo variantų (veiklų) iki vidutinio varianto, kaip atskaitos taško.

Apibendrinti Priemonės veiklų rezultatai pateikti 2.1.3 lentelėje. Svarbu paminėti, kad šie rezultatai sutampa su visų fokus grupių ekspertų vertinimais. Siūloma atkreipti dėmesį į veiklas, kurios užėmė paskutines vietas. Kaip jau buvo minėta, geresniam aplinkosaugos tikslų pasiekimui reikėtų ateityje peržiūrėti šias veiklas, jų reikalavimus ir išmokų dydžius. Tai turėtų teigiamos įtakos potencialiems paramos gavėjams ir kontrolę vykdančiai NMA.

2.1.3 lentelė. Priemonės veiklų vertinimo rezultatai taikant daugiakriterinius metodus

Veikla	Vieta			
	SAW	TOPSIS	EDAS	Vidurkis
Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	3	7	4	4
Specifinių pievų tvarkymas	7	11	10	9
Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	4	5	3	3
Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	12	8	9	10
Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse	13	3	8	8
Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	10	13	13	13
Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	14	12	14	14
Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	11	10	11	12
„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	5	6	5	5
Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	9	4	7	6
Dirvožemio apsauga	6	14	12	11
Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	8	9	6	7
Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	1	1	1	1
Ražienų laukai per žiemą	2	2	2	2

Šaltinis: Autorių skaičiavimai.

2.1.2. Priemonės veiklų įgyvendinimo problemų ir rizikos vertinimas

Kurių Priemonės veiklų įgyvendinimas vyksta prasčiausiai? Kokios esminės problemos ir rizikos kyla?

Pagal veiklų įgyvendinimo pagrindinį rodiklį – suplanuoto rodiklio pasiekimą – prasčiausiai įgyvendintos buvo „Dirvožemio apsauga“, „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ ir „Specifinių pievų tvarkymas“. Pagrindinės bendrosios priežastys: pernelyg optimistiškai suplanuoti veiklų produkto rodikliai, žymiai mažesnės KI palyginti su analogiškėmis veiklomis (pvz., „Specifinių pievų tvarkymas“ ir „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“). Be to, detaliau paanalizavus šias veiklas, matyti, kad pareiškėjai nenoriai dalyvavo veikloje „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje

žemėje“ dėl jos praktinio įgyvendinimo sudėtingumo. Siekiant įgyvendinti pagal Priemonės veiklą numatytus reikalavimus, ūkininkas privalo su skirtinga technika važiuoti per pasėlių laukus ir pasiekti vandens telkinių pakrantes, t. y., santykinai mažus plotus. Tai lemia papildomas transportavimo, darbo laiko sąnaudas ir negautas pajamas dėl išvažinėto derliaus. Veikla „Dirvožemio apsauga“ konkuravo su žalinimo išmokomis pagal tiesioginių išmokų schemą jos nenaudai.

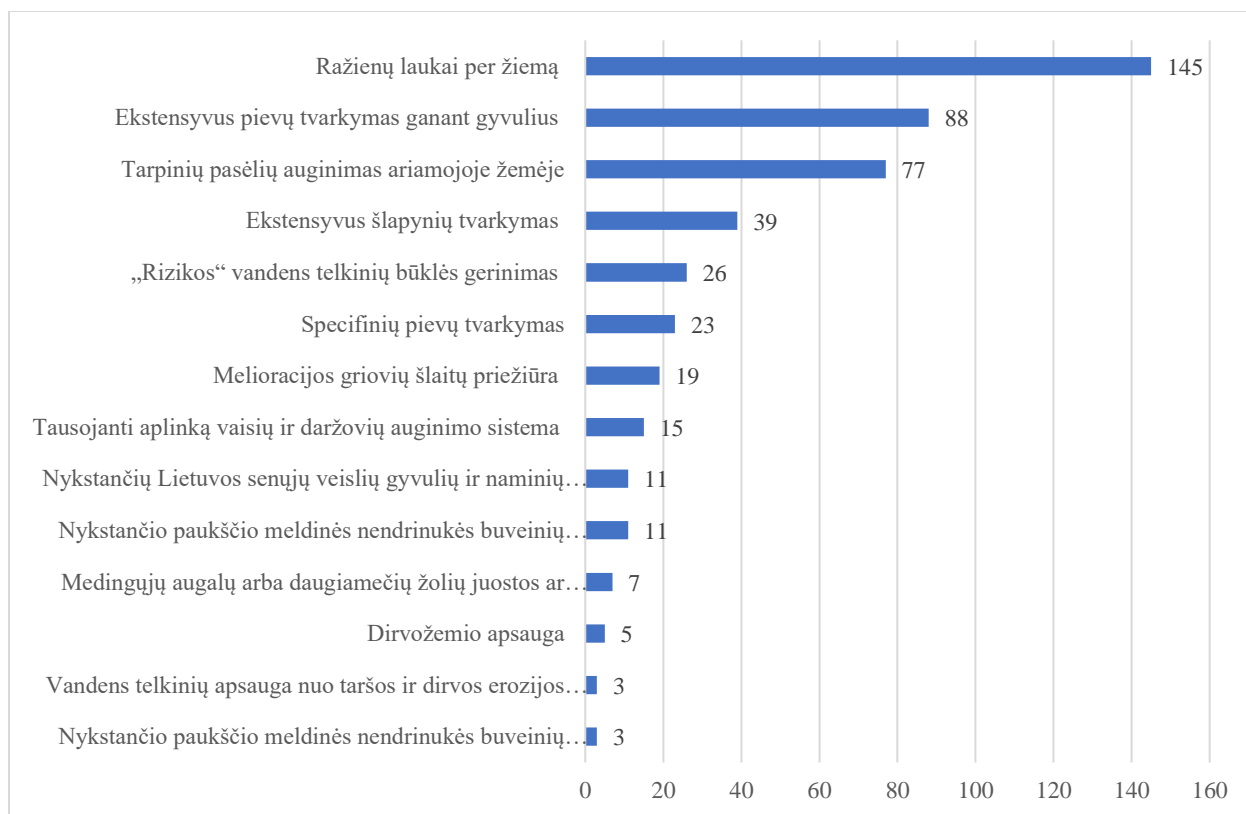
Kaip minėta anksčiau, tyrime buvo naudotas anketinės apklausos metodas. Anketa buvo pateikta 2455 paramos gavėjams. Į anketos klausimus atsakė 342 respondentai, t. y., 13,9 proc. Pagal Paniotto formulę, esant 95 proc. patikimumo lygiui, tiek respondentų pakanka generalinei visumai atspindėti ir leidžia daryti apibendrinančias išvadas.

Anketinės apklausos duomenys rodo, kad tarp apklausos dalyvių populiariausia veikla buvo „Ražienų laukai per žiemą“ (10.14). Kaip atsakė dalis respondentų, ši veikla gana inovatyvi, nes atitinka neariminių technologijų taikymą, kai sėjama tiesiogiai į ražieną, o tai gerina aplinkos būklę. Kitos šios veiklos pasirinkimo priežastys susiję su nustatytais reikalavimais, kurie buvo aiškūs ir nesudėtingai gyvendinami. Vertinant nustatytą išmokos dydžį svarbu paminėti, kad iš visų respondentų net 80 proc. paminėjo, kad išmokos dydis iš dalies arba visiškai kompensavo negautas pajamas ir patirtas papildomas išlaidas.

Kita populiari veikla buvo „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (10.01). Respondentų teigimu, šiai veiklai nustatyti reikalavimai atitiko jų lūkesčius. Anot jų, išmokos dydis yra tinkamas tik tuomet, kai nesusidaro papildomų išlaidų, susijusių su gyvulių ganymu.

Trečioji pagal populiarumą buvo veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (10.13). Respondentai teigiamai atsiliepė apie šios veiklos naudą aplinkosaugai. Jie gana teigiamai įvertino ir nustatytų reikalavimų aiškumą kartu pabrėždami, kad jų įgyvendinimas praktiškai nebuvo sudėtingas. Išmokos dydis didesnę dalį respondentų (80 proc.) tenkino tik iš dalies. Tai susiję su išmokos teikimo taisyklėmis, nes parama negali būti skiriama už tą patį plotą du kartus.

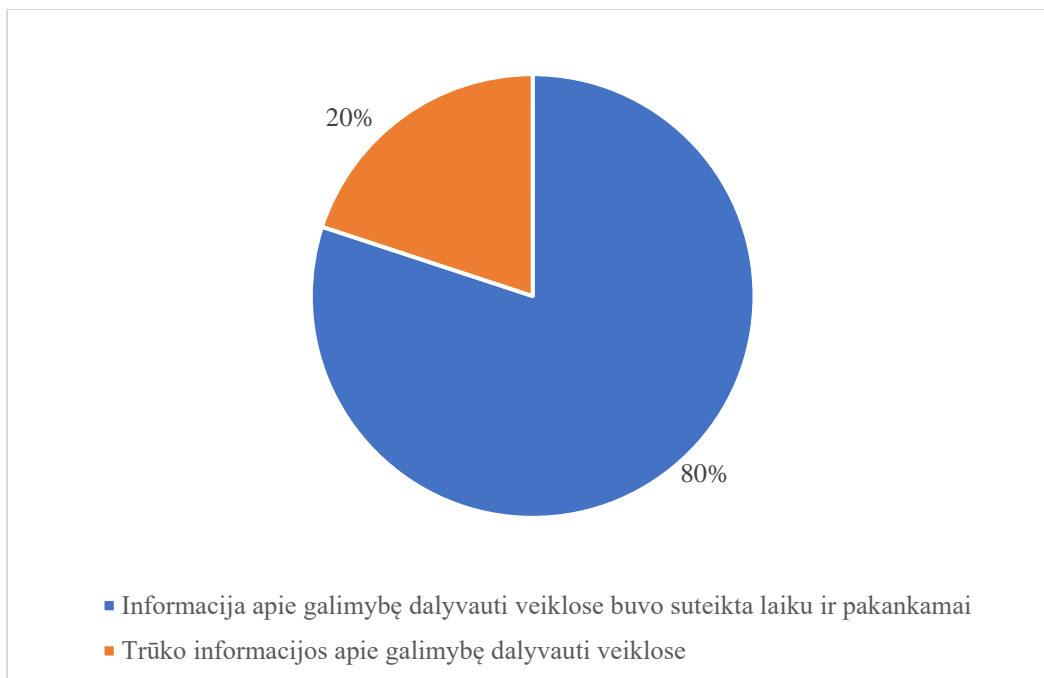
Minėtos populiariausios veiklos tarp anketos dalyvių galėtų būti gerosios praktikos pavyzdžiais mažiausiai populiarioms veikloms: „Dirvožemio apsauga“, „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ ir „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių apsauga šlapynėse“.

2.1.4 pav. Respondentų dalyvavimas Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklose

Šaltinis: Anketinės apklausos duomenys, 2022.

Į anketos klausimą „Kodėl pasirinkote būtent tas veiklas?“ respondentai daugiausia atsakė, kad dėl aplinkos būklės gerinimo (49 proc.). Kita priežastis – pareiškėjams nustatyti nesudėtingi reikalavimai ir paramos teikimo sąlygos (36 proc.). 15 proc. respondentų įvardijo, kad dalyvauti paskatino parama. Tarp kitų priežasčių respondentai dar paminėjo vietovės reljefą, žemės pagerinimą, naudojamas technologijas (nearimines) ir kitas sąlygas (bičių laikymą).

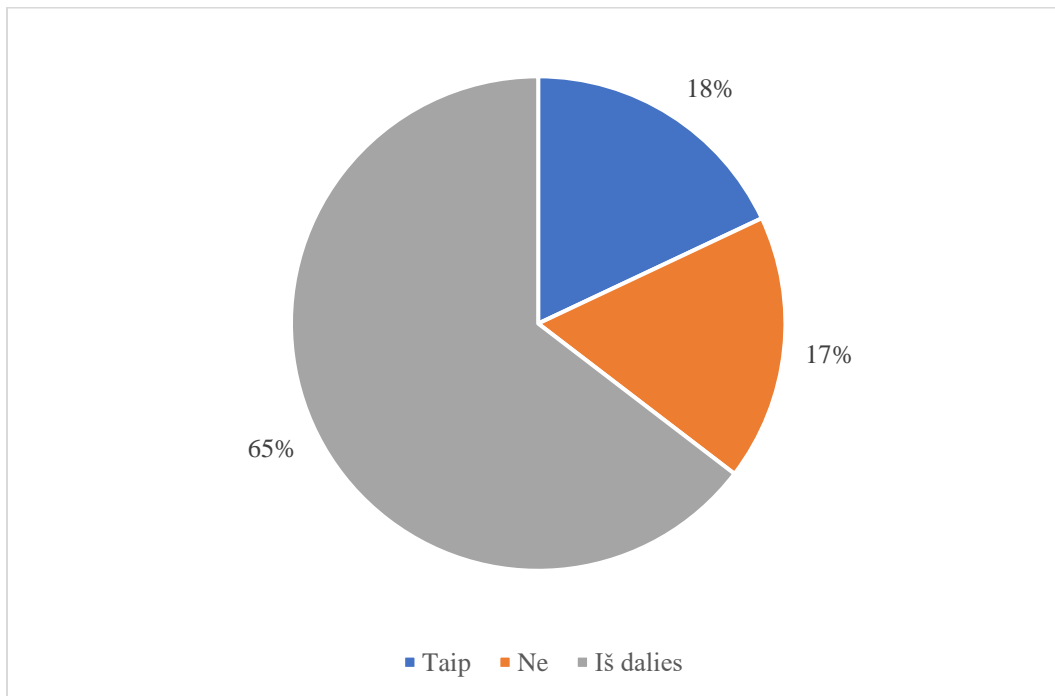
2.1.5 pav. Respondentų atsakymai vertinant informacijos pateikimą apie galimybę dalyvauti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklose

Šaltinis: Anketinės apklausos duomenys, 2022.

Svarbu pastebėti, kad didžioji dauguma respondentų (80 proc.) atsakė, kad informacija apie galimybę dalyvauti Priemonės veiklose paramos gavėjus pasiekė laiku ir pakankamai (2.1.5 pav.). Apie galimybę dalyvauti priemonės veiklose daugiausia informacijos buvo gauta iš Nacionalinės mokėjimo agentūros ir seniūnijos darbuotojų (po 31 proc.). Kiek mažesnis informacijos srautas buvo iš Savivaldybių žemės ūkio skyrių darbuotojų ir žiniasklaidos priemonių (atitinkamai 24 ir 21 proc.). Penktadaliui respondentų dalyvauti Priemonės veiklose rekomendavo kitas asmuo. Respondentai gavo informacijos ir iš Žemės ūkio ministerijos darbuotojų (16 proc.). Keletas respondentų papildomai paminėjo ir kitus informacijos šaltinius: Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos (LŽŪKT) ir Žemės ūkio rūmų (ŽŪR) darbuotojus, Lietuvos ūkininkų sąjungos ir Lietuvos grūdų augintojų asociacijos atstovus.

Nustatyti reikalavimai ir teikimo sąlygos buvo gana aiškūs ir nesudėtingai įgyvendinami ūkyje. Tai patvirtino 83 proc. respondentų. 17 proc. respondentų paminėjo, kad nustatyti reikalavimai ir teikimo sąlygos buvo neaiškūs ir sudėtingai įgyvendinami. Ši problema buvo sėkmingai išspręsta patiems pasigilinus į taisykles. Respondentai dėl nustatytų reikalavimų ir teikimo sąlygų pateikė tokius siūlymus: informacija galėtų būti konkretesnė ir mažesnės apimties, būtina informuoti apie tai per seniūnijas, NMA ir ŽŪM.

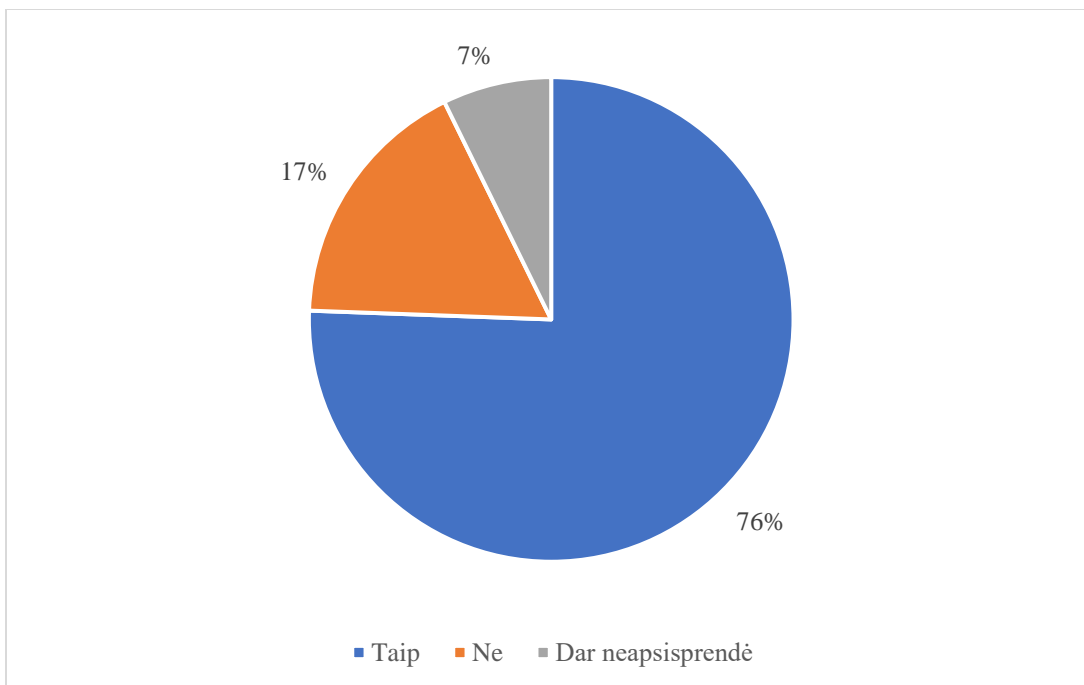
Išmokos, kaip teigia du trečdaliai respondentų, ne visiškai kompensavo patirtas išlaidas. Teigiami ir neigiami respondentų atsakymai, ar išmokos kompensavo patirtas išlaidas dalyvaujant veiklose, pasiskirstė beveik po lygiai.

2.1.6 pav. Respondentų atsakymai vertinant išmokų dydžius dalyvaujant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklose

Šaltinis: Anketinės apklausos duomenys, 2022.

Svarbu paminėti, kad trys ketvirtadaliai respondentų ir toliau planuoja dalyvauti veiklose, susijusiose su agrarine aplinkosauga, o 17 proc. respondentų pasisakė priešingai. Pagrindinės apsisprendimo nedalyvauti priežastys yra šios: NMA sankcijos dėl netikslios informacijos apie deklaruotus plotus iš skirtingų šaltinių, kai tai nepriklauso nuo pareiškėjo, per ilgas išsipareigojimų laikotarpis, nelankstūs išsipareigojimai, susiję su gamtinėmis ir klimatinėmis sąlygomis. Respondentai siūlo sustiprinti ir gerinti konsultavimo paslaugas seniūnijų lygmenyje, teikiant individualias konsultacijas.

2.1.7 pav. Respondentų atsakymai apie planus ateityje dalyvauti veiklose, susijusiose su agrarine aplinkosauga

Šaltinis: Anketinės apklausos duomenys, 2022.

2.1.3. Priemonės veiklų poveikis biologinei įvairovei

Kaip ir koku mastu pagal Priemonę vykdančias veiklas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu?

Analizuojant Lietuvos ornitologų draugijos tyrimo duomenis, galima matyti, kad išskirtiniu teigiamu poveikiu paukščių populiacijoms ir tuo pačiu visai agrarinio kraštovaizdžio biologinei įvairovei pasižymėjo veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ ir „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“. Kitų analizuotų Priemonės veiklų poveikis mažesnis. Tačiau kartu tyrimo autoriai pažymi, kad nors, pavyzdžiui, veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ turi nedidelį poveikį kaimo paukščių populiacijoms, bet ji apsaugo pievas ir ganyklas kaip paukščių buveines nuo degradavimo – užaugimo sumedėjusiais augalais (Lietuvos ornitologų draugija, 2018) ¹⁵.

¹⁵ KPP 2014–2020 poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ apskaičiavimas 2016–2018 metais ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas.
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sen%C4%97s%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/Pauksciu%20indeksas%202016-2018%20galutine.pdf

Panašios tendencijos stebimos ir analizuojant Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimo duomenis, kurie parodė, kad ne visos Priemonės veiklos veiksmingai prisidėjo prie biologinės įvairovės apsaugos. 2018 m. iš 24,3 tūkst. ha pagal Priemonės pievų ir šlapynių tvarkymo veiklas deklaruotų plotų tik 3 tūkst. ha buvo tikslinėse teritorijose, kuriose šių priemonių labiausiai reikia, t. y., EB svarbos buveinių ir/arba paukščių apsaugai svarbiose teritorijose. Kita vertus, tinkami teritorijų atrankos kriterijai užtikrino labai aukštą biologinės įvairovės apsaugą trijų Priemonės veiklų įgyvendinimo plotuose: 100 proc. pagal veiklą „Specifinių pievų tvarkymas“ deklaruotų plotų pateko į EB svarbos buveinių ir/arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas, 81 proc. pagal veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ deklaruotų plotų pateko į EB svarbos buveinių ir/arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas, 97 proc. pagal veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ deklaruotų plotų pateko į EB svarbos buveinių ir/arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas (Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019) ¹⁶.

Prisidedant prie Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, įskaitant „Natura 2000“ vietoves, teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ūkininkauti skirtas gamtiniu požiūriu didelės vertės teritorijas, bei Europos kraštovaizdžius“ tikslų įgyvendinimo, Priemonėje „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo numatytos 6 tiesiogiai ir 3 netiesiogiai prie tikslų įgyvendinimo prisidedančios veiklos (2.1.5 lentelė).

2.1.5 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų indėlis įgyvendinant ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, įskaitant „Natura 2000“ vietoves, teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ūkininkauti skirtas gamtiniu požiūriu didelės vertės teritorijas, bei Europos kraštovaizdžius“ tikslus

Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo siekimo pobūdis	Parentas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.01	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	tiesiogiai	26 112
10.1.02	Specifinių pievų tvarkymas	netiesiogiai	2 266
10.1.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	netiesiogiai	8 114
10.1.04	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	tiesiogiai	3 480
10.1.05	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse	tiesiogiai	674

¹⁶ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais.

[https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Ste%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_it_aka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Ste%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_it_aka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo siekimo pobūdis	Paremtas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.06	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	tiesiogiai	357
10.1.08	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	tiesiogiai	2 825
10.1.12	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	tiesiogiai	0
10.1.14	Ražienų laukai per žiemą	netiesiogiai	42 354

Šaltinis: sudaryta autorių.

Programoje buvo numatyta, kad šiems tikslams pasiekti reikalingas plotas yra 67 350 ha. Per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos, tiesiogiai susijusios su 4A tikslinės srities tikslų pasiekimu, buvo įgyvendintos 33 448 ha plote, t. y., produkto rodiklis buvo pasiektas 49,7 proc. Galima teigti, kad šios veiklos gana svariai prisidėjo prie tikslų, susijusių su biologinės įvairovės atkūrimu, išsaugojimu ir didinimu siekimo. Svarbu pažymėti ir tai, kad prie šių tikslų įgyvendinimo taip pat tiesiogiai prisideda priemonės M12 „Natura 2000“ veikla „Parama „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemėje“ ir dideli plotai deklaruoti pagal Priemonės veiklas, kurios netiesiogiai prisideda prie aptariamų tikslų įgyvendinimo. Netiesiogiai prisidedančių veiklų plotas sudaro 52 734 ha. Šių veiklų teritorijas įtraukus į produkto rodiklio pasiekimo įvertinimą, pastarasis pasiektų 58,5 proc.

2.1.4. Priemonės veiklų poveikis vandentvarkai

Kaip ir koku mastu pagal Priemonę vykdančias veiklas paremtas vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą?

Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimo¹⁷ rezultatai atskleidė, kad maisto medžiagų balansas plotuose, kuriuose yra įgyvendinamos Priemonės veiklos, yra mažesnis už balansą tradiciškai dirbamuose laukuose, tad galima konstatuoti, kad Priemonės veiklų įgyvendinimas daro teigiamą poveikį, mažinant azoto ir fosforo perteklių. Pažymėtina, kad esant deficitiniam fosforo balansui, šios Priemonės veiklos bendrą fosforo deficitą gali padidinti.

¹⁷ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Stebe%C4%97senos%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_it_aka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Stebe%C4%97senos%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_it_aka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

2.1.6 lentelė. Bendrasis maistinių medžiagų balansas dirbamoje žemėje 2014–2018 m.

	2014	2015	2016	2017	2018
Azoto balansas, kgN/ha					
Bendras balansas dirbamoje žemėje	26,1	17,6	25,6	22,3	44,5
Balansas laukuose, kuriuose nėra įgyvendinamos aplinkosauginės KPP priemonės	27,8	19,1	27,0	23,6	46,6
Balansas priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ plotuose	-3,2	1,5	-1,9	-3,1	9,0
Fosforo balansas, kgN/ha					
Bendras balansas dirbamoje žemėje	-1,6	-3,4	-0,8	-1,3	2,5
Balansas laukuose, kuriuose nėra įgyvendinamos aplinkosauginės KPP priemonės	-1,6	-3,4	-0,6	-1,2	2,8
Balansas priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ plotuose	-1,1	0,1	-1,6	-2,2	0,4

Šaltinis: *Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019.*

Remiantis Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimo rezultatais, galima teigti, kad laukuose, kuriuose yra įgyvendinamos Priemonės veiklos azoto ir fosforo balansas yra artimas neutraliam. Kadangi maistinių medžiagų balansai Priemonės veiklų plotuose gerokai skiriasi nuo balansų tradiciškai ūkininkaujančiuose ūkiuose, tai, be abejo, turi įtakos bendram maistinių medžiagų balansui šalyje. Didžiausią efektą Priemonės veiklų įgyvendinimas turėjo tose apskrityse, kur ūkininkaujama intensyviau, kur tradiciškai azoto balansas yra labiausiai perteklinis. Minėto tyrimo duomenimis, nitratų azoto koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl aplinkosauginių KPP priemonių įgyvendinimo nustatyta nebuvo. Priemonės veiklos leidžia efektyviai sumažinti azoto perteklių plotuose, kuriuose jos yra įgyvendinamos, tačiau jų įgyvendinimo plotai yra palyginti nedideli. Be to, dalis aplinkosauginių priemonių buvo įgyvendinamos vandens telkinių baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nebuvo. Dėl šių priežasčių aplinkosauginių KPP priemonių potencialas sumažinti nitratų koncentracijas paviršinio vandens telkiniuose buvo nedidelis.

Prisidedant prie Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4B tikslinės srities „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą“ tikslų įgyvendinimo, Priemonėje „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo numatytos 2 tiesiogiai ir 2 netiesiogiai prie tikslų įgyvendinimo prisidedančios veiklos (2.1.7 lentelė).

2.1.7 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų indėlis įgyvendinant ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4B tikslinės srities „Vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą“ tikslus

Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo siekimo pobūdis	Paremtas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	netiesiogiai	8 114
10.1.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	tiesiogiai	21
10.1.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	tiesiogiai	7 504
10.1.11	Dirvožemio apsauga	netiesiogiai	1 077

Šaltinis: sudaryta autorių.

Programoje buvo numatyta, kad šiems tikslams pasiekti reikalingas plotas yra 18 000 ha. Per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos, tiesiogiai susijusios su 4B tikslinės srities tikslų pasiekimu, buvo įgyvendintos 7 525 ha plote, t. y., produkto rodiklis buvo pasiektas 41,8 proc. Galima teigti, kad veiklos prisidėjo prie tikslų, susijusių su vandentvarkos gerinimu, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą. Svarbu paminėti, kad prie 4B tikslinės srities tikslų siekimo netiesiogiai prisidėjo nemažas plotas iš kitų Priemonės veiklų. Netiesiogiai prisidedančių veiklų plotas sudaro 9 191 ha. Šių veiklų teritorijas įtraukus į produkto rodiklio pasiekimo įvertinimą, pastarasis siektų 20,8 proc.

Siekiant efektyviai mažinti vandens telkinių taršą, Aplinkos apsaugos politikos centro ekspertai rekomenduoja intensyvinti maisto medžiagų išsiplovimą į vandens telkinius mažinančių priemonių įgyvendinimą LR aplinkos ministerijos išskirtuose rizikos vandens telkinių baseinuose. Rizikos vandens telkinių baseinai sutampa su teritorijomis, kuriose ūkininkaujama intensyviai ir dirvožemyje paliekamas didžiausias azoto perteklius. Rizikos vandens telkinių būklei gerinti būtų tikslinga į Programą įtraukti priemones, skatinančias subalansuotą, precizinę tręšimą, atsižvelgiant į faktines azoto atsargas dirvožemyje ir augalų poreikius. Azoto išsiplovimą efektyviai mažina tarpiniai augalai, todėl būtų tikslinga didinti šios priemonės įgyvendinimo apimtį rizikos vandens telkinių baseinuose (Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019).

2.1.5. Priemonės veiklų poveikis dirvožemio erozijos prevencijai ir dirvožemio valdymui

Kaip ir koku mastu pagal Priemonę vykdomas veiktas paremta dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas?

Analizuojant Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimo duomenis, galima matyti, kad didžiausią poveikį vandens sukeliama erozijai mažinti turėjo veiklos, kuriose reikalaujama įrengti ir išlaikyti daugiamečių žolių juostas. Tačiau tyrimo autoriai pažymi, kad 2015–2018 m. tik apie penktadalis vandens sukeliama eroziją mažinančių Priemonės veiklų (pagal plotą) buvo

2.1.9 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų indėlis įgyvendinant ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ 4C tikslinės srities „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“ tikslus

Šaltinis: sudaryta autorių.

Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo siekimo pobūdis	Paremtas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.06	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	netiesiogiai	357
10.1.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	netiesiogiai	21
10.1.08	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	netiesiogiai	2 825
10.1.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	netiesiogiai	7 504
10.1.10	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	tiesiogiai	7 527
10.1.11	Dirvožemio apsauga	tiesiogiai	1 077
10.1.12	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	netiesiogiai	0
10.1.13	Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	netiesiogiai	39 408
10.1.14	Ražienų laukai per žiemą	netiesiogiai	42 354

Programoje buvo numatyta, kad šiems tikslams pasiekti reikalingas plotas yra 61 800 ha. Per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos, tiesiogiai susijusios su 4C tikslinės srities tikslų pasiekimu, buvo įgyvendintos 8 604 ha plote, t. y., produkto rodiklis buvo pasiektas 13,9 proc. Galima teigti, kad veiklos nors ir neįdomiai, tačiau prisidėjo prie tikslų, susijusių su dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimu siekimo. Netiesiogiai prisidedančių veiklų plotas sudaro 92 469 ha. Šių veiklų teritorijas įtraukus į produkto rodiklio pasiekimo įvertinimą, pastarasis siektų 65,9 proc.

Svarbu paminėti, kad prie 4C tikslinės srities tikslų siekimo tiesiogiai prisidėjo plotai, deklaruojami pagal priemonės M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ veiklas.

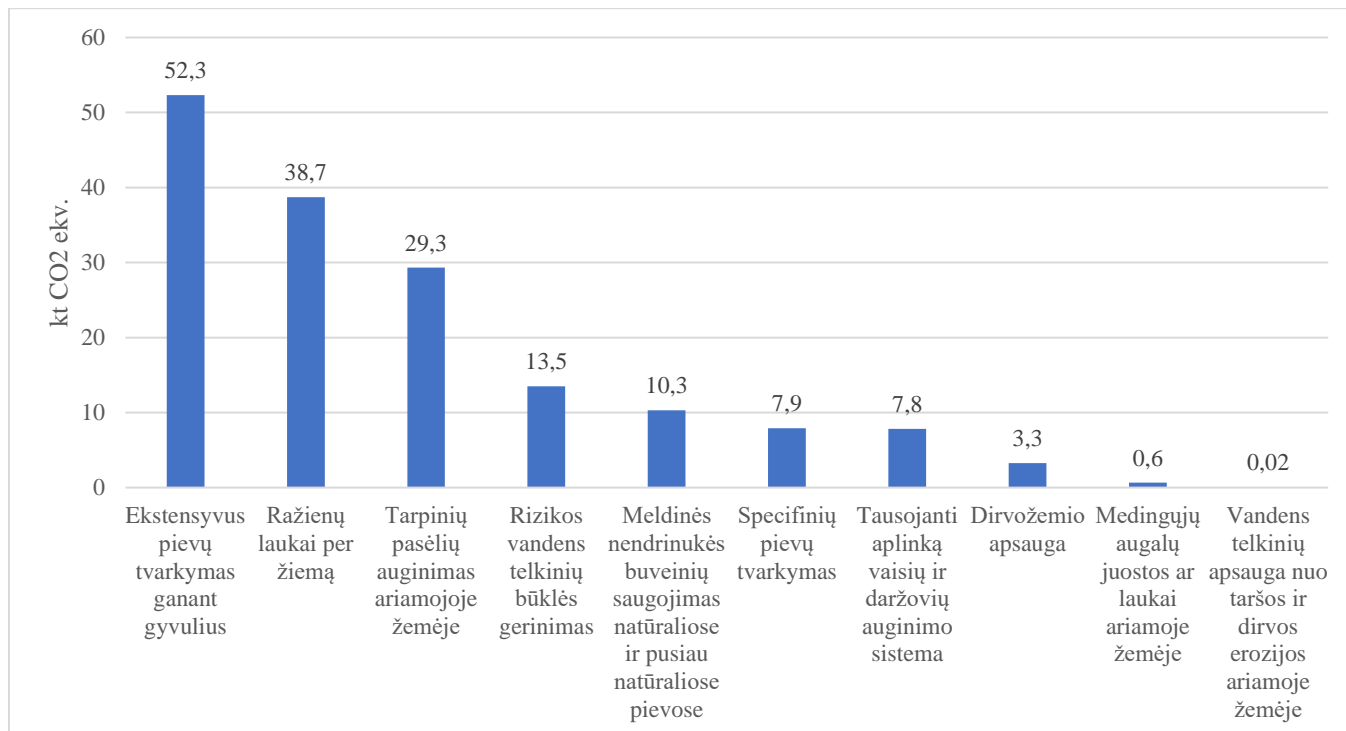
2.1.6. Priemonės veiklų poveikis žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimui

Kaip ir kokių mastu pagal Priemonę vykdomas veiklas prisidėta prie žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo?

Remiantis VšĮ FPP Consulting tyrime pateikta metodika¹⁹ buvo įvertinti dėl Priemonės veiklų įgyvendinimo išvengti ŠESD ir amoniako emisijų kiekiai. Dėl Priemonės veiklų

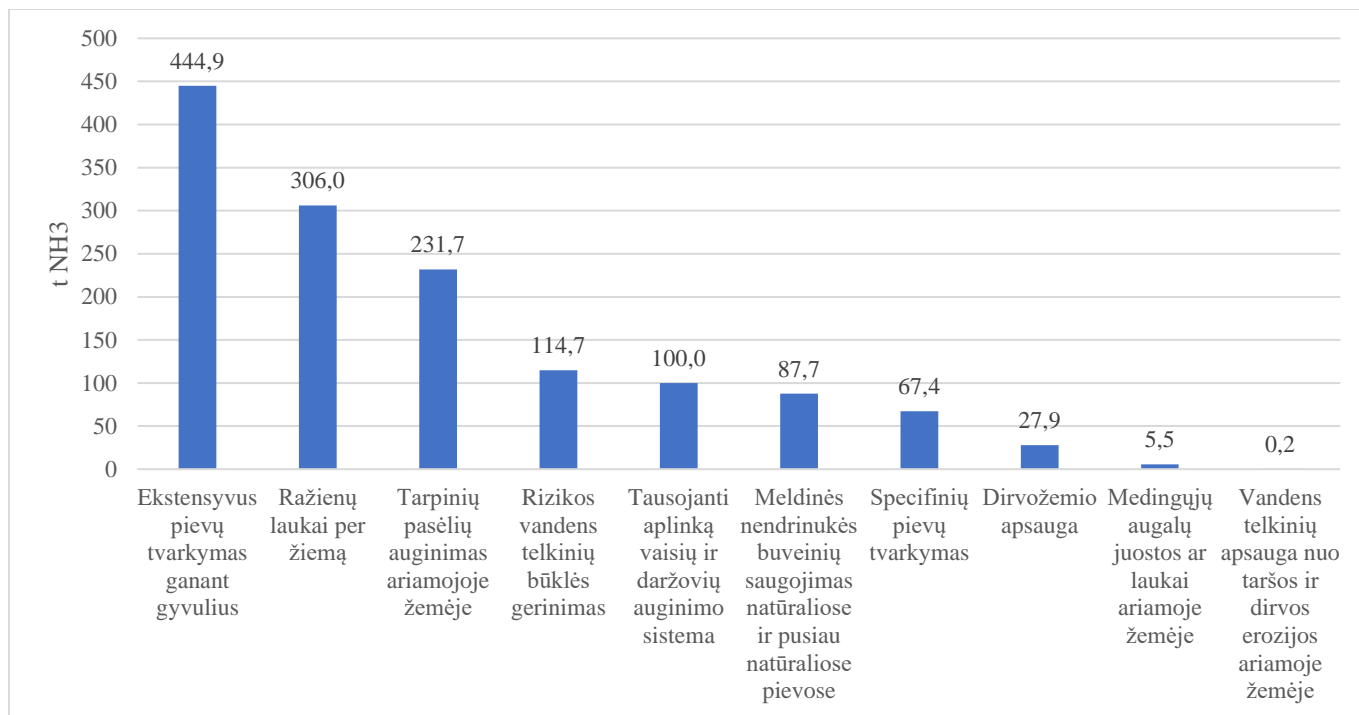
¹⁹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai. https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2014%E2%80%932020m_programa/Steb%C4%97sen%C4%97ir%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

įgyvendinimo per 2015–2021 m. laikotarpį į atmosferą nepateko 163,9 kt CO₂ ekv. ŠESD ir 1,4 tūkst. t amoniako emisijų. Pagrindinis veiksnys, lėmęs sumažėjusias ŠESD ir amoniako emisijas, buvo mažesnis trąšų naudojimas dėl reikalavimų, keliamų įgyvendinant šias veiklas.

2.1.8 pav. Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų įgyvendinimo išvengtos ŠESD emisijos 2015–2021 m.

Šaltinis: Autorių skaičiavimai remiantis VŠĮ FPP Consulting (2019) metodika.

2.1.9 pav. Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų įgyvendinimo išvengtos amoniako emisijos 2015–2021 m.

Šaltinis: Autorių skaičiavimai remiantis V&I FPP Consulting (2019) metodika.

Prisidedant prie Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5D tikslinės srities „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ tikslų įgyvendinimo, Priemonėje „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo numatytos 2 tiesiogiai ir 7 netiesiogiai prie šių tikslų įgyvendinimo prisidedančios veiklos.

Programoje buvo numatyta, kad šiems tikslams pasiekti reikalingas plotas yra 70 000 ha. Per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos, tiesiogiai susijusios su 5D tikslinės srities tikslų pasiekimu, buvo įgyvendintos 44 620 ha plote, t. y., produkto rodiklis buvo pasiektas 63,7 proc. Galima teigti, kad veiklos svariai prisidėjo prie tikslų, susijusių su efektyvaus išteklių naudojimo skatinimu, siekimo. Netiesiogiai prisidedančių veiklų plotas sudaro 50 712 ha. Šių veiklų teritorijas įtraukus į produkto rodiklio pasiekimo įvertinimą, pastarasis siektų 45,0 proc.

2.1.10 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų indėlis įgyvendinant penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5D tikslinės srities „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ tikslus

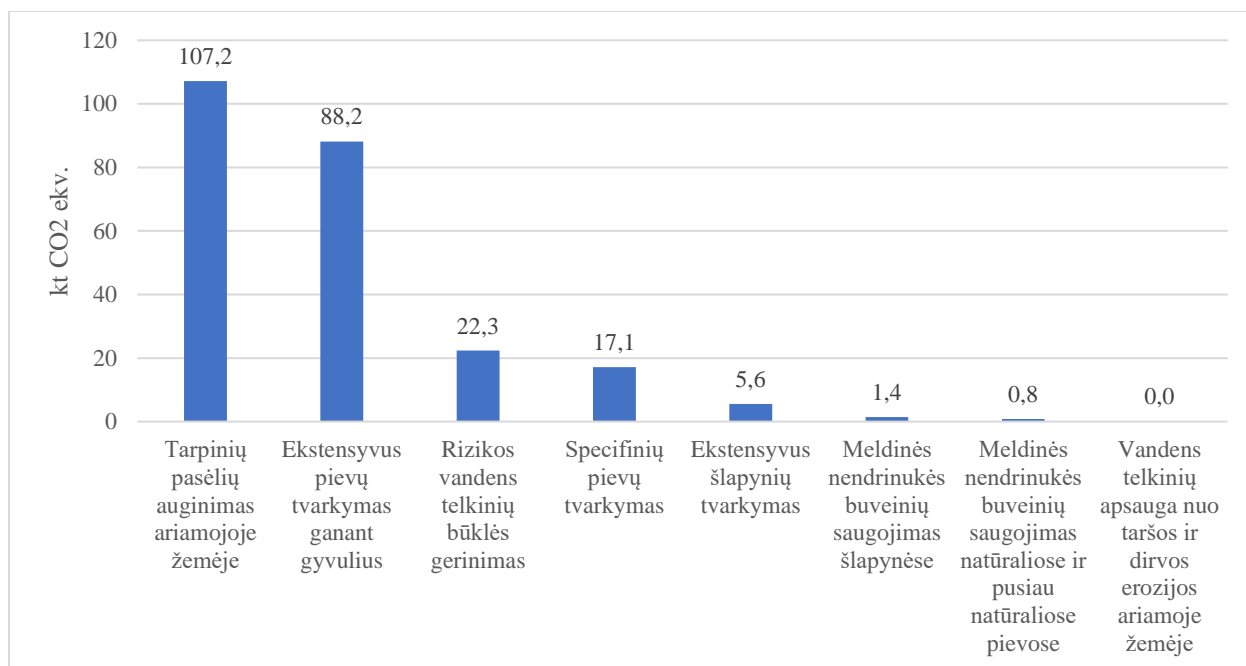
Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo siekimo pobūdis	Paremtas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.01	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	netiesiogiai	26 112
10.1.02	Specifinių pievų tvarkymas	tiesiogiai	2 266
10.1.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	netiesiogiai	8 114
10.1.06	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	netiesiogiai	357
10.1.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	netiesiogiai	21
10.1.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	netiesiogiai	7 504
10.1.10	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	netiesiogiai	7 527
10.1.11	Dirvožemio apsauga	netiesiogiai	1 077
10.1.14	Ražienų laukai per žiemą	tiesiogiai	42 354

Šaltinis: sudaryta autorių.

2.1.7. Priemonės veiklų poveikis anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai žemės ūkyje

Kaip ir kokių mastu pagal Priemonę vykdant veiklas paremtas anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija žemės ūkyje?

Remiantis Vši FPP Consulting tyrimu pateikta metodika autoriai įvertino Priemonės veiklų įgyvendinimo poveikį anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai žemės ūkyje. Priemonės veiklos turėjo teigiamą poveikį anglies sekvestravimui žemės ūkio naudmenose – dėl jų įgyvendinimo per 2015–2021 m. laikotarpį į atmosferą nebuvo išmesta 242,94 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų. Didžiausią poveikį ŠESD emisijų išvengimui turėjo veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“, leidusi sutaupyti 107,2 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų. Veikla „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ prisidėjo 88,2 kt CO₂ ekv. sutaupymu. Tačiau Vši FPP Consulting tyrimo autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad dėl tarpinių pasėlių ŠESD emisijos gali didėti arba mažėti apie 0,01 N/m² per metus, nes maisto medžiagos nėra išnešamos iš dirvos, todėl dalyvauja medžiagų apytakos cikle. Be to, emisijos priklauso nuo auginamų tarpinių augalų rūšies, pvz., azoto suboksido emisijos gali net padidėti jei auginami ankštiniai augalai, kurie sukaupia daugiau azoto.

2.1.10 pav. Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų įgyvendinimo išvengtą/absorbuotą ŠESD emisiją 2015–2021 m.

Šaltinis: Autorių skaičiavimai remiantis VŠĮ FPP Consulting (2019) metodika.

Prisidedant prie Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5E tikslinės srities „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ tikslų įgyvendinimo, Priemonėje „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ buvo numatytos 2 tiesiogiai ir 2 netiesiogiai prie šių tikslų įgyvendinimo prisidedančios veiklos.

2.1.11 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų indėlis įgyvendinant penktojo prioriteto P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“ 5E tikslinės srities „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimas“ tikslus

Veiklos sritis		Prisidėjimo prie tikslo seikimo pobūdis	Paremtas plotas, ha
kodas	pavadinimas		
10.1.02	Specifinių pievų tvarkymas	netiesiogiai	2 266
10.1.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	tiesiogiai	8 114
10.1.13	Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	tiesiogiai	39 408
10.1.14	Ražienų laukai per žiemą	netiesiogiai	42 354

Šaltinis: sudaryta autorių

Programoje buvo numatyta, kad šiems tikslams pasiekti reikalingas plotas yra 16 000 ha. Per 2015–2022 m. laikotarpį Priemonės veiklos, tiesiogiai susijusios su 5E tikslinės srities tikslų pasiekimu, buvo įgyvendintos 47 522 ha plote, t. y., produkto rodiklis buvo pasiektas 297 proc. Galima teigti, kad veiklos svariai prisidėjo prie tikslų, susijusių su anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje skatinimu, siekimo. Netiesiogiai prisidedančių veiklų plotas sudaro 44 620 ha. Šių veiklų teritorijas įtraukus į produkto rodiklio pasiekimo įvertinimą, pastarasis siektų 107,1 proc.

2.1.8. Priemonės rodiklių ir jų reikšmių vertinimas

Ar Programoje nustatytų Priemonės rodiklių siektinos reikšmės yra suplanuotos tinkamai, atsižvelgiant į Priemonės veiklų įgyvendinimo spartą? Ar nustatytų rodiklių pakanka įvertinti jų indėlį Priemonės tikslams pasiekti? Kokius papildomus rodiklius, matuojančius Priemonės indėlį, siekiant Programoje numatytų tikslų, būtų tikslinga nustatyti?

Išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, ŽŪM ir NMA duomenis buvo įvertinti Priemonės veiklų rodiklių ir suplanuotų reikšmių tinkamumas numatytiems tikslams pasiekti. Taip pat buvo įvertinta, ar pakanka nustatytų rodiklių Priemonės veiklų tikslams pasiekti.

Priemonės veiklų rodiklių pasiekimas pateikiamas 2.1.12 lentelėje.

2.1.12 lentelė. Priemonės veiklų rodiklių pasiekimo lygis

Grupė	Veikla	Numatytas parenti plotas, ha	Parentas didžiausias plotas, ha	Pasiekimo lygis, proc.
>80 proc.	Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	6 000	39 408	656,8
	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse	350	674	192,6
	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	8 000	7 504	93,8
	Ražienų laukai per žiemą	50 000	42 354	84,7
	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	10 000	8 114	81,1
>60 – <80 proc.	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	9 500	7 527	79,2
	Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas	4 500	3 480	77,3

Grupė	Veikla	Numatytas paremti plotas, ha	Paremtas didžiausias plotas, ha	Pasiekimo lygis, proc.
	natūraliose ir pusiau natūraliose pievose			
>40 – <60 proc.	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	45 000	26 112	58,0
>20 – <40 proc.	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	10 500	2 825	26,9
<20 proc.	Specifinių pievų tvarkymas	20 000	2 266	11,3
	Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje	7 000	357	5,1
	Dirvožemio apsauga	52 300	1 077	2,1
	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje	10 000	21	0,2

Šaltinis: Autorių skaičiavimai pagal ŽŪM ir NMA duomenis, 2022.

Svarbu paminėti, kad pasiekimo rodiklis priklauso ne tik nuo paremto didžiausio ploto per visą programavimo laikotarpį, bet ir numatyto paremti ploto. Tenka pripažinti, kad kai kurių Priemonės veiklų rodiklių siektinos reikšmės buvo suplanuotos netinkamai, atsižvelgiant į Priemonės veiklų įgyvendinimo duomenis. Vertinant atskiras veiklas stebimi ir kiti aspektai. Antai, veikla „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ net 6,5 karto viršijo siektiną reikšmę. Atsižvelgiant į technologinius ir sėjomainos reikalavimus tarpiniai pasėliai ariamojoje žemėje galėtų sudaryti daugiausia 20 proc. ariamosios žemės ploto, t. y., apie 422,7 tūkst. ha^[1]. Tai leidžia teigti, kad šioje veikloje rodiklis buvo suplanuotas netinkamai. Atsižvelgiant į faktinę situaciją, turėjo būti suplanuotas apie 40 tūkst. ha plotas, t. y., 10 proc. nuo maksimalaus ariamosios žemės ploto, kuris galėtų būti skirtas tarpiniams pasėliams. Kita priežastis – aktyvus pareiškėjų dalyvavimas šioje veikloje dėl nesudėtingai įgyvendinamų reikalavimų ir didelės palyginti su kitomis veiklomis kompensacinės išmokos. Analogiška situacija vertinant veiklą „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“. Koreguojant minėtų buveinių plotą siektina reikšmė buvo gana tiksliai numatyta.

Atvirkščiai, pernelyg optimistiškai buvo suplanuotos veiklų „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ ir „Dirvožemio apsauga“ siektinos reikšmės. Kita vertus, pareiškėjai nenoriai dalyvavo veikloje „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“ dėl palyginti su kitomis veiklomis sudėtingesnių įgyvendinimo praktinių sąlygų, o veikla „Dirvožemio apsauga“ konkuravo žalinimo išmokomis pagal tiesioginių

^[1] Jungtinis dokumentas dėl tarpinių pasėlių auginimo siekiant sumažinti tarptautinių Ventos ir Lielupės UBR taršą. 2020. https://www.aapc.lt/wp-content/uploads/2020/06/Joint-concept_final_LT_2020-06.pdf.

išmokų schemą. Dėl to šiose veiklose paremto ploto dalis nuo numatyto paremti ploto siekė atitinkamai 0,2 ir 2,1 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad nustatytų rodiklių pakanka įvertinti jų indėlį Priemonės tikslams pasiekti, nes juos pasitelkus galima nustatyti Priemonės veiklų indėlį išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimui, anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai žemės ūkyje. Be to, kaip teigiama Aplinkos apsaugos politikos centro atlikto tyrimo ataskaitoje²⁰, valstybinio požeminio ir paviršinio vandens kokybės monitoringo duomenys kol kas nerodo pastebimų nitratų azoto koncentracijų pokyčių, kuriuos būtų galima patikimai susieti su aplinkosauginių KPP priemonių įgyvendinimu. Svarbu pažymėti, kad veikloje „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ nebuvo numatyta stebėti gyvūnų skaičių pagal rūšis, ir todėl negalima daryti išvadų dėl tikslų pasiekimo. Ateityje siūloma stebėti šį rodiklį siekiant įvertinti šios veiklos rezultatyvumą.

2.1.9. Pagal Priemonę remiamų žemės ūkio plotų vertinimas

Koks turėtų būti (rekomenduotinas) pagal Priemonę remiamų ir deklaruotų žemės ūkio plotų išsidėstymas (mozaikiškumas) šalies mastu ir kaip jis galėtų kisti (t. y. didėti, mažėti), siekiant pagal Priemonę (arba Programoje) numatytų tikslų?

Šioje dalyje išanalizavus mokslinę ir praktinę literatūrą, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, ŽŪM ir NMA duomenis buvo išanalizuotas pagal Priemonę remiamų ir deklaruotų žemės ūkio plotų išsidėstymas šalies mastu ir pateikti siūlymai jų kitimui siekiant pagal Priemonę (arba Programoje) numatytų tikslų.

Analizuojant pagal Priemonę remiamų ir deklaruotų žemės ūkio plotų išsidėstymą (mozaikiškumą) šalies mastu svarbu pastebėti, kad kai kurios Priemonės veiklos gali būti įgyvendinamos tik tam tikrose apibrėžtose teritorijose. Tarp jų paminėtinos „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas šlapynėse“, „Nykstančios meldinių nendrinukių populiacijos buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“, „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“, „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ ir „Specifinių pievų tvarkymas“. Tačiau šių veiklų teritorijos turėtų būti nuolat peržiūrimos, nes jų statusas gali kisti dėl klimato kaitos iššūkių. Paramos gavėjų ir jų laukus stebėjusių NMA darbuotojų teigimu, viena iš tokių veiklų, kuriai klimato kaita turi itin daug įtakos²¹ – „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“.

Kitos Priemonės veiklos galėtų būti įgyvendinamos visoje šalies teritorijoje. Išanalizavus ŽŪIKVC duomenis galima matyti, kad Priemonės veiklos mažiausiai įgyvendinamos vidurio

²⁰ *Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 m. Prieiga per internetą: <http://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesena-ir-vertinimas-1>.*

²¹ *Povilaitis, A.; Taminskas, J.; Gulbinas, Z.; Linkevičienė, R.; Pileckas, M. 2011. Lietuvos šlapynės ir jų vandensauginė reikšmė. Monografija. Vilnius: Apyaušris. 368 p.*

Lietuvoje, kur vyrauja intensyvus ūkininkavimas. Šioje šalies dalyje veiklų įgyvendinimas galėtų atnešti didžiausią naudą. Tačiau vidurio Lietuvos ūkiai dažnai pasižymi aukštais produktyvumo rodikliais, todėl jiems dalyvauti Priemonės veiklose ekonomiškai nenaudinga. Tai dar viena priežastis, į kurią reikėtų atkreipti dėmesį. Siūlome, kad sąrašė atsirastų tokių veiklų, kurios suinteresuotų ir intensyvius ūkius vykdyti aplinkai naudingą veiklą. Pvz., taikyti tiksliąsias žemės dirbimo technologijas, didesnę augalų kaitą, nuėmus pagrindinių augalų derlių, auginti tarpinius pasėlius, kurie savo antžemine mase dengia dirvos paviršių. Įgyvendinus šiuos pasiūlymus, tikėtina, kad pagal Priemonę remiami žemės ūkio plotai didėtų ir kartu duotų didesnę teigiamą aplinkosauginį efektą.

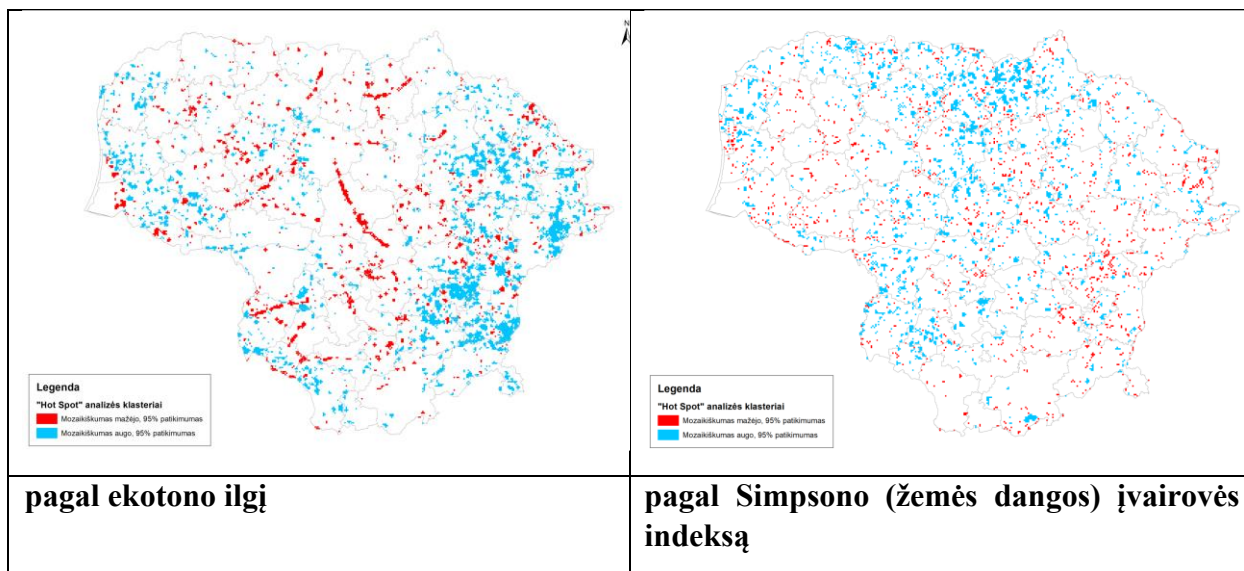
Lietuvoje su žemės ūkiu susijusiai biologinei įvairovei palankesnes sąlygas galėtų sudaryti kraštovaizdžio elementų skaičiaus didinimas. Kraštovaizdžio elementai teikia naudą žemės ūkio ekosistemoms ir visai aplinkai, turi estetinę ir kultūrinę vertę. Vertinant kraštovaizdžio mozaikiškumą²² Lietuvoje pastaraisiais metais nustatytos teigiamos tendencijos. Aplinkos apsaugos politikos centro²³ tyrimo duomenimis, 2014–2018 m. kraštovaizdžio mozaikiškumas augo (2.1.11 pav.).

Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimas atskleidė, kad dideliu mozaikiškumu pasižymi Žemaičių aukštumos ir Pietryčių Lietuvos kalvotos teritorijos. Didelio mozaikiškumo plotuose susiformuoja labai daug įvairių biotinių ir abiotinių kompleksų, sukuriama palankiausia sąlyga formotis didele biologine įvairove pasižyminčioms gamtinėms bendrijoms. Didelio mozaikiškumo teritorijose reikėtų skatinti biologinės įvairovės kokybės apsaugą, t. y. vėlyvą pievų šienavimą paukščių apsaugai svarbiose teritorijose, ekstensyvų žemės naudojimą, ekologinį ūkininkavimą. Žemės ūkio veiklos nutraukimas, miško įveisimas žemės ūkio žemėje ar pievų plotų mažinimas šiose teritorijose gali neigiamai paveikti mozaikiškumą ir biologinę įvairovę.

Mažo mozaikiškumo teritorijos išsidėsčiusios derlingose Šiaurės, Vidurio ir Pietvakarių Lietuvos dalyse, kuriose dominuoja intensyvus žemės ūkis. Tikėtina, kad šiuose plotuose biologinė įvairovė yra skurdi dėl monokultūrų dominavimo, tačiau ir šiose teritorijose gali būti didelės gamtinės vertės salų. Mažo mozaikiškumo teritorijose reikėtų skatinti priemones, didinančias kraštovaizdžio mozaikiškumą, tokias kaip miško įveisimas, daugiamečių pievų ir ganyklų plotų didinimas, šlapynių atkūrimas ir pan. Šios priemonės sukurtų ekologines nišas laukiniams augalams ir gyvūnams.

²² *Kraštovaizdžio mozaikiškumas suprantamas kaip kraštovaizdžio elementų – gojelių, pavienių medžių akmenynų, krūmynų bei kitų nedeklaruotinių žemės ūkio naudmenų gausa ploto vienetu.*

²³ *Aplinkos apsaugos politikos centras. 2019. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 m. Prieiga per internetą: <http://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesena-ir-vertinimas-1>.*

2.1.11 pav. Statistiškai reikšmingi mozaikiškumo pokyčių klasteriai 2014–2018 m. vertinant pagal ekotono ilgį ir Simpsono (žemės dangos) įvairovės indeksą. Klasteriai išskirti 1 × 1 km ilgio gardelių pagrindu, taikant geostatistikos metodus („Hot Spot“ analizė)

Šaltinis: Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019.

Aplinkos apsaugos politikos centro ekspertų nuomone, tokioms tendencijoms daug įtakos turėjo KPP priemonė „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“. Vis dėlto Europos Komisijos 2015 m. duomenimis, Lietuvoje vidutinis kraštovaizdžio elementų skaičius buvo mažesnis už ES vidurkį. Be to, Aplinkos apsaugos politikos centro tyrimas biologinės įvairovės apsaugai svarbiose teritorijose parodė grėsmingą tendenciją – 2014–2018 m. buvo suarta net 9,0 proc. pievų ir joms artimų buveinių. Ateityje rekomenduojama nustatyti teritorinius paramos skyrimo apribojimus, kad būtų išvengta vertingų buveinių sunaikinimo (Aplinkos apsaugos politikos centras, 2019).

2.2. Administravimo sistemos vertinimas

Kokią įtaką, siekiant tikslų ir rezultatų, turi paramos teikimo sąlygų sistema – paramos gavėjų atranka, pasirinkta paramos forma (kompensacinės išmokos), paramos administravimo tvarka?

Išanalizavus teisės aktus ir jų pakeitimus, fokusuotų grupių diskusijų, ekspertų interviu ir anketinės apklausos rezultatus buvo įvertinta Priemonės veiklų administravimo sistema: paramos gavėjų atranka (pavyzdžiui, ar tinkamai nustatyti paramai tinkantys plotai – jų minimali ar maksimali riba, pareiškėjų tinkamumo sąlygos ir pan.), paramos administravimo iššūkiai.

Anketinės apklausos duomenys rodo, kad paramos gavėjai NMA administravimą ir kontrolę vertino nevienareikšmiai. Beveik trečdalis pareiškėjų teigiamai vertino tai, kad

informaciją apie galimybę dalyvauti Priemonės veiklose gavo iš NMA darbuotojų ar rado ją jų internetinėje svetainėje. NMA administruodama ir kontroliuodama paramos gavėjus kiek įmanoma diegė technologines naujoves, kurios sutaupė jų laiką ir lėšas. Respondentai teigė, kad jiems nesudėtinga ir patogiu buvo teikti paraiškas dalyvauti Priemonės veiklose. Paramos gavėjai taip pat teigiamai vertino įsipareigojimų laikotarpio sutrumpinimą.

Tobulinti aspektai administravimo ir kontrolės srityje daugiausia susiję su sankcijų taikymu, o tuo pačiu ir su paramos sumažinimu. Buvo pažymėta, kad pareiškėjas deklaruoja plotus per vieną sistemą, o tikrinimas vyksta per kitą. Tokiu atveju kyla problemos dėl plotų ribų neatitikimo. Taigi, jų nuomone, duomenų tvarkymo sistema tobulintina. Kita tobulintina sritis – dažni pakeitimai taisyklėse, kurie esmės nekeičia, tačiau mažina Priemonės veiklų patrauklumą tarp potencialių paramos gavėjų. Respondentai taip pat nurodė, kad kai kuriose Priemonės veiklose nustatytas minimalaus ploto reikalavimas buvo netinkamas (pvz., veikloje „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamojoje žemėje“ nustatytas minimalaus ploto reikalavimas buvo 5 ha ariamosios žemės, o bičių augintojai, kuriems ši veikla itin aktuali, dažnai tokio ploto neturi). Manoma, kad šis plotas galėtų būti mažinamas iki 1 ha ariamosios žemės. Priemonės veiklose, kuriose reikalaujama turėti gyvulių, turėtų būti praplėstas jų sąrašas įtraukiant pvz., stumbrus ir danielius, kaip tai yra numatyta Paramos už žemės ūkio naudmenas ir kitus plotus bei gyvulius paraiškos ir tiesioginių išmokų administravimo bei kontrolės taisyklėse

Diskusijos su NMA darbuotojais metu paaiškėjo, kad Priemonės veiklų įgyvendinimo patikrinimas imlus laikui ir brangus dėl atskiriems darbams nustatytų skirtingų terminų. Tai dažnu atveju reikalauja į tuos pačius laukus važiuoti 3–4 kartus, nes patikrų negalima atlikti nuotoliniu būdu. Pvz., „Nenuganytos žolės likučius nušienauti ir išvežti iki spalio 30d.“ Tai neturi aplinkosauginio poveikio, o tik didina darbo ir degalų ²⁴ sąnaudas. Be to, atliekant tikrinimus problemas kelia tai, kad kai kurie darbai neturi konkretaus apibrėžto termino ir gali priklausyti nuo gamtinių sąlygų, o parama gali būti išmokama visiems jos gavėjams tik tuomet, kai atliktos visos patikros.

²⁴ Lietuvos kaimo plėtros programos priemonių tobulinimas bei naujų, susijusių su biologine įvairove, kūrimas. Life integruotas projektas „Natura 2000“ tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje. 2020 m.

3. IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl efektyvaus ES paramos panaudojimo tobulinimo

Dėl efektyvaus ES paramos panaudojimo žemiau pateikiami siūlymai Priemonės veiklų tobulinimui. Įgyvendinus šiuos pasiūlymus, tikėtina, kad pagal Priemonę remiami žemės ūkio plotai didėtų ir kartu duotų didesnę teigiamą aplinkosauginį efektą.

Išvada	Siūlymas tobulinti
Bendrosios	
Trūksta informacijos apie galimas veiklas, jų įsipareigojimų vykdymo tvarką	Sustiprinti informavimo veiklą apie paramą ir jos gavimo sąlygas seniūnijų lygmenyje. Daugiau informuoti per žiniasklaidą ir kaimui rengiamas laidas televizijoje, žinant, kad ne visi naudojami internetu.
2015–2021 m. laikotarpiu galioję kompensacinių išmokų dydžiai, kurie buvo nustatyti 2013 m. įvertinus 2009–2011 m. ar 2010–2012 m. duomenis, programinio laikotarpio pabaigoje tapo nepakankami.	Numatyti kompensacinių išmokų dydžių perskaičiavimą, atsižvelgiant į produkcijos ir jai pagaminti reikalingų materialinių, energetinių ir darbo sąnaudų kainų pokyčius bei technologinę pažangą.
Veiklose, kuriose ariamojoje žemėje įrengiamos žolių juostos, į KI neįtrauktos papildomos transportavimo išlaidos ir darbo sąnaudos pasiekiant toli vienas nuo kito išsidėsčiusius laukus bei prarandamos pajamos dėl derliaus netekimo išvažinėjant laukus.	KI turėtų apimti papildomai susidarancias transportavimo išlaidas ir darbo sąnaudas pasiekiant toli vienas nuo kito išsidėsčiusius laukus, taip pat kompensuoti prarandamas pajamas dėl derliaus netekimo išvažinėjant laukus.
Veiklose programinio laikotarpio eigoje buvo įvedami reikalavimai, kurie galėjo turėti įtakos KI dydžiui.	Keičiant reikalavimus ir sąlygas, susijusias su papildomomis išlaidomis ir /ar pajamų negavimu, reikėtų perskaičiuoti išmokų dydžius.
Tobulintinas informacijos pateikimas nuotoliniu būdu į NMA sistemą,	Siekti įvairesnių techninių galimybių deklaruojant lauką ir fiksuojant pasikeitimus jame
Dažnas taisyklių keitimas neleidžia ūkininkams planuoti savo veiklą keletui metų į priekį.	Siekti kuo mažiau keisti veiklų įgyvendinimo taisykles
Palyginti ilgi nustatyti įsipareigojimų terminai.	Nustatyti trumpesnius įsipareigojimo terminus, kurie teigiamai paveiktų ūkininkų dalyvavimą Priemonėje ir tai labiau prisidėtų prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo.

Išvada	Siūlymas tobulinti
Sankcionavimas orientuotas nubausti paramos gavėjus, nei pasiekti aplinkosauginių tikslų. Be to, sankcijos taikomos ne tik veiklai, bet visai ūkiui skirtai paramai. Dėl šios priežasties ūkininkai vengia dalyvauti Priemonės veiklose.	Taikyti lankstesnį sankcionavimą.
Kompensacinių išmokų gavimo terminai netenkina ūkininkų dėl susidariusių apyvartinių lėšų stygiaus.	Siekti trumpesnių kompensacinių išmokų gavimo terminų, nes paramos gavėjai jų turi laukti beveik metus dėl nuo jų nepriklausančių aplinkybių. Galėtų būti paankstinti avansų mokėjimo terminai.
Nepakankamas ūkininkų aktyvumas dalyvaujant kai kuriose Priemonės veiklose.	Dalyvaujantiems Priemonėje teikti prioritetą investicinei paramai gauti.
Programoje nustatytų rodiklių pakanka įvertinti jų indėlį Priemonės tikslams pasiekti, nes juos pasitelkus galima nustatyti Priemonės veiklų indėlį išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimui, anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai žemės ūkyje. Veikloje „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ nebuvo numatyta stebėti gyvūnų skaičių pagal rūšis, ir todėl negalima daryti išvadų dėl tikslų pasiekimo.	Ateityje siūloma stebėti gyvūnų skaičių pagal rūšis siekiant įvertinti veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ rezultatus.
Priemonės veiklos mažiausiai įgyvendinamos vidurio Lietuvoje, kur vyrauja intensyvus ūkininkavimas. Šioje šalies dalyje veiklų įgyvendinimas galėtų atnešti didžiausią naudą. Tačiau vidurio Lietuvos ūkiai dažnai pasižymi aukštais produktyvumo rodikliais, todėl jiems dalyvauti Priemonės veiklose ekonomiškai nenaudinga. Tai dar viena priežastis, kad į tai reikėtų atkreipti dėmesį.	Siūlome, kad sąraše atsirastų tokių veiklų, kurios suinteresuotų ir intensyvius ūkius vykdyti aplinkai naudingą veiklą. Pvz., taikyti tikslias žemės dirbimo technologijas, didesnę augalų kaitą, nuėmus pagrindinių augalų derlių, auginti tarpinius pasėlius, kurie savo antžemine mase dengia dirvos paviršių.
Susiję su konkrečiomis veiklomis	
„Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“	
Ši veikla buvo sėkminga, nes svariai prisidėjo prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo, stebimas augantis pareiškėjų skaičius. Siūlome nežymius reikalavimų pakeitimus, susijusius su šienavimo terminais.	Rekomenduojama, kad vėl būtų leidžiama šienauti po birželio 20 d., kad ūkininkai galėtų pasigaminti pašarus žiemai. Aplinkos apsaugos ekspertų nuomone terminas po birželio 20 d. yra tinkamas, nes daugumos

Išvada	Siūlymas tobulinti
	<p>pievose ir ganyklose perinčių rūšių paukščių (pempė, dirvinis vieversys, pievinis kalviukas, geltonoji kielė, kiauliukė) jaunikliai spėja palikti lizdus.</p> <p>Siūloma atsisakyti reikalavimo nenuganytos žolės likučius nušienauti iki spalio 30 d. Tokie likučiai yra menkos vertės, netinka net kraikui. Šio reikalavimo atsisakymas būtų naudingas tiek paramos gavėjui, tiek kontroliuojančiai institucijai. Abiem atvejais būtų sutaupomas laikas ir lėšos degalams bei mažinama oro tarša. Aplinkosauginiu požiūriu nesukeltų neigiamų pasekmių, nes nenuganytos žolės likučiai natūraliai sunyktų.</p>
„Specifinių pievų tvarkymas“	
<p>Veikla buvo tik iš dalies efektyvi, nes pasiektą rezultatą galima būtų vertinti tik patenkinamai, nes pagrindinio rodiklio – paremto ploto įgyvendinimas siekė tik 11,3 proc. Veiklos vykdymo eigoje prisidėjo naujų reikalavimų, kuriems įvykdyti reikėjo papildomų finansinių ir darbo sąnaudų.</p>	<p>Priemonės veikloje „Specifinių pievų tvarkymas“ ateityje siūloma ne tik perskaičiuoti išmokos dydį, bet ir palyginti analogiškų veiklų KI ir reikalavimus pareiškėjams, taip išvengiant veiklų konkuravimo.</p>
„Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“	
<p>Veiklos rezultatyvumas buvo santykinai geras (Produkto rodiklio pasiekimas – 81,1 proc.). Dėl meteorologinių ir gamtinių sąlygų bei žemės ūkio veiklos ir žemės kaip ištekliaus gerinimo, kai kuriose vietose šlapynės gali būti jau išnykusios.</p>	<p>Dėl meteorologinių sąlygų dažnai negali įvykdyti reikalavimo sutvarkyti laiku šlapynę iki kovo 1d., siūloma atsižvelgti į tai ir terminą pavėlinti iki balandžio vidurio. Siūlome, kad Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos kompleksiskai šį sluoksnį atnaujintų.</p>
„Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose ir šlapynėse“	
<p>Priemonės veiklų rezultatai pasiekti atitinkamai 77,3 ir 1,9 karto. Siūlome nežymius reikalavimų pakeitimus, susijusius su šienavimu.</p>	<p>Priemonės veiklose, susijusiose su meldinės nendrinukės buveinių saugojimu, siūloma peržiūrėti reikalavimą „nupjautą žolę iš lauko išvežti“, nes kyla problema dėl jos utilizavimo. Tai reikėtų numatyti taisyklėse, papildant įsipareigojimų sąrašą ir atitinkamai kompensuoti išlaidas.</p>
„Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“	

Išvada	Siūlymas tobulinti
Veiklos rezultatyvumas buvo nepakankamas: 5,1 proc. veikai suplanuoto tikslo (7 tūkst. ha). Kyla problema dėl minimalaus ploto reikalavimo ir dėl šienavimo terminų, nes reikalavimas pusę žydinčio ploto nušienauti per patį medunešį netenkina bitininkų poreikių ir dėlto nedalyvauja veikloje.	Siūlome veikloje taisyti reikalavimą turėti ne mažiau kaip 5 ha ariamosios žemės. Bitininkų valdomas žemės plotas, įprastai mažesnis ir negali dalyvauti veikloje. Nustačius mažesnio ploto dydžio reikalavimą arba jį iš viso panaikinus, geriau būtų pasiekti aplinkosaugos tikslai. Siūlome nustatyti tik vieną vėlesnį šienavimo terminą.
„Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“	
Veiklos rezultatyvumas buvo nepakankamas: 0,2 proc. veikai suplanuoto tikslo (10 tūkst. ha).	Siekiant pritraukti daugiau pareiškėjų siūloma didinti švietėjišką veiklą per mokymus, konsultavimą ir mokslinių tyrimų rezultatus.
„Melioracijos griovių priežiūra“	
Veiklos parama buvo tik iš dalies rezultatyvi, nes planuotas produkto rodiklis (plotas) buvo įgyvendintas 26,9 proc.	Priemonės veikloje parama būtų efektyvesnė, jei būtų didesnės išmokos, nes veikla reikalavo palyginti daug darbo ir materialinių sąnaudų, specifinė dėl sudėtingų reikalavimų įvykdymo. Autorių skaičiavimais vidutinė KI turėtų būti 589 ir 536 Eur/ha priklausomai nuo žolės sutvarkymo būdo. Be to, siūloma peržiūrėti reikalavimus, įtraukiant krūmų ir medžių melioracijos griovių šlaituose pašalinimo darbus.
„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“	
Veikla buvo rezultatyvi, nes deklaruotas plotas siekė 93,8 proc. planuoto paremti ploto. Siūlome nežymius reikalavimų pakeitimus, susijusius su šienavimo terminais.	Siūloma panaikinti terminą „žolę nupjauti ir išvežti iki rugpjūčio 1 d.“, nes labai daug lemia meteorologinės sąlygos ir, kai yra darbmetis, ūkininkas nespėja laiku įvykdyti visų reikalavimų. Aplinkosauginiu požiūriu neigiamos įtakos neturėtų būti, nes antrasis šienavimo terminas numatytas labai greitai, t. y., rugpjūčio 15 d.
„Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“	
Veikla buvo efektyvi, nes deklaruotas plotas siekė 79,2 proc. planuoto paremti ploto (9 500 ha). Siūlome nežymius reikalavimų pakeitimus, susijusius su augalų apsaugos produktų naudojimu atskiroms daržovių rūšims.	Dėl problemų, susijusių su daržovių rūšimis, kurios per metus duoda ne vieną derlių (pvz., salotos, krapai, ridikai ir pan.) siūloma leisti daugiau kartų purkšti herbicidais. Praktiškai reikalavimai šiuo aspektu galėtų būti peržiūrėti ir bulvėms, kadangi joms būdinga daugiau ligų.

Išvada	Siūlymas tobulinti
„Dirvožemio apsauga“	
<p>Veiklos rezultatyvumas nepakankamas, nes produkto rodiklio pasiekimas – 2,1 proc. Siūlome reikalavimų pakeitimus, susijusius su dirvos įdirbimu. Mažas KI dydis turėjo būti patikslintas metų eigoje, nes dėl jo ūkininkai rinkosi kitas veiklas („Ražienų laukai per žiemą“, „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“).</p>	<p>Priemonės veikloje parama būtų efektyvesnė, jei veikla būtų pritaikyta naudojantiems nearimines technologijas. Šias aplinkai palankias technologijas naudojantys ūkininkai negali suarti augalų po derliaus nuėmimo, nes arimo nenaudoja.</p>
„Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“	
<p>Priemonės veiklos parama buvo teikiama efektyviai, tačiau laikotarpio pabaigoje, padidėjus pelningumo atotrūkiui su tradiciškai ūkininkaujančiais, sumažėjo veiklos patrauklumas potencialiems pareiškėjams ir kartu numatytų tikslų pasiekimas. Tam turėjo įtakos tokie rodikliai, kaip pelnas ir pelningumas pagal gyvūnų rūšis.</p>	<p>Padidinus veiklai kompensacines išmokas, būtų užtikrintas didesnis vietinių senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių skaičius, reikalingas genofondui išsaugoti, kuris per šį programinį laikotarpį pastebimai sumažėjo, didėjant atotrūkiui tarp pajamų ir išlaidų skirtumo tarp tradicinių vyraujančių gyvūnų auginimo ir genofondinių.</p>
„Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“	
<p>Pagal šią veiklą deklaruotas plotas (2022 m.) planuojamą viršijo 7 kartus, todėl galima teigti, kad veikla svariai prisidėjo prie jai priskirtų tikslų siekimo. Siūlomi nežymūs reikalavimų pakeitimai, susiję su darbų atlikimo terminais.</p>	<p>Rekomenduojama, kad veiklos reikalavimui „Tarpinius augalus ar jų liekanas prieš pagrindinės kultūros sėją įterpti į dirvą“ nustatyti terminą, nes NMA negali planuoti patikrų ir pateikti ataskaitų bei pradėti paramos išmokėjimą. Siūloma nustatyti terminą iki gegužės 1 d.</p>
„Ražienų laukai per žiemą“	
<p>Pagal šią veiklą paremtas plotas 2022 m. pasiekė 42 354 ha ir tikslas (50 000 ha) pasiektas 85 proc.</p>	<p>Rekomenduojama veiklą pakeisti neariminių technologijų naudojimu, tai padidintų plotus, o tuo pačiu ir naudą aplinkai. Siūloma veiklai pagrindinis reikalavimas būtų „Dirbamuose laukuose taikyti žemės dirbimo būdą be plūgo“ (neapverčiant dirvos).</p>
Susiję su administravimo veikla	
<p>Duomenų tvarkymo sistema vis dar reikalauja pakeitimų.</p>	<p>Duomenų tvarkymo sistemos pagerinimui reikėtų išplėsti informacijos pateikimo nuotoliniu būdu galimybes į NMA sistemą.</p>
<p>Iššūkių kyla dėl dažno įgyvendinimo taisyklių keitimo.</p>	<p>Nors taisyklių pakeitimai atskiroms veikloms buvo savalaikiai, padedantys pareiškėjams geriau suprasti sąlygas, tačiau vis dar</p>

Išvada	Siūlymas tobulinti
	nesuderinti svarbūs aspektai (šienavimo terminai, SG/ha) su kitomis pajamų palaikymo ir KPP priemonėmis. Priemonės veiklose, kuriose reikalaujama turėti gyvulių, siūloma praplėsti jų sąrašą įtraukiant pvz., stumbrus ir danielius.
Priemonės veiklų įgyvendinimo patikrinimas imlus laikui ir brangus dėl atskiriems darbams nustatytų skirtingų terminų. Tai dažnu atveju reikalauja į tuos pačius laukus važiuoti 3–4 kartus, nes patikrų negalima atlikti nuotoliniu būdu.	Siūloma mažinti patikrų skaičių atsisakant nereikšmingų reikalavimų ir patikrų. Be to, atliekant tikrinimus problemų kelia tai, kad kai kurie darbai neturi konkretaus apibrėžto termino ir gali priklausyti nuo gamtinių sąlygų, o parama gali būti išmokama visiems jos gavėjams tik tuomet, kai atliktos visos patikros.
Dažnu iššūkiu tampa tai, kad pagal tiesioginių išmokų sistemą ir Priemonę skiriasi SG skaičiavimo laikotarpis.	Siūloma suvienodinti SG skaičiavimo laikotarpius su Paramos už žemės ūkio naudmenas ir kitus plotus bei gyvulius paraiškos ir tiesioginių išmokų administravimo bei kontrolės taisyklėmis.

LITERATŪRA

1. Aplinkos apsaugos politikos centras. (2019). KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais.
2. Aplinkos apsaugos politikos centras. (2022). Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita (galutinės ataskaitos projektas).
3. Batáry, P., Dicks, L. V., Kleijn, D., & Sutherland, W. J. (2015). The role of agri-environment schemes in conservation and environmental management. *Conservation Biology*, 29(4), 1006-1016.
4. Dabartinės administracinės praktikos trūkumų vertinimo ir tobulinimo priemonių bei rekomendacijų analitinė ataskaita. (2021). <https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2022/03/A.3.2-2.pdf>.
5. ESTEP. (2019). 2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas.
6. ESTEP. (2019). Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita.
7. ESTEP. (2022 m. balandžio 11 d. (2022 m. balandžio 15 d. redakcija). Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023-2027 m. strateginio plano ex-ante vertinimas.
8. Europos Komisija. Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato. C.4 skyrius. (2018). Gairės. 2019 m. KPP laimėjimų ir poveikio vertinimas.
9. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.
10. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos EŽŪFKP lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005.
11. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 2115/2021, kuriuo nustatomos valstybių narių pagal bendrą žemės ūkio politiką rengtinių strateginių planų (BŽŪP strateginių planų), finansuotinių iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), rėmimo taisyklės ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1305/2013 ir (ES) Nr. 1307/2013.
12. Galnaitytė, A. (2017). Agrarinės aplinkosaugos priemonių poveikio žemės ūkio sektoriui vertinimas. Doctoral dissertation, VGTU leidykla „Technika“.
13. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 808/2014, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, taikymo taisyklės (toliau – Komisijos Reglamentas Nr. 808/2014).
14. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 834/2014, kuriuo nustatomos bendros stebėsenos ir vertinimo sistemos taikymo pagal bendrą žemės ūkio politiką taisyklės.

15. Komisijos Komunikatas Europos parlamentui, Europos vadovų tarybai, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui Europos žaliasis kursas, 2019 m.
16. Kurlavičius P. 2010. Agrarinė aplinkosauga. Vilnius: Lietuvos ornitologų draugija, Baltijos aplinkos forumas. 180 p.
17. Kurlavičius, P., Mackevičienė, R. (2020, 2021). Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2020–2022 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas.
18. Kurlavičius, P., Mackevičienė, R., Mozgeris, G., Nebilevičius, Š., Tiškutė-Memgaidienė, D. (2018). KPP 2014–2020 poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ apskaičiavimas 2016–2018 metais ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas.
19. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 13.1) Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842 (Su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2021-11-10 sprendimu Nr. C(2021)8219).
20. Namiotko, V., Galnaityte, A., Krisciukaitiene, I. et al. (2022). Assessment of agri-environmental situation in selected EU countries: a multi-criteria decision-making approach for sustainable agricultural development. *Environ Sci Pollut Res* 29, 25556–25567.
21. Petrolūnaitė, V.; Vazonis, B.; Novikova, A. 2014. Ūkininkavimo didelės gamtinės vertės teritorijose reikšmė aplinkos viešųjų gėrybių kūrimui, Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai 36(1): 106–115.
22. Povilaitis, A.; Taminskas, J.; Gulbinas, Z.; Linkevičienė, R.; Pileckas, M. 2011. Lietuvos šlapynės ir jų vandensauginė reikšmė. Monografija. Vilnius: Apyaušris. 368 p.
23. Programos detalūs 2021–2022 metų vertinimo planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2021 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. 3D-43 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos detaliojo 2021–2022 metų vertinimo plano patvirtinimo“.
24. Uthes, S.; Matzdorf, B. (2013). Studies on agri-environmental measures: A survey of the literature, *Environmental Management* 51(1): 251–266.
25. Visionary Analytics kartu su Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2015). ES fondų investicijų vertinimo metodinėmis gairėmis;
26. Zableckis, N., Zemeckis, R., Jurevičienė, V., Jarašius, L., Juzėnas, S. (2019). KPP 2014–2020 indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai.

FOKUSUOTOSE GRUPĖSE APTARIAMI KLAUSIMAI

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos M10 Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“

1. Jūsų nuomonė apie Priemonės veiklų skaičių.
2. Ar Priemonės veiklos prisidėjo prie Programoje numatytų tikslų siekimo. Jei taip, tai koku mastu?
3. Kaip vertinate nustatytus Priemonės veiklų reikalavimus ir paramos teikimo sąlygas? Kodėl? Ką siūlote tobulinti (pakeisti ar supaprastinti)?
4. Kaip vertinate kompensacinių išmokų dydžius? Kodėl?
5. Kodėl pasirinkote dalyvauti Priemonės veikloje/veiklose?
6. Kaip vertinate paramos administravimo sistemą? Kodėl?
7. Prašome pateikti siūlymus Priemonės veiklų tobulinimui ir/ar naujų įvedimui.

PARAMOS GAVĖJŲ PAGAL KPP PRIEMONĘ „AGRARINĖ APLINKOSAUGA IR KLIMATAS“ APKLAUSA

Gerb. ūkininke / bendrovės valdytojau,

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos užsakymu, bendradarbiaujant su Nacionaline mokėjimo agentūra, Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo institutas šiuo metu atlieka Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ efektyvumo vertinimą. Vertinimo metu siekiama nustatyti priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ tinkamumą, įgyvendinimo efektyvumą ir rezultatyvumą. Šiuo tikslu vykdoma priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ paramos gavėjų anketinė apklausa.

Maloniai primename, kad, vadovaujantis priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ taisyklių nuostatomis ir Jūsų pateikta deklaracija dėl asmens duomenų tvarkymo, Jūs sutikote, kad Jūsų asmens duomenys gali būti naudojami statistikos, vertinimo ir tyrimų tikslais. Su detalesne informacija apie Jūsų tvarkomus asmens duomenis galite susipažinti ŽŪM interneto svetainės www.zum.lrv.lt skiltyje „Asmens duomenų apsauga“.

Dalyvavimas apklausoje yra konfidencialus ir anonimiškas. Jūsų atsakymai bus analizuojami apibendrintai su kitų respondentų atsakymais ir naudojami tik minėto vertinimo tikslais. Apklausa neturėtų užtrukti daugiau nei 10 minučių.

Apklausa pildykite čia. Jūsų atsakymų lauksime iki 2022 m. rugsėjo 15 d. imtinai.

Kilus klausimų dėl apklausos turinio ir pildymo prašome kreiptis į Lietuvos socialinių mokslų centro ekonomikos ir kaimo vystymo instituto atstovę Aistę Galnaitytę (el. paštu aiste.galnaityte@ekvi.lt arba (8 5) 261 4525).

Dėkojame už bendradarbiavimą!

1. Kokiose Priemonės veiklose dalyvavote 2015–2021 metais? (Galima pažymėti kelis variantus)

*

Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius (101 Eur/ha iki 2022 m. ir 192 Eur/ha nuo 2022 m.)

Specifinių pievų tvarkymas (69 Eur/ha)

Ekstensyvus šlapynių tvarkymas (208 Eur/ha)

Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose (291 Eur/ha)

Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse (160 Eur/ha)

Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje (97 Eur/ha medingieji, 65 Eur/ha daugiamečių žolės)

Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje (221 Eur/ha)

Melioracijos griovių šlaitų priežiūra (155 Eur/ha (išvežant žolę), 141 Eur/ha (smulkinant žolę))

„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas (232 Eur/ha)

Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema (318 Eur/ha (daržovės), 336 Eur/ha (vaisiai))

Dirvožemio apsauga (45 Eur/ha)

Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas

Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje (134 Eur/ha)
Ražienų laukai per žiemą (99 Eur/ha)

2. Kodėl pasirinkote būtent tas veiklas? (Galima pažymėti kelis variantus)

*

Dėl aplinkos būklės gerinimo
Nesudėtinga įvykdyti reikalavimus
Pakankamos išmokos
Kita (įrašyti):

3. Ar informacija apie galimybę dalyvauti Priemonės veiklose Jums buvo suteikta laiku ir pakankama?

*

Taip
Ne
Kita (įrašyti):

4. Iš kokių šaltinių gavote informaciją apie galimybę dalyvauti Priemonės veiklose? (Galima pažymėti kelis variantus)

*

Žemės ūkio ministerijos darbuotojų arba informacijos internete
Nacionalinės mokėjimo agentūros darbuotojų arba informacijos internete
Savivaldybės žemės ūkio skyriaus darbuotojų
Seniūnijos darbuotojų
Žiniasklaidos priemonių (televizija, radijas, internetas ir kt.)
Rekomendavo kitas asmuo
Kita (įrašyti):

5. Ar nustatyti reikalavimai ir teikimo sąlygos buvo aiškūs ir praktiškai įgyvendinami ūkyje?

*

Taip, buvo aiškūs ir paprastai įgyvendinami
Ne, buvo neaiškūs ir(arba) sudėtingai įgyvendinami
Kita (įrašyti):

6. Ar išmokos (Eur/ha) kompensavo patirtas išlaidas, dalyvaujant veiklose?

*

Taip
Iš dalies
Ne
Kita (įrašyti):

7. Ar planuojate ir toliau dalyvauti priemonėse, susijusiose su agrarine aplinkosauga?

*

Taip

Ne

Kita (įrašyti):

8. Ką reikėtų tobulinti, kad Jūsų pasirinkta veikla būtų patrauklesnė pareiškėjams?

A rectangular text input area with a light gray background and a thin border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, indicating it is a scrollable text field.

PRIEDAI

1 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	618	511	83
	Paremtas plotas, ha	6 553	5 295	81
	Paramos suma, Eur	596 094	477 120	80
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	763	605	79
	Paremtas plotas, ha	8 275	6 164	74
	Paramos suma, Eur	729 144	535 883	73
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	955	705	74
	Paremtas plotas, ha	10 793	7 028	65
	Paramos suma, Eur	1 047 022	678 211	65
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 188	926	78
	Paremtas plotas, ha	14 468	11 446	79
	Paramos suma, Eur	1 393 229	1 108 386	80
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 335	1 051	79
	Paremtas plotas, ha	16 948	13 812	81
	Paramos suma, Eur	1 617 332	1 319 758	82
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 229	955	78
	Paremtas plotas, ha	16 961	13 805	81
	Paramos suma, Eur	1 655 319	1 384 552	81
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 350	1 048	78
	Paremtas plotas, ha	18 972	15 468	82
	Paramos suma, Eur	1 860 580	1 518 078	82
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 825	1 185	65
	Paremtas plotas, ha	26 112	18 641	71
	Paramos suma, Eur	2 636 613	1 882 495	71

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

2 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Specifinių pievų tvarkymas“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	238	202	85
	Paremtas plotas, ha	1 482	1 336	90
	Paramos suma, Eur	78 662	70 935	90
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	269	218	81
	Paremtas plotas, ha	1 789	1 400	78
	Paramos suma, Eur	102 935	76 776	75
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	296	218	74
	Paremtas plotas, ha	2 018	1 467	73
	Paramos suma, Eur	124 516	87 949	71
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	328	263	80
	Paremtas plotas, ha	2 220	1 922	87
	Paramos suma, Eur	139 443	119 424	86
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	338	273	81
	Paremtas plotas, ha	2 189	1 885	86
	Paramos suma, Eur	144 510	123 708	86
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	303	193	64
	Paremtas plotas, ha	2 124	1 614	76
	Paramos suma, Eur	141 110	106 678	76
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	329	201	61
	Paremtas plotas, ha	2 266	1 729	76
	Paramos suma, Eur	155 919	119 085	76
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	297	156	53
	Paremtas plotas, ha	1 955	1 343	69
	Paramos suma, Eur	134 877	92 643	69

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

3 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	71	47	66
	Paremtas plotas, ha	1 099	659	60
	Paramos suma, Eur	190 522	107 251	56
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	247	136	55
	Paremtas plotas, ha	2 651	1 432	54
	Paramos suma, Eur	460 509	254 138	55
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	366	211	58
	Paremtas plotas, ha	3 790	2 127	56
	Paramos suma, Eur	705 044	366 699	52
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	453	321	71
	Paremtas plotas, ha	4 724	3 308	70
	Paramos suma, Eur	886 809	554 092	62
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	534	405	76
	Paremtas plotas, ha	5 702	4 040	71
	Paramos suma, Eur	946 512	653 254	59
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	731	446	61
	Paremtas plotas, ha	6 848	4 568	67
	Paramos suma, Eur	1 174 362	806 520	69
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	869	553	64
	Paremtas plotas, ha	7 647	5 382	70
	Paramos suma, Eur	1 476 361	1 040 502	70
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	897	475	53
	Paremtas plotas, ha	8 114	4 859	60
	Paramos suma, Eur	1 686 882	1 010 766	60

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

4 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	99	99	100
	Paremtas plotas, ha	1 706	1 706	100
	Paramos suma, Eur	487 671	487 671	100
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	130	118	91
	Paremtas plotas, ha	2 158	1 751	81
	Paramos suma, Eur	625 010	506 573	81
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	155	135	87
	Paremtas plotas, ha	2 580	2 076	80
	Paramos suma, Eur	744 673	598 415	80
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	162	162	100
	Paremtas plotas, ha	2 727	2 727	100
	Paramos suma, Eur	759 286	759 286	100
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	174	172	99
	Paremtas plotas, ha	2 882	2 741	95
	Paramos suma, Eur	795 110	753 942	95
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	181	97	54
	Paremtas plotas, ha	3 028	2 430	80
	Paramos suma, Eur	864 896	691 955	80
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	182	109	60
	Paremtas plotas, ha	3 238	2 695	83
	Paramos suma, Eur	936 036	778 208	83
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	184	81	44
	Paremtas plotas, ha	3 480	2 375	68
	Paramos suma, Eur	1 012 727	690 991	68

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

5 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	5	0	0
	Paremtas plotas, ha	71	0	0
	Paramos suma, Eur	9 983	0	0
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	6	4	67
	Paremtas plotas, ha	95	22	24
	Paramos suma, Eur	13 202	3 202	24
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	4	1	25
	Paremtas plotas, ha	137	22	16
	Paramos suma, Eur	21 994	3 595	16
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	7	3	43
	Paremtas plotas, ha	245	121	50
	Paramos suma, Eur	37 479	16 673	44
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	8	5	63
	Paremtas plotas, ha	581	458	79
	Paramos suma, Eur	93 027	73 274	79
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	10	3	30
	Paremtas plotas, ha	640	380	59
	Paramos suma, Eur	99 315	60 760	61
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	13	5	38
	Paremtas plotas, ha	670	389	58
	Paramos suma, Eur	107 140	62 243	58
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	14	3	21
	Paremtas plotas, ha	674	383	57
	Paramos suma, Eur	107 384	61 282	57

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

6 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje				
		iš viso	medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje	iš viso MPŪV	dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	17	17		12	71
	Paremtas plotas, ha	17	17		12	68
	Paramos suma, Eur	1 044	1 044		736	70
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	5	5		3	60
	Paremtas plotas, ha	5	5		4	79
	Paramos suma, Eur	302	302		232	77
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	31	17	14	15	48
	Paremtas plotas, ha	50	19	31	21	43
	Paramos suma, Eur	3 626	1 853	1 773	1 554	43
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	41	20	21	19	46
	Paremtas plotas, ha	188	66	122	100	53
	Paramos suma, Eur	13 876	6 314	7 563	7 474	54
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	50	29	21	26	52
	Paremtas plotas, ha	241	117	124	142	59
	Paramos suma, Eur	19 139	11 250	7 888	11 710	61
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	52	30	22	27	52
	Paremtas plotas, ha	305	177	128	169	55
	Paramos suma, Eur	23 363	16 753	6 611	12 301	53
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	61	38	23	32	52
	Paremtas plotas, ha	340	195	145	194	57
	Paramos suma, Eur	27 783	18 338	9 445	15 803	57
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	56	39	17	19	34
	Paremtas plotas, ha	357	222	135	166	47
	Paramos suma, Eur	30 263	21 486	8 778	14 527	48

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

7 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.			
	Paremtas plotas, ha			
	Paramos suma, Eur			
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.			
	Paremtas plotas, ha			
	Paramos suma, Eur			
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	5	3	60
	Paremtas plotas, ha	5	2	50
	Paramos suma, Eur	1 051	512	49
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	5	3	60
	Paremtas plotas, ha	5	2	50
	Paramos suma, Eur	1 074	535	50
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	5	3	60
	Paremtas plotas, ha	5	2	50
	Paramos suma, Eur	1 074	535	50
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	7	4	57
	Paremtas plotas, ha	7	3	50
	Paramos suma, Eur	1 516	756	50
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	11	8	73
	Paremtas plotas, ha	21	18	84
	Paramos suma, Eur	4 701	3 940	84
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	9	4	44
	Paremtas plotas, ha	19	2	13
	Paramos suma, Eur	4 210	530	13

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

8 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	509	270	51
	Paremtas plotas, ha	2 381	1 099	45
	Paramos suma, Eur	311 373	146 746	46
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	580	281	47
	Paremtas plotas, ha	2 670	1 113	41
	Paramos suma, Eur	326 477	147 062	44
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	619	268	42
	Paremtas plotas, ha	2 559	1 002	39
	Paramos suma, Eur	335 643	134 891	40
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	639	333	50
	Paremtas plotas, ha	2 637	1 221	45
	Paramos suma, Eur	327 347	162 818	48
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	666	346	50
	Paremtas plotas, ha	2 765	1 315	47
	Paramos suma, Eur	371 270	182 694	48
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	243	123	49
	Paremtas plotas, ha	771	347	44
	Paramos suma, Eur	78 375	39 557	48
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	221	116	50
	Paremtas plotas, ha	650	309	46
	Paramos suma, Eur	90 885	43 404	46
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	188	68	36
	Paremtas plotas, ha	633	227	36
	Paramos suma, Eur	89 632	32 102	36

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

9 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	47	26	55
	Paremtas plotas, ha	318	222	70
	Paramos suma, Eur	59 860	39 188	65
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	79	45	57
	Paremtas plotas, ha	1 141	682	60
	Paramos suma, Eur	223 951	140 477	63
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	171	86	50
	Paremtas plotas, ha	1 960	1 105	56
	Paramos suma, Eur	437 411	240 497	55
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	242	150	62
	Paremtas plotas, ha	3 400	2 460	72
	Paramos suma, Eur	763 881	557 234	73
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	304	195	64
	Paremtas plotas, ha	4 341	3 325	77
	Paramos suma, Eur	987 361	755 719	77
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	384	238	62
	Paremtas plotas, ha	5 975	43 373	73
	Paramos suma, Eur	1 361 762	993 167	73
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	503	309	61
	Paremtas plotas, ha	6 826	4 763	70
	Paramos suma, Eur	1 555 288	1 087 563	70
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	603	285	47
	Paremtas plotas, ha	7 504	3 598	48
	Paramos suma, Eur	1 740 865	834 731	48

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

10 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	208	94	45
	Paremtas plotas, ha	1 572	513	33
	Paramos suma, Eur	424 208	73 329	17
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	123	57	46
	Paremtas plotas, ha	1 858	644	35
	Paramos suma, Eur	532 279	139 610	26
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	201	80	40
	Paremtas plotas, ha	5 079	1 997	39
	Paramos suma, Eur	1 525 142	604 798	40
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	229	101	44
	Paremtas plotas, ha	5 742	2 427	42
	Paramos suma, Eur	1 772 617	750 838	42
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	257	118	46
	Paremtas plotas, ha	6 541	2 677	41
	Paramos suma, Eur	2 054 651	833 279	41
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	267	127	48
	Paremtas plotas, ha	7 031	2 903	41
	Paramos suma, Eur	2 143 203	882 545	41
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	287	130	45
	Paremtas plotas, ha	7 019	2 710	39
	Paramos suma, Eur	2 197 526	865 032	39
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	290	99	34
	Paremtas plotas, ha	7 527	2 100	28
	Paramos suma, Eur	2 457 208	686 731	28

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

11 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Dirvožemio apsauga“ įgyvendinimas 2015–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	16	16	100
	Paremtas plotas, ha	637	637	100
	Paramos suma, Eur	22 685	22 685	100
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	22	12	55
	Paremtas plotas, ha	856	635	74
	Paramos suma, Eur	22 478	19 474	87
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	24	11	46
	Paremtas plotas, ha	1 058	666	63
	Paramos suma, Eur	33 556	24 575	73
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	27	21	78
	Paremtas plotas, ha	1 077	949	88
	Paramos suma, Eur	39 524	37 516	95
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	26	20	77
	Paremtas plotas, ha	1 034	904	87
	Paramos suma, Eur	40 110	37 329	93
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	23	18	78
	Paremtas plotas, ha	650	536	82
	Paramos suma, Eur	19 328	17 423	90
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	20	16	80
	Paremtas plotas, ha	519	434	84
	Paramos suma, Eur	14 843	13 424	90
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	12	11	92
	Paremtas plotas, ha	186	133	72
	Paramos suma, Eur	8 356	5 993	72

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

12 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įgyvendinimas 2015–2021 m.

Metai	Rodiklis	Žemaitukų veislės arkliai	Stambieji žemaitukų veislės arkliai	Lietuvos sunkieji arkliai	Lietuvos šemieji galvijai	Lietuvos baltnugariai galvijai	Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas)	Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas)	Lietuvos vietinės kiaulės	Lietuvos šurkščiaivilnės avys	Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas)	Vištinės žąsys	Iš viso
2015	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	36	14	75	56	55	34	2	2	8	46	2	330
	Parentas gyvulių skaičius, SG	205	257	440	274	220	263	41	16	57	473	2	2248
	Paramos suma, Eur	40200	50380	87476	53834	38254	52244	7236	54	10611	87768	253	428310
2016	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	47	19	100	65	65	43	2	2	8	59	3	413
	Parentas gyvulių skaičius, SG	232	261	562	317	260	358	37	18	57	573	5	2680
	Paramos suma, Eur	45836	52064	110337	61445	50952	70256	6700	3040	10616	105344	877	517467
2017	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	66	30	127	77	75	56	2	2	11	72	6	524
	Parentas gyvulių skaičius, SG	323	280	698	352	313	438	43	21	63	634	8	3172
	Paramos suma, Eur	63848	55516	134859	67361	62282	86327	5155	3593	11759	117049	1278	609028

Metai	Rodiklis	Žemaitukų veislės arkliai	Stambieji žemaitukų veislės arkliai	Lietuvos sunkieji arkliai	Lietuvos šemieji galvijai	Lietuvos baltnugariai galvijai	Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas)	Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas)	Lietuvos vietinės kiaulės	Lietuvos šurkščiaivilnės avys	Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas)	Vištinės žąsys	Iš viso
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	92	39	160	87	82	64	3	2	11	83	7	630
	Paremtas gyvulių skaičius, SG	375	318	838	396	335	540	46	19	63	671	8	3608
	Paramos suma, Eur	73996	63508	165408	76958	66618	106708	5792	3415	11738	123399	1327	698866
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	102	42	186	93	80	70	2	1	12	90	7	685
	Paremtas gyvulių skaičius, SG	401	331	901	401	340	605	29	20	65	680	8	3779
	Paramos suma, Eur	78509	65952	178928	78442	66751	119766	5202	3566	12080	125664	1108	735968
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	96	43	164	60	43	54	3	1	12	81	5	562
	Paremtas gyvulių skaičius, SG	398	325	744	274	202	435	28	18	32	658	6	3121
	Paramos suma, Eur	77910	63540	142305	47040	38188	84969	4172	2756	5299	118054	1008	585242
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	83	20	114	26	7	26	1	10	9	39	2	326
	Paremtas gyvulių skaičius, SG	214	60	497	113	52	192	25	16	10	288	1	1428

Metai	Rodiklis	Žemaitukų veislės arkliai	Stambieji žemaitukų veislės arkliai	Lietuvos sunkieji arkliai	Lietuvos šemieji galvijai	Lietuvos baltnugariai galvijai	Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas)	Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas)	Lietuvos vietinės kiaulės	Lietuvos šurkščiaivilnės avys	Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas)	Vištinės žąsys	Iš viso
	Paramos suma, Eur	42814	12184	98848	224400	10628	38275	3955	2931	1930	52413	360	279853

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

13 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ įgyvendinimas 2018–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	362	187	52
	Paremtas plotas, ha	15 784	6 878	44
	Paramos suma, Eur	2 054 449	870 901	42
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	573	305	53
	Paremtas plotas, ha	22 071	10 571	48
	Paramos suma, Eur	2 906 498	1 373 629	47
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	815	453	56
	Paremtas plotas, ha	27 772	13 462	48
	Paramos suma, Eur	3 660 115	1 759 770	48
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 178	625	53
	Paremtas plotas, ha	34 881	16 698	48
	Paramos suma, Eur	4 580 781	2 159 190	47
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 345	497	37
	Paremtas plotas, ha	39 408	12 331	31
	Paramos suma, Eur	5 280 977	1 651 304	31

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

14 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos „Ražienų laukai per žiemą“ įgyvendinimas 2018–2022 m.

Metai	Rodiklis	Iš viso	MPŪV	Dalis MPŪV, proc.
2018	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	1 877	1 258	67
	Paremtas plotas, ha	28 067	17 734	63
	Paramos suma, Eur	2 637 072	1 667 725	63
2019	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	2 163	1 472	68
	Paremtas plotas, ha	30 876	19 686	64
	Paramos suma, Eur	2 963 339	1 889 981	64
2020	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	2 442	1 659	68
	Paremtas plotas, ha	33 575	21 372	64
	Paramos suma, Eur	3 246 470	2 060 230	63
2021	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	2 865	1 917	67
	Paremtas plotas, ha	40 245	25 098	62
	Paramos suma, Eur	3 948 030	2 461 508	62
2022	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	2 967	1 463	49
	Paremtas plotas, ha	42 354	19 074	45
	Paramos suma, Eur	4 192 902	1 888 236	45

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, 2022.

15 lentelė. Tęstinių KPP 2007-2013 įsipareigojimų vykdymas pagal priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programas ir jų veiklas 2015-2018 m.

Priemonių, veiklos sričių, veiklų kodai	Priemonės pavadinimas	2015			2016			2017			2018		
		Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur
214	Agrarinės aplinkosaugos išmokos	4 469	84 063	5 972 252	2 272	47 899	3 924 268	1 583	29 668	2 295 160	486	3 703	253 434
214.1	Kraštovaizdžio tvarkymas	4 009	74 281	4 880 855	1 956	40 252	2 806 470	1 404	26 971	1 893 018	485	3 648	250 212
214.1.1	Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas (98 Eur/ha)	1 597	20 116	973 201	350	4 639	214 775	183	2 310	112 864	56	525	25 046
214.1.2	Šlapiųjų tvarkymas	99	2 287	199 371	68	1 789	170 613	46	891	76 459	1	26	2 197
	ne žemės ūkio naudmenose (229 Eur/ha)	39	964	90 228	28	734	82 264	15	124	12 068	0	0	0
	žemės ūkio naudmenose (168 Eur/ha)	60	1 323	109 143	40	1 056	88 350	31	767	64 391	1	26	2 197
214.1.3	Vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos tvarkymas pievose	7	44	2 050	1	6	314	1	3	128	0	0	0
	papildomai įrengtų vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų tvarkymas (100 Eur/ha)	3	20	941	1	6	314	1	3	128	0	0	0
	privalomų pagal nacionalinės teisės aktus pakrančių apsaugos juostų tvarkymas (109 Eur/ha)	4	24	1 109	0	0	0	0	0	0	0	0	0
214.1.4	Vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje (160 Eur/ha)	1	1	70	1	1	70	1	1	70	1	1	70

Priemonių, veiklos sričių, veiklų kodai	Priemonės pavadinimas	2015			2016			2017			2018		
		Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Parentas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Parentas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Parentas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Parentas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur
214.1.5	Ražienų laukai per žiemą (145 Eur/ha)	1 545	46 934	3 368 951	910	29 185	2 099 045	554	19 252	1 382 028	0	0	0
214.1.6	Medingų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje (62 Eur/ha)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
214.1.7	Kraštovaizdžio elementų (gyvatvorių) valdoje tvarkymas (437 Eur/ha)	121	131	15 811	4	3	586	9	9	1 870	0	0	0
214.1.8	Melioracijos griovių tvarkymas	639	4 768	321 400	622	4 629	321 067	610	4 506	319 598	427	3 096	222 898
	pareiškėjams, prisiėmusiems įsipareigojimus ir dalyvaujantiems veikloje „Melioracijos griovių tvarkymas“ (100 Eur/ha)	639	4 768	321 400	622	4 629	321 067	610	4 506	319 598	427	3 096	222 898
	naujiems pareiškėjams (150 Eur/ha)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
214.3	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	313	2 241	255 684	210	1 257	156 328	130	756	98 522	0	0	0
	Žemaitukų veislės arkliai (198 Eur)	38	122	24 155	29	88	17 422	21	56	11 088	0	0	0
	Stambieji žemaitukų veislės arkliai (198 Eur)	15	44	8 623	14	43	8 514	7	33	6 534	0	0	0
	Lietuvos sunkieji arkliai (191 Eur)	72	333	63 559	53	212	40 406	30	103	19 618	0	0	0
	Lietuvos šemieji galvijai (180 Eur)	62	275	49 522	37	171	30 865	22	99	17 820	0	0	0
	Lietuvos baltnugariai galvijai (180 Eur)	57	172	31 023	32	80	14 382	18	57	10 224	0	0	0
	Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai (senasis genotipas) (180 Eur)	44	294	52 954	29	170	30 600	24	141	25 434	0	0	0
	Lietuvos baltosios kiaulės (senasis genotipas) (65 Eur)	1	9	585	1	9	585	1	9	585	0	0	0

Priemonių, veiklos sričių, veiklų kodai	Priemonės pavadinimas	2015			2016			2017			2018		
		Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur	Paramos gavėjų skaičius, vnt.	Paremtas plotas, ha / Gyvulių skaičius, SG	Paramos suma, Eur
	Lietuvos vietinės kiaulės (65 Eur)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Lietuvos šturkščiavilnės avys (28 Eur)	2	21	588	2	20	560	0	0	0	0	0	0
	Lietuvos juodgalvės avys (senasis genotipas) (28 Eur)	21	871	24 375	13	464	12 995	7	258	7 219	0	0	0
	Vištinės žąsys (3 Eur)	1	100	300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
214.4	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas (118 Eur/ha)	26	404	23 730	14	159	9 133	4	86	5 086	1	55	3 221
214.5	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	121	7 138	811 984	92	6 231	952 336	45	1 855	298 534	0	0	0
	daržovėms ir bulvėms (316 Eur/ha)	36	3 160	465 612	33	3 117	475 206	17	1 043	159 448	0	0	0
	serbentams (336 Eur/ha)	23	1 159	162 110	8	389	65 400	4	142	23 832	0	0	0
	vaisiams ir uogoms (344 Eur/ha)	62	2 818	184 262	51	2 725	411 729	24	670	115 254	0	0	0

Priedas. Vertinimui naudotų daugiakriterinių metodų aprašai

SAW metodas

SAW metodo pagrindas yra kriterijų reikšmių ir reikšmingumo sandaugų suma. Šio metodo kriterijus S_j sieja tik maksimizuojamųjų rodiklių reikšmes, todėl minimizuojamuosius rodiklius reikia pertvarkyti (normalizuoti) į maksimizuojamuosius:

$$\widetilde{r}_{ij} = \frac{\min_j r_{ij}}{r_{ij}}, \quad (1)$$

čia r_{ij} – j -osios alternatyvos i -jo rodiklio reikšmė; $\min_j r_{ij}$ – mažiausia j -osios alternatyvos i -jo rodiklio reikšmė.

Pagal šią formulę normalizavus duomenis, mažiausia rodiklio reikšmė įgyja didžiausią reikšmę, lygią vienetui. Maksimizuojamieji rodikliai pertvarkomi (normalizuojami) taip, kad didžiausia rodiklio reikšmė įgytų didžiausią reikšmę, lygią vienetui:

$$\widetilde{r}_{ij} = \frac{r_{ij}}{\max_j r_{ij}}, \quad (2)$$

čia $\max_j r_{ij}$ – didžiausia j -osios alternatyvos i -jo rodiklio reikšmė.

Šio metodo kriterijus S_j yra pasvertųjų rodiklių reikšmių suma:

$$S_j = \sum_{i=1}^m \omega_i \widetilde{r}_{ij}. \quad (3)$$

Didžiausia SAW kriterijaus reikšmė atitinka geriausią alternatyvą.

TOPSIS metodas

Metodo TOPSIS atveju naudojamas vektorinis normalizavimas:

$$\tilde{r}_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sqrt{\sum_{j=1}^n r_{ij}^2}} \quad (4)$$

($i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n$).

Metodo TOPSIS pagrindinis kriterijus skaičiuojamas pagal atstumus iki geriausių ir blogiausių variantų (sprendinių):

$$C_j^* = \frac{D_j^-}{D_j^* + D_j^-}, \quad (5)$$

čia D_j^* ir D_j^- – atitinkamai bendras j -osios alternatyvos atstumas iki geriausių ir blogiausių variantų (sprendinių). D_j^* ir D_j^- apskaičiuojami pagal šias formules:

$$D_j^* = \sqrt{\sum_{i=1}^m (\omega_i \tilde{r}_{ij} - V_i^*)^2}; \quad D_j^- = \sqrt{\sum_{i=1}^m (\omega_i \tilde{r}_{ij} - V_i^-)^2} \quad (6)$$

čia V_i^* ir V_i^- – atitinkamai geriausi ir blogiausi variantai (sprendiniai) kiekvieno kriterijaus i atžvilgiu:

$$V^* = \{V_1^*, V_2^*, \dots, V_m^*\} = \left\{ \left(\max_j \omega_i \tilde{r}_{ij} / i \in I_1 \right), \left(\min_j \omega_i \tilde{r}_{ij} / i \in I_2 \right) \right\}, \quad (7)$$

$$V^- = \{V_1^-, V_2^-, \dots, V_m^-\} = \left\{ \left(\min_j \omega_i \tilde{r}_{ij} / i \in I_1 \right), \left(\max_j \omega_i \tilde{r}_{ij} / i \in I_2 \right) \right\}. \quad (8)$$

čia I_1 – maksimizuojamųjų rodiklių indeksų aibė, I_2 – minimizuojamųjų rodiklių indeksų aibė.

Didžiausia TOPSIS kriterijaus reikšmė atitinka geriausių alternatyvą.

EDAS metodas

Palyginti su TOPSIS metodu, taikant EDAS metodą, įvertinami atstumai nuo vidutinio sprendimo, o ne idealių sprendimų. Naudojant EDAS, įvertinamas teigiamas atstumas nuo vidurkio (PDA) ir neigiamas atstumas nuo vidurkio (NDA). Didžiausios PDA ir mažiausios NDA reikšmės apibūdina geriausią alternatyvą.

Kiekvienam rodikliui skaičiuojamas vidutinis sprendinys:

$$AV = [AV_j]_{1 \times m}. \quad (9)$$

Kiekvienas AV elementas apskaičiuojamas taip:

$$AV_j = \frac{\sum_{i=1}^n r_{ij}}{n}. \quad (10)$$

Konstruojamos PDA ir NDA matricos:

$$PDA = [PDA_{ij}]_{n \times m}, \quad (11)$$

$$NDA = [NDA_{ij}]_{n \times m}, \quad (12)$$

Nustatoma pagal kurias formules reikia skaičiuoti. Jeigu didesnis j kriterijus yra geriau, matricų PDA_{ij} ir NDA_{ij} elementai apskaičiuojami taip:

$$PDA_{ij} = \frac{\max(0, (r_{ij} - AV_j))}{AV_j}, \quad (13)$$

$$NDA_{ij} = \frac{\max(0, (AV_j - r_{ij}))}{AV_j}. \quad (14)$$

Jeigu mažesnis j kriterijus yra geriau, matricų PDA_{ij} ir NDA_{ij} elementai apskaičiuojami taip:

$$PDA_{ij} = \frac{\max(0, (AV_j - r_{ij}))}{AV_j}, \quad (15)$$

$$NDA_{ij} = \frac{\max(0, (r_{ij} - AV_j))}{AV_j}. \quad (16)$$

PDA_{ij} ir NDA_{ij} parodo teigiamus ir neigiamus i alternatyvos atstumus atsižvelgiant į j kriterijų.

Skaičiuojamo svertiniai neigiamas ir teigiamas atstumai nuo vidutinio sprendinio:

$$SP_i = \sum_{j=1}^m w_j PDA_{ij}, \quad (17)$$

$$SN_i = \sum_{j=1}^m w_j NDA_{ij}. \quad (18)$$

čia w_j kriterijaus j svoris.

Agreguoti rodikliai SP_i and NP_i normalizuojami taip:

$$NSP_i = \frac{SP_i}{\max_i(SP_i)}, \quad (19)$$

$$NSN_i = 1 - \frac{SN_i}{\max_i(SN_i)}. \quad (20)$$

Apibendrinantis balas kiekvienai alternatyvai apskaičiuojamas kaip dviejų normalizuotų suvestinių rodiklių vidurkis:

$$AS_i = \frac{1}{2}(NSP_i + NSN_i), \quad (21)$$

čia $0 \leq AS_i \leq 1$.